

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Εκπαίδευση τυφλοκωφών μαθητών μέσω της απτικής νοηματικής επικοινωνίας

Μαρία Ζέζα

Εκπαιδευτικός ΕΑΕ

Έτος έκδοσης 2020

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Συγγραφέας:

Μαρία Ζέζα, Εκπαιδευτικός ΕΑΕ

Φιλολογική Επιμέλεια:

Δήμητρα Τσιαούση, ΠΕ02,
αποσπασμένη εκπαιδευτικός στο Ι.Ε.Π.

Πράξη: ΠΡΑΞΗ: «Καθολικός σχεδιασμός και ανάπτυξη προσβάσιμου ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού», MIS: 5001313

Άξονες Προτεραιότητας 6, 8, 9, στο πλαίσιο του Ε.Π. «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο-ΕΚΤ).

Υπεύθυνοι της Πράξης:

Κουρμπέτης Βασίλης, Σύμβουλος Α΄
Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, ΥΠΑΙΘ
(από 16/06/2016 έως 11/07/2019)

Γελαστοπούλου Μαρία, Σύμβουλος Β΄ ΙΕΠ
Σύμβουλος Β΄ με εξειδίκευση στην Ειδική και
Ενταξιακή Εκπαίδευση, ΙΕΠ
(από 12/07/2019)

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ιωάννης Αντωνίου

Πρόεδρος του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αν. Τσόχα 36, 11521 Αθήνα

Τηλ.: 213 1335100

Fax: 213 1335111

Ηλεκτρονικό Ταχυδρομείο: info@iep.edu.gr

Ο παρών τόμος αποτελεί παραδοτέο του Υποέργου 1 της Πράξης με τίτλο: «**ΠΕ4.3.1. - Εκπαίδευση τυφλοκωφών μαθητών μέσω της απτικής νοηματικής επικοινωνίας**»

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό δημιουργήθηκε από τη Μαρία Ζέζα, Εκπαιδευτικό ΕΑΕ, σε συνεργασία με την Αφροδίτη Μπεκιάρη, Εκπαιδευτικό ΕΑΕ, τη Σοφία-Άννα Μπαλάσκα, γραφίστρια, τη Χριστίνα Χρονοπούλου, γραφίστρια, τον Γιώργο Πράνταλο, Εκπαιδευτικό από το Εργαστήριο Ειδικού Εποπτικού Υλικού του Κ.Ε.Α.Τ., και τον Σπύρο Μπαλάσκα από το Τυπογραφείο του Κ.Ε.Α.Τ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	6
ΕΝΟΤΗΤΑ 1	7
Σχεδιασμός εκπαιδευτικού προγράμματος	7
1.1 Γενίκευση των δεξιοτήτων.....	7
1.2 Συγκεκριμένη μάθηση	8
1.3 Εύρος προσοχής.....	8
1.4 Ακουστική μάθηση.....	9
1.5 Απτική εξερεύνηση	9
1.6 Ενεργητική μάθηση.....	10
ΕΝΟΤΗΤΑ 2	11
Η εικόνα του σώματος σε παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες	11
2.1 Επίγνωση του σώματος και ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων	13
2.2 Κινητικές δεξιότητες.....	14
2.3 Εκπαιδευτική γυμναστική	15
2.4 Γενική κίνηση του σώματος.....	16
2.5 Ενδεικτικές δραστηριότητες.....	17
2.5.1 Αναγνωρίστε και ονομάστε τα μέρη του σώματος.....	17
2.5.2 Λυγισμένα και τεντωμένα σχήματα	19
2.5.3 Δεξί και αριστερό.....	20
2.5.4 Βάρος στα δύο χέρια	20
2.5.5 Έλξη και ώθηση	21
2.5.6 Ασκήσεις ποδιών	21
ΕΝΟΤΗΤΑ 3	23
Επικοινωνία.....	23
3.1 Η ανάπτυξη των χεριών στα παιδιά με προβλήματα όρασης.....	24
3.2 Η ανάπτυξη των χεριών στα παιδιά με τυφλοκώφωση.....	24
3.3 Εκμάθηση δεξιοτήτων	25
3.4 Νοηματική γλώσσα	26

3.5 Απτικές ενδείξεις.....	30
3.6 Απτική Νοηματική Γλώσσα	32
3.6.1. Συστήματα απτικής νοηματικής.....	35
3.6.2. Χέρι πάνω στο χέρι (Hand-on hand technique)	35
3.6.3. «Καθοδηγούμενο Νόημα» (Co-active signs).....	36
3.6.4. Απτικές ενδείξεις (Body signs).....	36
3.6.5. Προσαρμογή νοημάτων για παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες - τυφλοκώφωση.....	37
3.6.6. Τρόποι εκφοράς της απτικής νοηματικής	39
3.6.7. Κατευθύνσεις για την εκμάθηση της απτικής νοηματικής	41
3.6.8. Η εκμάθηση των νοημάτων	42
3.6.9. Απτικά σύμβολα.....	44
3.6.10. Οπτική και απτική πληροφορία	44
ΕΝΟΤΗΤΑ 4	46
Απτική νοηματική επικοινωνία	46
4.1 Αναγκαιότητα	46
4.2 Διδακτική μεθοδολογία.....	47
4.3 Διαθεματική προσέγγιση και σχέδιο εργασίας (project)	48
4.4 Εκπαιδευτικό πρόγραμμα διδασκαλίας των εννοιών	52
ΕΝΟΤΗΤΑ 5	54
Το σώμα μου	54
ΕΝΟΤΗΤΑ 6	99
Τα αντίθετα	99
ΕΝΟΤΗΤΑ 7	114
Ατομική υγεία	114
ΕΝΟΤΗΤΑ 8	125
Τα ρούχα.....	125
ΕΝΟΤΗΤΑ 9	148
Κανόνες φαγητού	148
ΕΝΟΤΗΤΑ 10	164
Η διατροφή.....	164
ΕΝΟΤΗΤΑ 11	203

Τα συναισθήματα	203
ΕΝΟΤΗΤΑ 12	214
Η τάξη μας	214
ΕΝΟΤΗΤΑ 13	229
Η γειτονιά μας.....	229
ΕΝΟΤΗΤΑ 14	250
Η οικογένεια	250
ΕΝΟΤΗΤΑ 15	264
Τα παιχνίδια	264
ΕΝΟΤΗΤΑ 16	274
Τα ζώα	274
ΕΝΟΤΗΤΑ 17	302
Τα μέσα μεταφοράς.....	302
ΕΝΟΤΗΤΑ 18	318
Ο καιρός αλλάζει	318
Επίλογος.....	334
Βιβλιογραφικές Αναφορές	335

Εισαγωγή

Ο πληθυσμός των παιδιών με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες συγκροτείται από παιδιά που, σε συνδυασμό με τα προβλήματα όρασης, παρουσιάζουν ένα εύρος επιπρόσθετων αναπηριών (τύφλωση και αυτισμός, τύφλωση και κινητική αναπηρία, τύφλωση και νοητική αναπηρία, τυφλοκώφωση, εγκεφαλική παράλυση, νευρολογικά προβλήματα και άλλα προβλήματα υγείας) (McLinden and McCall, 2002, McInnes, 1999, Sauerburger, 1993).

Γι' αυτόν τον λόγο, η εξελισσόμενη διαδικασία της συνεχούς και συστηματικής παρατήρησης των παιδιών με πολλαπλές αναπηρίες και σοβαρά προβλήματα όρασης αποσκοπεί στην εμβάθυνση της κατανόησης των δυνατοτήτων και των αναγκών των παιδιών και στην παροχή πληροφοριών στον/στην εκπαιδευτικό για τη δημιουργία του κατάλληλου εκπαιδευτικού και επικοινωνιακού περιβάλλοντος. Η κατανόηση του πώς τα παιδιά με πολλαπλές αναπηρίες και σοβαρά προβλήματα όρασης λαμβάνουν και επεξεργάζονται τις πληροφορίες, μέσω της αφής, έχει στενή σχέση με τον σχεδιασμό και την εφαρμογή κατάλληλης εκπαιδευτικής παρέμβασης, η οποία να ανταποκρίνεται στις ικανότητες και τις ανάγκες κάθε παιδιού εξατομικευμένα. Αυτό συμπεριλαμβάνει το ότι οι επαγγελματίες δεσμεύονται για την ανάπτυξη και την προώθηση της επικοινωνίας που έχει απτικό μέρος, για παράδειγμα απτικές ενδείξεις, απτικά σύμβολα, «σύμβολα αντικειμένων», «αντικείμενα αναφοράς» (Prickett & Welch, 1995).

Η δημιουργία του παρόντος εκπαιδευτικού υλικού αναγνωρίζει τη διαφοροποιημένη αλληλουχία ανάπτυξης και την ετερογένεια ανάμεσα στα παιδιά με πολλαπλές αναπηρίες και σοβαρά προβλήματα όρασης, εξαιτίας της επιρροής που οι αισθητηριακές δυσκολίες, σε συνδυασμό με άλλη/ες διαταραχή/ές, ασκούν στην κοινωνική, επικοινωνιακή, συναισθηματική και γνωστική ανάπτυξη των παιδιών. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα θεμελιώνεται πάνω στους βασικούς πυλώνες της σωματογνωσίας και της απτικής επικοινωνίας.

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Σχεδιασμός εκπαιδευτικού προγράμματος

Στην περίπτωση παιδιών με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες και παιδιών με τυφλοκώφωση, η μεγάλη ετερογένεια ανάμεσά τους καθιστά την εκπαιδευτική διαδικασία μια πρόκληση σε επίπεδο σχεδιασμού και εφαρμογής. Αφετηρία του σχεδιασμού ενός εκπαιδευτικού προγράμματος για παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση αποτελεί ο προσδιορισμός των επιπτώσεων που η μερική ή ολική απώλεια όρασης επιφέρει στην εκπαιδευτική διαδικασία, στην πρόσληψη ερεθισμάτων και πληροφοριών. Η όραση αποτελεί τον διαμεσολαβητή της επαφής και της επικοινωνίας με τον κόσμο και τους ανθρώπους που περιστοιχίζουν κάθε παιδί. Μέσω της όρασης, αποκτούν νόημα τα αντικείμενα, οι ιδέες και οι έννοιες. Τα παιδιά μαθαίνουν κυρίως μέσω της μίμησης και της παρατήρησης, καθώς βιώνουν και προσεγγίζουν εμπειρικά το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον τους μέσω της όρασης και προσλαμβάνουν ερεθίσματα και εμπειρίες μέσω της αυθόρμητης μάθησης. Τα παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση μπορεί να μαθαίνουν με διαφορετικό τρόπο από τους/τις ομηλικούς/κες τους. Η ολική ή μερική απώλεια όρασης και ακοής, όπως προκύπτει από την υπάρχουσα βιβλιογραφία, επηρεάζει σημαντικά τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά μαθαίνουν. Παρακάτω παρατίθενται τα χαρακτηριστικά που θα μπορούσαν να καταστήσουν μια εκπαιδευτική παρέμβαση αποτελεσματική.

1.1 Γενίκευση των δεξιοτήτων

Πολλά παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης συχνά έχουν δυσκολία στη γενίκευση των δεξιοτήτων που έχουν αποκτηθεί κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες και από ένα συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πλαίσιο σε κάποιο άλλο. Το παιδί εσωτερικεύει και δομεί άμεσα το εννοιολογικό πλαίσιο της εκπαιδευτικής δραστηριότητας, όταν αυτή πραγματοποιείται στο κατάλληλο μαθησιακό περιβάλλον, το οποίο ενθαρρύνει την

ενεργητική συμμετοχή. Για παράδειγμα, δεν υπάρχει καταλληλότερη ευκαιρία για την εκμάθηση δεξιοτήτων αυτοεξυπηρέτησης και, πιο συγκεκριμένα, για τη φροντίδα της στοματικής υγιεινής, από το να επιλέξει ο/η εκπαιδευτικός να διδάξει το πλύσιμο των δοντιών μετά από ένα γεύμα.

1.2 Συγκεκριμένη μάθηση

Η δόμηση εννοιών για τον κόσμο πραγματώνεται μέσα από τις πρώιμες εμπειρίες παρατήρησης και εξερεύνησης. Η κατανόηση αφηρημένων ιδεών και εννοιών συντελείται μέσα από την πρόσληψη ενδείξεων και μέσα από βιωματικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Είναι κοινά αποδεκτό ότι τα παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες χρειάζονται βιωματικές πολυαισθητηριακές εμπειρίες (hands-on) σε όλο το εύρος του εκπαιδευτικού τους προγράμματος με στόχο την πρόσληψη και την κατανόηση αφηρημένων εννοιών.

1.3 Εύρος προσοχής

Κατά τον σχεδιασμό και την εφαρμογή κάποιας εκπαιδευτικής δραστηριότητας, ο/η εκπαιδευτικός του παιδιού με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες θα πρέπει εξ αρχής να έχει προσδιορίσει το χρονικό εύρος, κατά το οποίο το παιδί μπορεί να απασχοληθεί στη συγκεκριμένη δραστηριότητα αυτόνομα και με επίβλεψη-υποστήριξη. Παράλληλα, το ευρύτερο μαθησιακό περιβάλλον μπορεί να επηρεάσει την ικανότητα του παιδιού να παραμείνει συγκεντρωμένο στη δραστηριότητα. Πολλά παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης επηρεάζονται και διασπάται η προσοχή τους από περιβαλλοντικά ακουστικά και οπτικά ερεθίσματα (ήχοι, θόρυβοι, φως, αντανakλάσεις...). Τα παιδιά χρειάζονται δομή και οργάνωση, για να διατηρήσουν τον έλεγχο στο περιβάλλον τους. Χρειάζονται πολυαισθητηριακές ενδείξεις (οπτικές, ακουστικές, απτικές), οι οποίες θα τους βοηθήσουν να προετοιμάζονται κατά τη μετάβαση από τη μία δραστηριότητα στην άλλη.

1.4 Ακουστική μάθηση

Συχνά, στην περίπτωση των παιδιών με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες, οι εκπαιδευτικοί προσφεύγουν στον εμπλουτισμό της μαθησιακής διαδικασίας κυρίως με ακουστικά ερεθίσματα, θεωρώντας ότι με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά θα προσλάβουν περισσότερες πληροφορίες. Στην πλειονότητα, όμως, των περιπτώσεων, τα παιδιά, ενώ μπορούν να προσλάβουν τις ακουστικές πληροφορίες, δεν μπορούν να τις επεξεργαστούν και να τις κατανοήσουν, ως αποτέλεσμα των δυσκολιών ακουστικής μνήμης και αντίληψης αλλά και ακολουθίας ακουστικών οδηγιών και πληροφοριών. Τα ακουστικά ερεθίσματα είναι μια καλή πηγή πληροφοριών, αλλά πάντα πρέπει να συνοδεύονται από οπτικά ή απτικά ερεθίσματα, ώστε να επιτευχθεί η κατανόηση των πληροφοριών που θέλουμε να μεταφέρουμε.

1.5 Απτική εξερεύνηση

Τα παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες συχνά εκδηλώνουν περιορισμένη ανοχή σε συγκεκριμένες υφές και γεύσεις. Επιπρόσθετα, μπορεί να αντιστέκονται στο άγγιγμα και στο κράτημα από άλλους/ες. Σε αυτές τις περιπτώσεις τα παιδιά θα πρέπει να καλλιεργήσουν την επίγνωση και την εμπιστοσύνη προς τα παιδιά του περιβάλλοντός τους, χωρίς να βασίζονται στην απτική επαφή. Τα συγκεκριμένα παιδιά ενθαρρύνονται από την οργάνωση και τη δόμηση του ημερήσιου προγράμματός τους με ρουτίνα, ώστε να προσμένουν συγκεκριμένες δραστηριότητες με συγκεκριμένα πρόσωπα. Είναι σημαντικό τα παιδιά να καταλαβαίνουν την αιτία και το αποτέλεσμα της εμπλοκής σε μια δραστηριότητα με ορισμένα αντικείμενα, παιχνίδια, γεύσεις. Με αυτόν τον τρόπο, η απτική εξερεύνηση αποκτά νόημα και έχει σκοπό. Για παράδειγμα, το παιδί μαθαίνει ότι, όταν εξερευνά απτικά και αγγίζει έναν απτικό διακόπτη, αυτός ενεργοποιεί ένα μουσικό παιχνίδι, καθιστώντας τη μουσική θετική επιβράβευση για το παιδί.

1.6 Ενεργητική μάθηση

Αν σε ένα παιδί δεν παρέχεται η ευκαιρία να ασκεί έλεγχο ή να έχει εμπειρίες από ποικίλες δραστηριότητες, τις οποίες διαχειρίζεται αυτόνομα και ανεξάρτητα, τότε είναι πολύ πιθανό να αναπτύξει μια παθητική συμπεριφορά και να εξαρτάται από τους/τις άλλους/ες. Αυτό το αποτέλεσμα ενισχύεται από τις μειωμένες προσδοκίες που συχνά έχει το περιβάλλον του παιδιού με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση για τη γνωστική και κοινωνικό-συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Το κοινωνικό περιβάλλον του παιδιού εκδηλώνει συχνά αυτές τις μειωμένες προσδοκίες προς το παιδί, με το να μην του επιτρέπει να κάνει επιλογές και να λειτουργεί αυτόνομα και ανεξάρτητα (Sacks & Siberman, 1998, McInnes & Treffry, 1993, Alsop, 2002, Carney, 2003, Hanley, 1985).

ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Η εικόνα του σώματος σε παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες

Εικόνα του σώματος είναι η αναγνώριση των μελών του και πώς αυτά λειτουργούν. Περιλαμβάνει την ικανότητα να τοποθετεί το παιδί το σώμα του στο χώρο και να κινείται αποτελεσματικά και βασίζεται στην αναγνώριση των εννοιών «ποιος/α είναι, πού είναι και τι είναι». Αυτή η γνώση είναι το αποτέλεσμα προηγούμενων νοητικών, σωματικών και ψυχολογικών εμπειριών των παιδιών, οι οποίες βασίζονται σε αυτά που άκουσαν, άγγιξαν, είδαν και μύρισαν. Λόγω της οπτικής αναπηρίας, το παιδί με προβλήματα όρασης συχνά δυσκολεύεται να ενσωματώσει αυτά τα ερεθίσματα, με τα οποία θα αναπτύξει το σύνολο των εννοιών για το σώμα του, καθώς και για το σώμα των άλλων (Surakka & Kivela, 2011).

Η συνειδητοποίηση του εαυτού μας είναι ουσιαστική πριν από την ανάπτυξη της κατανόησης του κόσμου γύρω μας. Για το μικρό παιδί με πολλαπλές αναπηρίες είναι ιδιαίτερα σημαντική μια θετική εντύπωση της εικόνας του σώματός του (DePountis, Cady & Hallak, 2013). Τα παιδιά που δεν έχουν συγκροτήσει άρτια σωματική εικόνα δεν έχουν σαφή αντίληψη για το σώμα τους και τη θέση που καταλαμβάνει στο χώρο. Επιπρόσθετα, δεν ελέγχουν πάντα τα μέλη τους, όταν εκτελούν δραστηριότητες. Τα παιδιά ενδέχεται να δυσκολεύονται να μάθουν πόσος χώρος είναι απαραίτητος, για να φιλοξενήσει το σώμα τους. Για παράδειγμα, μπορεί να τους ζητηθεί να ξαπλώσουν στο πάτωμα ανάμεσα σε έπιπλα με αρκετό χώρο, για να τινάξουν ελεύθερα τα χέρια και τα πόδια τους. Ένα παιδί που δεν έχει την εικόνα του σώματός του μπορεί να επιλέξει έναν χώρο που είναι πολύ μικρός, με αποτέλεσμα τα χέρια και τα πόδια του να χτυπήσουν στα έπιπλα. Ένα άλλο παιδί μπορεί να επιλέξει έναν χώρο που είναι άσκοπα μεγάλος. Και τα δύο δεν γνωρίζουν το μέγεθος του σώματός τους και το μέγεθος του χώρου που είναι απαραίτητος, για να το φιλοξενήσει, προκειμένου να εκτελέσουν διάφορες εργασίες (Watson, 1990, Sleeuwenhoek, Boter & Vermeer, 1995).

Δυσκολίες θα προκύψουν και όταν ζητηθεί από τα παιδιά να κινήσουν ορισμένα μέλη του σώματός τους. Ενδέχεται ένα παιδί να μην μπορεί να κινήσει το ένα χέρι, χωρίς να κινήσει το άλλο ή να μην μπορεί να κουνήσει τα πόδια του, χωρίς μια αδέξια κίνηση των χεριών του. Ένα άλλο παιδί, όταν του ζητηθεί να ανοίξει τα δάχτυλα του δεξιού χεριού και τα δάχτυλα του αριστερού ποδιού, μπορεί να δυσκολευτεί να ξεχωρίσει ποια άκρα του έχει ζητηθεί να ανοίξει ή μπορεί να ανοίξει και τα άλλα άκρα (Watson, 1990, Reimer, Cox, Nijhuis-Van der Sanden & Boonstra, 2011).

Όλες αυτές οι δυσκολίες είναι αποτέλεσμα της ελλιπούς ανάπτυξης μιας ολοκληρωμένης εικόνας των σωμάτων τους και των κινήσεών τους. Είναι απαραίτητο να προσφέρουμε στα παιδιά ευκαιρίες για κινητικές δραστηριότητες και να καθοδηγούμε την κινητική τους ανάπτυξη προς την κατεύθυνση της επίγνωσης του σώματός τους στον χώρο και των κινήσεων που μπορούν να κάνουν (Watson, 1990).

Επιπροσθέτως, υπάρχει στενή σχέση μεταξύ της ιδέας του εαυτού του παιδιού και των ψυχικών συναισθημάτων του, των στάσεων και της επίγνωσης του σώματός του. Αυτή η αλληλουχία επίγνωσης του σώματος έχει συμπεριληφθεί στο γενικό πεδίο της συναισθηματικής ανάπτυξης. Η στάση του παιδιού απέναντι στον εαυτό του έχει μεγάλη ψυχολογική σημασία, καθώς παρέχει και μια βάση για ακαδημαϊκές δεξιότητες, κινητικότητα και αυτοβοήθεια (DePountis, Cady & Hallak, 2013).

Σημαντική περιοχή δεξιοτήτων για τη μάθηση και την κοινωνική προσαρμογή του παιδιού είναι η γνώση του σώματος και ο συντονισμός των κινήσεων των μελών του. Το παιδί χρησιμοποιεί το στόμα του, τα χέρια του, τα πόδια του, τα μάτια του, πιάνει, δείχνει, λέει, κινεί κ.λπ. Αντικαθιστά τις λέξεις με απλές κινήσεις και τις προτάσεις με σύνθετες, δομημένες επιμέρους κινήσεις. Μέσω της αναγνώρισης της εικόνας του σώματός του, το παιδί ανακαλύπτει ένα άλλο είδος επικοινωνίας, την επικοινωνία με τη «γλώσσα του σώματος» (ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2003).

Ειδικότερα, οι ψυχοκινητικές δραστηριότητες με τα κατάλληλα όργανα, μέσα και υλικά βοηθούν το παιδί:

α) Να εκτελεί με ακρίβεια κινήσεις γενικής και λεπτής κινητικότητας. Το παιδί κινεί όλο το σώμα ή μέρη του σώματός του, πιάνει, ζυμώνει, πλάθει και συντονίζει τις κινήσεις του.

β) Να προσανατολίζεται βιωματικά στο χώρο. Το παιδί, ορίζοντας τη θέση του στο χώρο, εκτελεί διαδρομές με παιχνίδια, με στεφάνια, με σχοινιά, μέσα από δραματοποιήσεις ρόλων ή με τη συνοδεία μουσικής.

γ) Να γνωρίζει τον ρυθμό και τον χρόνο. Το παιδί ακούει ήχους με ρυθμό και εκτελεί ρυθμικές κινήσεις. Να κατανοεί χρονικές αλληλουχίες και να αναπτύσσει χωροχρονική αντίληψη. Να αντιλαμβάνεται ότι η επιλογή να πιάσει κάτι με το δεξί ή το αριστερό χέρι, είναι δική του απόφαση.

δ) Να σταθεροποιεί την πλευρίωσή του. Το παιδί ονομάζει και δείχνει τα μέρη του σώματός του. Με τα παιχνίδια και τις κινήσεις ακρίβειας διακρίνει το δεξί από το αριστερό (ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2003).

2.1 Επίγνωση του σώματος και ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων

Ένας σημαντικός στόχος στη διδασκαλία της σωματικής αγωγής στα παιδιά είναι να προαχθεί η επίγνωση του σώματος και να αναπτυχθεί ένα επίπεδο επάρκειας στις βασικές δεξιότητες της ανθρώπινης κίνησης.

Η επίγνωση του σώματος περιλαμβάνει τη συνειδητοποίηση των διαφόρων μελών του σώματος, τις κινήσεις που μπορούν να εκτελέσουν αυτά τα μέλη, τη σχέση αυτών των μελών μεταξύ τους σχετικά με τον συντονισμό, καθώς και τη σχέση των μελών του σώματος με τα εξωτερικά αντικείμενα. Καθώς το παιδί αντιλαμβάνεται όλο και περισσότερο αυτά τα πράγματα, δημιουργεί μια εικόνα ή την εικόνα του εαυτού του (Watson, 1990, Snow, 2017).

Έτσι, αυτή η εικόνα του σώματος γίνεται το επίκεντρο για όλες τις κινήσεις είτε πρόκειται για μπροστά είτε προς τα πίσω, προς τα πλάγια, προς τα πάνω ή προς τα κάτω. Οι χωρικές έννοιες όπως: το μπροστά και το πίσω, το δεξί και το αριστερό, το πάνω και το κάτω μέρος, το ψηλό και το χαμηλό, αρχικά μαθαίνονται αναφορικά με το σώμα και στη συνέχεια εφαρμόζονται σε άλλα αντικείμενα, σχετικά με αυτά, στον κόσμο. Τα παιδιά εφαρμόζουν αυτές τις έννοιες στην τάξη. Όταν διαβάζουν, ξεκινούν από το μπροστινό μέρος του βιβλίου και όχι από το πίσω, από την κορυφή και όχι από το κάτω μέρος, καθώς επίσης διαβάζουν από αριστερά προς τα δεξιά (Watson, 1990).

Μέσα από εμπειρίες και δραστηριότητες στην τάξη, το παιδί πρέπει να είναι σε θέση να αναπτύξει διαδοχικά τις ακόλουθες δεξιότητες:

1. Να αγγίζει τα μέλη του σώματός του, όταν του ζητηθεί.
2. Να αγγίζει τα μεγάλα μέλη του σώματος ενός άλλου προσώπου, όταν του ζητηθεί.
3. Να διακρίνει τα αδρά μέλη του σώματός του από εκείνα των άλλων.
4. Να δείχνει τα λεπτά μέλη του σώματός του, όταν του ζητηθεί.
5. Να επισημαίνει τα μέλη του σώματος άλλων, όταν του ζητηθεί.
6. Να διακρίνει σε απτικές εικόνες τα διάφορα μέλη του σώματος.
7. Να εντοπίζει συγκεκριμένα μέλη του σώματος σε μια απτική εικόνα που δείχνει ολόκληρο το σώμα.
8. Να εντοπίζει συγκεκριμένα μέλη του σώματος, ανάλογα με τη λειτουργία τους.
9. Να εκφράζει με λέξεις τα ονόματα συγκεκριμένων μελών του σώματος.
10. Να ονομάζει το μέλος του σώματος που λείπει σε μια απτική εικόνα που δεν έχει συμπληρωθεί (DePountis, Cady & Hallak, 2013).

2.2 Κινητικές δεξιότητες

Οι συνολικές κινητικές δεξιότητες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του τυφλοκωφού παιδιού ή με πολλαπλές αναπηρίες και, επιπλέον, περιλαμβάνουν την επίγνωση του σώματος. Οι δραστηριότητες που αυξάνουν την επίγνωση του σώματος συμβάλλουν, επίσης, στη διαμόρφωση της εικόνας του ίδιου του παιδιού, στην τόνωση της σχέσης μεταξύ παιδιού και άλλων μαθητών και στην επίγνωση του περιβάλλοντος. Ιδιαίτερα πολύτιμες σε αυτόν τον τομέα είναι οι δραστηριότητες που περιλαμβάνουν ενεργή κίνηση και ασκήσεις για χαλάρωση και μυϊκή διέγερση (Burton, 1976).

Ο μακροπρόθεσμος στόχος του συνολικού κινητικού προγράμματος κάθε παιδιού πρέπει να είναι, όταν αυτό είναι εφικτό, η κινητικότητα. Είναι απαραίτητο να δίνεται κίνητρο στο παιδί να αλληλεπιδρά με το περιβάλλον και η κίνηση μέσα στο χώρο συμβάλλει στην πρώτη επαφή και εξερεύνηση του περιβάλλοντος. Σε πολλές περιπτώσεις, που το περπάτημα δεν είναι εφικτός στόχος, υπάρχουν και άλλοι τρόποι που επιτρέπουν στο παιδί να κινηθεί γύρω από το περιβάλλον. Είναι σημαντικό να τονίσουμε ξανά την επαφή με το περιβάλλον, προκειμένου να αξιοποιήσουμε την υπολειπόμενη όραση και ακοή του παιδιού, για να αναπτύξουμε τις άλλες αισθήσεις του. Αυτό θα βοηθήσει το παιδί να ξεπεράσει τα εμπόδια που παρουσιάζει η εν λόγω

αναπηρία και να μην απομονωθεί.

Οι κινητικές δραστηριότητες είναι σταθερές και περιλαμβάνουν:

- επίγνωση του σώματος,
- χαλάρωση και μυϊκή διέγερση,
- καθιστή θέση,
- μόνιμη θέση,
- όρθια θέση (Burton, 1976, Surakka & Kivela, 2011).

Επίσης, μέσω της διδασκαλίας της εκπαιδευτικής γυμναστικής, μπορεί να επιτευχθεί η αναγκαία επίγνωση του σώματος (Watson, 1990).

2.3 Εκπαιδευτική γυμναστική

Η προώθηση της επίγνωσης του σώματος και η ανάπτυξη δεξιοτήτων προτείνεται με την εισαγωγή και τη χρήση της εκπαιδευτικής γυμναστικής, προκειμένου να ωφεληθούν τα παιδιά. Η εκπαιδευτική γυμναστική παρέχει μια αναλυτική προσέγγιση της κίνησης και ενθαρρύνει τους/τις εκπαιδευτικούς να σχεδιάσουν εξατομικευμένες δραστηριότητες. Αυτό δίνει στους/στις εκπαιδευτικούς τη δυνατότητα να εργάζονται στο επίπεδο ικανότητας του κάθε παιδιού, πράγμα που το βοηθά στο «χτίσιμο» της εμπιστοσύνης. Η κατανόηση των εννοιών, η διαδοχική αποθήκευση πληροφοριών και η συγκέντρωση αναπτύσσονται με τη χρήση της εκπαιδευτικής γυμναστικής.

Χρησιμοποιώντας την εκπαιδευτική γυμναστική, τα παιδιά ενθαρρύνονται να σκέφτονται, καθώς κινούνται. Ο/η καθένας/μία μπορεί να δουλεύει με το δικό του/της επίπεδο ικανότητας και με το δικό του/της ποσοστό επιτυχίας. Όλοι και όλες βρίσκουν κάτι που μπορούν να κάνουν. Επομένως, δεν υπάρχει κανένας/μία στην τάξη που δεν μπορεί να καταφέρει κάτι και, έτσι, αυξάνεται η αυτοπεποίθηση των παιδιών. Αυτοί είναι πολύ σημαντικοί παράγοντες, όταν κάποιος διδάσκει σε παιδιά με ελλιπή συντονισμό, με μειωμένη κινητικότητα, με πολλαπλές αναπηρίες και με δυσκολίες μάθησης (Watson, 1990, Surakka & Kivela, 2011).

2.4 Γενική κίνηση του σώματος

Η εισαγωγή της γενικής κίνησης του σώματος σε παιδιά με πολλαπλές αναπηρίες ακολουθεί τον ρυθμό των παιδιών. Οι δραστηριότητες περιλαμβάνουν την τοποθέτηση διαφορετικών σχημάτων σε διαφορετικά μέλη του σώματος και σε ποικίλα επίπεδα στον χώρο. Λόγω της φύσης των δραστηριοτήτων, μπορούν να γίνουν πολλοί συνδυασμοί και παραλλαγές.

Οι εκπαιδευτικοί καταγράφουν κάθε πρόοδο του παιδιού με πολλαπλές αναπηρίες, με δεδομένο ότι, όσο μικρή και αν είναι η βελτίωση, εάν υπάρχει, η πραγματική κίνηση είναι ο σημαντικότερος παράγοντας στη φυσική αγωγή. Ακόμη και όταν το παιδί πρέπει να χειριστεί το σώμα του μέσα στα διαφορετικά σχήματα, αυτή είναι κίνηση. Αυτή η κίνηση συμβάλλει στην ευημερία ενός παιδιού και είναι προτιμότερη από το να κάθεται το παιδί συνεχώς και να μην κινείται καθόλου.

Μόλις υπάρξει συνειδητή κίνηση, ξεκινά η πρόοδος/εξέλιξη του παιδιού και μέσω αυτής της κίνησης μπορεί να υπάρξει μεγαλύτερη επίγνωση του σώματός του και μεγαλύτερη συνειδητοποίηση του κόσμου γύρω του (Watson, 1990, Reimer, Cox, Nijhuis-Van der Sanden & Boonstra, 2011).

Οι παρακάτω δραστηριότητες γενικής κίνησης του σώματος ενθαρρύνουν τη σωματική επίγνωση του παιδιού. Εισάγουμε τα σχήματα στις δραστηριότητες, αφού πρώτα τα γνωρίσουν τα παιδιά, καθώς είναι ευκολότερο για ένα παιδί να τα νιώσει και να τα δείξει. Δύο διαφορετικά σχήματα χρησιμοποιούνται στην αρχή, έτσι ώστε με την αλλαγή του σχήματος να επιτυγχάνεται η κίνηση του σώματος. Στόχος είναι η κίνηση του σώματος. Τα παιδιά διδάσκονται να γνωρίζουν τα διαφορετικά μέλη του σώματός τους, τα οποία μπορούν να μετακινήσουν το βάρος τους, καθώς και τη σχέση του υπόλοιπου σώματος με τα διαφορετικά μέλη. Η γνώση αναπτύσσεται, όταν υπάρχει συναίσθηση του τι συμβαίνει. Ένα παιδί μπορεί να καθοδηγηθεί σημαντικά, για να πετύχει την κίνηση, αλλά, μέχρι το παιδί να αποκτήσει την επίγνωση του τι συμβαίνει, η γνώση δεν αναπτύσσεται. Όταν τα παιδιά καταλάβουν τι τους ζητείται, τότε μαθαίνουν και, αφού μαθαίνουν, αυξάνονται οι κινήσεις τους.

Τα παιδιά διδάσκονται πού να τοποθετούν τα σχήματα στο χώρο γύρω τους. Με προσεκτική διδασκαλία μπορούν να αρχίσουν να καταλαβαίνουν τις έννοιες των θέσεων, οι οποίες εφαρμόζονται στο χώρο, όπως για παράδειγμα «πάνω-κάτω»,

«ψηλά-χαμηλά», «δεξιά-αριστερά», «στη μέση», «ανάμεσα» κ.λπ. Η επίγνωση του σώματος διευρύνεται μέσω της ενσυνείδητης εστίασης στις θέσεις των παιδιών, τις οποίες σωματικά καταλαμβάνουν στον χώρο. Με τη σταδιακά αυξανόμενη γνώση, τα παιδιά μπορούν να επεκτείνουν αυτήν τη γνώση για τον κόσμο γύρω από αυτά και, έτσι, η χωρική επίγνωση αυξάνεται. Η κατεύθυνση μπορεί να γίνει γνωστή με την κίνηση του σώματος προς τα μπροστά, προς τα πίσω, προς το πλάι, πάνω και κάτω.

Πολλά παιδιά με αναπηρίες (ΑμεΑ) δεν μπορούν να ξεκινήσουν τις δικές τους κινήσεις. Γι' αυτόν τον λόγο είναι απαραίτητο ο/η εκπαιδευτικός να δείξει στα παιδιά τι περιμένει από αυτά, για να τον αντιγράψουν (Watson, 1990). Ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα ανίχνευσης δυσκολιών στη δόμηση της σωματογνωσίας παρατίθεται στο *«Εκπαιδευτικό Υλικό για την Αγωγή κινητικότητας, προσανατολισμού και δεξιοτήτων καθημερινής διαβίωσης μαθητών με απώλεια όρασης»* (Ανδρόγιαννης, 2019), που εστιάζει στους παρακάτω τομείς/ δεξιότητες:

- απτική ενημερότητα,
- επίγνωση του μεγέθους, του σχήματος και των μερών του σώματος,
- επίγνωση του σώματος μέσα από την κίνηση των μερών του,
- επίγνωση του σώματος σε σχέση με αντικείμενα του περιβάλλοντος,
- επίγνωση των μερών και των πλευρών του σώματος, πλευρίωση και κατευθυντικότητα (Le Van et al., 1984).

2.5 Ενδεικτικές δραστηριότητες

2.5.1 Αναγνωρίστε και ονομάστε τα μέρη του σώματος

- Σχεδίαση του σώματος - απλώστε χαρτί σχεδίασης στο πάτωμα. Το παιδί ξαπλώνει πάνω στο χαρτί και ο/η εκπαιδευτικός σχεδιάζει το περίγραμμα του σώματός του με απτικό τρόπο και ονοματίζει τα μέρη του (Burton, 1976).
- Ακούμε το τραγούδι «Κεφάλι, ώμοι, γόνατα και πόδια» και πιάνουμε ταυτόχρονα το μέρος του σώματος που αναφέρεται στο τραγούδι, <https://www.youtube.com/watch?v=lwJNb9MRrwo>.
- Αγγίξτε τα μέρη του σώματος – ο/η αρχηγός της ομάδας λέει: «Κεφάλι, ώμοι, γόνατα και δάκτυλα ποδιών» με οποιαδήποτε σειρά. Η ομάδα πρέπει να αγγίζει τα τμήματα που ονομάζονται, με τη σειρά που δίνει ο/η αρχηγός (Burton, 1976).

- Πιάστε και ονοματίστε ένα συγκεκριμένο μέρος του σώματος του παιδιού.
- Πάρτε το χέρι του παιδιού και αγγίξτε ένα μέρος του σώματός του και πείτε την οδηγία (για παράδειγμα πείτε: «Νίκο, άγγιξε το κεφάλι σου» και τοποθετήστε το χέρι του Νίκου στο κεφάλι του).
- Ανταμείψτε το παιδί με κάτι που του αρέσει για ενίσχυση.
- Παίζουμε το παιχνίδι «Ο/η αρχηγός λέει», για παράδειγμα, «να πιάσουμε το κεφάλι, ή τα πόδια ή να χτυπήσουμε τα χέρια ή να κάνουμε παλαμάκια» και τα παιδιά ακολουθούν κάθε φορά την οδηγία.
- «Ο Γιώργος λέει» – ένας/μία μαθητής/τρια επιλέγεται, για να κατευθύνει την ομάδα σε μια σειρά κινήσεων και δραστηριοτήτων (δηλαδή, ο Γιώργος λέει: «Αγγίξτε τα δάχτυλα των ποδιών σας»). Η ομάδα πρέπει να ακολουθήσει μόνο αν η εντολή αρχίζει με τις λέξεις «Ο Γιώργος λέει». Κάθε παιδί που κάνει λάθος βγαίνει από το παιχνίδι (Burton, 1976).
- Ακούμε το τραγούδι «Το σώμα μου» (το τραγούδι του 1) και πιάνουμε αντίστοιχα τα μέρη του σώματός μας (<https://www.youtube.com/watch?v=Fp6RamdImZk>).
- Δουλέψτε με δύο παιδιά. Αγγίξτε και ονοματίστε τα μέρη του σώματος των παιδιών. (για παράδειγμα «Αυτό είναι το χέρι του Νίκου», «Αυτό είναι το χέρι του Κώστα» και μετά δίνετε την οδηγία: «Νίκο, αγγίξε το χέρι του Κώστα»). Επαναλάβετε τη διαδικασία πολλές φορές.
- Τα παιδιά σχηματίζουν έναν μικρό κύκλο. Κρατήστε μια κούκλα και δώστε της τον ρόλο να ζητά από τα παιδιά, με τη σειρά, να αγγίζουν μέρη του σώματός τους (να είστε σίγουροι ότι τα παιδιά ονομάζουν και έχουν καταλάβει την έννοια του «επόμενου»).
- Χρησιμοποιήστε μια φιγούρα-κούκλα και ζητήστε από τα παιδιά να ονομάσουν τα μέρη του σώματος στο πλήρες σχήμα. Ζητήστε από τα παιδιά να συναρμολογήσουν το σώμα-φιγούρα, χρησιμοποιώντας όλα τα κομμάτια.
- Βάλτε το παιδί να συναρμολογήσει μια κούκλα, αφού έχει αφαιρεθεί ένα κομμάτι. Βάλτε το παιδί να αναγνωρίσει το κομμάτι που λείπει.
- Βάλτε τα παιδιά να ξαπλώσουν στο πάτωμα και ζητήστε τους να κάνουν σαρωτικές κινήσεις (ανοίγω-κλείνω) με τα χέρια και τα πόδια ανοιχτά.
- Τα παιδιά στέκονται όρθια και μιμούνται τον/την εκπαιδευτικό, ο/η οποίος/α κάνει

κύκλους με τα χέρια του/της (σαν ανεμόμυλος).

- Τα παιδιά στέκονται με τα πόδια ελαφρώς απλωμένα και τα χέρια τεντωμένα πάνω από τα κεφάλια τους. Ο/η εκπαιδευτικός δίνει την οδηγία: «Χτυπήστε τα χέρια πάνω από το κεφάλι (ταυτόχρονα)».
- Ζητήστε από το παιδί να περιστρέψει και να σπρώξει μια μεγάλη μπάλα (Watson, 1990, Burton, 1976).

2.5.2 Λυγισμένα και τεντωμένα σχήματα

Χρησιμοποιήστε μια μπάλα, για να δείξετε στα παιδιά ένα στρογγυλό σχήμα:

- Κουλουριαστείτε, για να μοιάζει με μπάλα το σώμα σας.
- Κουλουριαστείτε και βάλτε ένα άλλο μέρος του σώματός σας στο πάτωμα.
- Βρείτε ένα άλλο μέρος του σώματός σας, για να ακουμπήσετε και να ξαπλώσετε ξανά.
- Χρησιμοποιήστε ένα ραβδί, για να δείξετε στα παιδιά ένα μακρύ τεντωμένο σχήμα.
- Σηκωθείτε και τεντωθείτε, για να μοιάσετε με το ραβδί.
- Ξαπλώστε και τεντώστε ένα άλλο μέρος του σώματός σας.
- Βρείτε ένα άλλο μέρος του σώματός σας, για να στηριχτείτε, και τεντωθείτε ξανά.
- Δώστε σε κάθε παιδί ένα στεφάνι. Καθίστε μέσα στο στεφάνι με τα πόδια σταυρωμένα. Ζητήστε από το παιδί να ξαπλώσει και να τυλίξει με τα χέρια τα πόδια του (σαν μπάλα) μέσα στον κύκλο.
- Δώστε σε κάθε παιδί ένα στεφάνι. Σταθείτε έξω και δίπλα από το στεφάνι. Ζητήστε από το παιδί να τεντώσει το δεξί πόδι, να σκύψει και να ακουμπήσει στο πάτωμα το δεξί χέρι. Το ίδιο θα επαναλάβετε και για το αριστερό πόδι και χέρι. Μπείτε μέσα στο στεφάνι και επαναλάβετε την ίδια κίνηση για την αριστερή και τη δεξιά πλευρά.
- Δώστε σε κάθε παιδί ένα βιβλίο και ζητήστε του να καθίσει μπροστά από αυτό με τα πόδια σταυρωμένα. Μετά ζητήστε τους να ξαπλώσουν πάνω από το βιβλίο με τεντωμένα χέρια και πόδια, χωρίς να το αγγίζουν.
- Δώστε σε κάθε παιδί ένα βιβλίο και ζητήστε του να καθίσει πίσω από αυτό με τα πόδια σταυρωμένα. Μετά ζητήστε τους να ξαπλώσουν πάνω από το βιβλίο με τεντωμένα χέρια και πόδια, χωρίς να το αγγίζουν (Watson, 1990).

2.5.3 Δεξί και αριστερό

Χρησιμοποιήστε χαμηλά και ψηλά μέρη:

- Τεντώστε και τα δύο πόδια, με το δεξί σας χέρι ψηλά, γονατίστε και τεντώστε το δεξί χέρι χαμηλά, τεντώστε και δύο πόδια, με το αριστερό σας χέρι ψηλά,
- κάνετε οποιοδήποτε σχήμα, με το δεξί σας χέρι και το δεξί πόδι χαμηλά,
- κάνετε κάθε σχήμα, με το δεξί σας πόδι ψηλά,
- κάνετε κάθε σχήμα, με το δεξί σας χέρι ψηλά.

Τοποθετώντας το ένα χέρι σε διαφορετικά μέρη του σώματος:

- κάνετε οποιοδήποτε σχήμα, με το δεξί σας χέρι στο δεξί σας γόνατο,
- κάνετε οποιοδήποτε σχήμα, με το δεξί σας χέρι στο κεφάλι σας,
- κάνετε οποιοδήποτε σχήμα, με το δεξί σας χέρι στον αέρα και μετά με το αριστερό.

Εφαρμόστε τα στη βάση:

- κάνετε οποιοδήποτε σχήμα, με το δεξί σας χέρι στο δεξί σας γόνατο ως βάση,
- κάνετε οποιοδήποτε σχήμα, με το δεξί σας χέρι στο δεξί σας πόδι ως βάση,
- κάνετε κάθε σχήμα, με το δεξί σας χέρι στο δεξί σας πόδι ως βάση και κάντε το ξανά με την αριστερή πλευρά.

Χρησιμοποιώντας συμμετρικές και ασύμμετρες θέσεις του σώματος:

- κουλουριαστείτε μπροστά και τοποθετήστε συμμετρικά το κεφάλι πάνω στα γόνατα. Τεντωθείτε και τοποθετήστε ασύμμετρα το κεφάλι πάνω στο δεξί γόνατο. Μετακινηθείτε πίσω και κουλουριαστείτε ξανά. Επαναλάβετε τη σειρά των κινήσεων βάζοντας το κεφάλι πάνω στο αριστερό πόδι.
- καθίστε στο πάτωμα, λυγίστε τα γόνατα και τοποθετήστε συμμετρικά τα χέρια πάνω στα γόνατα. Τεντωθείτε και τοποθετήστε ασύμμετρα το δεξί σας χέρι πάνω στο δεξί γόνατο. Μετακινηθείτε πίσω και κουλουριαστείτε ξανά. Επαναλάβετε τη σειρά των κινήσεων βάζοντας το αριστερό χέρι πάνω στο αριστερό πόδι (Watson, 1990).

2.5.4 Βάρος στα δύο χέρια

- Το παιδί βρίσκεται καθιστό στο πάτωμα, με τα χέρια να στηρίζονται πίσω του, και

του ζητούμε να σηκώσει τη λεκάνη.

- Το παιδί βρίσκεται καθιστό στο πάτωμα, με τα χέρια να στηρίζονται πίσω του, και του ζητούμε να σηκώσει τη λεκάνη και το ένα πόδι.
- Το παιδί περιφέρεται στο δωμάτιο καθιστό στο πάτωμα, με τα χέρια να στηρίζονται πίσω του και τα πόδια λυγισμένα. Του ζητούμε να τεντώσει το δεξί πόδι και μετά το αριστερό πόδι.
- Το παιδί περιφέρεται στο δωμάτιο με χέρια και πόδια (σαν τετράποδο ζώο). Του ζητούμε να σηκώσει το δεξί πόδι και μετά το αριστερό πόδι (Watson, 1990, Riggio & Heydt, 2004).

2.5.5 Έλξη και ώθηση

- Καθίστε με τα πόδια μπροστά σας. Κρατήστε τα γόνατά σας ευθεία όλη την ώρα. Βάλτε μια ρόδα μπροστά σας και σπρώξτε την μπροστά όσο μπορείτε, χωρίς να λυγίσετε τα γόνατά σας. Τραβήξτε την ξανά.
- Καθίστε με τα πόδια μπροστά σας και κρατήστε τα μαζί. Κρατήστε τα γόνατά σας ευθεία όλη την ώρα. Βάλτε τη ρόδα στο πλάι σας και σπρώξτε την προς τα πλάγια όσο μπορείτε. Τραβήξτε την πίσω από την άλλη πλευρά και σπρώξτε την προς τα πλάγια. Μετακινηθείτε από τη μία πλευρά στην άλλη εναλλάξ.
- Καθίστε με τα πόδια μπροστά σας. Κρατήστε τα γόνατά σας ευθεία όλη την ώρα. Κρύψτε τη ρόδα πίσω από την πλάτη σας, έτσι ώστε να μη φαίνεται. Σπρώξτε τη προς τα πίσω μέχρι εκεί που μπορείτε. Τραβήξτε την ξανά.
- Τοποθετήστε τη ρόδα κάτω από τα πόδια σας και, ενώ ακουμπάτε μόνο στα χέρια σας, ωθήστε τη ρόδα μπροστά. Τραβήξτε τη με τα πόδια σας. (Watson, 1990).

2.5.6 Ασκήσεις ποδιών

Τα πόδια των παιδιών είναι τα πιο σημαντικά. Η καλή στάση ξεκινά από τα πόδια. Μια κακή θέση των ποδιών συχνά οδηγεί σε κακή στάση του σώματος. Πολλά μπορούν να γίνουν στη μικρή ηλικία, για να βοηθήσουν τα παιδιά να αναπτύξουν μια καλή στάση.

- Καθίστε στο πάτωμα με τα πόδια μπροστά σας. Κρατήστε τα πόδια σας ίσια όλη την ώρα. Ανοίξτε και κλείστε τα δάκτυλα των ποδιών.
- Καθίστε στο πάτωμα με τα πόδια μπροστά σας. Κρατήστε τα πόδια σας ίσια όλη

την ώρα. Ανοίξτε και κλείστε τα δάκτυλα στο ένα πόδι. Επαναλάβετε με το άλλο πόδι.

- Καθίστε στο πάτωμα με τα πόδια μπροστά σας. Ανοίξτε και κλείστε τα δάκτυλα των ποδιών. Κρατήστε τα χέρια σας με τις παλάμες σας στραμμένες προς το μέρος σας. Ανοίξτε τα δάκτυλα των χεριών και κλείστε τα δάκτυλα των ποδιών σας. Ανοίξτε τα δάκτυλα των ποδιών και κλείστε τα δάκτυλα των χεριών.
- Εάν τα παιδιά είναι πολύ μικρά, για να το κάνουν, μπορούν να ανοίξουν ή να κλείσουν τα δάκτυλα των χεριών ή τα δάκτυλα των ποδιών τους σε διαδοχικά στάδια, με εντολή. Με αυτόν τον τρόπο, σκέπτονται ένα πράγμα κάθε φορά.
- Καθίστε στο πάτωμα με τα πόδια ευθεία μπροστά σας. Κρατήστε τα χέρια σας έξω μπροστά σας με τις παλάμες σας απέναντί σας. Ανοίξτε τα δάκτυλα των χεριών και τα δάκτυλα των ποδιών στη μία πλευρά και κλείστε τα στην άλλη πλευρά.
- Σηκωθείτε και ανοίξτε τα δάκτυλα του ενός ποδιού.

Οι μεμονωμένες δραστηριότητες πρέπει να επαναλαμβάνονται πολλές φορές και μερικές από αυτές χρειάζονται περισσότερη επανάληψη από άλλες. Κάθε μάθημα πρέπει να σχεδιαστεί προσεκτικά, ώστε να υπάρχει συνέχεια από το προηγούμενο μάθημα (Watson, 1990, Riggio & Heydt, 2004).

ΕΝΟΤΗΤΑ 3

Επικοινωνία

Η όραση συνιστά την πρωταρχική αίσθηση πρόσληψης πληροφοριών και μάθησης. Τα παιδιά με ολική απώλεια όρασης δεν έχουν πρόσβαση σε οπτικές πληροφορίες, ενώ τα παιδιά με μερική απώλεια όρασης έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε οπτικές πληροφορίες και μπορεί να δυσκολεύονται στην κατανόηση και την επεξεργασία ακουστικών πληροφοριών. Έχουν ανάγκη από εναλλακτικές διδακτικές στρατηγικές και προσαρμοσμένο απτικό εκπαιδευτικό υλικό. Παράλληλα, και στην επικοινωνία οι εκπαιδευτικοί καλούνται να επικοινωνήσουν με προσαρμοσμένο τρόπο και να μετατρέψουν στοιχεία μη λεκτικής επικοινωνίας, όπως τις εκφράσεις του προσώπου και τις χειρονομίες, σε απτικά στοιχεία μέσω της φυσικής και άμεσης επαφής με το παιδί. Τα παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης χρειάζονται προσβάσιμες απτικές πληροφορίες. Οι απτικές πληροφορίες έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά από τις οπτικές πληροφορίες. Μέσω της αφής, το παιδί έχει πρόσβαση μόνο σε ένα τμήμα του όλου. Για να συγκροτήσει μια συνολική εικόνα του αντικειμένου που ψηλαφίζει, το παιδί πρέπει να συνθέσει μια σειρά από απτικές μεμονωμένες πληροφορίες (Downing & Chen 2003, Milles & Riggio, 1999, Duquette & Baril, 2012).

Ένα παιδί που αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση χρειάζεται εναλλακτικούς τρόπους πρόσληψης πληροφοριών. Τα χέρια του παιδιού, εκτός από εργαλείο, γίνονται κομιστές πληροφοριών, παρέχοντας πρόσβαση στο ευρύτερο κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον, με δεδομένο ότι συνιστούν πλέον το πρωταρχικό μέσο επικοινωνίας και έκφρασης. Επειδή στα χέρια των παιδιών έχουν ανατεθεί σημαντικοί ρόλοι, είναι πολύ σημαντικό ο/η εκπαιδευτικός να τα διαχειρίζεται με ευαισθησία. Παράλληλα, θα πρέπει να μάθει να διαβάσει τα χέρια του παιδιού και να εξασφαλίζει τη μέγιστη δυνατή ανάπτυξη των χεριών του. Επιπρόσθετα, ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να μάθει πώς να παρουσιάζει την πληροφορία, ώστε να είναι προσβάσιμη στα χέρια του παιδιού, αυτά αφού αποτελούν το μόνο μέσο πρόσληψης και έκφρασης επικοινωνίας. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Miles (Miles,

1997, p.1), ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει «να μιλάει τη γλώσσα των χεριών στα χέρια και να διαβάζει τη γλώσσα των χεριών από τα χέρια».

3.1 Η ανάπτυξη των χεριών στα παιδιά με προβλήματα όρασης

Συχνά παρατηρείται καθυστέρηση στην κινητική ανάπτυξη των παιδιών με προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση, που εστιάζεται στο να φέρουν και τα δύο χέρια στη μέση γραμμή, οφειλόμενη εν μέρει στην αδυναμία μίμησης και μοντελοποίησης της κίνησης. Χρειάζεται περισσότερος χρόνος, μέχρι τα παιδιά να ελέγχουν συνειδητά τις κινήσεις των χεριών τους.

Στην πραγματικότητα, η απώλεια της όρασης θέτει το παιδί σε μια υπερπροσπάθεια να μάθει να χρησιμοποιεί τα χέρια του σαν εργαλεία και σαν μέσα αντίληψης. Πολλά παιδιά με προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση καθυστερούν να φέρουν τα χέρια σε μέση γραμμή και να αναπτύξουν σκόπιμη σύλληψη, όπως η έκταση και το κράτημα. Τα χέρια λειτουργούν αρχικά σαν πρώιμα ακατέργαστα εργαλεία και χρειάζονται εξάσκηση, μέχρι να φτάσουν στο επίπεδο της εξερεύνησης αντικειμένων. Ένα επιπρόσθετο πεδίο ανάπτυξης που επηρεάζεται από την απώλεια όρασης είναι η δόμηση της μονιμότητας του αντικειμένου. Το παιδί με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση πρέπει να μάθει ότι ορισμένα αντικείμενα υπάρχουν, ακόμα και όταν δεν έχει άμεση επαφή με αυτά. Η όραση και η ακοή είναι οι μόνες αξιόπιστες αισθήσεις για τη δόμηση της μονιμότητας του αντικειμένου. Παράλληλα με τη δόμηση της μονιμότητας του αντικειμένου, επέρχεται και η συνείδηση της αυτο-εικόνας του παιδιού.

3.2 Η ανάπτυξη των χεριών στα παιδιά με τυφλοκώφωση

Το παιδί με προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση ενδέχεται να αντιμετωπίσει δυσκολία στη δόμηση της μονιμότητας του αντικειμένου, στην αυτονομία των χεριών και στην κινητικότητα. Επιπρόσθετα, τα χέρια του τυφλοκωφού παιδιού συνιστούν και μέσο επικοινωνίας. Τις περισσότερες φορές, αυτός ο πληθυσμός των παιδιών έχει έναν βαθμό υπολειπόμενης όρασης ή/και ακοής, που μπορεί να τα βοηθήσει να κάνουν όλους τους απαραίτητους συσχετισμούς,

προκειμένου να ξεπεράσουν τις δυσκολίες στην εννοιολογική δόμηση και κινητική ανάπτυξη. Ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που εστιάζει στη λειτουργική χρήση της υπολειπόμενης όρασης και ακοής δύναται να ενθαρρύνει το παιδί να αναπτύξει συναισθηματικό δεσμό, την έννοια της μονιμότητας του αντικειμένου, αυτονομία στην κίνηση των χεριών και εκφραστικότητα των χεριών, προϋποθέσεις για τη δόμηση μιας ισχυρής αυτοεικόνας, ανεξαρτησίας στην κίνηση και γλωσσικής ανάπτυξης. Στις περιπτώσεις που το παιδί δεν μπορεί να βασιστεί ούτε στην υπολειπόμενη όραση ούτε στην υπολειπόμενη ακοή του, τότε τα χέρια αναλαμβάνουν την πρωτοβουλία για επαρκή εξερεύνηση, που θα οδηγήσει στη δόμηση της μονιμότητας του αντικειμένου και θα λειτουργήσει ως κίνητρο για κίνηση, ενισχύοντας την εικόνα του σώματος και την αίσθηση του εαυτού στον κόσμο, ενώ παράλληλα θα καλλιεργήσει την ανάγκη για την έκφραση συναισθημάτων και ιδεών με διαφοροποιημένο τρόπο. Τα χέρια του παιδιού πρέπει να έχουν περιέργεια, να μάθουν να ψάχνουν, να μπορούν να εκφράσουν συναισθήματα και ιδέες και όλα αυτά, χωρίς την ενίσχυση που παρέχει η όραση και η ακοή. Είναι απαραίτητο αυτό το στάδιο ανάπτυξης, γιατί τα χέρια συνιστούν το μόνο μέσο αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον κάθε παιδιού. Οι πρώτες κινήσεις εξερεύνησης με τα χέρια αφορούν την επαφή με το στόμα ή με το σώμα του παιδιού. Η πρώτη προσέγγιση του περιβάλλοντος εμφανίζεται μέσα από την ασφάλεια της φυσικής επαφής και υποστήριξης με τον/την εκπαιδευτικό. Στο ίδιο πλαίσιο συντελείται και η πρώτη εξερεύνηση αντικειμένων.

3.3 Εκμάθηση δεξιοτήτων

Ο/η εκπαιδευτικός προτείνεται να παρακολουθεί και να αγγίζει τα χέρια του παιδιού, ενώ μαθαίνει να τα διαβάσει. Τα χέρια του παιδιού συνιστούν τους υποκινητές μιας αλληλοδιαδραστικής συνομιλίας. Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να τοποθετήσει τα χέρια του κάτω από τα χέρια του παιδιού (hand-under-hand), για να απαντήσει στην προσπάθεια εξερεύνησης, έκφρασης. Η συγκεκριμένη τεχνική έχει το πλεονέκτημα ότι δεν ασκεί έλεγχο στα χέρια του παιδιού, επιτρέπει στο παιδί την επίγνωση του μοιράσματος της ίδιας εμπειρίας εξερεύνησης ενός αντικειμένου μαζί με τον/την

εκπαιδευτικό, εκτελώντας τις ίδιες κινήσεις, χωρίς να παρακωλύει και να παρεμποδίζει τις εμπειρίες του παιδιού από την εξερεύνηση των αντικειμένων.

Ο/η εκπαιδευτικός αφήνει διαθέσιμα τα χέρια του στο παιδί και μιμείται τις κινήσεις των χεριών του παιδιού. Παίζει συχνά παιχνίδια αλληλοεπίδρασης με το παιδί και κάνει όλες τις απαραίτητες περιβαλλοντικές προσαρμογές, για να ενθαρρύνει τη δραστηριότητα των χεριών, ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξης του παιδιού. Στο παιδί παρέχεται απτική πρόσβαση στο περιβάλλον του. Ο/η εκπαιδευτικός μοντελοποιεί κάθε δεξιότητα των χεριών που επιθυμεί να κατακτήσει το παιδί και επιτρέπει την απτική πρόσβαση στη μοντελοποίηση. Με αυτόν τον τρόπο, η γλώσσα γίνεται προσβάσιμη στα χέρια του παιδιού. Το παιδί πρέπει να «αγγίξει» εκατοντάδες λέξεις, πριν αρχίσει να παράγει τις πρώτες του λέξεις. Χρειάζεται, παράλληλα, να αγγίξει αυτές τις λέξεις με τέτοιο τρόπο, ώστε να προσδώσει νόημα σε αυτές τις λέξεις, ενώ έχει την εμπειρία των αντικειμένων που αναφέρονται. Με άλλα λόγια, ξεκινά μια διαδικασία που περιλαμβάνει την ονομασία των αντικειμένων, καθώς το παιδί τα αγγίζει, την ονομασία των ενεργειών, καθώς αυτές εκτελούνται, και την ονομασία των αισθημάτων, καθώς τα εκφράζει. Η νοηματική γλώσσα είναι συνήθως το πιο αποτελεσματικό μέσο για την απτική πρόσβαση στη γλωσσική επικοινωνία. Προτείνεται ο/η εκπαιδευτικός να δημιουργήσει ένα προσβάσιμο απτικό επικοινωνιακό περιβάλλον (Miles, 1997).

3.4 Νοηματική γλώσσα

Πολλά παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση χρησιμοποιούν και μπορούν να χρησιμοποιήσουν τη νοηματική γλώσσα ως μέσο εισερχόμενης και εξερχόμενης επικοινωνίας.

Πρόκειται για μια φυσικά εξελισσόμενη γλώσσα, με συγκεκριμένη ιεραρχική δομή στη φωνολογία, τη μορφολογία και το συντακτικό. Το οπτικό-κινητικό συντακτικό και η γραμματική της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας (ΕΝΓ) οριοθετείται μέσα από τον χώρο και την κίνηση. «Παρουσιάζει ίδια χαρακτηριστικά με αυτά που έχουν παρατηρηθεί στις ομιλούμενες γλώσσες ως προς την αλλαγή, τη γλωσσική ποικιλία και την κοινωνική και πολιτισμική χρήση» (Κουρμπέτης & Χατζοπούλου, 2010:56).

Η δομημένη μορφή της ΕΝΓ αξιοποιεί στο έπακρο την οπτική λειτουργία του εγκεφάλου, ενισχύοντας και μεγιστοποιώντας τόσο την πρόσληψη και κατανόηση του

εισερχόμενου οπτικού γλωσσικού ερεθίσματος όσο και τη γλωσσική έκφρασή του (ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Π.Ι., 2004α).

Η ΕΝΓ θα μπορούσε συνοπτικά να χαρακτηριστεί ως μια προσβάσιμη, αποτελεσματική και προβλέψιμη γλώσσα επικοινωνίας, με δεδομένο ότι τα προσλαμβανόμενα οπτικά γλωσσικά ερεθίσματα εντάσσονται σε ένα εννοιολογικό πλαίσιο, το οποίο καθιστά τη γλώσσα προβλέψιμη και ως εκ τούτου κατανοητή. Το εννοιολογικό λεξιλόγιο διαρκώς διευρύνεται και εμπλουτίζεται με την προσθήκη νέων εννοιών, συνθέτοντας και επεκτείνοντας, μέσα από αυτήν τη γνωστική διαδικασία, την επικοινωνία.

«Το λεξικό της οπτικο-κινητικής ΕΝΓ αποτελείται από πολλά δεικτικά και εικονιστικά νοήματα, των οποίων η μορφή δεν είναι εντελώς αυθαίρετη, αλλά προκύπτει από την οπτική εικόνα των οντοτήτων που αυτά συμβολίζουν - αναπαριστούν συμβολικά» (Κουρμπέτης & Χατζοπούλου, 2010: 62). Το οπτικό-κινητικό γλωσσικό νόημα βασίζεται στην οπτική μορφή/εικόνα – λειτουργία της κάθε έννοιας. Πρόκειται για κινήσεις που εκφέρουν ένα συγκεκριμένο εννοιολογικό περιεχόμενο. Τα ειδικά χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν το εννοιολογικό περιεχόμενο κάθε νοήματος αναφέρονται στη χειρομορφή, την κίνηση του χεριού, την κατεύθυνση της παλάμης, τη θέση σχηματισμού του νοήματος στον χώρο νοηματισμού ή στο σώμα του νοηματιστή, καθώς και την έκφραση του προσώπου, την κίνηση και τη στάση του σώματος. Οι διαφορετικοί συνδυασμοί όλων των παραπάνω παραμέτρων διασφαλίζουν τη γραμματικά αποδεκτή παραγωγή λέξεων και τον διαρκή εμπλουτισμό του λεξιλογίου με νέα νοήματα (Κουρμπέτης & Χατζοπούλου, 2010).

Η πολυεπίπεδη επικοινωνία μέσω της ΕΝΓ εμπλουτίζεται και από μια επιπλέον ομάδα νοημάτων από σταθερούς σημασιολογικούς δείκτες, οι οποίοι καλούνται να καθορίσουν, να διαφοροποιήσουν ή και να συμπληρώσουν κάθε έννοια που υποδηλώνεται με ένα βασικό νόημα, ενισχύοντας το φυσικό και αμφίδρομο επικοινωνιακό αποτέλεσμα (Κουρμπέτης & Χατζοπούλου 2010, Χατζοπούλου, 2015).

Με στόχο την ανάπτυξη σύνθετων γνωστικών δεξιοτήτων και τη μεγιστοποίηση της γνωστικής επεξεργασίας του προσλαμβανόμενου γλωσσικού, συμβολικού επικοινωνιακού νοήματος, συνιστάται η οπτικοποίηση της επικοινωνούμενης πληροφορίας μέσα από την ανάλυση, τη σύνθεση και την αναδόμησή της μέσα σε ένα

νέο πλαίσιο γνωστικής επεξεργασίας. Ως μέσα οπτικοποιημένης πληροφορίας προτείνονται τα εικονικά σύμβολα, τα σύμβολα ΜΑΚΑΤΟΝ, τα σκίτσα, οι εικόνες αντικειμένων, προσώπων, ενεργειών, φωτογραφιών (Χατζοπούλου, 2015).

Προς αυτήν την κατεύθυνση δημιουργήθηκε εκπαιδευτικό υλικό για παιδιά με προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση, με την προσαρμογή και την απτικοποίηση των προαναφερθέντων μέσω οπτικοποίησης της εικόνας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η συμβολική απτική απεικόνιση των εννοιών ενισχύει τη γνωστική επεξεργασία και κατανόηση των απτικών νοημάτων.

Στην περίπτωση των παιδιών με προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση, η ανάπτυξη επικοινωνιακών δεξιοτήτων ενισχύεται μέσα από την παροχή απτικών πληροφοριών. Μέσα από τη συγκρότηση ενός απτικού εκπαιδευτικού υλικού, το παιδί αναπτύσσει σταδιακά κατανόηση για το περιβάλλον του, εντάσσεται ομαλά στο ευρύτερο φυσικό και κοινωνικό πλαίσιο και συντελεί στην οργάνωση και την κατανόηση της καθημερινότητάς του, ενώ μπορεί να παρεμβαίνει σε αυτή.

Για τα παιδιά με προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση, τα οποία έχουν προσεγγίσει το συμβολικό στάδιο επικοινωνίας, αναπτύσσονται και εισάγονται σταδιακά απτικά νοήματα της ΕΝΓ.

Είναι πολύ σημαντική η πρόσβαση του παιδιού με προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση στην απτική πληροφορία μέσα σε ένα διαμορφωμένο απτικό επικοινωνιακό περιβάλλον.

Το παιδί με προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση με δυσκολία θα αρχίσει να εκφέρει νοήματα αυτόνομα και ανεξάρτητα. Χρειάζεται να εκτεθεί επαναλαμβανόμενα σε αυτά και με στόχο την κατανόηση, μέσα από τους συμβολισμούς, και την άμεση συνάρτηση κάθε έννοιας με μια φυσική κατάσταση, ένα πρόσωπο, ένα αντικείμενο, ένα συναίσθημα.

Η πρώτη και βασική κατηγορία εννοιών που εισάγεται στο πρόγραμμα των παιδιών με προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση προτείνεται, μέσα από το «Αναλυτικό Πρόγραμμα για την επικοινωνία των τυφλοκωφών παιδιών» (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι., 2004γ), να σχετίζεται με τις βασικές ομάδες ουσιαστικών (όπως ονόματα ανθρώπων, ζώων, αντικειμένων, σωματογνωσία). Τα παιδιά θα κατακτήσουν,

θα χρησιμοποιήσουν και θα εμπλουτίσουν το εννοιολογικό τους λεξιλόγιο, όταν εκτίθενται συστηματικά στις συγκεκριμένες έννοιες μέσα στο πλαίσιο μιας ευχάριστης βιωματικής δραστηριότητας, σχεδιασμένης πολυαισθητηριακά στο φυσικό περιβάλλον.

Μια επικοινωνιακή προσπάθεια καθίσταται γλωσσική, όταν εμπεριέχει την έννοια της κατανόησης του συμβολισμού και της αναπαράστασης. Στόχος είναι η ευρύτερη αναπαράσταση των αντικειμένων, η οποία θα συντελέσει στη μεταφορά του τρόπου και της λειτουργικότητας της γλώσσας από οπτικό-ακουστική σε απτική (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι., 2004γ).

Σε αντίθεση με τον προφορικό λόγο, η νοηματική γλώσσα έχει οπτικό-χωρική, οπτικό-κινητική διάσταση και στοιχεία οπτικά, γεγονός που σημαίνει ότι οι πληροφορίες μπορούν να προσληφθούν μέσω της όρασης. Έχουν χαρακτηριστικά που προσδιορίζονται απτικά, ενώ, παράλληλα, και τα χωρικά στοιχεία προσδιορισμού χρησιμοποιούνται για να προσδώσουν σημασία ή έμφαση.

Όσοι/ες χρησιμοποιούν τη νοηματική γλώσσα θα πρέπει να έχουν επαρκή οπτικό-χωρική διάκριση και δεξιότητες αντίληψης για την πρόσληψη νοήματος από τις έννοιες που νοηματοδοτούνται. Η νοηματική γλώσσα μπορεί να χρησιμοποιηθεί και από παιδιά με προβλήματα όρασης με ορισμένες προσαρμογές. Η απόσταση ανάμεσα σε δύο παιδιά που επικοινωνούν μέσω της νοηματικής γλώσσας ενδέχεται να πρέπει να ρυθμιστεί με τέτοιον τρόπο, σύμφωνα με τις ανάγκες του/της συνομιλητή/τριας - παιδιού με προβλήματα όρασης. Για παράδειγμα, ένα παιδί με κεντρική όραση μόνο και απώλεια περιφερειακής όρασης (usher syndrome) ενδέχεται να διευκολυνθεί στην επικοινωνία, αν απομακρυνθεί λίγο από τον/την συνομιλητή/ριά του, ώστε να βλέπει επαρκώς τον/την συνομιλητή/ριά του και τα νοήματα. Αντίθετα, ένα παιδί με οπτική ατροφία ενδέχεται να χρειάζεται να πλησιάσει αρκετά, για να δει τις λεπτομέρειες των νοημάτων και να τις κατανοήσει. Η ταχύτητα της εκφοράς των νοημάτων πρέπει να είναι πιο αργή, για να διευκολύνεται η κατανόηση. Χρειάζεται να γίνει προσαρμογή στο μέγεθος και το εύρος της περιοχής που εκφέρονται τα νοήματα. Για παράδειγμα, ένα παιδί που έχει μόνο κεντρική λειτουργική όραση ενδέχεται να βοηθηθεί από έναν/μία συνομιλητή/τρια που χρησιμοποιεί μικρότερου εύρους περιοχή νοηματοδότησης, με δεδομένο ότι η απώλεια περιφερειακής όρασης περιορίζει το οπτικό του πεδίο και μπορεί να αντιληφθεί μόνο τα νοήματα που εκφέρονται μέσα στο εύρος της κεντρικής

του όρασης (tunnel vision). Με την περιορισμένη περιοχή νοηματοδότησης, ο/η συνομιλητής/τρια με προβλήματα όρασης δεν θα χάσει στοιχεία της επικοινωνίας και μέρος από τα νοήματα, λόγω της απώλειας περιφερειακής όρασης, αν ο/η συνομιλητής/τρια του, που νοηματίζει, βρίσκεται στη σωστή προσεγγίσιμη απόσταση (Pricket, 1995, Pricket & Welch, 1995).

3.5 Απτικές ενδείξεις

Πολλά παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση χρησιμοποιούν εναλλακτικά μέσα επαυξημένης εισερχόμενης και εξερχόμενης επικοινωνίας. Με άλλα λόγια, ένα παιδί με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση μπορεί να έχει ανάγκη να προσλαμβάνει πληροφορίες (receptive communication) με διαφορετικό τρόπο από αυτόν που χρησιμοποιεί, για να απαντήσει (expressive communication). Τα παιδιά με τυφλοκώφωση χρειάζονται λιγότερο αφηρημένες εισερχόμενες ενδείξεις, που συσχετίζονται έντονα με συγκεκριμένο περιεχόμενο και παρουσιάζονται με το άγγιγμα. Οι απτικές ενδείξεις διακρίνονται σε συγκεκριμένα νοήματα που γίνονται στο σώμα του παιδιού και σε ενδείξεις αντικειμένων, τα οποία παρουσιάζονται καθημερινά στο παιδί και επιφορτίζονται με επικοινωνιακό νόημα.

Η προσμονή, η αναμονή δηλαδή που το παιδί με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση έχει για μια συγκεκριμένη απάντηση από το περιβάλλον του, συνιστά ένα πολύ σημαντικό και ισχυρό παράγοντα επικοινωνίας. Βασίζεται στη βασική αρχή της γνωστικής αντίληψης της αιτίας και του αποτελέσματος. Για παράδειγμα, όταν ένα παιδί αισθάνεται το κουτάλι στα χείλη του, ανοίγει το στόμα του, για να φάει. Αυτές οι απαντήσεις προσμονής σε ενδείξεις με νόημα αποδεικνύουν ότι το παιδί έχει επίγνωση και αντίληψη των προβλέψιμων επικοινωνιακών συσχετίσεων στο περιβάλλον του. Αυτή η επίγνωση ενδυναμώνει την περαιτέρω εξερεύνηση για συναφείς επικοινωνιακές συσχετίσεις, ενισχύει την προβλεψιμότητα και τη δόμηση του ευρύτερου φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος και ενθαρρύνει το παιδί να αισθανθεί ασφάλεια στο περιβάλλον του και να το ελέγξει, παρεμβαίνοντας σε αυτό με συγκεκριμένες συμπεριφορές που συνιστούν επικοινωνία. Οι απτικές ενδείξεις

προτείνεται να χρησιμοποιούνται και να παρέχονται συστηματικά και σταθερά στα παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης, πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση, με στόχο να βοηθήσουν στην ανάπτυξη απαντήσεων προσμονής (Rowland, Schweigert & Prickett, 1995).

Οι απτικές ενδείξεις ενθαρρύνουν την ανάπτυξη δεξιοτήτων εισερχόμενης επικοινωνίας και χρησιμοποιούνται συνήθως στα πρώτα στάδια της επικοινωνίας με παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης, πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση. Οι απτικές ενδείξεις γίνονται:

- απευθείας στα χέρια του παιδιού,
- για συγκεκριμένο στόχο εισερχόμενης επικοινωνίας,
- με το ίδιο τρόπο κάθε φορά,
- πάντα πριν από τη δραστηριότητα,
- για να ενεργοποιήσουν το παιδί σχετικά με την επερχόμενη δραστηριότητα,
- για να προετοιμάσουν το παιδί ότι κάτι έπεται της απτικής ενδείξεως,
- για να εστιάσει το παιδί την προσοχή του στην επικοινωνιακή αλληλεπίδραση,
- για να βοηθήσουν το παιδί να αρχίσει να προσμένει αυτό που θα ακολουθήσει και να αρχίσει να πραγματοποιεί συσχετισμούς νοήματος ανάμεσα στην απτική ένδειξη και τη δραστηριότητα,
- με την προσμονή ότι το παιδί θα ανταποκριθεί επικοινωνιακά και θα απαντήσει υποδεικνύοντας ότι έχει αναγνωρίσει και κατανοεί τον επικοινωνιακό συσχετισμό.

Οι απαντήσεις του παιδιού σε σταθερές επικοινωνιακές απτικές ενδείξεις παρέχουν πληροφορίες για το επίπεδο αντίληψης της αλληλοεπίδρασης. Καθώς χρησιμοποιούνται οι απτικές ενδείξεις, ο/η εκπαιδευτικός παρατηρεί προσεκτικά τις αντιδράσεις του παιδιού, μέχρι το παιδί να απαντά κατάλληλα. Στην αρχή, μπορεί να μη λαμβάνει καμία απάντηση. Καθώς το παιδί αρχίζει να απαντά σταθερά στις απτικές ενδείξεις, ο/η εκπαιδευτικός αρχίζει να εισάγει επικοινωνιακά στοιχεία που θα ενισχύσουν και θα καλλιεργήσουν τη δεξιότητα προσμονής, ενώ θα ενδυναμώσουν τη μνήμη από προηγούμενες ενδείξεις και τη γνωστική αντίληψη.

Αυτές οι πληροφορίες θα ενδυναμώσουν την ιδέα ότι το παιδί μπορεί να αναπτύξει μια απάντηση προσμονής και ότι το παιδί μπορεί να προχωρήσει σε συσχετίσεις ανάμεσα στην ένδειξη και το γεγονός που ακολουθεί. Όταν αυτό συμβεί, το παιδί

εκδηλώνει με τη συμπεριφορά του την επίγνωση ότι αντιλαμβάνεται και κατανοεί τι έχει συμβεί και τι πρόκειται να συμβεί, ενώ προετοιμάζεται για την επερχόμενη δραστηριότητα.

Με τη χρησιμοποίηση απτικών ενδείξεων σε παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση, στα πρώτα στάδια της πρώιμης επικοινωνίας και της καλλιέργειας δεξιοτήτων εισερχόμενης επικοινωνίας, παρέχονται στο μαθητή πληροφορίες, μια διεύθυνση-κατεύθυνση και η παρώθηση-ανατροφοδότηση (Rowland, Schweigert & Prickett, 1995, Rowland & Schweigert, 1998).

3.6 Απτική Νοηματική Γλώσσα

Η νοηματική γλώσσα δύναται να αποδοθεί και απτικά, παρόλο που η απτική πρόσληψη και κατανόηση δεν ακολουθεί ακριβώς την ίδια αντιληπτική διαδικασία με την οπτική αντίληψη. Η απτική νοηματική χρησιμοποιείται κυρίως ως μέσο εισερχόμενης επικοινωνίας. Ένα παιδί με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση έχει επιλέξει την απτική νοηματική ως μέσο εισερχόμενης επικοινωνίας, συνήθως νοηματίζει οπτικά (στον αέρα), όταν θέλει να εκφραστεί (εξερχόμενη επικοινωνία), εκτός και αν επικοινωνεί με άλλο τυφλοκωφό παιδί. Στην τελευταία περίπτωση το σύνολο της εισερχόμενης και εξερχόμενης επικοινωνίας γίνεται μέσω απτικής νοηματικής.

Η απτική νοηματική γλώσσα (νοηματική με απτικό περιεχόμενο) είναι μια μορφή απτικής επικοινωνίας και προϋποθέτει ότι το παιδί έχει αναπτύξει δεξιότητες απτικής διάκρισης και γνωστική αντίληψη σε τέτοιο βαθμό, ώστε να δύναται να προχωρήσει σε συσχετίσεις αφηρημένων νοηματικών γλωσσικών συμβόλων με έννοιες. Το παιδί με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση ενδέχεται να νοηματίζει στον αέρα αντί για τα χέρια του/της συνομιλητή/τριας του, ως μέσο εξερχόμενης επικοινωνίας.

Η απτική προσέγγιση και πρόσληψη της νοηματικής επικοινωνίας συνιστά ένα επιστημονικό πεδίο που δεν έχει γνωρίσει μεγάλο ερευνητικό εύρος. Το οπτικό αποτέλεσμα και η οπτική χειρομορφή, που δίνει ως αποτέλεσμα η νοηματική γλώσσα,

δεν θα έχει πάντα απαραίτητα το ίδιο νόημα για κάποιον/α που προσλαμβάνει τη νοηματική γλώσσα απτικά. Υπάρχουν αρκετές διαφορές και διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις δύο περιπτώσεις, στον τρόπο και τη διαδικασία, δηλαδή, πρόσληψης και κατανόησης της πληροφορίας με οπτικό και με απτικό τρόπο. Παρ' όλα αυτά, η συστηματική και επαναλαμβανόμενη επικοινωνιακή αλληλεπίδραση, μέσω απτικής νοηματικής γλώσσας, μπορεί να βοηθήσει και να ενθαρρύνει τα παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση να προσλαμβάνουν και να κατανοούν τις πληροφορίες μέσω της απτικής νοηματικής. Στην περίπτωση που η εικονικότητα (iconicity) ή η αξία του οπτικού συσχετισμού είναι υψηλή, τότε και το νόημα θα είναι πιο αναγνωρίσιμο και κατανοητό μέσω της αφής. Με άλλα λόγια, πιο απλά, αν ένα νόημα μοιάζει οπτικά και παραπέμπει οπτικά σε αυτό που αναπαριστά, τότε πολύ πιθανόν να παραπέμπει και απτικά σε αυτό που προσδιορίζει και αναπαριστά. Για παράδειγμα, το νόημα για τη λέξη «τηλέφωνο» μοιάζει και παραπέμπει οπτικά στο σχήμα, τη θέση και τη χρήση του τηλεφώνου. Η ομοιότητα και ο βαθμός του συσχετισμού νοήματος και πραγματικότητας είναι τόσο υψηλός, που, πιθανότατα, το συγκεκριμένο νόημα να γινόταν εύκολα αντιληπτό και κατανοητό τόσο ως οπτικό νόημα όσο και ως απτικό νόημα.

Επιπρόσθετα, ένα νόημα που έχει περιορισμένα και απλοποιημένα, όχι πολύπλοκα και σύνθετα, οπτικό-χωρητικά στοιχεία θα μπορούσε να είναι πιο αντιληπτό απτικά. Για παράδειγμα, το νόημα για το φαγητό –τρώω– έχει ένα ξεκάθαρο νόημα με σταθερή θέση κοντά στο στόμα και δεν έχει ευρεία κίνηση μέσα στον χώρο. Αντιθέτως, άλλα νοήματα με πιο σύνθετα και πολύπλοκα οπτικό-χωρητικά στοιχεία και η εκφορά τους προϋποθέτουν αλλαγές στην κίνηση και την κατεύθυνση, ενώ ενδέχεται να είναι πολύ πιο δύσκολα στην απτική αντίληψη. Τα παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση μπορούν να μάθουν, να αντιληφθούν και να κατανοήσουν τα συγκεκριμένα νοήματα, αλλά ενδέχεται να χρειαστούν περισσότερο χρόνο, για να το καταφέρουν. Οι προσαρμογές στα νοήματα, κατά τη μεταφορά τους από την οπτική στην απτική εκφορά, προτείνεται να είναι περιορισμένες, δεδομένου του γεγονότος ότι τα παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση θα έχουν περιορισμένο εύρος επικοινωνίας με τυπικούς χρήστες της νοηματικής γλώσσας, αν τα νοήματα που χρησιμοποιούν έχουν αναδιαμορφωθεί σε

μεγάλο βαθμό για τη μεγιστοποίηση της απτικής αντίληψης. Με άλλα λόγια, καταλήγουν να χρησιμοποιούν έναν προσωπικό επικοινωνιακό σύστημα απτικής νοηματικής, το οποίο εξασφαλίζει σε έναν βαθμό την πρόσληψη πληροφοριών, αλλά δεν εγγυάται το εύρος της επικοινωνιακής αλληλοεπίδρασης με άλλα παιδιά που χρησιμοποιούν την νοηματική γλώσσα (Pricket, 1995, Hodges, 2000).

Κάποια παιδιά με προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση μπορεί να μη χρησιμοποιούν απόλυτα απτική νοηματική, αλλά να χρειάζονται απτικές ενδείξεις, για να ακολουθούν το χέρι του/της συνομιλητή/τριας τους, καθώς αυτό τοποθετείται και κινείται στο χώρο. Η «ιχνηλασία» είναι μια τεχνική που χρησιμοποιείται από παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση, με στόχο να ακολουθεί τα χέρια του/της συνομιλητή/τριας του στο χώρο, ιδιαίτερα στην περίπτωση που η πάθηση της όρασης επηρεάζει το εύρος του οπτικού πεδίου, με αποτέλεσμα να μην επιτρέπει στο παιδί με σοβαρά προβλήματα όρασης να προσλάβει και να δει τα νοήματα που σχηματίζονται έξω από το οπτικό του πεδίο.

Στην περίπτωση της απτικής νοηματικής, το παιδί που προσλαμβάνει την πληροφορία τοποθετεί το χέρι του πάνω στο χέρι του/της συνομιλητή/τριας του, με στόχο να αντιληφθεί απτικά τα νοήματα (Pricket, 1995).

Η απτική νοηματική εκφέρεται στα χέρια του/της συνομιλητή/τριας. Μερικές δραστηριότητες οργανώνονται και παρουσιάζονται με μοντελοποίηση ή καθοδήγηση των χεριών του παιδιού και σταδιακή εξασθένιση της υποστήριξης και ανέλιξη στα επίπεδα ανταπόκρισης και αυτονομίας (co-active, cooperative and re-active learning, hand over hand, hand under hand) (Hodges, 2000).

Σημαντικές παράμετροι στην καλλιέργεια επικοινωνιακών δεξιοτήτων συνιστούν η ανάπτυξη απτικών και γνωστικών δεξιοτήτων, με δεδομένο ότι συνδέονται άμεσα με τη δόμηση του εννοιολογικού πλαισίου αναφοράς. (Γεωργουλά, Ζέζα & Κατσούλης, 2015).

Προς αυτήν την κατεύθυνση, το παρόν εκπαιδευτικό υλικό, που απευθύνεται σε παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση, έχει δομηθεί με πολυαισθητηριακές και βιωματικές δραστηριότητες, οργανωμένες σε διαθεματικές ενότητες, με στόχο την καλλιέργεια των επικοινωνιακών δεξιοτήτων και την εννοιολογική δόμηση (Miles & Riggio, 1999, Hodges, 2000, McInnes & Treffry,

1993, Riggio & Heydt, 2004, Sauerburger, 1993, Sacks & Siberman, 1998, Dammeyer, 2010).

Στο πλαίσιο της απτικής νοηματικής επικοινωνίας εντάσσεται και η προσπάθεια δημιουργίας απτικών σημάτων (haptic signals), τα οποία εκφέρονται κυρίως στο πάνω μέρος της πλάτης, παρέχοντας στον/στην συνδιαλεγόμενο/η μια λεπτομερή οπτική περιγραφή και μετάφραση κατά τη διάρκεια της επικοινωνίας, αναφερόμενα στο περιβάλλον, τη διάθεση και τις εκφράσεις των προσώπων γύρω του/της και παρέχοντας την ευκαιρία στο άτομο με τυφλοκώφωση μια ισότιμη συμμετοχή στην κοινωνική αλληλεπίδραση (Nielsen, 2012).

3.6.1. Συστήματα απτικής νοηματικής

Τα σοβαρά προβλήματα όρασης, σε συνδυασμό με άλλες αναπηρίες ή διαταραχές, δυσκολεύουν τη διάκριση των μικρών διαφοροποιήσεων στην απόδοση νοημάτων στα περισσότερα επίσημα επικοινωνιακά συστήματα νοηματικής (Makaton, sign language). Γι' αυτό, γίνεται πρόδηλη η ανάγκη για την ανάπτυξη ενός εναλλακτικού και τροποποιημένου συστήματος επικοινωνίας με ενσωματωμένα απτικά στοιχεία και συνιστώσες για παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες. Τα κριτήρια για την επιλογή και συγκρότηση ενός συστήματος απτικής επικοινωνίας για παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης είναι πολύπλοκα και περιλαμβάνουν παράγοντες, όπως το επίπεδο εισερχόμενης και εξερχόμενης επικοινωνίας του παιδιού, η φύση και ο βαθμός της αισθητηριακής αναπηρίας. Οι παρακάτω αποτελούν τις τρεις ευρύτερα χρησιμοποιούμενες τεχνικές για παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση.

3.6.2. Χέρι πάνω στο χέρι (Hand-on hand technique)

Η τεχνική «χέρι πάνω στο χέρι» και «χέρι κάτω από το χέρι» (hand-on hand/ hand-under-hand) χρησιμοποιείται, για να ενθαρρύνει την εισερχόμενη και εξερχόμενη επικοινωνία. Για να προσλάβει το μήνυμα το παιδί, μπορεί να τοποθετήσει τα χέρια του πάνω ή κάτω από τα χέρια του/της συνομιλητή/τριας του και ο/η συνομιλητής/τρια νοηματίζει μέσα στα χέρια του παιδιού. Στη συνέχεια το παιδί εκφράζεται επικοινωνιακά

νοηματίζοντας πάνω στα χέρια του/της συνομιλητή/τριας του (McLinden & McCall, 2002).

3.6.3. «Καθοδηγούμενο Νόημα» (Co-active signs)

Στη συγκεκριμένη προσέγγιση προτείνεται η «συνεργαζόμενη» νοηματική. Πιο συγκεκριμένα, ο/η συνομιλητής/τρια καθοδηγεί φυσικά τα χέρια του παιδιού και βοηθά το παιδί να εκφέρει ένα νόημα. Αυτή η προσέγγιση είναι ιδιαίτερα βοηθητική στα πρώιμα στάδια της επικοινωνίας με νοηματική, καθώς και στις περιπτώσεις των παιδιών που παρουσιάζουν περιορισμούς στην κίνηση των χεριών.

3.6.4. Απτικές ενδείξεις (Body signs)

Οι απτικές ενδείξεις νοηματοδοτούνται όχι μόνο στα χέρια αλλά και σε περιοχές στο σώμα του παιδιού. Η ανάγκη για ένα επικοινωνιακό πρόγραμμα αλληλεπίδρασης πηγάζει από τη διαπίστωση ότι τα παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση δυσκολεύονται να προσλάβουν και να αποδώσουν νοήματα που σχηματίζονται στο χώρο. Το κύριο χαρακτηριστικό είναι ότι τα παιδιά επωφελούνται, όταν υπάρχει ένα σταθερό σημείο επαφής και αναφοράς στο σώμα τους. Η βάση για τα νοήματα παραμένει η νοηματική γλώσσα, αλλά τα νοήματα προσαρμόζονται με τρόπο, ώστε να παρέχουν τη μέγιστη απτική πληροφορία, ενώ παράλληλα δεν διαφοροποιούνται από τα νοήματα της επίσημης νοηματικής γλώσσας. Με αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση έχουν διπλό όφελος. Χρησιμοποιούν ένα πολυαισθητηριακό επικοινωνιακό σύστημα, το οποίο μεγιστοποιεί τη χρήση του συνόλου των αισθητηριακών καναλιών του παιδιού, και, παράλληλα, το χρησιμοποιούμενο επικοινωνιακό σύστημα, αν και προσαρμοσμένο, δεν διαφοροποιείται από τη νοηματική γλώσσα και παρέχει στα παιδιά την ευκαιρία να επικοινωνούν με όσους γνωρίζουν νοηματική γλώσσα.

Η επικοινωνιακή και αντιληπτική δεινότητα του παιδιού με σοβαρά προβλήματα όρασης, πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση μπορεί σε ένα πιο προχωρημένο

επίπεδο να επιτρέπει τη μετάβαση στην εκφερόμενη απτική νοηματική γλώσσα, χωρίς περαιτέρω τροποποιήσεις (McLinden and McCall, 2002).

3.6.5. Προσαρμογή νοημάτων για παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες - τυφλοκώφωση

Τα παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση συχνά παρουσιάζουν καθυστέρηση στην κινητική ανάπτυξη, περιορισμένο οπτικό προσανατολισμό, περιορισμένη μνήμη ακολουθίας. Αυτές οι επιπρόσθετες δυσκολίες δυσχεραίνουν σε μεγάλο βαθμό την απόδοση των νοημάτων, όταν, για παράδειγμα, η νοηματοδότηση απαιτεί ασύμμετρες κινήσεις ή προσέγγιση δύο χειρομορφών ή απόδοση κάποιου νοήματος με αλληλουχία κινήσεων. Τα προβλήματα όρασης στερούν από αυτόν που επικοινωνεί, χρησιμοποιώντας τη νοηματική γλώσσα, την οπτική ανατροφοδότηση. Προτείνεται:

- Να περιορίζεται στο ελάχιστο ο αριθμός των κινήσεων που απαιτείται για την απόδοση ενός νοήματος.
- Η απώλεια της οπτικής ανατροφοδότησης θα πρέπει να εξισορροπηθεί από απτική/κιναισθητική ανατροφοδότηση. Με άλλα λόγια, ένα νόημα που εκφέρεται στον αέρα θα πρέπει να νοηματοδοτηθεί στο χέρι ή στο σώμα.
- Η αρχική και τελική θέση του νοήματος θα πρέπει να είναι στο χέρι του αποδέκτη και να είναι απτικά διακριτή.
- Τα νοήματα θα πρέπει να είναι λειτουργικά: εικονικά φυσικά νοήματα που περιγράφουν την κίνηση ή την ενέργεια, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από ένα τυφλοκωφό παιδί. Ένα φυσικό χαρακτηριστικό θα πρέπει να αποδοθεί με τρόπο που να γίνεται αντιληπτό από ένα τυφλοκωφό παιδί, με απτική απόδοση (Thestrup & Anderson, 1994).

Επιπρόσθετα, προτείνονται οι παρακάτω προσαρμογές κατά την απόδοση των απτικών νοημάτων:

- Ο/η εκπαιδευτικός καθοδηγεί φυσικά το παιδί στην παραγωγή του νοήματος (συνεργατική νοηματική/coactive signing).

- Ο/η εκπαιδευτικός κάνει τα νοήματα μικρότερα και εγγύτερα στο πρόσωπο του παιδιού.
- Ο/η εκπαιδευτικός προσανατολίζει την προσοχή του παιδιού σε αυτόν που νοηματοδοτεί, αγγίζοντας το πρόσωπο ή το σώμα του παιδιού.
- Μέσω απτικής μίμησης/μοντελοποίησης (tactile modeling), ο/η εκπαιδευτικός ενθαρρύνει το παιδί να τοποθετήσει τα χέρια του στα δικά του, για να αισθανθεί τις κινήσεις των νοημάτων (interactive signing).
- Ο/η εκπαιδευτικός οικοδομεί το λεξιλόγιο του παιδιού με βάση τα ενδιαφέροντά του. Τα παιδιά ενθαρρύνονται να επικοινωνήσουν, όταν πρόκειται να ζητήσουν αγαπημένα παιχνίδια και πρόσωπα (Chen, Downing & Rodriguez, 2001).

Η μεγαλύτερη πρόκληση για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή ενός εκπαιδευτικού προγράμματος εισαγωγής της απτικής νοηματικής ως μέσου επικοινωνίας για παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση είναι η προσαρμογή της νοηματικής γλώσσας, ενός οπτικού μέσου επικοινωνίας, σε ένα μέσο εισερχόμενης και εξερχόμενης επικοινωνίας με νόημα. Υπάρχει επιτακτική ανάγκη για τη δημιουργία και τη συγκρότηση ενός λεξιλογίου απτικής νοηματικής, το οποίο να σέβεται και να αναγνωρίζει τις ιδιαίτερες επικοινωνιακές ανάγκες των παιδιών με πολλαπλές αναπηρίες, και το οποίο να παρέχει μια πολυαισθητηριακή προσέγγιση που μεγιστοποιεί τη χρήση των υπολειπόμενων αισθήσεων των παιδιών (όραση, ακοή, αφή).

Τα νοήματα της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας συνιστούν τη βάση για τον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού προγράμματος απτικής νοηματικής. Τα νοήματα εκφέρονται μέσα στα χέρια του παιδιού και, όπου χρειάζεται, γίνεται μικρή προσαρμογή, με στόχο το παιδί να προσλαμβάνει το μέγιστο της αισθητηριακής πρόσληψης μέσω της αφής, της ακοής και της όρασης. Η απτική νοηματική είναι περισσότερη αντιληπτή, όταν εκφέρεται με σημείο αναφοράς και το σώμα του παιδιού, ιδιαίτερα, όταν το παιδί με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση έχει δομήσει και συγκροτήσει μια άρτια εικόνα του σώματός του, των μελών του και της λειτουργίας τους. Τα νοήματα που εκφέρονται στον αέρα γίνονται πολύ δύσκολα αντιληπτά. Γι' αυτόν τον λόγο, προτείνεται τα νοήματα να εκφέρονται

μέσα στα χέρια του παιδιού και, όπου χρειάζεται, να γίνεται εμπλουτισμός με απτικές ενδείξεις.

Ένα δεύτερο στοιχείο είναι η μερική απλοποίηση των νοημάτων κατά τη μεταφορά τους σε απτική μορφή στα χέρια του παιδιού. Το παιδί με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες μπορεί να αντιμετωπίζει δυσκολίες στην κατανόηση εννοιών που αποδίδονται με σύνθετα νοήματα. Η δυσκολία κατανόησης επιδεινώνεται στην περίπτωση που η εικόνα σώματος δεν είναι άρτια δομημένη και, με την απουσία οπτικής και απτικής αναφοράς, ενδέχεται το παιδί να μην μπορεί να αντιληφθεί την απόσταση και την κατεύθυνση. Παράλληλα, ενδέχεται να παρουσιάζει φτωχή ανάπτυξη λεπτής και αδρής κινητικότητας (προσανατολισμός στην κίνηση των χεριών, απομόνωση στην κίνηση των δαχτύλων), γεγονός που δεν ευνοεί την ανάπτυξη της απτικής νοηματικής. Το βασικό λεξιλόγιο βασίζεται στις καθημερινές ανάγκες και δραστηριότητες του παιδιού, με στόχο τη δημιουργία ενός επικοινωνιακού περιβάλλοντος απτικής νοηματικής με ρεαλιστική βάση, το οποίο ενθαρρύνει την ανάπτυξη και την καλλιέργεια της απτικής νοηματικής.

Παρέχοντας στο παιδί με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση μια σύνδεση του επικοινωνιακού λεξιλογίου του με το ευρύτερο περιβάλλον του και τη σημασία του, η απτική νοηματική αναπτύσσεται, ενθαρρύνοντας το παιδί στην εσωτερίκευση και την δόμηση των εννοιών. Με δεδομένο ότι στη γλωσσική ανάπτυξη οι χειρονομίες, τα νοήματα και τα φωνήματα προηγούνται του λόγου, φαίνεται ότι, εισάγοντας τη νοηματική, ενθαρρύνεται η επικοινωνιακή και γλωσσική ανάπτυξη (Gallagher, 2017a).

3.6.6. Τρόποι εκφοράς της απτικής νοηματικής

Η απτική νοηματική (νοηματική με απτική επαφή) συνιστά μια μορφή απτικής επικοινωνίας και προϋποθέτει ανεπτυγμένες ικανότητες και δεξιότητες απτικής αντίληψης και διάκρισης και γνωστικές ικανότητες, με στόχο να επιτευχθεί ο συσχετισμός ανάμεσα στην έννοια και σε ένα αφηρημένο νοηματοδοτούμενο γλωσσικό σύμβολο (Rowland, Schweigert, Prickett, 1995: 226). Πιο συγκεκριμένα:

- Τα νοήματα εκφέρονται πολύ κοντά στο παιδί.

- Τα νοήματα εκφέρονται κοντά στο πρόσωπο, ώστε το παιδί να αντιλαμβάνεται τις κινήσεις, τους ήχους, αλλά και να προσλαμβάνει πληροφορίες, ακόμα και από τα κύματα του αέρα.
- Χρειάζεται προσαρμογή της θέσης επικοινωνίας, ώστε να διευκολύνεται το παιδί με υπολειπόμενη όραση.
- Η θέση επικοινωνίας με νοηματική και απτική νοηματική γλώσσα προσδιορίζεται και από τη φύση των προβλημάτων όρασης (κεντρική όραση, περιφερειακή όραση, οπτικό πεδίο). Για παράδειγμα, στην περίπτωση που το παιδί έχει περιφερειακή όραση, τότε τα νοήματα θα πρέπει να εκφέρονται στο πλάι και όχι μπροστά από το παιδί.
- Τα νοήματα εκφέρονται μέσα στα χέρια του παιδιού. Η άμεση φυσική επαφή παρέχει στοιχεία διαφοροποίησης των νοημάτων. Προτείνεται να προειδοποιείται το παιδί για την έναρξη της επικοινωνίας απτικής νοηματικής, ώστε να προετοιμάζεται.

Καθώς αναπτύσσεται η αντίληψη και η κατανόηση του παιδιού για τα απτικά νοήματα, το παιδί χρειάζεται καθοδήγηση και υποστήριξη, για να τα χρησιμοποιήσει αυτόνομα και ως μέσο εξερχόμενης επικοινωνίας.

Στο πρώτο στάδιο, ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να αποφεύγει να παίρνει και να χειρίζεται τα χέρια του παιδιού, για να σχηματίσει τα νοήματα, δεδομένου ότι αυτό μπορεί να είναι αντιπαραγωγικό και να εκληφθεί ως αυθάδεια. Τα χέρια του παιδιού με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση είναι πολύ σημαντικά για την πρόσληψη πληροφοριών. Αν τα χέρια του παιδιού είναι μονίμως και συνεχώς δεσμευμένα υπό τον χειρισμό του/της εκπαιδευτικού, τότε στερείται από το παιδί ένα βασικό κανάλι επικοινωνίας και μάθησης, συγκρινόμενο με το κλείσιμο των ματιών ενός βλέποντα. Πολλά παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης, πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση εμφανίζουν απτική αμυντικότητα και δεν θέλουν να τα αγγίζουν στα χέρια ή κάποιος/α να χειρίζεται τα χέρια τους. Ο χειρισμός, λοιπόν, των χεριών αυτών των παιδιών με επίμονο τρόπο και σε εσφαλμένο επίπεδο δεν μπορεί παρά να οδηγήσει στο να εγείρουν τα παιδιά εμπόδια και άρνηση προς την επικοινωνία μέσω απτικής νοηματικής, αρνούμενα να αφήσουν σε άλλον/η τον έλεγχο των χεριών τους.

3.6.7. Κατευθύνσεις για την εκμάθηση της απτικής νοηματικής

Στο πρώτο στάδιο αποδίδονται με απτική νοηματική κυρίως οι βασικές έννοιες και οι λέξεις κλειδιά του περιεχομένου:

- Η επικοινωνία εμπλουτίζεται με εκφράσεις του προσώπου, τη στάση του σώματος και τον τόνο της φωνής, ώστε τα παιδιά να προσλαμβάνουν πολυαισθητηριακές επικοινωνιακές ενδείξεις.
- Ο/η συνομιλητής/τρια παρατηρεί προσελκτικά την παραμικρή επικοινωνιακή ένδειξη που εκφράζεται από το παιδί (κίνηση που υποδηλώνει άρνηση ή κατάφαση, εκφράσεις και συμπεριφορές ευχαρίστησης και δυσαρέσκειας). Αναγνωρίζει την επικοινωνιακή αντίδραση και ενθαρρύνει το παιδί με την απάντηση του/της.
- Η επικοινωνία δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένες εκπαιδευτικές περιόδους. Καθόλη τη διάρκεια της ημέρας, ο/η εκπαιδευτικός «μιλάει» με απτική νοηματική με το παιδί.
- Κατά την εκφορά της απτικής νοηματικής, ο/η εκπαιδευτικός νοηματίζει στα χέρια του παιδιού ή το παιδί τοποθετεί τα χέρια του πάνω σε αυτά του/της εκπαιδευτικού και ακολουθεί την κίνηση. Η εμπειρία, η παρατήρηση, η οπτική αντίληψη και το επίπεδο αντίληψης του παιδιού δύνανται να καθορίσουν σε μεγάλο βαθμό την προσέγγιση που θα επιλεγεί. Τα χέρια του παιδιού με σοβαρά προβλήματα όρασης είναι το πιο σημαντικό μέσο της πρόσληψης πληροφοριών.

Συχνά, ενδέχεται το παιδί με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση να μη σχηματίζει με ακρίβεια τα νοήματα, γιατί δεν μπορεί οπτικά να παρακολουθήσει και να μιμηθεί τη θέση και τις κινήσεις των χεριών. Προτείνεται, στα πρώτα στάδια της επικοινωνίας μέσω απτικής νοηματικής, η έμφαση να δίδεται στο εκφραζόμενο επικοινωνιακό μήνυμα και, εφόσον αυτό είναι ξεκάθαρο, να μην εστιάζεται το ενδιαφέρον στην ακρίβεια της θέσης των χεριών και του σχηματισμού των χειρομορφών. Ο/η εκπαιδευτικός ενθαρρύνει την επικοινωνιακή προσπάθεια του παιδιού, επιβεβαιώνει ότι κατάλαβε το εκφερόμενο επικοινωνιακό μήνυμα και εκφέρει παράλληλα το ακριβές απτικό νόημα. Η ακρίβεια θα καλλιεργηθεί σταδιακά μέσα από τον χειρισμό των χεριών και εφόσον έχουν εδραιωθεί νοηματικά και εννοιολογικά τα νοήματα.

3.6.8. Η εκμάθηση των νοημάτων

Το παιδί με σοβαρά προβλήματα όρασης, πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση, που χρησιμοποιεί την απτική νοηματική ως μέσο εισερχόμενης και εξερχόμενης επικοινωνίας, χρειάζεται ιδιαίτερη υποστήριξη κατά την εκμάθηση των νοημάτων. Σε πρώτο επίπεδο, η εδραίωση των νοημάτων ακολουθεί τον συσχετισμό τους με συγκεκριμένες δραστηριότητες ή αντικείμενα από την καθημερινή ρουτίνα του παιδιού. Το παιδί τοποθετεί τα χέρια του πάνω σε αυτά του/της εκπαιδευτικού ή τα κρατά, καθώς ο/η εκπαιδευτικός νοηματίζει. Καθώς καλλιεργείται η κατανόηση μέσα από την επικοινωνιακή συνομιλία, τόσο περισσότερο κάμπτεται η άρνηση και η διστακτικότητα του παιδιού στο να χρησιμοποιήσει τα χέρια του, για να επικοινωνήσει και να εκφραστεί.

Σταδιακά, η επικοινωνία απτικής νοηματικής εξελίσσεται σε επικοινωνιακή αλληλεπίδραση και διάλογο, καθώς το παιδί υιοθετεί νοήματα και τα χρησιμοποιεί.

Πιο συγκεκριμένα, η διαδικασία:

- Ζητήστε από το παιδί να αγγίξει και να νιώσει τα χέρια σας.
- Κρατήστε τα χέρια σας κάτω από τα χέρια του παιδιού (το παιδί έχει τον «έλεγχο») και ενθαρρύνετε το παιδί να κρατάει το δάχτυλό σας, καθώς εκφέρετε τα νοήματα.
- Στην περίπτωση που το παιδί αποσύρει τα χέρια του, ο/η εκπαιδευτικός συνεχίζει να νοηματίζει μπροστά και πολύ κοντά στο πρόσωπο του παιδιού.
- Όταν το παιδί τοποθετεί τα χέρια του πάνω στα χέρια του/της εκπαιδευτικού, (hands on) ενδέχεται να υπάρχει δυσκολία με την κατεύθυνση των νοημάτων και την τοποθέτηση στο χώρο.
- Ο ρυθμός εκφοράς των νοημάτων και ο εμπλουτισμός του λεξιλογίου άπτεται του ρυθμού της κατανόησης του παιδιού.
- Ο/η εκπαιδευτικός προχωρά σε επιλογή θεμάτων που ενδιαφέρουν και κινητοποιούν τα παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση.
- Ο/η εκπαιδευτικός αρχίζει εισάγοντας περιορισμένο αριθμό νοημάτων, με στόχο να ενεργοποιηθεί το παιδί.

- Ο/η εκπαιδευτικός εισάγει συστηματικά τη χρήση των νοημάτων, ενσωματώνοντάς τα στη ρουτίνα του παιδιού.
- Η δραστηριότητα ή το παιχνίδι που περιγράφεται με το νόημα θα πρέπει να ακολουθεί την εκφορά, ισχυροποιώντας με αυτόν τον τρόπο τον επικοινωνιακό συσχετισμό.
- Τα νοήματα θα πρέπει να εκφέρονται με επιμονή και σταθερότητα, συστηματικά σε κάθε επικοινωνιακή ευκαιρία.
- Τα νοήματα συνοδεύονται από εκφερόμενο λόγο για την ενδυνάμωση της κατανόησης.
- Ενθαρρύνεται και επιβραβεύεται κάθε επικοινωνιακή προσπάθεια του παιδιού.
- Ακολουθείται ο χρόνος και ο ρυθμός του παιδιού (Hicks, 1996).

Είναι κατανοητό ότι η διαδικασία, κατά την οποία το παιδί τοποθετεί τα χέρια του πάνω στα χέρια του/της εκπαιδευτικού, συνιστά έναν τρόπο εκμάθησης νοημάτων και όχι έναν τρόπο επικοινωνίας, καθώς στόχος είναι η σταδιακή απόσυρση των χεριών του παιδιού, ώστε να τα χρησιμοποιεί, για να επικοινωνήσει και να σχηματίσει τα δικά του νοήματα. Η μετάβαση συντελείται σταδιακά και με σεβασμό στους ρυθμούς του παιδιού. Στην περίπτωση των τυφλοκωφών παιδιών διατηρείται η επαφή κατά τη διάρκεια της επικοινωνιακής αλληλεπίδρασης ως το μόνο μέσο διασφάλισης της κατανόησης. Ενδέχεται πολλά παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης, πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση να μην έχουν αναπτύξει τις δεξιότητες λεπτής κινητικότητας και, ως εκ τούτου, να θεωρούν ιδιαίτερα πολύπλοκο το σχηματισμό των απτικών νοημάτων αναφορικά με το σχήμα, τον προσανατολισμό και τη θέση των χεριών. Επιπρόσθετα, πολλά νοήματα βασίζονται σε οπτικές έννοιες και είναι ιδιαίτερη πρόκληση η μεταφορά τους σε απτική μορφή.

Για τα παιδιά με πολλαπλές αναπηρίες, η δημιουργία ενός επικοινωνιακού συστήματος απτικής νοηματικής παρέχει κατανόηση του επικοινωνιακού λόγου ως μέσου πρόσληψης και έκφρασης πληροφοριών.

3.6.9. Απτικά σύμβολα

Τα σύμβολα κατέχουν σημαντική θέση στην καθημερινότητα όλων των ανθρώπων και με ποικίλους τρόπους παρέχουν πληροφορίες. Τα κυριότερα πλεονεκτήματα από τη χρήση συμβόλων (εικόνες, αντικείμενα, φωτογραφίες), ως επικοινωνιακού διαμέσου για παιδιά με επικοινωνιακές δυσκολίες, συνοψίζονται ως εξής:

- Είναι μόνιμα και σταθερά.
- Απαιτούν από το παιδί μόνο να τα αναγνωρίσει και όχι να τα ανακαλέσει.
- Μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε ποικίλες περιστάσεις.
- Δεν απαιτούν ιδιαίτερα κινητικές δεξιότητες.
- Είναι εικονιστικά και έχουν άμεση συσχέτιση με την έννοια, στην οποία αναφέρονται.
- Είναι διακριτά απτικά (McLinden and McCall, 2002).

3.6.10. Οπτική και απτική πληροφορία

Οι εκπαιδευτικοί των παιδιών με σοβαρά προβλήματα όρασης, πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση χρησιμοποιούν συχνά πραγματικά αντικείμενα για την ανάπτυξη εννοιών και την καλλιέργεια επικοινωνιακών δεξιοτήτων. Τα παιδιά μπορούν να καλλιεργήσουν τη διάκριση απτικών και οπτικών μορφών, όταν ενθαρρύνονται στη χρήση πραγματικών αντικειμένων. Τα παιδιά ωφελούνται ιδιαίτερα από την παράλληλη έκθεση σε απτική πληροφορία απτικών αντικειμένων με οπτικά σύμβολα, προσαρμοσμένα σε απτική μορφή. Τα παιδιά μαθαίνουν να ερμηνεύουν και τα δύο είδη αισθητηριακών πληροφοριών (οπτικών και απτικών) και να προσλαμβάνουν επικοινωνιακές πληροφορίες.

Οι απτικές εικόνες χρησιμοποιούνται ευρέως από τους/τις εκπαιδευτικούς των παιδιών με σοβαρά προβλήματα όρασης, πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση. Οι απτικές εικόνες (riaaf, thermoform) χρησιμοποιούνται ως εικονιστική αναπαράσταση ενός αντικειμένου. Της προετοιμασίας και χρήσης του απτικού υλικού προηγείται η εκτίμηση της διαδικασίας απτικής αντίληψης και γνώσης των αρχών απτικού σχεδιασμού. Πριν από την ενσωμάτωση απτικών στοιχείων σε οπτικά σύμβολα, έχει προσεκτικά προσδιοριστεί από τον/την εκπαιδευτικό το εύρος του συσχετισμού των

απτικών εικόνων με τις επικοινωνιακές ανάγκες του παιδιού με σοβαρά προβλήματα όρασης, πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση. Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να είναι πιο βοηθητική η χρήση πραγματικών αντικειμένων (McLinden and McCall, 2002, Gallagher, 2017b).

ΕΝΟΤΗΤΑ 4

Απτική νοηματική επικοινωνία

4.1 Αναγκαιότητα

Τα παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης, πολλαπλές αναπηρίες ή τυφλοκώφωση ενδέχεται να δυσκολεύονται να προσλάβουν και να παρακολουθήσουν κάθε προσπάθεια προ-λεκτικής επικοινωνίας, όπως τις εκφράσεις του προσώπου, τις χειρονομίες, την εναλλαγή. Πιθανότατα, γι' αυτόν τον λόγο, τα παιδιά δεν αναπτύσσουν ένα πρώιμο επικοινωνιακό σύστημα. Ένας αποτελεσματικός τρόπος ενθάρρυνσης της επικοινωνιακής κατανόησης και παροχής ενός κατάλληλου επικοινωνιακού και γλωσσικού μοντέλου είναι μέσα από τη χρήση νοημάτων. Μέσα από την επιλογή της απτικής νοηματικής, το παιδί βρίσκεται σε προσεγγίσιμη απόσταση από τον/την ενήλικα κατά τη διάρκεια της επικοινωνίας. Η προσεγγίσιμη απόσταση ενισχύει και δύναται να διασφαλίσει την επιτυχία της επικοινωνιακής αλληλεπίδρασης. Το παιδί κάθεται κοντά στον/στην εκπαιδευτικό και ενισχύεται η κατανόηση μέσω της επικοινωνίας με νοήματα. Η απτική νοηματική διασφαλίζει σε μεγάλο βαθμό ότι το παιδί με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση θα βρίσκεται κοντά στον/στην εκπαιδευτικό του, θα προσλαμβάνει το μεγαλύτερο εύρος του επικοινωνιακού περιεχομένου και θα κατανοεί μέσω του αγγίγματος όλα τα οπτικά και μη λεκτικά στοιχεία της επικοινωνίας.

Η επικοινωνιακή αλληλεπίδραση ενδυναμώνεται, καθώς ο/η εκπαιδευτικός νοηματοδοτεί ταυτόχρονα, ενώ μιλά. Μέσω αυτής της διαδικασίας, ο/η εκπαιδευτικός μειώνει τον ρυθμό ομιλίας, απλοποιεί και συγκροτεί το λόγο του. Αυτό το στοιχείο σε συνδυασμό με τη φυσική επαφή, η οποία διασφαλίζεται μέσω της απτικής νοηματικής, μαγνητίζει και εστιάζει την προσοχή του παιδιού στο περιεχόμενο της επικοινωνίας. Οι εκφερόμενες λέξεις αρχίζουν να αποκτούν νόημα για το παιδί και αυτό ίσως αποτελεί και τον πιο σημαντικό και παρωθητικό παράγοντα για την επικοινωνιακή έκφραση, μέσω εναλλακτικών τρόπων επικοινωνίας και απτικής νοηματικής. Η νοηματική παρέχει παράλληλα στο παιδί ένα μέσο κατανόησης και εξερχόμενης επικοινωνίας. Σταδιακά,

τα παιδιά ανακαλύπτουν τον δυαδικό χαρακτήρα της επικοινωνιακής αλληλεπίδρασης (Miles, 1997).

4.2 Διδακτική μεθοδολογία

Στο πλαίσιο ανάπτυξης λεξικού απτικής νοηματικής για παιδιά με τύφλωση, πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση, ο παιδαγωγικός σχεδιασμός θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα παρακάτω:

α) Δυσκολίες μάθησης

Οι σημαντικότερες δυσκολίες μάθησης των παιδιών αφορούν μερική ή ολική απώλειας όρασης (προσανατολισμός/κινητικότητα), μερική ή ολική απώλεια ακοής, νοητική καθυστέρηση, χαρακτηριστικά σύνδρομα, κινητικές δυσκολίες κ.ά. Κρίνεται απαραίτητο να ληφθούν υπόψη, προκειμένου να διασφαλιστεί η ισότητα των ευκαιριών των παιδιών.

β) Παιδαγωγική υποστήριξη

Κατά τη διαδικασία μάθησης, τα παιδιά έχουν ανάγκη από συστηματική παιδαγωγική υποστήριξη, η οποία μπορεί να είναι μικρής διάρκειας παρέμβαση ή μικρής διάρκειας εξατομικευμένη υποστήριξη, μέχρι ακόμα και συνεχής καθοδήγηση και ανατροφοδοτικός έλεγχος.

γ) Διαφοροποίηση / εξατομίκευση της διδασκαλίας

Τα παιδιά, σύμφωνα με την υποστήριξη που χρειάζονται, τις ατομικές ικανότητες και ανάγκες τους, μπορούν να παρακολουθήσουν το ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου τους, εφόσον σε όλα τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, τα οποία εκπονήθηκαν από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, υπάρχουν οι αντίστοιχες διαφοροποιήσεις. Στο χώρο της Ειδικής Αγωγής, η διαφοροποίηση της διδασκαλίας αποτελεί θεμελιώδη αρχή και οργανικό στοιχείο ανάπτυξης, λόγω διαφοροποίησης της εκπαιδευτικής πρακτικής, σύμφωνα με τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά μαθαίνουν.

Σύμφωνα με τον Κανάκη (2007), η διαφοροποίηση της διδασκαλίας περιλαμβάνει μια σειρά μέτρων για την οργάνωση της διδασκαλίας και της μάθησης, τα οποία επιδιώκουν να προσαρμόσουν τη διδασκαλία, σύμφωνα με τις ικανότητες, την επίδοση, τα ενδιαφέροντα και τις κλίσεις των παιδιών, έτσι ώστε να δημιουργήσουν για κάθε παιδί τις καλύτερες δυνατές συνθήκες προσωπικής ανάπτυξης και, ταυτόχρονα, να διασφαλίσουν ένα κοινά αποδεκτό επίπεδο βασικών γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων.

Επιπροσθέτως, η εξατομίκευση της διδασκαλίας είναι η γενική διδακτική αρχή, με την οποία η διδασκαλία οργανώνεται με αφετηρία τις ατομικές προϋποθέσεις κάθε παιδιού και προσαρμόζεται στις ανάγκες του (Κανάκης, 2007).

Η διδακτική μεθοδολογία για την κάλυψη των διδακτικών στόχων των ενοτήτων που ακολουθούν, μπορεί να ξεκινά από την πολυαισθητηριακή προσέγγιση, τη βιωματική διδασκαλία, τη συνεργατική διδασκαλία, τη διαθεματικότητα και τα σχέδια εργασίας, καθώς και την αυτόνομη συμπεριφορά του παιδιού (Γεωργουλά, Ζέζα & Κατσούλης, 2015).

δ) Αξιολόγηση

Ως αναπόσπαστο κομμάτι της εκπαιδευτικής διαδικασίας, η αξιολόγηση αποσκοπεί στην ανατροφοδότηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, προκειμένου να βελτιωθεί η εκπαιδευτική παρέμβαση. Επιπροσθέτως, στην αξιολόγηση αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση να ληφθούν υπόψη οι δυσκολίες, ο τρόπος και ο ρυθμός μάθησης, οι ικανότητες και οι κλίσεις των παιδιών.

Ειδικότερα, η αρχική αξιολόγηση βασίζεται στη διαπίστωση του επιπέδου των γνώσεων, των ικανοτήτων και των ενδιαφερόντων των παιδιών. Ακολουθεί η διαμορφωτική αξιολόγηση, στην οποία γίνεται επαναπροσδιορισμός των στόχων ή και της παρέμβασης, όπου αυτό κριθεί απαραίτητο. Τέλος, έρχεται η τελική αξιολόγηση στην οποία αποτιμάται η συνολική επίτευξη των στόχων σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο.

4.3 Διαθεματική προσέγγιση και σχέδιο εργασίας (project)

Η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης αποτελεί χαρακτηριστικό για το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ). Για τον τρόπο επιλογής και οργάνωσης της γνώσης, η εν λόγω προσέγγιση επιτρέπει και προάγει τις διασυνδέσεις ανάμεσα σε διαφορετικά γνωστικά πεδία. Με αυτόν τον τρόπο, ενισχύονται οι συσχετίσεις και η διασύνδεση, προκειμένου να συμβάλουν στην ολιστική αντιμετώπιση της γνώσης (Ματσαγγούρας, 2002).

Αυτή η ολιστική αντίληψη της γνώσης δίνει τη δυνατότητα στο παιδί να συγκροτήσει ένα ενιαίο σύνολο γνώσεων και δεξιοτήτων και του επιτρέπει να διαμορφώνει προσωπική άποψη για θέματα των επιστημών, τα οποία σχετίζονται μεταξύ τους, καθώς και με ζητήματα της καθημερινής ζωής. Επιπροσθέτως, η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης παρέχει στα παιδιά με αναπηρίες (ΑμεΑ) τη δυνατότητα να συμμετέχουν στη διδασκαλία, με τρόπο που να προσεγγίζουν κάθε γνωστικό αντικείμενο, έτσι ώστε να εξυπηρετεί την κάλυψη των καθημερινών και πραγματικών αναγκών τους. Η ενασχόληση με εναλλακτικές δραστηριότητες επιτρέπει στα εν λόγω παιδιά να μαθαίνουν μέσω των δυνατοτήτων τους (ΔΕΠΠΣ, 2003). Το διαφοροποιημένο ΔΕΠΠΣ του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για τυφλά παιδιά εστιάζει στις ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών, δίνει έμφαση στην αλληλεπίδραση όλων των παιδιών και προωθεί τη συνεργασία μεταξύ τους. Οι προτάσεις διαφοροποίησης αφορούν το περιεχόμενο και τη διαδικασία συγκεκριμένων δραστηριοτήτων, προσπαθώντας να κρατήσουν ένα κοινό στόχο μάθησης. Επιπροσθέτως, το ΑΠΣ για παιδιά με πολλαπλές αναπηρίες και για τυφλοκωφά παιδιά εστιάζει στον σχεδιασμό του Αναλυτικού Προγράμματος, προκειμένου τυφλοκωφά παιδιά σχολικής ηλικίας να αναπτύξουν επικοινωνιακές δεξιότητες.

Σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) για το Νηπιαγωγείο, τα σχέδια εργασίας (projects) «δίνουν έμφαση στη διαθεματικότητα, στην ολιστική αντίληψη της γνώσης και στην αξιοποίηση του ενδιαφέροντος, των ιδεών και των βιωμένων εμπειριών των παιδιών στη διαδικασία της μάθησης». Η μέθοδος project είναι μια μορφή διδακτικής διαδικασίας. Έχει ως αφετηρία συγκεκριμένου προβληματισμούς μελών ή του συνόλου της διδακτικής ομάδας και ως στόχο την επίτευξη κάποιου έργου που οδηγεί στη λύση του προβλήματος (Χρυσafiδης, 2003).

Στα projects ο/η εκπαιδευτικός εστιάζει, αρχικά, στον εντοπισμό και τη διατήρηση του ενδιαφέροντος των παιδιών και δίνει έμφαση στη συμβολή τους στον σχεδιασμό και την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων (ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Π.Ι., 2014). Μέσα από ιδέες και πληροφορίες ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να διερευνήσει το θέμα, να συζητήσει με γονείς ή άλλους/ες συνεργάτες/ιδες τις δυνατότητες που υπάρχουν για εργασία πεδίου, για αναπαραστάσεις και διευκρινίσεις. Έχοντας κάνει αυτήν την προετοιμασία, ο/η εκπαιδευτικός είναι ικανός/ή να αξιολογήσει το ενδιαφέρον και την εμπειρία των παιδιών. Επίσης, μπορεί να δεχτεί τις πολλές και διαφορετικές δυνατότητες μάθησης, οι οποίες θα προκύψουν κατά την ανάπτυξη του project.

Καθώς τα **projects** επιτρέπουν την αξιοποίηση γνώσεων από ποικίλα γνωστικά πεδία και πολυάριθμων ικανοτήτων και ενδιαφερόντων των παιδιών, αποτελούν την τέλεια έκφραση της διαθεματικότητας. Υποστηρίζουν, παράλληλα, τη συνεργασία των εκπαιδευτικών διαφορετικών ειδικοτήτων, έτσι ώστε τα παιδιά να αποκτήσουν συνολική γνώση για το προσεγγιζόμενο θέμα (Ματσαγγούρας, 2002). Το χαρακτηριστικό γνώρισμα των projects είναι ότι η γνώση δεν παρέχεται έτοιμη, αλλά προκύπτει μέσα από την έρευνα της ομάδας των παιδιών, με τους/τις εκπαιδευτικούς να βρίσκονται στις πηγές της γνώσης (Χρυσafiδης, 2003).

Στη γενική φιλοσοφία της αυτενεργού και συνεργατικής μάθησης εντάσσεται και η μέθοδος project, η οποία εστιάζει σε σκόπιμες δραστηριότητες για την επίλυση προβλημάτων και στηρίζεται στα ενδιαφέροντα και τις εμπειρίες κάθε παιδιού. Κύρια στοιχεία των σχεδίων εργασίας είναι η αναγνώριση του διαφοροποιημένου και ετερογενούς συνόλου των παιδιών και ο βαθμός ελευθερίας στη δράση των παιδιών, ο οποίος τους επιτρέπει να επιλέγουν το θέμα με το οποίο θέλουν να ασχοληθούν και τα μέσα που θα χρησιμοποιήσουν για τη μελέτη του (Μπαγάκης, 2002).

Οι θεματικές ενότητες που ακολουθούν βασίζονται στο ΠΑΠΕΑ (Πλαίσιο Αναλυτικού Προγράμματος Ειδικής Αγωγής), στο Διαφοροποιημένο ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ τύφλωσης και στο ΑΠΣ για τυφλοκωφούς μαθητές. Πραγματοποιούνται παράλληλα με το κοινό πρόγραμμα και είναι πιθανόν να διαρκούν από μερικές ώρες μέχρι και αρκετές εβδομάδες. Έχουν ομαδοποιηθεί σε εννοιολογικές ενότητες και δίνονται αναλυτικές οδηγίες. Ο/η εκπαιδευτικός έχει την ευελιξία να ενσωματώνει ειδικούς στόχους, ειδικές

δραστηριότητες, εκπαιδευτικές στρατηγικές και να παρουσιάζει το εκπαιδευτικό υλικό με τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε να ανταποκρίνονται:

- στις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και τις ικανότητες των παιδιών,
- στην ηλικία των παιδιών,
- στο πώς επικοινωνούν τα παιδιά,
- στις απαιτήσεις του περιβάλλοντος,
- στο μοναδικό στυλ εκμάθησης των παιδιών,
- στην αντίστοιχη όραση και ακοή κάθε παιδιού και
- στις κινητικές ή πολλαπλές αναπηρίες.

Τέλος, να αναφέρουμε –σύμφωνα με το Διαφοροποιημένο ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ τύφλωσης και το ΑΠΣ για τυφλοκωφούς μαθητές– ότι χρησιμοποιούμε στις δραστηριότητες τα παρακάτω:

- ετικέτες σε γραφή βλεπόντων και braille,
- γλωσσική περιγραφή, η οποία συνοδεύει την εμπειρική προσέγγιση,
- τρισδιάστατα γράμματα ή πλαστικά μαγνητικά γράμματα ή ξύλινα γράμματα
- καρτέλες σε μεγέθυνση,
- ίδια βιβλία βλεπόντων και braille,
- πίνακες με διακριτά περιγράμματα,
- cd με αφήγηση ή τραγούδια,
- παιχνίδια, ζώα ή άλλα αντικείμενα-μινιατούρες,
- πραγματικά αντικείμενα, τα οποία σταδιακά αντικαθίστανται από συμβολικά αντικείμενα,
- κλίμακα φυσικού μεγέθους και σμικρύνσεων,
- πολυαισθητηριακή εξερεύνηση (αφή, κίνηση, όσφρηση),
- σωστή σωματική στάση και απόσταση από τα αντικείμενα και τη χρήση και των δυο χεριών (το ένα εντοπίζει, παρακολουθεί και το άλλο δρα),
- πικτογράμματα,
- παιχνίδια με ήχο, τόνο και δόνηση,
- ανάγλυφες πλευρές επιφάνειας και χάρτες, ανάγλυφα σχήματα και εικόνες,
- μακέτες (δισδιάστατες και τρισδιάστατες), προπλάσματα,

- έντονο φωτισμό,
- μακέτες,
- μεγεθυντικούς φακούς και
- κιάλια οράσεως.

Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες καθίστανται προσβάσιμες μέσω της επιλεκτικής χρήσης των παραπάνω μεθόδων.

4.4 Εκπαιδευτικό πρόγραμμα διδασκαλίας των εννοιών

Από τη λίστα επικοινωνίας MacArthur (Fenson et al., 1993) πραγματοποιήθηκε επιλογή στις έννοιες και στην κατηγοριοποίησή τους σε 14 θεματικές ενότητες. Οι επιλεγμένες έννοιες αποτελούν τη βάση ενός πολυμεσικού-πολυαισθητηριακού υλικού με διττή εφαρμογή, ως λεξικού απτικής νοηματικής γλώσσας και ως λίστας ανίχνευσης του επικοινωνιακού λεξιλογίου. Κάθε έννοια παρουσιάζεται σε ηλεκτρονική μήτρα, ώστε να είναι δυνατή η αναπαραγωγή της εικόνας σε απτική μορφή (piaf, thermoform). Παράλληλα, παρατίθεται υπόδειγμα της απτικοποιημένης έννοιας (piaf), video (Online Λεξικό Εννοιών στην ΕΝΓ: <http://www.prosvasimo.gr/el/online-lexiko-ennoiwn>), όπου υποδεικνύεται η σωστή εκφορά κάθε νοήματος, και οδηγίες για την εκφορά του απτικού νοήματος. Επιλεγμένες έννοιες έχουν παραχθεί και σε ξύλινη μήτρα, με σκοπό την ανθεκτικότητα της μήτρας και τη διττή χρήση της ως μήτρας και ως επικοινωνιακού απτικού παιχνιδιού (ενσφήνωμα). Με αυτόν τον τρόπο, παράγεται ένα ανθεκτικό εκπαιδευτικό υλικό εννοιολογικής δόμησης και εμπλουτισμού του λεξιλογίου, πολυεπίπεδα προσβάσιμου από τα παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης, πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση. Για κάθε έννοια, προτείνονται βιωματικές και πολυαισθητηριακές διαθεματικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες που ενισχύουν την εννοιολογική δόμηση και τη διεύρυνση του επικοινωνιακού λεξιλογίου. Η δομή και η οργάνωση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων ακολουθεί ένα σταθερό επαναλαμβανόμενο σχήμα, με δεδομένο ότι η σταθερή δομή και η συστηματική παρουσίαση του εννοιολογικού πλαισίου ενισχύει την αντιληπτική διαδικασία μέσα από τη διασύνδεση και τον συσχετισμό των εννοιών με αυτές που έχουν ήδη δομηθεί και κατακτηθεί (McInnes, 1999).

ΕΝΟΤΗΤΑ 5

Το σώμα μου

Το θέμα «Το σώμα μου» εντάσσεται στην ενότητα «Παιδί και Περιβάλλον: Φυσικό περιβάλλον και αλληλεπίδραση». Η ικανότητα που επιδιώκεται να αναπτύξουν τα παιδιά είναι το να διευρύνουν τις γνώσεις τους για τον ανθρώπινο οργανισμό. Μέσα από ευκαιρίες για παρατήρηση και διερεύνηση μπορούν τα παιδιά:

- να διακρίνουν και να ονομάζουν τα εξωτερικά μέρη και όργανα του ανθρώπου, άνδρα και γυναίκας,
- να συνειδητοποιήσουν ότι οι αισθήσεις τα βοηθούν να αντιληφθούν το εξωτερικό περιβάλλον,
- να κατανοήσουν ότι οι άνθρωποι, για να επιβιώσουν, χρειάζονται νερό, τροφή και αέρα.
- να κατανοούν τα στάδια της βιολογικής ανάπτυξης του ανθρώπου, για παράδειγμα ότι οι άνθρωποι γεννούν μωρά που αργότερα γίνονται ενήλικες,
- να αντιλαμβάνονται τις διαφορές των δύο φύλων (αρσενικού–θηλυκού) και
- να γνωρίσουν τα βασικά στάδια του κύκλου της ζωής, από τη γέννηση ως τη γεροντική ηλικία (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι., 2004β).

Σύμφωνα με το ΠΑΠΕΑ (1996), το θέμα εντάσσεται στην Περιοχή: Σχολική ετοιμότητα, Γενική Ενότητα: Ψυχοκινητικότητα, Ενότητα: Ψυχοκινητικότητα. Διδακτικοί στόχοι της ενότητας είναι τα παιδιά:

- **να αναγνωρίσουν την εικόνα του σώματος τους,**
- να γνωρίσουν τον εαυτό τους και να αισθάνονται επαρκείς,
- να σταθεροποιήσουν την πλευρίωσή τους,
- να βιώσουν με το σώμα τους τον χώρο,
- να γνωρίσουν τον χρόνο και τον ρυθμό,
- να εκτελούν αδρές κινήσεις και
- να εκτελούν λεπτές κινήσεις.

Μέσα από κατάλληλες βιωματικές δραστηριότητες **με το σώμα τους**, τα παιδιά οφείλουν να μπορούν:

- να αναγνωρίζουν το σώμα τους και τα μέλη του σε κίνηση, ισορροπία, ένταση, χαλάρωση, αναπνοή κ.λπ.,
- να παρατηρήσουν το σώμα τους στον καθρέφτη και
- να ταυτίσουν ένα πρόσωπο με τη φωτογραφία του, ενώ παράλληλα ακούν τη φωνή του από κασετόφωνο ή βίντεο.

Σκοπός: Να γνωρίσουν το σώμα τους και να συντονίσουν τις κινήσεις των μελών του.

Περιεχόμενο γνωστικών αντικειμένων

ΓΛΩΣΣΑ

- Να γνωρίσουν με τη βοήθεια κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού το ανθρώπινο σώμα.
- Να επιλέξουν από τη βιβλιοθήκη της τάξης βιβλία σχετικά με το σώμα.
- Να απολαύσουν την αφήγηση παραμυθιών σχετικών με το σώμα.
- Κάθε έννοια γραμμένη σε γραφή βλεπόντων και braille.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

- Να αντιληφθούν τη διαφορά ανάμεσα σε σγουρά και σε ίσια μαλλιά.
- Να απαριθμήσουν τα χέρια των μαθητών/τριών της τάξης.

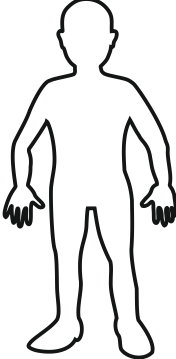
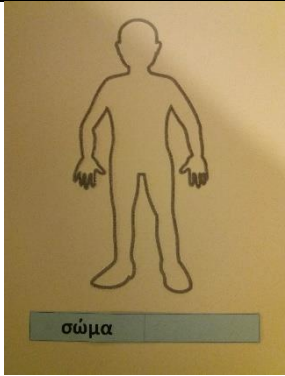
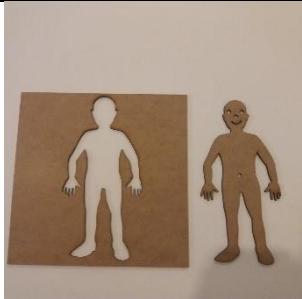
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- Να ονομάσουν και να περιγράψουν τα μέρη του σώματος.
- Να αντιληφθούν τις διαφορές των δύο φύλων.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ

- Να δημιουργήσουν ομαδική εργασία με τα αποτυπώματα των χεριών και των ποδιών τους.
- Να ζωγραφίσουν σε χαρτί του μέτρου τον/τη συμμαθητή/τριά τους.
- Να κινούν το σώμα τους σε διαφορετικούς ρυθμούς ή να ακολουθούν τις οδηγίες.
- Να συνειδητοποιήσουν τη δεξιά και την αριστερή πλευρά του σώματός τους.

Έννοια: το σώμα

Ενότητα	Σωματογνωσία
Έννοια	Σώμα
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf thermoform	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-anthrw-pino-swma
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού, καθώς ο/η εκπαιδευτικός αγγίζει και με τα δύο χέρια του/της το σώμα του/της μπροστά, από πάνω από το στήθος μέχρι την κοιλιά.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Το παιδί δέχεται επαναλαμβανόμενα απτικά ερεθίσματα σε διαφορετικά μέλη του σώματος με ενδιάμεσες παύσεις αναμονής της απάντησης του παιδιού. Όταν το παιδί ανταποκρίνεται θετικά στο προσλαμβανόμενο απτικό ερέθισμα και ενεργοποιεί το μέλος του σώματος που δέχεται το ερέθισμα, συνεχίζουμε με διαφορετικά μέλη του σώματος. Κάθε μέλος του σώματος που δέχεται το ερέθισμα κατονομάζεται με απτική νοηματική, ενώ παράλληλα περιγράφεται η λειτουργία του και η κατεύθυνση της κίνησης. Η απτική κιναισθητική ενεργοποίηση του παιδιού ενισχύει τη δόμηση της εικόνας του σώματος. Σε επόμενο επίπεδο, ζητούμε από το παιδί να κινήσει τα μέλη του σώματος προς συγκεκριμένη κατεύθυνση, ακολουθώντας οδηγίες μέσα από παιχνίδι.

2) Ενθαρρύνουμε την κίνηση του σώματος μέσα από την εξερεύνηση ποικίλων επιφανειών, αντικειμένων διαφορετικής υφής και μέσα από δραστηριότητες, κατά τις οποίες το παιδί αναζητά αντικείμενα κρυμμένα σε υλικά διαφορετικής σύστασης (άμμο, όσπρια, αφρό). Τοποθετούμε διαφορετικά αντικείμενα που εγείρουν οπτικά, ακουστικά, απτικά και οσφρητικά ερεθίσματα σε προσεγγίσιμη απόσταση γύρω από τη θέση του παιδιού και το ενθαρρύνουμε να τα ανακαλύψει.

3) Τοποθετούμε διαφορετικά αντικείμενα που εγείρουν οπτικά, ακουστικά, απτικά και οσφρητικά ερεθίσματα γύρω από τη θέση του παιδιού και το ενθαρρύνουμε να τα προσεγγίσει κινούμενο γύρω από ένα αντικείμενο, πάνω και κάτω από κάποιο εμπόδιο, για να προσεγγίσει το αντικείμενο που το ενδιαφέρει.

4) Τοποθετούμε μικρή ποσότητα κρέμας σώματος σε διαφορετικά μέρη του σώματος του παιδιού (για παράδειγμα στο χέρι, στο μάγουλο, στην παλάμη κ.λπ.) και το ενθαρρύνουμε να εντοπίσει το μέρος του σώματος που δέχθηκε το ερέθισμα. Στη συνέχεια, βάζουμε μικρή ποσότητα κρέμας σώματος στην παλάμη του παιδιού και του λέμε να βάλει κρέμα σε διαφορετικά μέλη του σώματός του.

Δίνουμε στο παιδί ένα μικρό αυτοκόλλητο ή μια χαρτοταινία και του ζητούμε να το κολλήσει σε διαφορετικά σημεία στο σώμα μας (για παράδειγμα στη μύτη, το μάγουλο, το χέρι, το πόδι κ.λπ.).

5) Τοποθετούμε αντικείμενα μπροστά, πίσω και στα πλάγια του παιδιού. Ενημερώνουμε το παιδί με απτική νοηματική για τη θέση των αντικειμένων και εντοπίζουμε μαζί του πού βρίσκονται τα αντικείμενα. Στη συνέχεια, του ζητούμε να τοποθετήσει το ίδιο τα αντικείμενα μπροστά του, πίσω του και στα πλάγια.

6) Ενθαρρύνουμε το παιδί να σπρώξει ή να τραβήξει κάποιο αντικείμενο (για παράδειγμα μια μπάλα, μια καρέκλα, ένα καρότσι κ.λπ.) προς διαφορετικές κατευθύνσεις (μπροστά, πίσω, πλάγια κ.λπ.).

7) Παρουσιάζουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

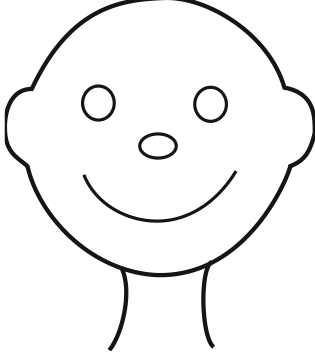
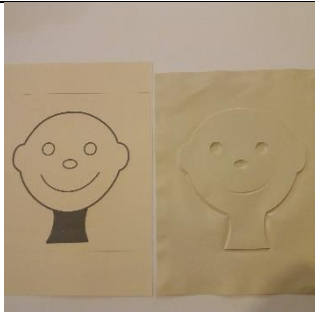
8) Φτιάχνουμε το σώμα του κάθε παιδιού με πλαστελίνη. Μετράμε το ύψος και κάνουμε συγκρίσεις.

9) Διαβάζουμε παραμύθια για το σώμα, για παράδειγμα «Ο Κοντορεβυθούλης», «Ο κυρ-Σιμιγδαλένιος».

10) Κάνουμε γυμναστική και συζητάμε για τα οφέλη της καθημερινής σωματικής άσκησης.

11) Τα παιδιά ακούνε το τραγούδι: «Το σώμα μου (το τραγούδι του 1)», <https://www.youtube.com/watch?v=Fp6RamdImZk> και το δραματοποιούν.

Έννοια: ο λαιμός

Ενότητα	Σωματογνωσία
Έννοια	Πρόσωπο – λαιμός
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf- Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-anthrw-pino-swma
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού, καθώς ο/η εκπαιδευτικός αγγίζει με την εσωτερική πλευρά του χεριού του/της τον λαιμό του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, το ακουμπάμε στον λαιμό του, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δείχνουμε τον λαιμό.

2) Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, αγγίζουμε τον λαιμό του, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δίνουμε την οδηγία: «Νίκο, άγγιξε το λαιμό σου» και τοποθετούμε το χέρι του Νίκου στον λαιμό του.

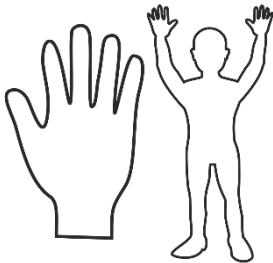
3) Δίνουμε στο παιδί μια κούκλα, παίρνουμε το χέρι του, αγγίζουμε το λαιμό της κούκλας, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δίνουμε την οδηγία: «Άγγιξε το λαιμό της κούκλας».

4) Δουλεύουμε με δύο παιδιά. Αγγίζουμε και ονοματίζουμε το λαιμό των παιδιών (για παράδειγμα «Αυτός είναι ο λαιμός του Νίκου», «Αυτός είναι ο λαιμός του Κώστα») και μετά δίνουμε την οδηγία: «Νίκο, άγγιξε τον λαιμό του Κώστα».

5) Χτυπούμε ρυθμικά το ταμπουρίνο και ζητούμε από το παιδί να πιάνει τον λαιμό του με τα χέρια του, σύμφωνα με τον ρυθμό.

6) Δίνουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

Έννοια: τα δάχτυλα των χεριών

Ενότητα	Σωματογνωσία
Έννοια	Σώμα – δάχτυλα χεριών
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Theroform	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvalimo.gr/el/lexiko-anthropino-swma
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού, καθώς ο/η εκπαιδευτικός δείχνει τα δάχτυλά του/της και τα κουνά.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

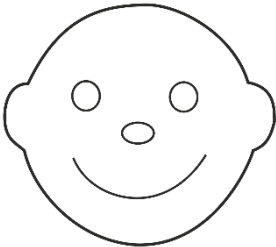
1) Παίρνουμε μια αρωματική κρέμα, που το άρωμά της αρέσει στο παιδί, και, εφόσον είμαστε σίγουροι/ες ότι του αρέσει η υφή της, κάνουμε μασάζ στα δάχτυλα του παιδιού. Συνοδεύουμε το μασάζ λέγοντας τη λέξη και δείχνουμε τα δάχτυλα.

2) Χρησιμοποιούμε το τραγούδι σχετικά με τα δάχτυλα και χρησιμοποιούμε δαχτυλόκουκλες (Greek Finger Family Collectio / οικογένεια δάχτυλο συλλογή / Finger family Songs, <https://www.youtube.com/watch?v=AgCMat5aQyY&t=12s>) ή χτυπούμε ρυθμικά το ταμπουρίνο και ζητούμε από το παιδί να ανοιγοκλείνει τα δάχτυλά του, σύμφωνα με τον ρυθμό.

3) Οργανώνουμε δραστηριότητες λεπτής κινητικότητας (άνοιγμα και κλείσιμο σε μανταλάκια, τύλιγμα-ξετύλιγμα, τσαλάκωμα, ανέβασμα και κατέβασμα φερμουάρ, κούμπωμα και ξεκούμπωμα κουμπιών, βίδωμα και ξεβίδωμα, πιάσιμο και τακτοποίηση παιχνιδιών, πέρασμα χαντρών σε κορδόνι, βάψιμο με δακτυλομπογιές, παιχνίδια ρόλων ή δραματοποίηση παραμυθιών με δαχτυλόκουκλες, παιχνίδι με όσπρια κ.λπ.).

4) Παρουσιάζουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

Έννοια: το πρόσωπο

Ενότητα	Σωματογνωσία
Έννοια	Πρόσωπο – κεφάλι
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermorm	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-anthrw-pino-swma
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού, καθώς ακουμπά το πρόσωπό του/της με το εσωτερικό μέρος του χεριού του/της, ακολουθώντας κυκλική κίνηση από το μέτωπο και με αριστερόστροφη φορά.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Το παιδί ακολουθεί, με το χέρι του, το χέρι του/της εκπαιδευτικού, που αγγίζει, εξερευνά το πρόσωπό του/της. Ονομάζουμε τα μέρη του προσώπου. Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, αγγίζουμε το πρόσωπό του, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δίνουμε την οδηγία (για παράδειγμα λέμε: «Νίκο, άγγιξε το πρόσωπό σου») και τοποθετούμε το χέρι του Νίκου στο πρόσωπό του, κάνοντας κυκλική κίνηση.
- 2)** Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, το ακουμπάμε στο πρόσωπό του, κάνοντας κυκλική κίνηση, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δείχνουμε το πρόσωπο. Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε και ένα τραγούδι σχετικό με το πρόσωπο, όπως το «Πλένω το πρόσωπο», <https://www.youtube.com/watch?v=ztSvZaGjL5A>. Το τραγούδι περιέχει και τις έννοιες «μάτια», «μύτη» και «αυτιά». Το ακούμε ολόκληρο, αφού τα παιδιά μάθουν όλα τα χαρακτηριστικά του προσώπου τους.
- 3)** Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, αγγίζουμε το πρόσωπό του, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δίνουμε την οδηγία (για παράδειγμα λέμε: «Νίκο, άγγιξε το πρόσωπό σου») και τοποθετούμε το χέρι του Νίκου στο πρόσωπό του, κάνοντας κυκλική κίνηση.
- 4)** Δίνουμε στο παιδί μια κούκλα, παίρνουμε το χέρι του, αγγίζουμε το πρόσωπο της κούκλας, επαναλαμβάνουμε τη λέξη κάνοντας κυκλική κίνηση ή δίνουμε την οδηγία: «Άγγιξε το πρόσωπο της κούκλας».
- 5)** Παίρνουμε το χέρι του παιδιού με ανοιχτή την παλάμη, το ακουμπάμε στο πάνω μέρος του κεφαλιού του, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δείχνουμε το κεφάλι.
- 6)** Δίνουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

Έννοια: τα μαλλιά

Ενότητα	Σωματογνωσία
Έννοια	Μαλλιά
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Theroform	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-anthrw-pino-swma
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού, καθώς ο/η εκπαιδευτικός ακουμπά με την εσωτερική πλευρά του χεριού του/της τα μαλλιά του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, το ακουμπάμε στα μαλλιά του, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δείχνουμε τα μαλλιά.

2) Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, αγγίζουμε τα μαλλιά του, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δίνουμε την οδηγία: «Νίκο, άγγιξε τα μαλλιά σου, είναι ίσια» και τοποθετούμε το χέρι του Νίκου στα μαλλιά του.

3) Δουλεύουμε με δύο παιδιά. Αγγίζουμε και κατονομάζουμε τα μαλλιά των παιδιών (για παράδειγμα «Αυτά είναι τα μαλλιά του Νίκου», «Αυτά είναι τα μαλλιά του Κώστα») και μετά δίνουμε την οδηγία: «Νίκο, άγγιξε τα μαλλιά του Κώστα».

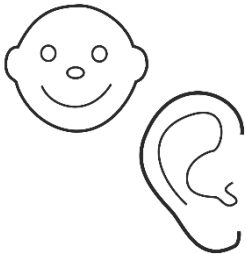
4) Ο/η εκπαιδευτικός ενθαρρύνει το παιδί να ακολουθήσει το χέρι του/της, καθώς αγγίζει τα δικά του/της μαλλιά.

5) Παρουσιάζουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

6) Ο/η εκπαιδευτικός ενθαρρύνει τα παιδιά να συμμετέχουν σε ένα συμβολικό παιχνίδι «Το κομμωτήριο». Τα παιδιά με λεκτική/απτική καθοδήγηση αγγίζουν τα μαλλιά τους, τα μαλλιά των συμμαθητών τους, τα χτενίζουν και τοποθετούν κοκαλάκια, λαστιχάκια και καπέλα. Παράλληλα, ζητούμε από τα παιδιά να εντοπίσουν και να ονομάσουν (για παράδειγμα «Πού φοράμε το καπέλο;»).

7) Μαθαίνουμε από το διαδίκτυο το τραγούδι «Άστα τα μαλλάκια σου», <https://www.youtube.com/watch?v=rGwGPgHXcWQ> και το δραματοποιούμε.

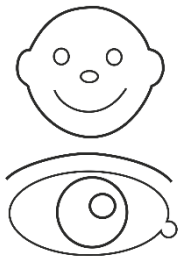
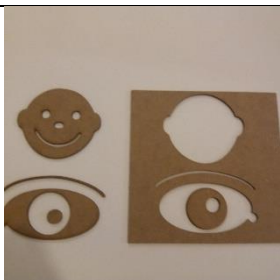
Έννοια: το αυτί

Ενότητα	Σωματογνωσία
Έννοια	Αυτί
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Theroform	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-anthrw-pino-swma
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού, καθώς ο/η εκπαιδευτικός ακουμπά με τον δείκτη του/της το αυτί του/της στο εξωτερικό κάτω μέρος του αυτιού.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, το ακουμπάμε στο αυτί του, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δείχνουμε το αυτί.
- 2)** Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, αγγίζουμε το αυτί του, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δίνουμε την οδηγία: «Νίκο, άγγιξε το αυτί σου» και τοποθετούμε το χέρι του Νίκου στο αυτί του. Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού και εντοπίζει τα δικά του/της αυτιά.
- 3)** Μιλάμε για τα ζεύγη και για το ότι έχουμε δύο αυτιά. Παίρνουμε τα χέρια του παιδιού, κλείνουμε τα αυτιά του ή του ζητούμε να πιάσει τα δικά μας αυτιά.
- 4)** Χτυπούμε ρυθμικά το ταμπουρίνο, και ζητάμε από το παιδί να κλείνει τα αυτιά του με τα χέρια του, σύμφωνα με τον ρυθμό.
- 5)** Παίζουμε το παιχνίδι αναγνώρισης ήχων ή βάζουμε κοντά στο αυτί του παιδιού μουσικά όργανα, για να τα αναγνωρίσουν ακουστικά.
- 6)** Ο/η εκπαιδευτικός, μέσα από συμβολικό παιχνίδι, διερευνά με το παιδί τι μπορούμε να κάνουμε με τα αυτιά μας.
- 7)** Ακούμε φωνές ζώων και ζητούμε από το παιδί να προσδιορίσει το ζώο που ακούμε.
- 8)** Δίνουμε στο παιδί διάφορα ζώα (λούτρινι ζωάκια, γαντόκουκλες...) και προσπαθούμε απτικά να εντοπίσουμε τα αυτιά των ζώων.
- 9)** Δίνουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

Έννοια: το μάτι

Ενότητα	Σωματογνωσία
Έννοια	Μάτι
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-anthrw-pino-swma
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού, καθώς ο/η εκπαιδευτικός ακουμπά με τον δείκτη του/της το μάτι του παιδιού στην εξωτερική δεξιά πλευρά του ματιού.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, το ακουμπάμε στο μάτι του, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δείχνουμε το μάτι.

- 2)** Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, αγγίζουμε το μάτι του, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δίνουμε την οδηγία: «Νίκο, άγγιξε το μάτι σου» και τοποθετούμε το χέρι του Νίκου στο μάτι του.

- 3)** Δίνουμε στο παιδί μια κούκλα, παίρνουμε το χέρι του, αγγίζουμε το μάτι της κούκλας, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δίνουμε την οδηγία: «Άγγιξε το μάτι της κούκλας».

- 4)** Δίνουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

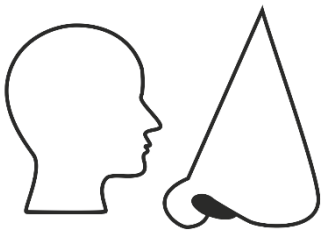
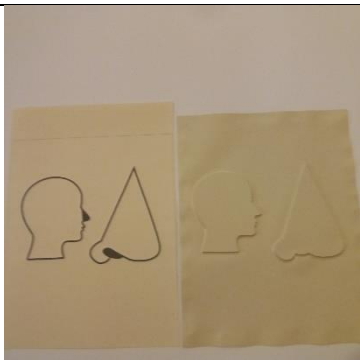
- 5)** Μιλάμε για τα ζεύγη και για το ότι έχουμε δύο μάτια. Παίρνουμε τα χέρια του παιδιού, κλείνουμε τα μάτια του ή του ζητάμε να πιάσει τα δικά μας μάτια.

- 6)** Χτυπούμε ρυθμικά το ταμπουρίνο, και ζητούμε από το παιδί να κλείνει τα μάτια του με τα χέρια του, σύμφωνα με τον ρυθμό.

- 7)** Ο/η εκπαιδευτικός, μέσα από συμβολικό παιχνίδι, διερευνά με το παιδί τι μπορούμε να κάνουμε με τα μάτια μας.

- 8)** Παίζουμε με τα παιδιά παιχνίδια οπτικής διάκρισης.

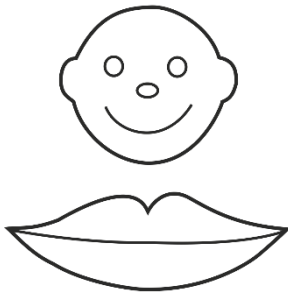
Έννοια: η μύτη

Ενότητα	Σωματογνωσία
Έννοια	Μύτη
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-anthrw-pino-swma
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού, καθώς ο/η εκπαιδευτικός ακουμπά με τον δείκτη του/της τη μύτη του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, το ακουμπάμε στη μύτη του, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δείχνουμε τη μύτη.
- 2)** Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, αγγίζουμε τη μύτη του, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δίνουμε την οδηγία: «Νίκο, άγγιξε τη μύτη σου» και τοποθετούμε το χέρι του Νίκου στη μύτη του.
- 3)** Παρουσιάζουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 4)** Δαβάζουμε/ακούμε την ιστορία του «Πινόκιο» και δίνουμε στο παιδί μια κούκλα ή μαριονέτα-Πινόκιο, παίρνουμε το χέρι του, αγγίζουμε τη μύτη της κούκλας, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δίνουμε την οδηγία: «Άγγιξε τη μύτη της κούκλας». Κατασκευάζουμε μια μάσκα ή κούκλα-Πινόκιο με τα παιδιά.
- 5)** Στο πρόγραμμα της εκπαιδευτικής κουζίνας, οργανώνουμε δραστηριότητες όσφρησης με διάφορα φυτά (ρίγανη, χαμομήλι, τσάι, δάφνη κ.λπ.) ή μπαχαρικά (κανέλα, γαρύφαλλο, πιπέρι κ.λπ.) και ζητούμε από τα παιδιά να τα αναγνωρίσουν οσφρητικά.
- 6)** Ο/η εκπαιδευτικός, μέσα από συμβολικό παιχνίδι, διερευνά με το παιδί τι μπορούμε να κάνουμε με τη μύτη μας.
- 7)** Παίζουμε συμβολικό παιχνίδι με τις φιγούρες του Καραγκιόζη και εντοπίζουμε απτικά με τα παιδιά το κεφάλι και τη μύτη (Μορφονιός).

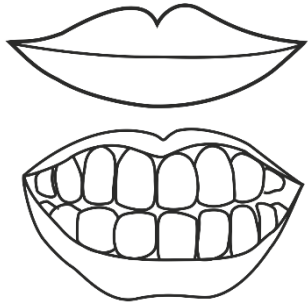
Έννοια: το στόμα

Ενότητα	Σωματογνωσία
Έννοια	Στόμα
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-anthrw-pino-swma
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού, καθώς ο/η εκπαιδευτικός ακουμπά με τον δείκτη του/της το στόμα του/της στη δεξιά πλευρά.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, το ακουμπάμε στο στόμα του, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δείχνουμε το στόμα.
- 2)** Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, αγγίζουμε το στόμα του, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δίνουμε την οδηγία: «Νίκο, άγγιξε το στόμα σου» και τοποθετούμε το χέρι του Νίκου στο στόμα του ή του ζητούμε να ανοιγοκλείνει το στόμα του.
- 3)** Παρουσιάζουμε στο παιδιά διάφορες γαντόκουκλες και ενθαρρύνουμε το παιδί να προσδιορίσει απτικά πού βρίσκεται το στόμα.
- 4)** Στο πρόγραμμα της εκπαιδευτικής κουζίνας, οργανώνουμε δραστηριότητες με διαφορετικές γεύσεις (γλυκό, πικρό, ξινό, αλμυρό κ.λπ.) και ζητούμε από τα παιδιά να τις αναγνωρίσουν γευστικά.
- 5)** Ο/η εκπαιδευτικός, μέσα από συμβολικό παιχνίδι, διερευνά με το παιδί τι μπορούμε να κάνουμε με το στόμα μας.
- 6)** Δίνουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

Έννοια: τα δόντια

Ενότητα	Σωματογνωσία
Έννοια	Στόμα – δόντια
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-anthrw-pino-swma
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού, καθώς ο/η εκπαιδευτικός ακουμπά με τον δείκτη του/της το πάνω μέρος από τα χείλη του/της και ύστερα κλείνει τα δάχτυλα και των δύο χεριών του/της, τα ενώνει και τα ανοιγοκλείνει.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, το ακουμπάμε στα δόντια του, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δείχνουμε τα δόντια ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε και μια οδοντοστοιχία-παιχνίδι και δίνουμε την οδηγία: «Άγγιξε τα δόντια».

2) Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, αγγίζουμε τα δόντια του, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δίνουμε την οδηγία: «Νίκο, άγγιξε τα δόντια σου» και τοποθετούμε το χέρι του Νίκου στα δόντια του.

3) Παρουσιάζουμε στο παιδί αντικείμενα ή παιχνίδια (ακίνδυνα για την υγεία του), τα βάζουμε πάνω στα δόντια του, για να τα δαγκώσει και να αντιληφθεί τη λειτουργία τους και τα διάφορα υλικά (πλαστικό, ξύλινο κ.λπ.).

4) Δίνουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

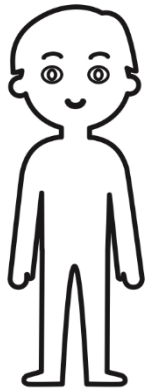
5) Διαβάζουμε το παραμύθι «Η Δόνα Τερηδόνα και το μυστικό της γαμήλιας τούρτας» ή το «Τα δοντάκια μου προσέχω, μια ζωή για να τα έχω» και συζητούμε πως είναι απαραίτητο να βουρτσίζουμε καθημερινά τα δόντια μας.

6) Μέσα από συμβολικά παιχνίδια, όπως «Επίσκεψη στον οδοντίατρο» και «Βουρτσίζω τα δόντια μου», εστιάζουμε στα δόντια και τη φροντίδα τους.

7) Στην εκπαιδευτική κουζίνα, δοκιμάζουμε με τα παιδιά διαφορετικής υφής τροφές (μαλακές, σκληρές, τραγανές..., όπως μήλο, μπανάνα, κρέμα, φρυγανιά...).

8) Δίνουμε στο παιδί διάφορα ζωάκια και το ενθαρρύνουμε να προσδιορίσει απτικά το στόμα και τα ζώα και να συγκρίνει τις διαφορές ανάμεσα στα δόντια των ζώων, συσχετίζοντάς τα με το είδος των τροφών που καταναλώνουν.

Έννοια: αγόρι

Ενότητα	Σωματογνωσία
Έννοια	Αγόρι
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermoform	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-oikogeneia
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού, καθώς ο/η εκπαιδευτικός βάζει το χέρι του/της πάνω δεξιά από το στόμα του/της και με τα δάχτυλα το στρίβει σαν μουστάκι.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, το ακουμπάμε σε έναν συμμαθητή του, για παράδειγμα τον Κώστα, από πάνω προς τα κάτω, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και λέμε: «Ο Κώστας είναι αγόρι».

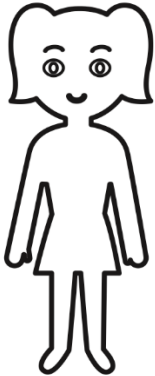
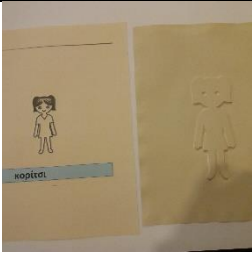
2) Μετράμε τα αγόρια της τάξης.

3) Φτιάχνουμε έναν πίνακα με τα ονόματα των αγοριών. Καταγράφουμε τα χαρακτηριστικά τους (μαλλιά ίσια ή σγουρά, κοντά ή μακριά κ.ά.).

4) Επεξεργαζόμαστε μια κούκλα-αγόρι (τα χαρακτηριστικά της) και την ντύνουμε με παντελόνι και μπλούζα. Συγκρίνουμε δύο κούκλες, μια κούκλα-αγόρι και μια κούκλα-κορίτσι.

5) Δίνουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

Έννοια: κορίτσι

Ενότητα	Σωματογνωσία
Έννοια	Κορίτσι
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermoform	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-oikogeneia
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού, καθώς ο/η εκπαιδευτικός βάζει το χέρι του/της στο μάγουλό του/της, με τεντωμένο τον δείκτη (τα υπόλοιπα δάχτυλα κλειστά), και το χαϊδεύει με κίνηση από δεξιά προς αριστερά.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, το ακουμπάμε σε μια συμμαθήτριά του, για παράδειγμα την Ελένη, από πάνω προς τα κάτω, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και λέμε: «Η Ελένη είναι κορίτσι».

2) Δίνουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

3) Μετράμε τα κορίτσια της τάξης.

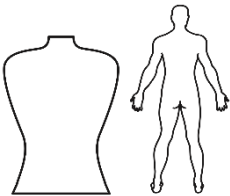
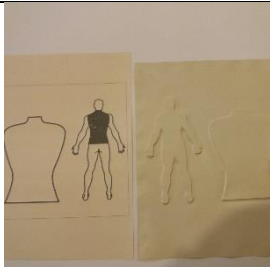
4) Φτιάχνουμε έναν πίνακα με τα ονόματα των κοριτσιών. Καταγράφουμε τα χαρακτηριστικά τους (μαλλιά ίσια ή σγουρά, κοντά ή μακριά κ.ά.).

5) Επεξεργαζόμαστε μια κούκλα-κορίτσι (τα χαρακτηριστικά της) και την ντύνουμε με φόρεμα.

6) Παίζουμε το παιχνίδι «Βρες ποιος είναι» (το παιδί προσπαθεί να βρει ποιον/α έχει απέναντί του, πιάνοντάς τον/την, χωρίς να μιλά) και οι ρόλοι αλλάζουν.

7) Παίζουμε το παιχνίδι «Άκου ποιος είναι» (το παιδί προσπαθεί να βρει ποιος/α μιλά) και οι ρόλοι αλλάζουν.

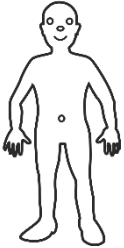
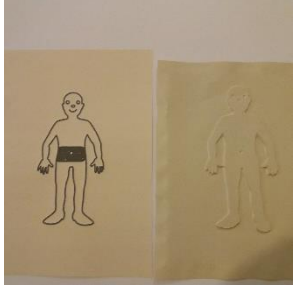
Έννοια: η πλάτη

Ενότητα	Σωματογνωσία
Έννοια	Σώμα – πλάτη
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-anthrw-pino-swma
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού, καθώς ο/η εκπαιδευτικός αγγίζει με την εσωτερική πλευρά του χεριού του/της, πίσω από τον ώμο του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες

- 1)** Ξαπλώνουμε μπρούμυτα το παιδί και κάνουμε μασάζ στην πλάτη του. Συνοδεύουμε το μασάζ λέγοντας τη λέξη.
- 2)** Δίνουμε στο παιδί μια κούκλα, παίρνουμε το χέρι του, αγγίζουμε την πλάτη της κούκλας, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δίνουμε την οδηγία: «Άγγιξε την πλάτη της κούκλας» ή «Τρίψε την πλάτη της κούκλας».
- 3)** Παρουσιάζουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 4)** Δουλεύουμε με δύο παιδιά. Αγγίζουμε και κατονομάζουμε την πλάτη των παιδιών, (για παράδειγμα «Αυτή είναι η πλάτη του Νίκου», «Αυτή είναι η πλάτη του Κώστα») και μετά δίνουμε την οδηγία: «Νίκο, άγγιξε τη πλάτη του Κώστα» ή «Ξύσε την πλάτη του Κώστα».
- 5)** Χτυπούμε ρυθμικά το ταμπουρίνο, και ζητούμε από το παιδί να πιάνει την πλάτη του/της συμμαθητή/τριας του με τα χέρια του, σύμφωνα με τον ρυθμό.
- 6)** Παίζουμε με τα παιδιά «Τρενάκι» και τα ενθαρρύνουμε να σταθούν το ένα πίσω από το άλλο, ακουμπώντας την πλάτη του μπροστινού τους.

Έννοια: η κοιλιά

Ενότητα	Σωματογνωσία
Έννοια	Σώμα – κοιλιά
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-anthrw-pino-swma
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού, καθώς ο/η εκπαιδευτικός δείχνει με τον δείκτη του χεριού του/της την κοιλιά του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Ξαπλώνουμε ανάσκελα το παιδί και κάνουμε μασάζ στην κοιλιά του. Συνοδεύουμε το μασάζ λέγοντας τη λέξη.
- 2)** Δίνουμε στο παιδί μια κούκλα, παίρνουμε το χέρι του, αγγίζουμε την κοιλιά της κούκλας, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δίνουμε την οδηγία: «Άγγιξε την κοιλιά της κούκλας».
- 3)** Παρουσιάζουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 4)** Ζητούμε από το παιδί να περάσει κάτω από το τραπέζι, έρποντας με την κοιλιά και να επιστρέψει, έρποντας με την πλάτη.
- 5)** Βάζουμε το παιδί να ξαπλώσει ανάσκελα στο πάτωμα και τοποθετούμε ένα σακουλάκι με όσπρια πάνω στην κοιλιά του. Καθώς το παιδί αναπνέει και εκπνέει, αισθάνεται ή βλέπει το σακουλάκι να ανεβοκατεβαίνει.

Έννοια: τα χέρια

Ενότητα	Σωματογνωσία
Έννοια	Σώμα – χέρια
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-anthropino-swma
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού, καθώς ο/η εκπαιδευτικός ακουμπά με την εσωτερική πλευρά του χεριού του/της τα χέρια του/της, με κίνηση από τον ώμο μέχρι τα δάχτυλα.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Παίρνουμε μια αρωματική κρέμα, που το άρωμά της αρέσει στο παιδί, και, εφόσον είμαστε σίγουροι/ες ότι του αρέσει η υφή της, κάνουμε μασάζ στα χέρια του παιδιού. Συνοδεύουμε το μασάζ λέγοντας τη λέξη. Με το πέρας του χρόνου, ζητούμε από το παιδί να μας δώσει τα χέρια του, για να του κάνουμε μασάζ.

2) Χρησιμοποιούμε έναν φωτοσλήνα με έντονο χρώμα –κατά προτίμηση κόκκινο ή κίτρινο– και τυλίγουμε τα χέρια του παιδιού, επαναλαμβάνοντας τη λέξη.

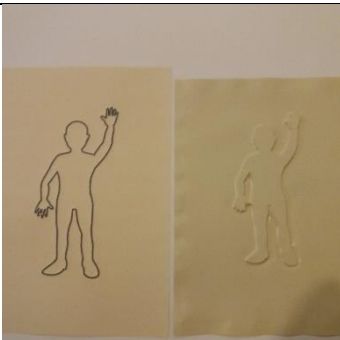
3) Βάζουμε το παιδί καθιστό στο πάτωμα, σηκώνουμε μαζί τα χέρια του, τα ανοιγοκλείνουμε σε μεγάλη αγκαλιά ή χτυπούμε παλαμάκια με τον ρυθμό της μουσικής, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δείχνουμε τα χέρια του.

4) Μιλάμε για τα ζεύγη και για το ότι έχουμε δύο χέρια. Παίρνουμε τα χέρια του παιδιού και τα σηκώνουμε ψηλά.

5) Χτυπούμε ρυθμικά το ταμπουρίνο και ζητάμε από το παιδί να σηκώνει ή να κατεβάζει τα χέρια του σύμφωνα με τον ρυθμό.

6) Δίνουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

Έννοια: το αριστερό χέρι

Ενότητα	Σωματογνωσία
Έννοια	Σώμα – αριστερό χέρι
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-anthrw-pino-swma
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού, καθώς ο/η εκπαιδευτικός ακουμπά με την εσωτερική πλευρά του χεριού του/της το αριστερό χέρι του/της, με κίνηση από τον ώμο μέχρι τα δάχτυλα.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Παίρνουμε μια αρωματική κρέμα, που το άρωμά της αρέσει στο παιδί, και, εφόσον είμαστε σίγουροι/ες ότι του αρέσει η υφή της, κάνουμε μασάζ στο αριστερό χέρι του παιδιού. Συνοδεύουμε το μασάζ λέγοντας τη λέξη και δείχνοντας το αριστερό του χέρι. Με το πέρας του χρόνου, ζητούμε από το παιδί να μας δώσει το χέρι του, για να κάνουμε το μασάζ.

2) Βάζουμε βραχιόλια με κουδουνάκια στο αριστερό χέρι του παιδιού και κουνάμε μαζί το χέρι του παιδιού, επαναλαμβάνοντας τη λέξη και δείχνοντας το αριστερό του χέρι.

3) Τοποθετούμε ένα κουδουνάκι στο αριστερό χέρι του παιδιού, ονομάζουμε με απτική νοηματική το αριστερό χέρι και ενθαρρύνουμε το παιδί να υποδείξει τις ενέργειες που εκτελεί με το αριστερό χέρι.

4) Βάζουμε το παιδί καθιστό στο πάτωμα, σηκώνουμε μαζί το αριστερό του χέρι, επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δείχνουμε το αριστερό του χέρι.

5) Χτυπούμε ρυθμικά το ταμπουρίνο και ζητούμε από το παιδί να σηκώνει το αριστερό του χέρι, σύμφωνα με τον ρυθμό ή να πιάνει με το αριστερό του χέρι το αριστερό του αυτί ή μάτι.

6) Παίρνουμε γάντια και ενθαρρύνουμε το παιδί να τα φορέσει στο αριστερό χέρι.

7) Παρουσιάζουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

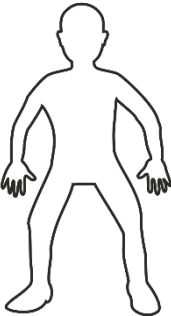
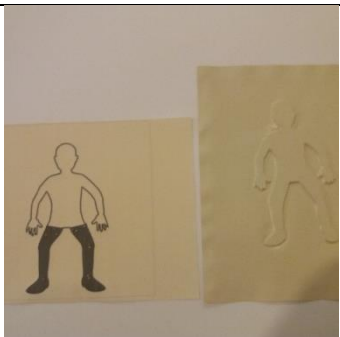
Έννοια: το δεξί χέρι

Ενότητα	Σωματογνωσία
Έννοια	Σώμα – δεξί χέρι
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-anthropino-swma
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού, καθώς ο/η εκπαιδευτικός ακουμπά με την εσωτερική πλευρά του χεριού του/της το δεξί χέρι του/της, με κίνηση από τον ώμο μέχρι τα δάχτυλα.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Παίρνουμε μια αρωματική κρέμα, που το άρωμά της αρέσει στο παιδί, και, εφόσον είμαστε σίγουροι/ες ότι του αρέσει η υφή της, κάνουμε μασάζ στο δεξί χέρι του παιδιού. Συνοδεύουμε το μασάζ λέγοντας τη λέξη και δείχνοντας το δεξί του χέρι. Με το πέρας του χρόνου, ζητούμε από το παιδί να μας δώσει το χέρι του, για να κάνουμε το μασάζ.
- 2)** Χρησιμοποιούμε έναν φωτοσλήνα με έντονο χρώμα –κατά προτίμηση κόκκινο ή κίτρινο– και τυλίγουμε το δεξί χέρι του παιδιού, επαναλαμβάνοντας τη λέξη και δείχνοντας το δεξί χέρι.
- 3)** Τοποθετούμε ένα κουδουνάκι στο δεξί χέρι του παιδιού και ονομάζουμε με απτική νοηματική το δεξί χέρι.
- 4)** Βάζουμε το παιδί καθιστό στο πάτωμα, στο δεξί χέρι τού δίνουμε να κρατάει κουδουνάκια και στο αριστερό χέρι μια μαράκα. Δίνουμε την οδηγία στον/στην μαθητή/τρια: «Σηκώνουμε το δεξί χέρι με τα κουδουνάκια ή το αριστερό με τη μαράκα», επαναλαμβάνουμε την πρόταση και δείχνουμε το δεξί ή το αριστερό του χέρι.
- 5)** Δίνουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 6)** Καθόμαστε με το παιδί στο πάτωμα και κυλάμε μια μπάλα με κουδουνάκι. Ενθαρρύνουμε το παιδί να σπρώξει την μπάλα με το δεξί του χέρι.

Έννοια: τα πόδια

Ενότητα	Σωματογνωσία
Έννοια	Σώμα – πόδια
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-anthrw-pino-swma
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού, καθώς ο/η εκπαιδευτικός ακουμπά με την εσωτερική πλευρά του χεριού του/της το πόδι του/της, με κίνηση από τον γοφό μέχρι τον αστράγαλο.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Βάζουμε το παιδί καθιστό στο πάτωμα με τα πόδια μπροστά του και του ζητούμε να ανοίξει και να κλείσει τα πόδια του. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δείχνουμε τα πόδια του.

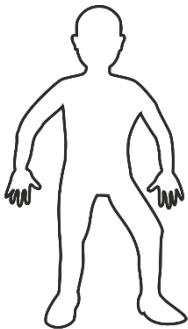
2) Παρουσιάζουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

3) Δουλεύουμε με δύο παιδιά. Αγγίζουμε και κατονομάζουμε τα πόδια των παιδιών (για παράδειγμα «Αυτά είναι τα πόδια του Νίκου», «Αυτά είναι τα πόδια του Κώστα») και μετά δίνουμε την οδηγία: «Νίκο, άγγιξε τα πόδια του Κώστα».

4) Ζητούμε από το παιδί να λυγίσει τα πόδια του, να περπατήσει, να τρέξει, να πηδήξει ή να χορέψει, αυτοσχεδιάζοντας, ακούγοντας τραγούδια ή να ξαπλώσει με την πλάτη και να κάνει ποδήλατο, άλλοτε κινώντας τα πόδια αργά κι άλλοτε επιταχύνοντας.

5) Παρουσιάζουμε διάφορα ρούχα μπροστά στο παιδί (μπλούζα, ζακέτα, παντελόνι, σορτς) και ενθαρρύνουμε το παιδί να επιλέξει τα ρούχα που φοράμε στα πόδια.

Έννοια: το αριστερό πόδι

Ενότητα	Σωματογνωσία
Έννοια	Σώμα – αριστερό πόδι
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-anthropino-swma
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού, καθώς ο/η εκπαιδευτικός ακουμπά με την εσωτερική πλευρά του χεριού του/της το αριστερό πόδι του/της, με κίνηση από τον γοφό μέχρι τον αστράγαλο.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

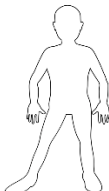
1) Βάζουμε το παιδί καθιστό στο πάτωμα με τα πόδια μπροστά του και του ζητούμε να ανοίξει και να κλείσει το αριστερό πόδι του. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δείχνουμε το αριστερό πόδι του.

2) Ζητούμε από το παιδί να ισορροπήσει στο αριστερό του πόδι, να ξαπλώσει ανάσκελα και να σηκώσει το αριστερό πόδι του.

3) Χτυπούμε ρυθμικά το ταμπουρίνο και ζητούμε από το παιδί να κάνει κουτσό με το αριστερό του πόδι, σύμφωνα με τον ρυθμό.

4) Δίνουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

Έννοια: το δεξί πόδι

Ενότητα	Σωματογνωσία
Έννοια	Σώμα – δεξί πόδι
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-anthrw-pino-swma
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού, καθώς ο/η εκπαιδευτικός ακουμπά με την εσωτερική πλευρά του χεριού του/της το δεξί πόδι του/της, με κίνηση από τον γοφό μέχρι τον αστράγαλο.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

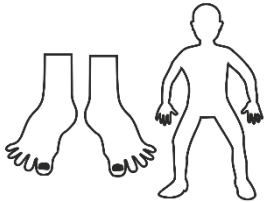
1) Βάζουμε το παιδί καθιστό στο πάτωμα με τα πόδια μπροστά του και του ζητούμε να ανοίξει και να κλείσει το δεξί πόδι του. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και δείχνουμε το δεξί πόδι του ανά τακτά χρονικά διαστήματα.

2) Δίνουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

3) Ζητούμε από το παιδί να ισορροπήσει στο δεξί του πόδι, να ξαπλώσει ανάσκελα και να σηκώσει το δεξί πόδι του. Με το πέρας του χρόνου, ζητούμε από το παιδί να σηκώνει το αριστερό και το δεξί πόδι του εναλλάξ, να ισορροπεί στο αριστερό και στο δεξί πόδι εναλλάξ και να λυγίζει τα πόδια του.

4) Οργανώνουμε δραστηριότητες αδρής κινητικότητας (αργό και γρήγορο βάδισμα, τρέξιμο, πήδημα, χοροπήδημα, έρπυση, μπουσούλημα, κύλημα, ανέβασμα και κατέβασμα σκάλας, σκαρφάλωμα, κολύμπι κ.λπ.).

Έννοια: τα δάχτυλα των ποδιών

Ενότητα	Σωματογνωσία
Έννοια	Σώμα – δάχτυλα ποδιών
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-anthrw-pino-swma
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Το παιδί ακολουθεί το χέρι του/της εκπαιδευτικού, καθώς ο/η εκπαιδευτικός ακουμπά με την εσωτερική πλευρά του χεριού του/της τα δάχτυλα των ποδιών του/της (αριστερό και δεξί εναλλάξ).

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Παίρνουμε μια αρωματική κρέμα, που το άρωμά της αρέσει στο παιδί, και, εφόσον είμαστε σίγουροι/ες ότι του αρέσει η υφή της, κάνουμε μασάζ στα δάχτυλα των ποδιών του (αριστερό και δεξί εναλλάξ). Συνοδεύουμε το μασάζ λέγοντας τη λέξη και δείχνουμε τα δάχτυλα των ποδιών.

2) Παίζουμε το παιχνίδι «Ο αρχηγός λέει...», για παράδειγμα, «...να πιάσουμε το κεφάλι ή τα πόδια ή τα δάχτυλα ή να χτυπήσουμε τα χέρια ή να κάνουμε παλαμάκια» και τα παιδιά ακολουθούν κάθε φορά την οδηγία.

3) Παρουσιάζουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

4) Κάνουμε ομαδική εργασία με τα αποτυπώματα των χεριών και ποδιών των παιδιών με νερομπογιές ή χαρτόνια και διαπιστώνουμε ποιος έχει το μεγαλύτερο και ποιος το μικρότερο αποτύπωμα.

5) Ακούμε από το διαδίκτυο τραγούδια σχετικά με το σώμα, όπως «Το κεφάλι μου κουνώ», <https://www.youtube.com/watch?v=FCYReBI74uE>, «Χαρωπά τα δυο μου χέρια τα χτυπώ», <https://www.youtube.com/watch?v=QRI7vyuca-s>. Τα παιδιά ακολουθούν τις οδηγίες και πιάνουν ή κουνούν το αντίστοιχο μέρος του σώματός τους.

6) Τα παιδιά σε ζευγάρια αντιγράφουν ο ένας τις κινήσεις του άλλου.

ΕΝΟΤΗΤΑ 6

Τα αντίθετα

Το θέμα «Τα αντίθετα» εντάσσεται στην ενότητα «Παιδί και Μαθηματικά». Ικανότητα που επιδιώκεται να αναπτύξουν τα παιδιά είναι το να μετρούν χρησιμοποιώντας αυθαίρετες ή συμβατικές μονάδες μέτρησης. Μέσα από δραστηριότητες άμεσων και έμμεσων συγκρίσεων ανθρώπων ή αντικειμένων και χρησιμοποιώντας ένα όργανο αναφοράς, για παράδειγμα το μέτρο ή μια αυθαίρετη μονάδα μέτρησης, για παράδειγμα την παλάμη τους, μπορούν τα παιδιά:

- να μετρούν διακριτά ή μη διακριτά υλικά και
- να αναγνωρίζουν την αξία μικρών νομισμάτων και τη χρησιμότητά τους στις συναλλαγές με βιωματικό τρόπο (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι., 2004β).

Σύμφωνα με το ΠΑΠΕΑ (1996), το θέμα εντάσσεται στην Περιοχή: Σχολική ετοιμότητα, Γενική Ενότητα: Προκαταρκτικά Στάδια στάδια Γλώσσας - Μαθηματικών, Ενότητα: Προμαθηματικό στάδιο. Διδακτικοί στόχοι της ενότητας είναι τα παιδιά:

- **να συγκρίνουν μεγέθη,**
- **να ταξινομούν αντικείμενα,**
- να βάζουν αντικείμενα σε σειρά,
- να αντιστοιχίζουν αντικείμενα και
- να γνωρίζουν το αμετάβλητο της ύλης.

Μέσα από κατάλληλες βιωματικές δραστηριότητες, ασκήσεις-παιχνίδια μέτρησης, ζύγισης και σύγκρισης τα παιδιά θα μπορούν:

- να συγκρίνουν με βάση τις έννοιες: ίσο, μεγαλύτερο από, μικρότερο από, βαρύτερο από, ελαφρύ-ελαφρύτερο από και
- να ταξινομούν αντικείμενα, σχήματα κ.λπ., με βάση το χρώμα, το σχήμα και το μέγεθος.

Σκοπός: Να αντιληφθούν και να γνωρίσουν τις αντίθετες έννοιες.

Περιεχόμενο γνωστικών αντικειμένων

ΓΛΩΣΣΑ

- Να μεταφέρουν ιστορίες που άκουσαν ή δικές τους εμπειρίες με αντίθετες έννοιες.
- Να δημιουργήσουν μια λίστα με τις αντίθετες έννοιες.
- Να απολαύσουν την αφήγηση παραμυθιών σχετικών με το θέμα.
- Κάθε έννοια γραμμένη σε γραφή βλεπόντων και braille.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

- Να ταξινομήσουν αντικείμενα με βάση: το βάρος, το μέγεθος, το ύψος κ.λπ.
- Να φτιάξουν έναν πίνακα αναφοράς με τις αντίθετες έννοιες.

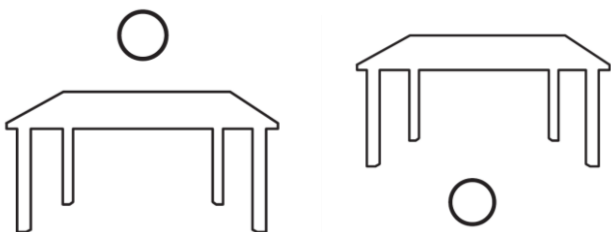
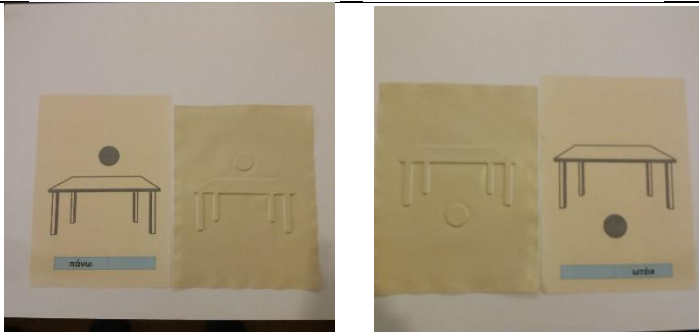
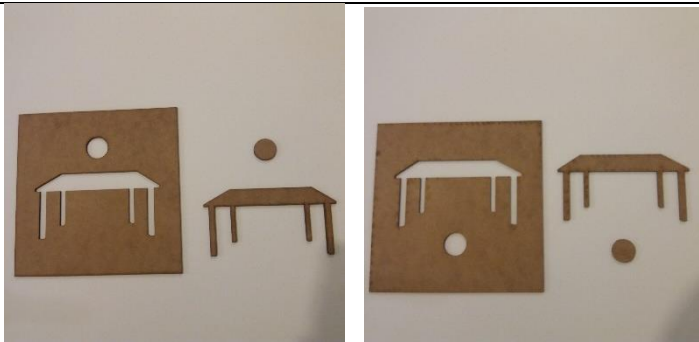
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- Να γνωρίσουν τα υλικά από τα οποία προκύπτουν οι αντίθετες έννοιες.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ

- Να παίξουν ένα παιχνίδι με τις αντίθετες έννοιες.
- Να ακούσουν τραγούδια σχετικά με το θέμα.
- Να φτιάξουν κολάζ με καρτέλες από τις αντίθετες έννοιες.

Έννοια: πάνω-κάτω

Ενότητα	Τα αντίθετα
Έννοια	Πάνω-κάτω
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-kateuthinseis
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Πάνω: με το ένα χέρι, με την παλάμη προς τα κάτω, ανεβάζει το χέρι του/της προς τα πάνω. Κάτω: με το ένα χέρι, με την παλάμη προς τα κάτω, κατεβάζει το χέρι του/της προς τα κάτω.

Τα παιδιά με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες αντιλαμβάνονται, μέσα από τη συμμετοχή με το σώμα τους, τις έννοιες στον χώρο. Σταδιακά, η αντίληψη των εννοιών συνδέεται με τη θέση των αντικειμένων στον χώρο (Bonaccorso, 1986).

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Προτρέπουμε το παιδί να καθίσει πάνω στο τραπέζι. Ο/η εκπαιδευτικός έχει λάβει όλες τις προφυλάξεις και έχει διασφαλίσει την ασφάλεια του παιδιού. Επισημαίνει στο παιδί ότι βρίσκεται πάνω στο τραπέζι και νοηματίζει την έννοια «πάνω». Το παιδί αντιλαμβάνεται ότι βρίσκεται σε ένα ψηλό σημείο, πάνω σε κάτι και ότι πάνω από το κεφάλι του δεν υπάρχει κάποιο εμπόδιο. Το παιδί επαναλαμβάνει την έννοια «πάνω». Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτικός μετακινείται μαζί με το παιδί κάτω από το τραπέζι. Το παιδί αντιλαμβάνεται την αλλαγή χώρου από το γεγονός ότι είναι σε επαφή με το πάτωμα, ότι δεν μπορεί να σηκωθεί όρθιο και ότι αντιλαμβάνεται πως υπάρχει μια επιφάνεια πάνω από το κεφάλι του. Ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει ότι βρίσκονται κάτω από το τραπέζι, νοηματίζει την έννοια «κάτω» και το παιδί την επαναλαμβάνει.

2) Ο/η εκπαιδευτικός προτρέπει το παιδί να τοποθετήσει το καπέλο πάνω στο κεφάλι του. Το παιδί βρίσκεται σε όρθια θέση και αντιλαμβάνεται ως «πάνω» το πάνω μέρος του σώματός του και ως «κάτω» το κάτω μέρος του σώματός του. Το παιδί τοποθετεί το καπέλο στο κεφάλι του και ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει ότι το καπέλο βρίσκεται πάνω στο κεφάλι, νοηματίζοντας την έννοια «πάνω». Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτικός προτρέπει το παιδί να τοποθετήσει το καπέλο κάτω, κοντά στα πόδια του. Το παιδί τοποθετεί το καπέλο κάτω και ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει ότι βρίσκεται κάτω, νοηματίζοντας την έννοια «κάτω».

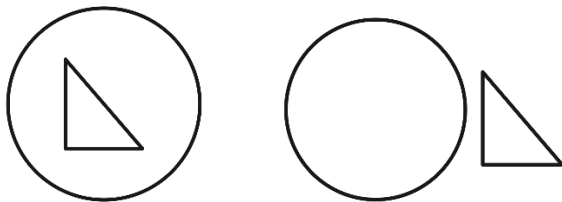
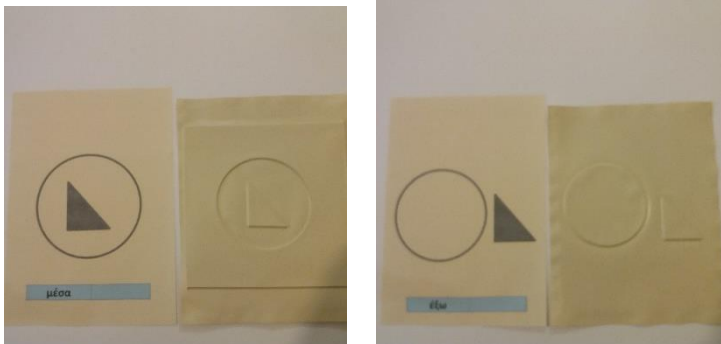
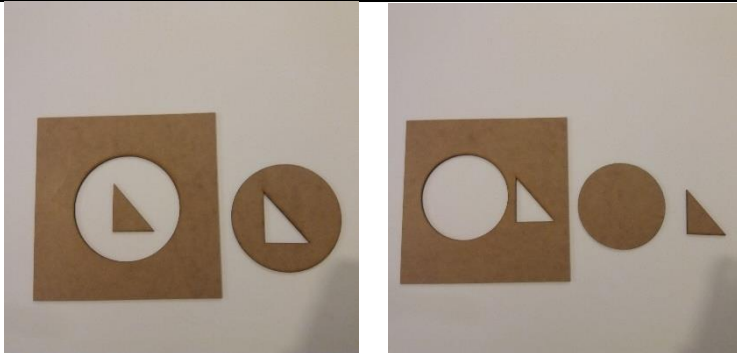
3) Τοποθετούμε μπροστά στο παιδί ένα ηχητικό παιχνίδι με φως και δόνηση και ένα χάρτινο κουτί. Ο/η εκπαιδευτικός τοποθετεί το παιχνίδι κάτω από το κουτί και προτρέπει το παιδί να το εντοπίσει. Το παιδί αγγίζοντας το κουτί, αντιλαμβάνεται τη μεταφερόμενη δόνηση και αναζητά το παιχνίδι. Μόλις το εντοπίσει κάτω από το κουτί, ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει ότι το παιχνίδι είναι κάτω από το κουτί, νοηματίζει την έννοια «κάτω» και το παιδί την επαναλαμβάνει. Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτικός

τοποθετεί το παιχνίδι πάνω στο κουτί και προτρέπει το παιδί να το εντοπίσει. Το παιδί αναζητά το παιχνίδι. Μόλις το εντοπίσει πάνω στο κουτί, ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει ότι το παιχνίδι είναι πάνω στο κουτί, νοηματίζει την έννοια «πάνω» και το παιδί την επαναλαμβάνει.

4) Προτείνουμε στο παιδί να τοποθετήσει ένα αντικείμενο πάνω στο τραπέζι. Ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει ότι το αντικείμενο βρίσκεται πάνω στο τραπέζι, νοηματίζει την έννοια «πάνω» και το παιδί την επαναλαμβάνει. Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτικός προτρέπει το παιδί να τοποθετήσει το αντικείμενο κάτω από το τραπέζι, επισημαίνοντας τη θέση του αντικειμένου και νοηματίζοντας την έννοια «κάτω». Το παιδί την επαναλαμβάνει (Bonaccorso, 1986).

5) Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, ο/η εκπαιδευτικός τού δείχνει τις λεπτομέρειες, προκειμένου να αντιληφθεί απτικά σε ποιο σημείο βρίσκεται το σχήμα. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

Έννοια: μέσα–έξω

Ενότητα	Τα αντίθετα
Έννοια	Μέσα–έξω
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-kateuthinseis
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Μέσα: με το ένα χέρι, κλειστά τα δάχτυλα και η παλάμη κάθετα κάνει την κίνηση μπροστά. Έξω: με το ένα χέρι, κλειστά τα δάχτυλα και η παλάμη κάνει την κίνηση προς τα δεξιά ή αριστερά (ανάλογα με το ποιο χέρι χρησιμοποιεί).

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Φέρνουμε ένα μεγάλο κουτί χωρίς καπάκι και προτρέπουμε το παιδί να μπει μέσα. Ο/η εκπαιδευτικός νοηματίζει στο παιδί ότι είναι «μέσα» στο κουτί, προσδίδοντας μια απτική διάσταση στην έννοια «μέσα», που σημαίνει περιβάλλομαι και περιτριγυρίζομαι από κάτι. Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτικός προτρέπει το παιδί να βγει έξω από το κουτί και νοηματίζει την κατάσταση «έξω», ότι δηλαδή δεν περικλείεται πλέον από κάτι. Η δραστηριότητα επαναλαμβάνεται όσες φορές χρειάζεται με παραλλαγές, μέχρι το παιδί να κατακτήσει βιωματικά τις έννοιες «μέσα–έξω».

2) Προτείνουμε στο παιδί να βάλει το χέρι του μέσα σε ένα κουτί ή σε ένα υφασμάτινο σακουλάκι και ο/η εκπαιδευτικός τού επισημαίνει νοηματίζοντας ότι το χέρι είναι μέσα στο κουτί ή στο σακουλάκι. Παράλληλα, επεξηγείται στο παιδί ότι το χέρι είναι μέσα στο κουτί ή στο υφασμάτινο σακουλάκι, ενώ το υπόλοιπο σώμα του βρίσκεται έξω από το κουτί. Το παιδί μπορεί να αισθάνεται ότι το χέρι του βρίσκεται μέσα σε ένα κουτί ή σε ένα σακουλάκι, μπορεί να εξερευνήσει τα τοιχώματα και τον πάτο, περιβάλλεται από αυτό, αλλά δεν μπορεί να κινηθεί απόλυτα ελεύθερα. Η δραστηριότητα επαναλαμβάνεται, προτρέποντας το παιδί να τοποθετήσει διαφορετικό μέλος του σώματος μέσα στο κουτί ή στο σακουλάκι, όπως, για παράδειγμα, το πόδι του.

3) Προτρέπουμε το παιδί να τοποθετήσει το χέρι του μέσα στην τσέπη του, επισημαίνοντας ότι το χέρι είναι μέσα. Το παιδί αντιλαμβάνεται ότι το χέρι του περικλείεται από το ύφασμα και ότι δεν έχει ελευθερία κίνησης. Στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός προτρέπει το παιδί να βγάλει το χέρι του έξω από την τσέπη, επισημαίνοντας ότι το χέρι είναι έξω. Το παιδί αντιλαμβάνεται ότι το χέρι του δεν περιβάλλεται πλέον από ύφασμα και ότι έχει ελευθερία κίνησης. Η δραστηριότητα μπορεί να επαναληφθεί, βάζοντας το πόδι μέσα και έξω από το παπούτσι.

4) Ο/η εκπαιδευτικός προτρέπει το παιδί να τοποθετήσει ένα ηχητικό αντικείμενο, με συνεχή ήχο και δόνηση, μέσα σε ένα υφασμάτινο σακουλάκι. Επισημαίνει ότι το αντικείμενο είναι μέσα στο κουτί. Το παιδί επαναλαμβάνει την έννοια «μέσα». Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτικός προτρέπει το παιδί να μετακινήσει το αντικείμενο έξω από

το σακουλάκι. Επισημαίνει ότι το αντικείμενο είναι έξω από το κουτί. Το παιδί επαναλαμβάνει την έννοια «έξω». Η δραστηριότητα επαναλαμβάνεται με διαφορετικά αντικείμενα, όπως «Βάλε το καλαμάκι μέσα και έξω από το ποτήρι, το μήλο μέσα και έξω από το μπολ».

5) Ο/η εκπαιδευτικός προτρέπει το παιδί να τοποθετήσει ένα παιχνίδι μέσα στην ντουλάπα. Επισημαίνει ότι το αντικείμενο είναι μέσα στην ντουλάπα. Το παιδί επαναλαμβάνει την έννοια «μέσα». Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτικός προτρέπει το παιδί να μετακινήσει το αντικείμενο έξω από την ντουλάπα. Επισημαίνει ότι το αντικείμενο είναι έξω από την ντουλάπα. Το παιδί επαναλαμβάνει την έννοια «έξω». Η δραστηριότητα επαναλαμβάνεται με διαφορετικά αντικείμενα, όπως «Βάλε το βιβλίο μέσα και έξω από την τσάντα σου».

6) Βρισκόμαστε με το παιδί μέσα στην τάξη. Ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει ότι βρίσκονται μέσα στην τάξη, νοηματίζει την έννοια «μέσα» και το παιδί την επαναλαμβάνει, αναγνωρίζοντας τον χώρο που είναι οικείος. Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτικός μετακινείται με το παιδί έξω από την τάξη, στον διάδρομο. Το παιδί αντιλαμβάνεται την αλλαγή χώρου από τις διαφοροποιήσεις στο δάπεδο, την αλλαγή της ατμόσφαιρας, την παρουσία πολλών άλλων προσώπων και τις απτικές ενδείξεις που υπάρχουν στους τοίχους. Ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει ότι βρίσκονται έξω από την τάξη, νοηματίζει την έννοια «έξω» και το παιδί την επαναλαμβάνει.

7) Βρισκόμαστε με το παιδί μέσα στο σχολείο. Ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει την έννοια «μέσα» και το παιδί την επαναλαμβάνει. Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτικός μετακινείται με το παιδί έξω από το σχολείο. Το παιδί αντιλαμβάνεται την αλλαγή χώρου από τις διαφοροποιήσεις στην ατμόσφαιρα (αέρας, ήλιος) και στο έδαφος (χώμα, πέτρες). Ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει την έννοια «έξω από το σχολείο» και το παιδί την επαναλαμβάνει (Bonaccorso, 1986).

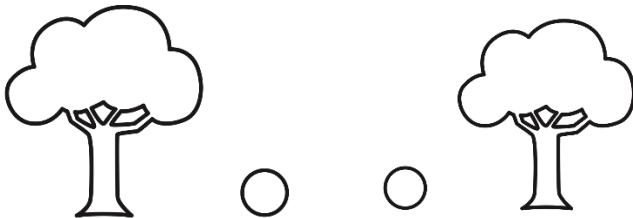
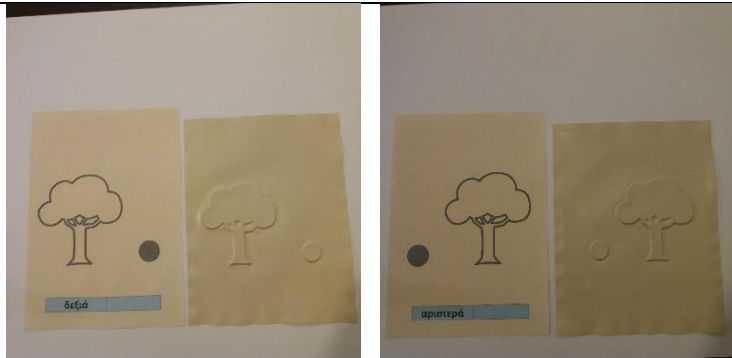
8) Καθοδηγούμε το χέρι του παιδιού, το βάζουμε μέσα στον σάκο με τα παιχνίδια και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα. Το παιδί κρατάει τον σάκο με διάφορα

παιχνίδια και περιγράφει ό,τι κάνει, για παράδειγμα «Βάζω μέσα την κούκλα ή βγάζω έξω την μπάλα».

9) Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες, προκειμένου να αντιληφθεί απτικά σε ποιο σημείο βρίσκονται τα σχήματα. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

10) Διαβάζουμε το παραμύθι «Το γάντι» στο οποίο κυρίαρχες έννοιες είναι μέσα–έξω και το δραματοποιούμε.

Έννοια: δεξιά–αριστερά

Ενότητα	Τα αντίθετα
Έννοια	Δεξιά–αριστερά
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-kateuthinseis
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Δεξιά: με το δεξί χέρι, κλειστά τα δάχτυλα και η παλάμη, προς τα έξω, κάνει την κίνηση προς τα δεξιά. Αριστερά: με το αριστερό χέρι, κλειστά τα δάχτυλα και η παλάμη, προς τα έξω, κάνει την κίνηση προς τα αριστερά.

Η δόμηση των εννοιών «αριστερά–δεξιά» αφομοιώνεται σταδιακά από το παιδί με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες και ξεκινά με πεδίο αναφοράς το σώμα του παιδιού σε όρθια αρχικά θέση.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Καθοδηγούμε το παιδί στην εκτέλεση κινήσεων με το δεξί και το αριστερό χέρι. Επισημαίνεται με ποιο μέλος γίνεται η κίνηση και νοηματοδοτεί τις έννοιες «δεξιά» και «αριστερά».

2) Καθοδηγούμε το παιδί να σταθεί σε όρθια θέση με την πλάτη σε ένα σταθερό σημείο αναφοράς (για παράδειγμα στον τοίχο ή την ντουλάπα). Ο/η εκπαιδευτικός τοποθετεί ένα αντικείμενο (για παράδειγμα την πλάτη μιας καρέκλας, μια μεγάλη μπάλα, ένα μεγάλο κουτί) με τέτοιο τρόπο, ώστε να ακουμπά τη δεξιά πλευρά του παιδιού. Παράλληλα, νοηματίζει στο παιδί ότι το αντικείμενο βρίσκεται στα δεξιά του. Η δραστηριότητα επαναλαμβάνεται με την τοποθέτηση αντικειμένων στην αριστερή πλευρά.

3) Καθοδηγούμε το παιδί να σταθεί σε όρθια θέση με την πλάτη σε ένα σταθερό σημείο αναφοράς (για παράδειγμα στον τοίχο ή την ντουλάπα). Ο/η εκπαιδευτικός τοποθετεί μια μεγάλη μπάλα με τέτοιο τρόπο, ώστε να ακουμπά τη δεξιά πλευρά του παιδιού. Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από το παιδί να τοποθετήσει την μπάλα στα αριστερά και στα δεξιά του.

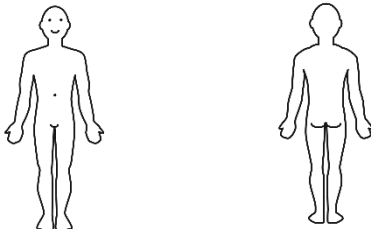
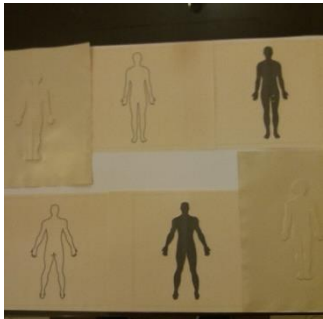
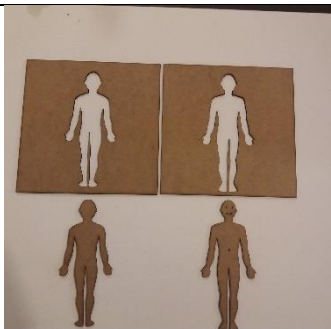
4) Το παιδί κάθεται σε μια καρέκλα. Σε προσεγγίσιμη απόσταση δεξιά του και αριστερά του κάθονται δύο συμμαθητές/τριές του. Ο/η εκπαιδευτικός προτείνει στο παιδί να αναγνωρίσει τους/τις συμμαθητές/τριές του και, στη συνέχεια, επεξηγεί νοηματίζοντας πως ο/η Χ. κάθεται στα δεξιά και ο/η Ψ. κάθεται στα αριστερά. Το παιδί επαναλαμβάνει τα ονόματα και τη θέση των συμμαθητών/τριών του (Bonaccorso, 1986).

5) Βάζουμε τα παιδιά ξαπλωμένα. Όταν σταματά η μουσική, εκτελούν τις εντολές: σηκώνω το αριστερό πόδι ή το αριστερό χέρι. Στη συνέχεια εκτελούν τις εντολές: σηκώνω το δεξί πόδι ή το δεξί χέρι.

6) Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες, προκειμένου να αντιληφθεί απτικά σε ποιο σημείο βρίσκεται το σχήμα. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

7) Βαδίζουμε στην τάξη μαζί με το παιδί και το ενημερώνουμε προφορικά για τα αντικείμενα ή τα έπιπλα που είναι αριστερά και δεξιά του.

Έννοια: μπροστά–πίσω

Ενότητα	Τα αντίθετα
Έννοια	Μπροστά–πίσω
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-kateuthinseis
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Μπροστά: με το ένα χέρι, κλειστά τα δάχτυλα και η παλάμη οριζόντια κάνει την κίνηση μπροστά. Πίσω: με το ένα χέρι, κλειστά τα δάχτυλα και η παλάμη οριζόντια κάνει την κίνηση πίσω.

Για ένα παιδί με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες, η δόμηση των εννοιών «μπροστά» και «πίσω» πραγματοποιείται με βάση το σώμα του. Πιο συγκεκριμένα, μπροστά βρίσκεται ό,τι έρχεται σε επαφή με το μπροστινό μέρος του σώματός του, (για παράδειγμα την κοιλιά, το μέτωπο) και πίσω ό,τι έρχεται σε επαφή με το πίσω μέρος του σώματος (για παράδειγμα την πλάτη, το πίσω μέρος του κεφαλιού, τις φτέρνες). Με αυτό το δεδομένο, η απτική απεικόνιση των εννοιών **«μπροστά–πίσω»** ταυτίζεται με την απεικόνιση των μερών του σώματος **κοιλιά και πλάτη**.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Ο/η εκπαιδευτικός προτρέπει το παιδί να προσεγγίσει τον τοίχο της τάξης και να ακουμπήσει τον τοίχο με την κοιλιά, τις μύτες των ποδιών του, τη μύτη του. Ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει ότι ο τοίχος είναι μπροστά και νοηματίζει την έννοια «μπροστά». Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτικός προτρέπει το παιδί να ακουμπήσει την πλάτη του, τα πόδια του, τις φτέρνες του στον τοίχο. Ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει ότι ο τοίχος είναι πίσω και νοηματίζει την έννοια «πίσω». Η δραστηριότητα μπορεί να επαναληφθεί με εναλλαγή στην κάθετη σταθερή επιφάνεια.

2) Καθοδηγούμε και προτρέπουμε το παιδί να τοποθετήσει μια καρέκλα μπροστά του και πίσω του. Ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει τη θέση του αντικειμένου, νοηματίζει τις έννοιες «μπροστά» και «πίσω» και το παιδί τις επαναλαμβάνει.

3) Δίνουμε στο παιδί μια μπάλα, ένα κουτί ή κάποιο άλλο αναγνωρίσιμο ογκώδες αντικείμενο. Προτρέπουμε το παιδί να τοποθετήσει το αντικείμενο μπροστά και πίσω του. Το παιδί αντιλαμβάνεται ότι, όταν το αντικείμενο είναι μπροστά του, ακουμπά στις μύτες των ποδιών του και, όταν είναι πίσω, αγγίζει τις φτέρνες του. Ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει τη θέση του αντικειμένου, νοηματίζει τις έννοιες «μπροστά» και «πίσω» και το παιδί τις επαναλαμβάνει.

4) Ο/η εκπαιδευτικός προτρέπει το παιδί να εντοπίσει τη θέση ενός/μιας συμμαθητή/τριας του, σε σχέση με το ίδιο. Ο/η συμμαθητής/τρια κρατά ένα παιχνίδι

που παράγει αέρα και ήχο (για παράδειγμα ένα μικρό ανεμιστηράκι). Ο/η εκπαιδευτικός καθοδηγεί τον/την συμμαθητή/τρια να αλλάζει θέση μπροστά και πίσω από το παιδί, ενεργοποιώντας την πηγή του αέρα και του ήχου. Το παιδί αντιλαμβάνεται τη θέση του/της συμμαθητή/τριας του από το ρεύμα του αέρα και τον εντοπισμό του ήχου και την προσδιορίζει ανάλογα. Ο/η εκπαιδευτικός καθοδηγεί και επιβεβαιώνει νοηματίζοντας τις έννοιες «μπροστά» και «πίσω» (Bonaccorso, 1986).

5) Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες, προκειμένου να αντιληφθεί απτικά την πίσω πλευρά του σώματος. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 7

Ατομική υγεία

Το θέμα «Ατομική Υγεία» εντάσσεται στο πρόγραμμα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων μελέτης περιβάλλοντος, συγκεκριμένα στην ενότητα «Παιδί και Περιβάλλον: Ανθρωπογενές περιβάλλον και αλληλεπίδραση». Η ικανότητα που επιδιώκεται να αναπτύξουν τα παιδιά είναι το να μάθουν βασικούς κανόνες υγιεινής και προστασίας. Μέσα από διαθεματικές δραστηριότητες, μπορούν τα παιδιά:

- να αντιλαμβάνονται τη σημασία της καθαριότητας, της άσκησης και της υγιεινής διατροφής στη διατήρηση και την προαγωγή της υγείας,
- να γνωρίζουν και να μιλάνε για βασικές υγιεινές συνήθειες (για παράδειγμα φροντίδα δοντιών, νυχιών κ.ά.),
- να διακρίνουν τις υγιεινές από τις βλαβερές τροφές και ουσίες,
- να αναγνωρίζουν και να ταξινομούν τις τροφές σε διάφορες ομάδες (για παράδειγμα υγιεινές και μη υγιεινές),
- να αντιλαμβάνονται τη σημασία των φαρμάκων στη ζωή μας,
- να αναγνωρίζουν ορισμένες υπηρεσίες υγείας και τον ρόλο τους (για παράδειγμα νοσοκομείο, οδοντίατρος κ.ά.) και
- να εντοπίζουν κινδύνους στο άμεσο περιβάλλον και να μάθουν τρόπους προστασίας (για παράδειγμα φωτιά, σεισμούς κ.ά.) (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι., 2004β).

Σύμφωνα με το ΠΑΠΕΑ (1996), το θέμα εντάσσεται στην Περιοχή: Κοινωνική Προσαρμογή, Γενική Ενότητα: αυτονομία, Ενότητα: αυτοεξυπηρέτηση. Διδακτικοί στόχοι της ενότητας είναι τα παιδιά:

- **να φροντίζουν την ατομική τους υγεία,**
- να ντύνονται και να ξεντύνονται,
- να τρώνε μόνα τους και
- να φροντίζουν τη διατροφή τους.

Μέσα από κατάλληλες βιωματικές δραστηριότητες **ατομικής υγείας**, τα παιδιά πρέπει να μπορούν:

- να περιποιούνται το σώμα τους: πλύσιμο χεριών, καθαριότητα και περιποίηση προσώπου, πλύσιμο δοντιών, περιποίηση μαλλιών, λουτρό, ντους,
- να χρησιμοποιούν προσωπικά είδη υγιεινής: ατομική πετσέτα, σαπούνι, οδοντόκρεμα–οδοντόβουρτσα, χτένι, βούρτσα μαλλιών, κρέμες, καλλυντικά και
- να χρησιμοποιούν αυτόνομα την τουαλέτα (toilet training).

Επιπροσθέτως, μπορούμε να εντάξουμε το θέμα στο πρόγραμμα Αγωγής Υγείας στη θεματική ενότητα «**Φροντίδα του εαυτού μου**». Στόχοι της ενότητας είναι τα παιδιά:

- να αντιληφθούν ορισμένες αξίες που αφορούν ζητήματα υγείας και να εφαρμόσουν τις σχετικές αρχές,
- να αναπτύξουν αυτοεκτίμηση,
- να καλλιεργήσουν σχέσεις με τους/τις άλλους/ες και
- να αποκτήσουν γνώσεις και δεξιότητες που θα τους επιτρέψουν να ακολουθούν τους βασικούς κανόνες υγιεινής (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι.).

Σκοπός της Αγωγής και Προαγωγής της Υγείας είναι η προάσπιση, η βελτίωση και η προαγωγή της ψυχικής, σωματικής και κοινωνικής υγείας των παιδιών, με την ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους και της κριτικής σκέψης τους και, επιπλέον, με την αναβάθμιση του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντός τους (Στάππα-Μουρτζίνη Μ., 2010).

Σκοπός: Να φροντίζουν την ατομική τους υγεία.

Περιεχόμενο γνωστικών αντικειμένων

ΓΛΩΣΣΑ

- Να γνωρίσουν και να περιγράψουν τα υλικά που χρησιμοποιούμε για την ατομική υγιεινή.
- Να περιγράψουν τα σωστά βήματα των κανόνων ατομικής υγιεινής.
- Να ακούσουν τραγούδια για την ατομική υγιεινή.
- Να ενημερωθούν από το διαδίκτυο με σχετικά βίντεο για την καθαριότητα, το πλύσιμο χεριών κ.ά.
- Να απομνημονεύσουν παροιμίες σχετικές με την καθαριότητα.

- Να ψυχαγωγηθούν με την αφήγηση παραμυθιών και ιστοριών που αναφέρονται στην ατομική υγιεινή.
- Κάθε έννοια γραμμένη σε γραφή βλεπόντων και braille.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

- Να διαχωρίσουν και να ταξινομήσουν τα υλικά ατομικής υγιεινής, ανάλογα με το μέρος του σώματος που τα χρησιμοποιούμε.
- Να ταξινομήσουν τα υλικά ατομικής υγιεινής, ανάλογα με την υφή.

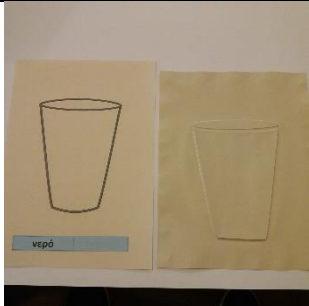
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- Να επισκεφθούν έναν μικροβιολόγο και να γνωρίσουν πώς μεταφέρονται τα μικρόβια.
- Να χρησιμοποιήσουν την αφή, για να αντιληφθούν τη διαφορετικότητα των υλικών.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ

- Να κατασκευάσουν ένα κολάζ με τα υλικά που χρησιμοποιούν για την ατομική υγεία.
- Να μάθουν τραγούδια που αναφέρονται στην ατομική υγιεινή.
- Να αναπαραστήσουν με κινήσεις του σώματός τους πώς πλένουν τα χέρια, το πρόσωπο, τα δόντια κ.λπ.

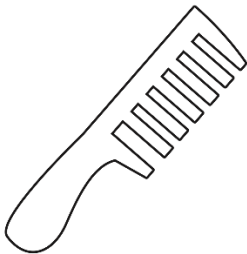
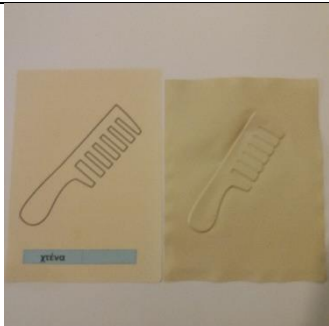
Έννοια: νερό

Ενότητα	Ατομική υγιεινή
Έννοια	Νερό
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-faghta
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, κλειστά τα δάχτυλα γροθιά εκτός από τον αντίχειρα, που τον φέρνει κοντά στο στόμα του/της, κάνοντας μικρές παλλόμενες κινήσεις μπροστά και πίσω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί ένα ποτήρι με νερό. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και νόημα. Μπορούμε να του δώσουμε να πιει ή να βάλουμε το χέρι του μέσα.
- 2)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 3)** Ακούμε το τραγούδι «Ένα νερό κυρά Βαγγελιώ», https://www.youtube.com/watch?v=mmxeoGS_wGY ή το παραμύθι «Το παραμύθι της νερουλίτσας», <https://www.youtube.com/watch?v=ckW0VYfxSdw> και τα δραματοποιούμε.
- 4)** Ανοίγουμε τη βρύση, βάζουμε από κάτω τα χέρια του παιδιού και το βοηθούμε να τα πλύνει ή γεμίζουμε ένα ποτήρι με νερό και επαναλαμβάνουμε τη λέξη.
- 5)** Οργανώνουμε δραστηριότητες με νερό για τα παιδιά, για παράδειγμα γεμίζουμε και αδειάζουμε δοχεία, παιχνίδι με ψαράκια, παιχνίδι με βαρκούλες, σαπουνόφουσκες.
- 6)** Συζητάμε με τα παιδιά για τον κύκλο του νερού και δραματοποιούμε το ποίημα «Από πού είσαι ποταμάκι;». Επιπρόσθετα, κατασκευάζουμε σε απτική χειροτεχνία τον κύκλο του νερού.

Έννοια: χτένα

Ενότητα	Ατομική υγιεινή
Έννοια	Χτένα
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-spiti
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, κλειστά τα δάχτυλα (όπως κρατάμε τη χτένα) και κάνει μικρές κινήσεις από πάνω προς τα κάτω στην πλευρά του κεφαλιού του/της, από το ύψος του μετώπου μέχρι το αυτί.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Παρουσιάζουμε στο παιδί μια χτένα και το ενθαρρύνουμε να την επεξεργαστεί πολυαισθητηριακά. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα. Παράλληλα, υποδεικνύουμε στο παιδί τη λειτουργική χρήση του αντικειμένου, επαναλαμβάνοντας τις έννοιες «κεφάλι» και «μαλλιά».

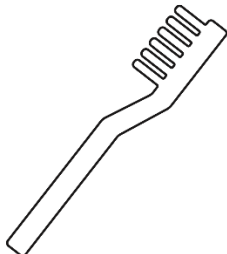
2) Κατασκευάζουμε μια χτένα. Χρησιμοποιούμε πηλό ή πλαστελίνη. Δίνουμε έμφαση στα υλικά, γιατί υπάρχουν παιδιά που δεν ανέχονται όλα τα υλικά. Δίνουμε στο παιδί να την επεξεργαστεί αρχικά μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

3) Μπερδεύουμε τη χτένα με άλλα αντικείμενα και ζητούμε από το παιδί να μας δώσει τη χτένα. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

4) Συνεχίζουμε την πρακτική εξάσκηση σε μια κούκλα, παίρνοντας το χέρι του παιδιού και χτενίζουμε τα μαλλιά της κούκλας ή χτενίζουμε τα μαλλιά του. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

5) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

Έννοια: οδοντόβουρτσα

Ενότητα	Ατομική υγιεινή
Έννοια	Οδοντόβουρτσα
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-spiti
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, κλειστά όλα τα δάχτυλα, εκτός από τον δείκτη, τον οποίο χρησιμοποιεί μπροστά από το στόμα του/της και κάνει την κίνηση από αριστερά προς τα δεξιά.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Δίνουμε στο παιδί μια οδοντόβουρτσα και το ενθαρρύνουμε να την επεξεργαστεί πολυαισθητηριακά. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα. Επιπρόσθετα, υποδεικνύουμε τη λειτουργική χρήση του αντικειμένου.

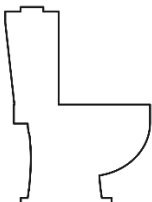
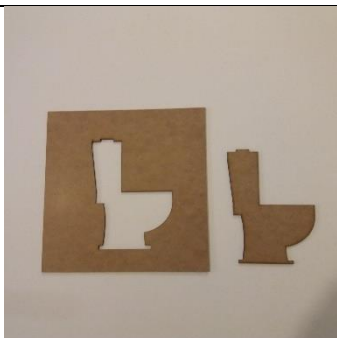
2) Σε ένα πάνινο σακί βάζουμε διάφορα αντικείμενα και την οδοντόβουρτσα. Ζητάμε από το παιδί να τη βρει και, όταν την εντοπίσει, λέμε ξανά τη λέξη, νοηματίζουμε και, τέλος, το επιβραβεύουμε.

3) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

4) Ακούμε το τραγούδι «Το Κροκοδειλάκι»,
<https://www.youtube.com/watch?v=YDGZnT1e20E> ή «Ο οδοντίατρος»,
<https://www.youtube.com/watch?v=Lqx5sC7ERJo> και τα δραματοποιούμε.

5) Διαβάζουμε τα παραμύθια «Σοκολάκης και Ζαχαρούλα Τρυποδόντη», «Η Δόνα Τερηδόνα και το μυστικό της Γαμήλιας Τούρτας» και συζητούμε για το πού χρησιμοποιούμε την οδοντόβουρτσα, τη στοματική υγιεινή και για τις ασθένειες των δοντιών και τις τροφές που βλάπτουν τα δόντια.

Έννοια: τουαλέτα

Ενότητα	Ατομική υγιεινή
Έννοια	Τουαλέτα
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-spiti
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, ανοιχτά ο αντίχειρας και το μικρό δάχτυλο, και ακουμπά με τον αντίχειρα τον ώμο του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Έχουμε στη διάθεσή μας μια τουαλέτα-μινιατούρα, τη δίνουμε στο παιδί να την επεξεργαστεί μόνο του, επαναλαμβάνουμε τη λέξη «τουαλέτα» και το νόημα. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

2) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

3) Έχουμε τρεις απτικές εικόνες αντικειμένων και μια τουαλέτα-μινιατούρα. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα. Πάντα λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.

4) Φτιάχνουμε απτικές εικόνες για τα σωστά βήματα στην τουαλέτα και την ατομική υγιεινή. Συνδέουμε με τις έννοιες για το σώμα και τα ρούχα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 8

Τα ρούχα

Το θέμα «Τα ρούχα» εντάσσεται στο πρόγραμμα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων μελέτης περιβάλλοντος, συγκεκριμένα στην ενότητα «Παιδί και Περιβάλλον: Φυσικό περιβάλλον και αλληλεπίδραση». Η ικανότητα που επιδιώκεται να αναπτύξουν τα παιδιά είναι το να περιγράφουν τις μεταβολές του καιρού και άλλα μετεωρολογικά φαινόμενα. Μέσα από διαθεματικές και ποικίλες δραστηριότητες, τα παιδιά ενθαρρύνονται:

- να παρατηρούν και να περιγράφουν τις καιρικές συνθήκες, τις αλλαγές των εποχών και ορισμένα ακραία καιρικά φαινόμενα, όπως τις θύελλες, τον καύσωνα, τις πλημμύρες κ.ά. (για παράδειγμα να αναγνωρίζουν και να κατονομάζουν διαφορετικά είδη ρούχων και να περιγράφουν τη χρήση τους σε κάθε εποχή κ.ά.),
- να αναγνωρίζουν μετεωρολογικά σύμβολα που χρησιμοποιούνται στα μέσα ενημέρωσης και στην τάξη (για παράδειγμα στον πίνακα καταγραφής του καιρού η βροχή συμβολίζεται με μια ομπρέλα κ.ά.),
- να «κάνουν προβλέψεις», κοιτώντας τον ουρανό, για την αλλαγή του καιρού και
- να καταγράφουν τις παρατηρήσεις τους (για παράδειγμα πόσες μέρες έβρεξε την εβδομάδα που πέρασε κ.ά. (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι., 2004β).

Σύμφωνα με το ΠΑΠΕΑ (1996), το θέμα εντάσσεται στην Περιοχή: Κοινωνική Προσαρμογή, Γενική Ενότητα: αυτονομία, Ενότητα: αυτοεξυπηρέτηση. Διδακτικοί στόχοι της ενότητας είναι τα παιδιά:

- να φροντίζουν την ατομική τους υγεία,
- **να ντύνονται και να ξεντύνονται,**
- να τρώνε μόνα τους και
- να φροντίζουν τη διατροφή τους.

Μέσα από κατάλληλες βιωματικές δραστηριότητες **ένδυσης**, τα παιδιά να μπορούν:

- να ντύνονται και να ξεντύνονται με τα κατάλληλα ρούχα, ανάλογα με την εποχή και τις καιρικές συνθήκες,
- να φροντίζουν την καθαριότητα των ρούχων τους και να αλλάζουν τακτικά εσώρουχα και κάλτσες,
- να μάθουν να δένουν τα κορδόνια των παπουτσιών τους,
- να μάθουν να αγοράζουν τα ρούχα και τα παπούτσια τους και
- να επιλέγουν το κατάλληλο μέγεθος ρούχων και να φροντίζουν για την περιποίηση και την τακτοποίησή τους.

Επιπροσθέτως, μπορούμε να εντάξουμε το θέμα στο πρόγραμμα Αγωγής Υγείας στη θεματική ενότητα **«Φροντίδα του εαυτού μου»**. Στόχοι της ενότητας είναι τα παιδιά:

- να αντιληφθούν ορισμένες αξίες που αφορούν ζητήματα υγείας και να εφαρμόσουν τις σχετικές αρχές,
- να αναπτύξουν αυτοεκτίμηση,
- να καλλιεργήσουν σχέσεις με τους/τις άλλους/ες και
- να αποκτήσουν γνώσεις και δεξιότητες που θα τους επιτρέψουν να ακολουθούν τους βασικούς κανόνες υγιεινής (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι.).

Σκοπός της Αγωγής και Προαγωγής της Υγείας είναι η προάσπιση, η βελτίωση και η προαγωγή της ψυχικής σωματικής και κοινωνικής υγείας των παιδιών, με την ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους και της κριτικής σκέψης τους και, επιπλέον, με την αναβάθμιση του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντός τους (Στάππα – Μουρτζίνη Μ., 2010).

Σκοπός: Να αντιληφθούν τη χρησιμότητα των ρούχων και να τα φροντίζουν.

Περιεχόμενο γνωστικών αντικειμένων

ΓΛΩΣΣΑ

- Να ενημερωθούν για την χρησιμότητα των ρούχων.
- Να περιγράψουν το αγαπημένο τους ρούχο, με επιχειρήματα για την προτίμησή τους.
- Να απομνημονεύσουν αινίγματα σχετικά με ρούχα.
- Να ψυχαγωγηθούν με την αφήγηση παραμυθιών που αναφέρονται σε ρούχα.
- Κάθε έννοια γραμμένη σε γραφή βλεπόντων και braille.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

- Να διαχωρίσουν και να ταξινομήσουν τα ρούχα, ανάλογα με τις εποχές.
- Να διαχωρίσουν και να ταξινομήσουν τα ρούχα, ανάλογα με το μέγεθος ή το ύφασμα.
- Να διαχωρίσουν και να ταξινομήσουν τα ρούχα, ανάλογα με το μέρος του σώματος στο οποίο φοριούνται.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ

- Να αναζητήσουν στο διαδίκτυο πληροφορίες για την ένδυση και τα καταστήματα παιδικών ρούχων.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- Να επισκεφθούν ένα κατάστημα παιδικών ρούχων και ενηλίκων.
- Να επισκεφθούν μια βιοτεχνία ενδυμάτων, για να γνωρίσουν τον τρόπο κατασκευής τους.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ

- Να κατασκευάσουν ρούχα με διάφορες υφές υφασμάτων.
- Να δημιουργήσουν κολάζ με ρούχα από κάθε εποχή.
- Να μάθουν τραγούδια που αναφέρονται στις τέσσερις εποχές.
- Να αναπαραστήσουν με κινήσεις του σώματός τους ότι ντύνονται και ξεντύνονται.

Έννοια: ακουστικό

Ενότητα	Ρούχα–προσωπικά αντικείμενα
Έννοια	Ακουστικό
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι και κλειστά τα δάχτυλα, εκτός από τον δείκτη, ο οποίος είναι λυγισμένος και τον ακουμπά στο αυτί του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Παρουσιάζουμε στο παιδί ένα ακουστικό και το ενθαρρύνουμε να το επεξεργαστεί απτικά. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα. Εάν το παιδί φορά ακουστικό, το φοράμε και επαναλαμβάνουμε τη λέξη. Φροντίζουμε να φορά το ακουστικό του κάθε μέρα και να είναι υπεύθυνο για αυτό. Επαναλαμβάνουμε τις συναφείς έννοιες «κεφάλι», «αυτί».

2) Μπερδεύουμε το ακουστικό με άλλα αντικείμενα και ζητούμε από το παιδί να μας δώσει το ακουστικό. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

3) Έχουμε τρεις απτικές εικόνες αντικειμένων και ένα ακουστικό. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με την σωστή εικόνα. Πάντα λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.

4) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

Έννοια: γυαλιά

Ενότητα	Ρούχα–προσωπικά αντικείμενα
Έννοια	Γυαλιά
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-rouxa
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δυο χέρια, σχηματίζει κύκλο με τον αντίχειρα και τον δείκτη και τα βάζει μπροστά στα μάτια του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Δίνουμε στο παιδί ένα ζευγάρι γυαλιά και το ενθαρρύνουμε να τα επεξεργαστεί απτικά. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα. Εάν το παιδί φοράει γυαλιά, τα φοράμε και επαναλαμβάνουμε τη λέξη. Φροντίζουμε να φοράει τα γυαλιά του κάθε μέρα και να είναι υπεύθυνο για αυτά. Επανερχόμαστε στις συναφείς έννοιες «κεφάλι», μάτια».

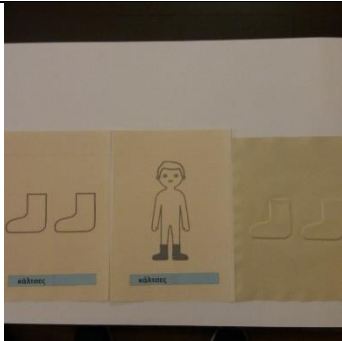
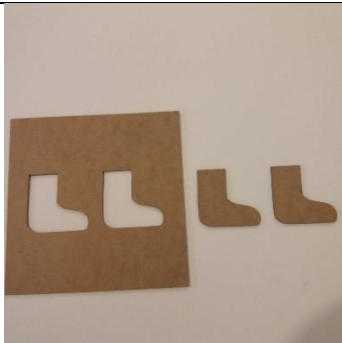
2) Μπερδεύουμε τα γυαλιά με άλλα αντικείμενα και ζητούμε από το παιδί να μας δώσει τα γυαλιά. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

3) Κατασκευάζουμε απτικές εικόνες προσώπων που φοράνε και δεν φοράνε γυαλιά. Παρουσιάζουμε τις εικόνες στα παιδιά και ζητούμε να ξεχωρίσουν τα πρόσωπα που φοράνε γυαλιά.

4) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

5) Κατασκευάζουμε γυαλιά από διάφορα υλικά.

Έννοια: κάλτσες

Ενότητα	Ρούχα-προσωπικά αντικείμενα
Έννοια	Κάλτσες
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-rouxa
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δυο χέρια αντικριστά, ενωμένα τα δάχτυλα και τεντωμένα –ο αντίχειρας κάτω από τα δάχτυλα–, τα κρατά στην ευθεία και μετά κάνει την κίνηση προς τα πάνω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Παρουσιάζουμε στο παιδί ένα ζευγάρι κάλτσες και το ενθαρρύνουμε να τις επεξεργαστεί απτικά. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.

2) Μετά μιλάμε για τα ζευγάρια. Τι έχουμε σε ζευγάρια πάνω μας; Τι φοράμε σε ζευγάρια; Πού χρησιμοποιούμε τις κάλτσες; Μιμούμαστε τις κινήσεις που κάνουμε, όταν τις φοράμε.

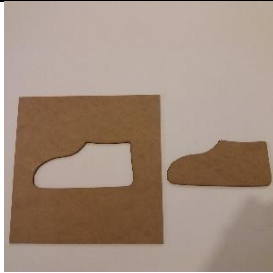
3) Έχουμε στη διάθεση μας κάλτσες από διαφορετικό ύφασμα, για παράδειγμα μάλλινες, βαμβακερές κ.λπ. Τις δίνουμε στο παιδί, για να τις επεξεργαστεί και επαναλαμβάνουμε τη λέξη «κάλτσες» και το νόημα. Παίζουμε το παιχνίδι με τις υφές του υφάσματος και ενθαρρύνουμε το παιδί να ταυτίσει απτικά τις ίδιες κάλτσες.

4) Μπερδεύουμε τις κάλτσες με άλλα ρούχα και ζητούμε από το παιδί να μας δώσει τις κάλτσες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα. Αργότερα, δίνουμε στο παιδί τη μία κάλτσα και του ζητούμε, στη συνέχεια, να προσπαθήσει να βρει το ζευγάρι του μέσα από ένα καλάθι με διάφορα ρούχα.

5) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

6) Συνδέοντας με την προηγούμενη ομάδα εννοιών (σωματογνωσία), ο/η εκπαιδευτικός μαζί με το παιδί προσδιορίζουν ότι φοράει τις κάλτσες στα πόδια.

Έννοια: παπούτσι

Ενότητα	Ρούχα-προσωπικά αντικείμενα
Έννοια	Παπούτσι
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-rouxa
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δυο χέρια, στο ένα χέρι, ανοιχτή η παλάμη προς τα πάνω και η άλλη παλάμη προς τα κάτω έρχεται και ακουμπά την άλλη από τον καρπό μέχρι τα δάχτυλά του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Δίνουμε στο παιδί ένα παπούτσι και το ενθαρρύνουμε να το επεξεργαστεί απτικά. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.

2) Έχουμε στη διάθεσή μας διάφορα είδη παπουτσιών, αθλητικά, πέδιλα, μπότες. Δίνουμε στον/στην μαθητή/τρια να τα επεξεργαστεί και επαναλαμβάνουμε τη λέξη «παπούτσι» και το νόημα. Συγκρίνουμε τα παπούτσια των παιδιών και των εκπαιδευτικών και εντοπίζουμε ομοιότητες και διαφορές ως προς τα χαρακτηριστικά τους και τα μεγέθη. Συζητούμε για το τι παπούτσια φοράμε, ανάλογα με τον καιρό ή την κάθε περίπτωση, και φτιάχνουμε κολάζ με παπούτσια από κάθε εποχή.

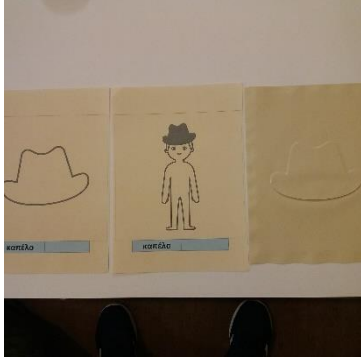
3) Μπερδεύουμε το παπούτσι με άλλα ρούχα και ζητούμε από το παιδί να μας δώσει το παπούτσι. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

4) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

5) Συζητάμε για το πού χρησιμοποιούμε το παπούτσι και μιμούμαστε τις κινήσεις που κάνουμε, όταν το φοράμε. Συνδέοντας με την προηγούμενη ομάδα εννοιών (σωματογνωσία), ο/η εκπαιδευτικός μαζί με το παιδί προσδιορίζουν ότι φοράμε τα παπούτσια στα πόδια.

6) Παίζουμε με τα παιδιά «παπουτσοσαλάτα»: καλούμε όλα τα παιδιά να βγάλουν τα παπούτσια τους. Τα τοποθετούμε σε κεντρικό σημείο της αίθουσας και ενθαρρύνουμε κάθε παιδί να εντοπίσει, εξερευνώντας απτικά, τα δικά του παπούτσια και να τα φορέσει. Καθοδηγούμε και υποστηρίζουμε τα παιδιά, όπου χρειάζεται.

Έννοια: καπέλο

Ενότητα	Ρούχα–προσωπικά αντικείμενα
Έννοια	Καπέλο
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-rouxa
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι σε γροθιά, όπως ακριβώς κρατάει το καπέλο ανάμεσα στον αντίχειρα και τον δείκτη, και το ακουμπά στο μέτωπό του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Ο/η εκπαιδευτικός φορά ένα καπέλο και ενθαρρύνει το παιδί να το επεξεργαστεί απτικά. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.

- 2)** Έχουμε στη διάθεσή μας καπέλα από διαφορετικό ύφασμα, για παράδειγμα μάλλινα, βαμβακερά, ψάθινα. Τα δίνουμε στο παιδί, για να τα επεξεργαστεί και επαναλαμβάνουμε τη λέξη «καπέλο» και το νόημα.

- 3)** Μπερδεύουμε το καπέλο με άλλα ρούχα και ζητούμε από το παιδί να μας δώσει το καπέλο. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

- 4)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

- 5)** Συζητούμε για το πού χρησιμοποιούμε το καπέλο και μιμούμαστε τις κινήσεις που κάνουμε, όταν το φοράμε. Συνδέοντας με την προηγούμενη ομάδα εννοιών (σωματογνωσία), ο/η εκπαιδευτικός μαζί με το παιδί προσδιορίζουν ότι φοράμε το καπέλο στο κεφάλι.

- 6)** Κατασκευάζουμε καπέλα από διάφορα υλικά.

- 7)** Φοράμε διαφορετικά καπέλα (για παράδειγμα καπέλο με γείσο, καπέλο αντρικό, καπέλο για πάρτι, καπέλο κλόουν, καπέλο καπετάνιου, καπέλο ψαρά) και παίζουμε παιχνίδι ρόλων.

Έννοια: παντελόνι

Ενότητα	Ρούχα–προσωπικά αντικείμενα	
Έννοια	Παντελόνι	
Ηλεκτρονικ ή μήτρα		
Piaf Thermo- form		
Μήτρα		
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-rouxa	
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δυο χέρια αντικριστά σε χούφτες, κάνει την κίνηση από κάτω, από τα πόδια, προς τα πάνω μέχρι το στήθος του/της.	

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Δίνουμε στο παιδί ένα παντελόνι και το ενθαρρύνουμε να το επεξεργαστεί απτικά. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα, καθώς και τη συναφείς έννοιες «πόδια», «αριστερό πόδι», «δεξί πόδι», «κοιλιά», «πλάτη».

2) Έχουμε στη διάθεσή μας παντελόνια από διαφορετικό ύφασμα, για παράδειγμα μάλλινα, βαμβακερά, λινά, σατέν, τζιν. Τα δίνουμε στο παιδί, για να τα επεξεργαστεί και επαναλαμβάνουμε τη λέξη «παντελόνι» και το νόημα.

3) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

4) Έχουμε τρεις απτικές εικόνες ρούχων και ένα παντελόνι κούκλας. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και νοηματίζουμε.

5) Μιμούμαστε τις κινήσεις που κάνουμε, όταν φοράμε το παντελόνι. Συνδέοντας με την προηγούμενη ομάδα εννοιών (σωματογνωσία), ο/η εκπαιδευτικός μαζί με το παιδί προσδιορίζουν ότι φοράμε το παντελόνι στα πόδια. Παρουσιάζουμε μια κούκλα στα παιδιά και διάφορα ρούχα. Τα ενθαρρύνουμε ομαδικά να εντοπίσουν το παντελόνι και να ντύσουν την κούκλα.

Έννοια: μπλούζα

Ενότητα	Ρούχα–προσωπικά αντικείμενα
Έννοια	Μπλούζα
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-rouxa
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δυο χέρια αντικριστά, τις παλάμες προς τα έξω και με τεντωμένα τα δάχτυλα, κάνουν την κίνηση από πάνω από τον ώμο μέχρι την κοιλιά του /της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, το ακουμπάμε στην μπλούζα του από πάνω προς τα κάτω, γύρω γύρω και επαναλαμβάνουμε τη λέξη. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα. Παράλληλα επαναλαμβάνουμε τις σχετικές έννοιες «χέρια», «δεξί χέρι», «αριστερό χέρι», «κεφάλι», «λαιμός», «κοιλιά».

2) Έχουμε στη διάθεσή μας μπλούζες από διαφορετικό ύφασμα, για παράδειγμα μάλλινες, βαμβακερές, λινές, μακρυμάνικες και κοντομάνικες. Τις δίνουμε στο παιδί, για να τις επεξεργαστεί και επαναλαμβάνουμε τη λέξη «μπλούζα» και το νόημα. Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να συγκρίνουν τις μπλούζες.

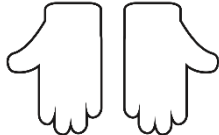
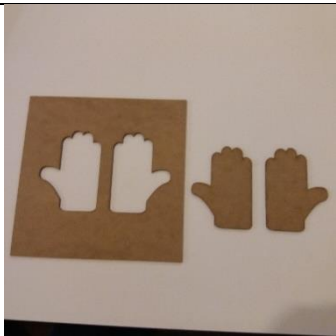
3) Μπερδεύουμε τη μπλούζα με άλλα ρούχα και ζητούμε από το παιδί να μας δώσει τη μπλούζα. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

4) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα και το ενσφήνωμα, φέρνοντάς τα σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

5) Έχουμε τρεις απτικές εικόνες ρούχων και μια μπλούζα κούκλας. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα. Πάντα λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.

6) Συζητάμε για το πού φοράμε τη μπλούζα και μιμούμαστε τις κινήσεις που κάνουμε, όταν τη φοράμε. Συνδέοντας με την προηγούμενη ομάδα εννοιών (σωματογνωσία), ο/η εκπαιδευτικός μαζί με το παιδί προσδιορίζουν ότι φοράμε τη μπλούζα στο σώμα και στα χέρια.

Έννοια: γάντια

Ενότητα	Ρούχα–προσωπικά αντικείμενα
Έννοια	Γάντια
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-rouxa
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δυο χέρια, μπροστά και τις δυο παλάμες προς τα κάτω, με ανοιχτά τα δάχτυλα και το ένα χέρι ακουμπά το άλλο από τα νύχια του/της μέχρι τον καρπό του/της και αντίστροφα.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Δίνουμε στο παιδί ένα γάντι και το ενθαρρύνουμε να το επεξεργαστεί απτικά. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.

2) Έχουμε στη διάθεσή μας γάντια από διαφορετικό ύφασμα, για παράδειγμα μάλλινα, βαμβακερά, πλαστικά. Τα δίνουμε στο παιδί, για να τα επεξεργαστεί και επαναλαμβάνουμε τη λέξη «γάντι» και το νόημα.

3) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

4) Μπερδεύουμε το γάντι με άλλα ρούχα και ζητούμε από το παιδί να μας δώσει το γάντι. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

5) Συζητάμε για το πού φοράμε το γάντι, για το ζευγάρι από γάντια και μιμούμαστε τις κινήσεις που κάνουμε, όταν τα φοράμε. Συνδέοντας με την προηγούμενη ομάδα εννοιών (σωματογνωσία), ο/η εκπαιδευτικός μαζί με το παιδί προσδιορίζουν ότι φοράμε τα γάντια στα χέρια. Δίνουμε στο παιδί το ένα γάντι και του ζητούμε, στη συνέχεια, να προσπαθήσει να βρει το ζευγάρι του μέσα από ένα καλάθι με διάφορα αντικείμενα.

6) Συζητούμε με τα παιδιά για επαγγέλματα που φοράνε γάντια (γιατρός, κηπουρός, μάγειρας, καθαρίστρια, πιλότος, οδοντίατρος) και παίζουμε παιχνίδι ρόλων.

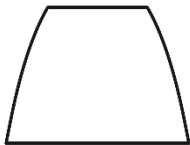
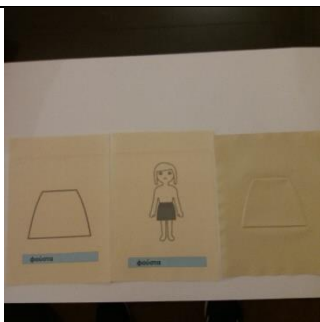
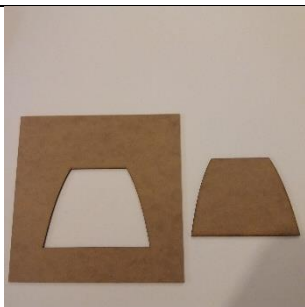
Έννοια: φόρεμα

Ενότητα	Ρούχα–προσωπικά αντικείμενα	
Έννοια	Φόρεμα	
Ηλεκτρονική ή μήτρα		
Piaf Thermo- form		
Μήτρα		
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-rouxa	
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δυο χέρια παράλληλα και με ανοιχτά τα δάχτυλα, κάνει την κίνηση από τον ώμο του/της προς τα κάτω και μπροστά μέχρι την κοιλιά του/ της.	

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Παρουσιάζουμε στα παιδιά μια κούκλα που φορά φόρεμα. Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, το ακουμπάμε στο φόρεμα από πάνω προς τα κάτω, γύρω γύρω και επαναλαμβάνουμε τη λέξη.
- 2)** Μπερδεύουμε το φόρεμα με άλλα ρούχα και ζητούμε από το παιδί να μας δώσει το φόρεμα. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 3)** Παίζουμε παιχνίδι ρόλων, τα κορίτσια φοράνε φόρεμα και τα αγόρια παντελόνι.
- 4)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 5)** Έχουμε τρεις απτικές εικόνες ρούχων και ένα φόρεμα κούκλας. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα. Πάντα λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.

Έννοια: φούστα

Ενότητα	Ρούχα–προσωπικά αντικείμενα
Έννοια	Φούστα
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-rouxa
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δυο χέρια αντικριστά, τις παλάμες προς τα έξω και ακουμπά και τα δυο χέρια στη μέση του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Παίρνουμε το χέρι του παιδιού, το ακουμπάμε στη φούστα από πάνω προς τα κάτω, γύρω-γύρω και επαναλαμβάνουμε τη λέξη.
- 2)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 3)** Αφού ολοκληρωθούν όλες οι έννοιες, με παιχνιδοτράγουδα μιλάμε για τις εποχές και τα κατάλληλα ρούχα. Ομαδοποιούμε ή κάνουμε κολάζ με ρούχα από κάθε εποχή ή το μέρος του σώματος, στο οποίο τα φοράμε.
- 4)** Φέρνουμε στο σχολείο ρούχα από διάφορα υφάσματα: μάλλινα, βαμβακερά, μεταξωτά, βελούδινα, τζιν, αναγνωρίζουμε τη διαφορετική υφή και τα ταξινομούμε ανάλογα με την υφή.
- 5)** Συζητούμε για τη σημασία των καθαρών ρούχων, σχετικά με την υγιεινή του σώματος. Ζωγραφίζουμε ή τρώμε, χωρίς να λερώνουμε τα ρούχα μας. Κάνουμε παντομίμα το πλύσιμο των ρούχων (τρίψιμο, ξέβγαλμα, στύψιμο, άπλωμα, σιδέρωμα, άπλωμα).
- 6)** Χωρίζουμε τα παιδιά σε δυο ομάδες, δένουμε σκοινιά σε καρέκλες και ζητούμε από τις ομάδες να απλώσουν τις μπουγάδες τους.
- 7)** Ζητούμε από τα παιδιά ή ενημερώνουμε τους γονείς, να φέρουν τα ρούχα που μάθαμε, για να παίξουμε. Μαζί με τα παιδιά αναπαριστούμε τις κινήσεις και φοράμε κάθε φορά το αντίστοιχο ρούχο.
- 8)** Οργανώνουμε τη γωνιά της αμφίεσης, με ρούχα και αξεσουάρ που μάθαμε και ντυνόμαστε ή ντύνουμε τις κούκλες.

ΕΝΟΤΗΤΑ 9

Κανόνες φαγητού

Το θέμα «Κανόνες φαγητού» εντάσσεται στο πρόγραμμα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων μελέτης περιβάλλοντος, συγκεκριμένα στην ενότητα «Παιδί και Περιβάλλον: Ανθρωπογενές περιβάλλον και αλληλεπίδραση». Η ικανότητα που επιδιώκεται να αναπτύξουν τα παιδιά είναι το να μάθουν βασικούς κανόνες υγιεινής και προστασίας. Μέσα από διαθεματικές δραστηριότητες, μπορούν τα παιδιά:

- να αντιλαμβάνονται τη σημασία της καθαριότητας, της άσκησης και της υγιεινής διατροφής στη διατήρηση και την προαγωγή της υγείας,
- να γνωρίζουν και να μιλάνε για βασικές υγιεινές συνήθειες (για παράδειγμα φροντίδα δοντιών, νυχιών κ.ά.),
- να διακρίνουν τις υγιεινές από τις βλαβερές τροφές και ουσίες,
- να αναγνωρίζουν και να ταξινομούν τις τροφές σε διάφορες ομάδες (για παράδειγμα υγιεινές και μη υγιεινές),
- να αντιλαμβάνονται τη σημασία των φαρμάκων στη ζωή μας,
- να αναγνωρίζουν ορισμένες υπηρεσίες υγείας και τον ρόλο τους (για παράδειγμα νοσοκομείο, οδοντίατρος κ.ά.) και
- να εντοπίζουν κινδύνους στο άμεσο περιβάλλον και να μάθουν τρόπους προστασίας (για παράδειγμα φωτιά, σεισμούς κ.ά.) (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι., 2004β).

Σύμφωνα με το ΠΑΠΕΑ (1996), το θέμα εντάσσεται στην Περιοχή: Κοινωνική Προσαρμογή, Γενική Ενότητα: αυτονομία, Ενότητα: αυτοεξυπηρέτηση. Διδακτικοί στόχοι της ενότητας είναι τα παιδιά:

- να φροντίζουν την ατομική τους υγεία,
- να ντύνονται και να ξεντύνονται,
- **να τρώνε μόνα τους** και
- να φροντίζουν τη διατροφή τους.

Μέσα από κατάλληλες βιωματικές δραστηριότητες, τα παιδιά να μπορούν:

- να πλένουν τα χέρια τους πριν και μετά το φαγητό,

- να κάθονται σωστά στο τραπέζι και
- να χρησιμοποιούν σωστά το πιρούνι, το κουτάλι, το μαχαίρι, το ποτήρι και την πετσέτα.

Επιπροσθέτως, μπορούμε να εντάξουμε το θέμα στο πρόγραμμα Αγωγής Υγείας στη θεματική ενότητα «**Φροντίδα του εαυτού μου**». Στόχοι της ενότητας είναι τα παιδιά:

- να αντιληφθούν ορισμένες αξίες που αφορούν ζητήματα υγείας και να εφαρμόσουν τις σχετικές αρχές,
- να αναπτύξουν αυτοεκτίμηση,
- να καλλιεργήσουν σχέσεις με τους/τις άλλους/ες και
- να αποκτήσουν γνώσεις και δεξιότητες που θα τους επιτρέψουν να ακολουθούν τους βασικούς κανόνες υγιεινής (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι.).

Σκοπός της Αγωγής και Προαγωγής της Υγείας είναι η προάσπιση, η βελτίωση και η προαγωγή της ψυχικής σωματικής και κοινωνικής υγείας των παιδιών, με την ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους και της κριτικής σκέψης τους και, επιπλέον, με την αναβάθμιση του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντός τους (Στάππα – Μουρτζίνη Μ., 2010).

Σκοπός: Να γνωρίσουν και να χρησιμοποιούν σωστά τα οικιακά σκεύη.

Περιεχόμενο γνωστικών αντικειμένων

ΓΛΩΣΣΑ

- Να γνωρίσουν και να περιγράψουν τα οικιακά σκεύη που χρησιμοποιούν στο φαγητό.
- Να περιγράψουν τους κανόνες συμπεριφοράς στο φαγητό.
- Να υπαγορεύσουν στον/στην εκπαιδευτικό μια λίστα με τους καλούς τρόπους στο τραπέζι.
- Να οργανώσουν στη βιβλιοθήκη της τάξης ένα τμήμα με βιβλία κανόνων καλής συμπεριφοράς.
- Κάθε έννοια γραμμένη σε γραφή βλεπόντων και braille.
- Να εντοπίσουν τα στοιχεία στο εξώφυλλο ενός βιβλίου (το συγγραφέα, τον τίτλο, τον εκδοτικό οίκο).

- Να απολαύσουν ένα παραμύθι με κανόνες συμπεριφοράς.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

- Να διαχωρίσουν και να ταξινομήσουν τα οικιακά σκεύη ανάλογα με το υλικό (χαρτί, πλαστικό, γυαλί).
- Να αντιστοιχίσουν τα οικιακά σκεύη, σύμφωνα με τα παιδιά που κάθονται στο τραπέζι.

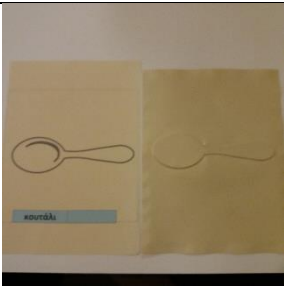
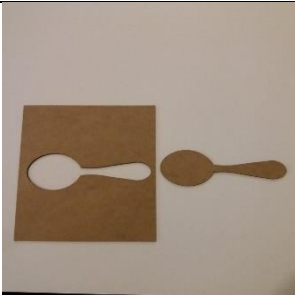
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- Να επισκεφθούν ένα εστιατόριο, για να γνωρίσουν τους κανόνες φαγητού.
- Να χρησιμοποιήσουν την αφή, για να αντιληφθούν τη διαφορετικότητα των υλικών.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ

- Να κατασκευάσουν με ομαδική εργασία ένα τραπέζι με τα οικιακά σκεύη.
- Να αναπαραστήσουν με κινήσεις του σώματός τους πώς κάθονται στο τραπέζι και τρώνε.

Έννοια: κουτάλι

Ενότητα	Φαγητό
Έννοια	Κουτάλι
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-spiti
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δυο χέρια, στο ένα χέρι η μια παλάμη κλειστή και σταθερή και το άλλο χέρι σε γροθιά, το φέρνει κοντά στο στόμα του/της και κάνει την κίνηση πάνω-κάτω (όπως τρώει).

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Δίνουμε στο παιδί ένα κουτάλι και το ενθαρρύνουμε να το επεξεργαστεί απτικά. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα. Παράλληλα, αναφέρουμε και τις συναφείς έννοιες «στόμα», «πρόσωπο», «κεφάλι», «χέρι».

2) Κατασκευάζουμε ένα κουτάλι. Χρησιμοποιούμε πηλό ή πλαστελίνη. Δίνουμε έμφαση στα υλικά, γιατί υπάρχουν παιδιά που δεν ανέχονται όλα τα υλικά. Δίνουμε στο παιδί να το επεξεργαστεί αρχικά μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

3) Σε ένα πάνινο σακί βάζουμε διάφορα αντικείμενα και ένα κουτάλι. Ζητούμε από το παιδί να το βρει και, όταν το εντοπίσει, λέμε ξανά τη λέξη, νοηματίζουμε και, τέλος, το επιβραβεύουμε.

4) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

5) Έχουμε τρεις απτικές εικόνες αντικειμένων και ένα κουτάλι. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα. Πάντα λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.

6) Το παιδί κρατάει το κουτάλι και κάνει παντομίμα πως τρώει. Στην τραπεζαρία την ώρα του φαγητού, αφήνουμε το παιδί να λειτουργεί μόνο του ή του δίνουμε όση βοήθεια χρειάζεται, προκειμένου να γεμίζει και να αδειάζει το κουτάλι.

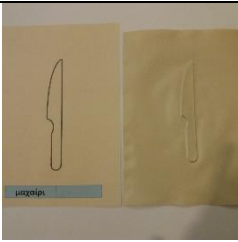
Έννοια: πιρούνι

Ενότητα	Φαγητό
Έννοια	Πιρούνι
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-spiti
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, ανοιχτά, ενωμένα και τεντωμένα ο δείκτης και ο παράμεσος, κάνουν την κίνηση προς τα κάτω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Παρουσιάζουμε στο παιδί ένα πιρούνι και το ενθαρρύνουμε να το επεξεργαστεί απτικά. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Έχουμε στη διάθεσή μας πιρούνια. Τα δίνουμε στο παιδί, για να τα επεξεργαστεί, εστιάζοντας στα απτικά χαρακτηριστικά και συγκρίνοντας με το κουτάλι.
- 3)** Μπερδεύουμε το πιρούνι με άλλα αντικείμενα και ζητούμε από το παιδί να μας δώσει το πιρούνι. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 4)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 5)** Έχουμε τρεις απτικές εικόνες αντικειμένων και ένα πιρούνι. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα. Πάντα λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.
- 6)** Παρουσιάζουμε στο παιδί διαφορετικά είδη φαγητού (για παραδειγμα κρέμα, γιαούρτι, μπανάνα, τυρόπιτα...) και συζητούμε μαζί του, σχετικά με το πώς θα επέλεγε να φάει το καθένα, με πιρούνι ή με κουτάλι.

Έννοια: μαχαίρι

Ενότητα	Φαγητό
Έννοια	Μαχαίρι
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-spiti
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δυο χέρια, η μια παλάμη οριζόντια, με κλειστά και τεντωμένα τα δάχτυλα, και η άλλη έρχεται από πάνω (ίδια χειρομορφή) οριζόντια, στην άκρη στα δάχτυλα, και κάνει την κίνηση μπροστά-πίσω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες

1) Δίνουμε στο παιδί ένα πλαστικό μαχαίρι και το ενθαρρύνουμε να το επεξεργαστεί απτικά. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.

2) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

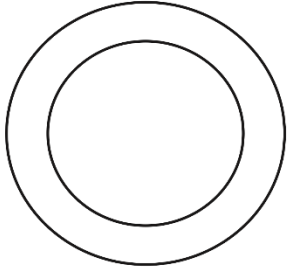
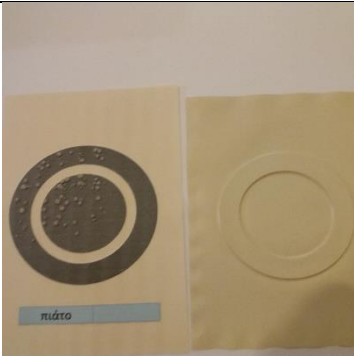
3) Παρουσιάζουμε στο παιδί τις τρεις απτικές εικόνες που απεικονίζουν το κουτάλι, το πιρούνι και το μαχαίρι. Παράλληλα, δίνουμε στο παιδί ένα πλαστικό πιρούνι, ένα κουτάλι και ένα μαχαίρι. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει τα αντικείμενα με τη σωστή εικόνα. Πάντα λέμε τις λέξεις και νοηματίζουμε.

4) Το παιδί κρατάει το μαχαίρι και κάνει παντομίμα πως κόβει. Στην τραπεζαρία, την ώρα του φαγητού και στην εκπαιδευτική κουζίνα, ενθαρρύνουμε το παιδί να χρησιμοποιεί το μαχαίρι με καθοδήγηση ή ανεξάρτητα, για να κόψει μαλακές τροφές ή για επάλειψη.

5) Παρουσιάζουμε στο παιδί μια θήκη για μαχαιροπίρουνα και αρκετά πιρούνια, κουτάλια και μαχαίρια. Ενθαρρύνουμε το παιδί να ομαδοποιήσει τα αντικείμενα.

6) Δίνουμε στο παιδί πιάτα και πιρούνια και το ενθαρρύνουμε να δώσει σε όλους τους συμμαθητές του από ένα πιάτο και ένα πιρούνι κάνοντας αντιστοίχιση ένα προς ένα.

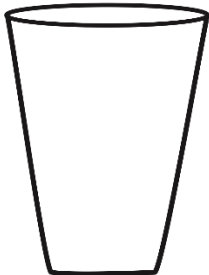
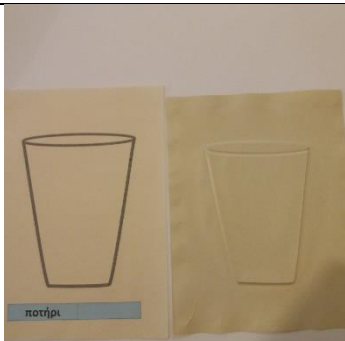
Έννοια: πιάτο

Ενότητα	Φαγητό
Έννοια	Πιάτο
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-spiti
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δυο χέρια αντικριστά, από τα δάχτυλα ανοιχτά και λυγισμένα μόνο ο αντίχειρας και ο δείκτης, τα υπόλοιπα μένουν σταθερά και σχηματίζουν έναν κύκλο.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Παρουσιάζουμε στο παιδί ένα πλαστικό πιάτο και το ενθαρρύνουμε να το επεξεργαστεί απτικά. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Σε ένα πάνινο σακί βάζουμε διάφορα αντικείμενα και ένα πιάτο. Ζητούμε από το παιδί να το βρει και, όταν το εντοπίσει, λέμε ξανά τη λέξη, νοηματίζουμε και, τέλος, το επιβραβεύουμε.
- 3)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 4)** Εστιάζουμε στο σχήμα του πιάτου και εισάγουμε την έννοια των σχημάτων και του κύκλου. Κάνουμε κατασκευές με χάρτινα και πλαστικά πιάτα.

Έννοια: ποτήρι

Ενότητα	Φαγητό
Έννοια	Ποτήρι
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-spiti
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δυο χέρια, κλειστά και λυγισμένα τα δάχτυλα, σχηματίζει το πιάσιμο του ποτηριού μπροστά του/της, το ένα χέρι μένει σταθερό και το άλλο από πάνω κάνει την κίνηση πάνω-κάτω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Δίνουμε στο παιδί ένα πλαστικό ποτήρι και το ενθαρρύνουμε να το επεξεργαστεί απτικά. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.

2) Σε ένα πάνινο σακί βάζουμε διάφορα αντικείμενα και ένα ποτήρι. Ζητούμε από το παιδί να το βρει και, όταν το εντοπίσει, λέμε ξανά τη λέξη, νοηματίζουμε και, τέλος, το επιβραβεύουμε.

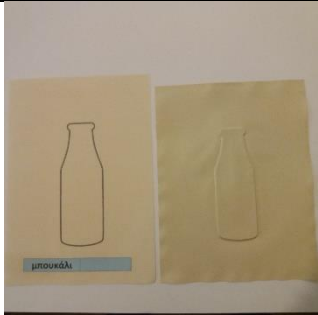
3) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

4) Συζητούμε για το πού χρησιμοποιούμε το ποτήρι. Το παιδί κρατά το ποτήρι και με παντομίμα κάνει πως πίνει νερό. Στην τραπεζαρία, την ώρα του φαγητού, αφήνουμε το παιδί να λειτουργεί μόνο του ή του δίνουμε όση βοήθεια χρειάζεται, προκειμένου να γεμίζει το ποτήρι και να πίνει νερό.

5) Τα παιδιά χωρίζονται σε μικρές ομάδες (τριών–τεσσάρων). Κάθονται στο τραπέζι και κάνουν δραματοποίηση ότι τρώνε στο εστιατόριο/ταβέρνα. Τα παιδιά, μέσα από παιχνίδι ρόλων, ζητούν με νοηματική από τους υποδυόμενους «σερβιτόρους» να φέρουν στο τραπέζι πιάτα, ποτήρια, πιρούνια, μαχαίρια και κουτάλια. Υποδύονται τους πελάτες που παραγγέλλουν φαγητό και τρώνε.

6) Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να μας βοηθήσουν στην οργάνωση της εκπαιδευτικής κουζίνας κατονομάζοντας, ομαδοποιώντας και ταξινομώντας τα αντικείμενα.

Έννοια: μπουκάλι

Ενότητα	Φαγητό
Έννοια	Μπουκάλι
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-spiti
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, το ένα σαν ποτήρι (κλειστά και λυγισμένα τα δάχτυλα σχηματίζουν το πιάσιμο του ποτηριού) και το άλλο, από πάνω του, με λυγισμένα και ανοιχτά δάχτυλα, κάνει την κίνηση προς τα πάνω και κλείνουν τα δάχτυλα.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Δίνουμε στο παιδί ένα μπουκάλι και το ενθαρρύνουμε να το επεξεργαστεί απτικά. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.

2) Έχουμε στη διάθεσή μας μπουκάλια από πλαστικό σε διαφορετικά μεγέθη και ενθαρρύνουμε τα παιδιά να τα ταξινομήσουν. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη «μπουκάλι» και το νόημα.

3) Μπερδεύουμε το μπουκάλι με άλλα αντικείμενα και ζητούμε από το παιδί να μας δώσει το μπουκάλι. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

4) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

5) Συζητούμε για το πού χρησιμοποιούμε το μπουκάλι. Το παιδί κρατάει το μπουκάλι και κάνει παντομίμα πως βάζει νερό σε ποτήρι. Στην τραπεζαρία, την ώρα του φαγητού, αφήνουμε το παιδί να λειτουργεί μόνο του ή του δίνουμε όση βοήθεια χρειάζεται, προκειμένου να γεμίσει το ποτήρι με νερό από το μπουκάλι.

6) Στη γωνιά της κουζίνας, δίνουμε στο παιδί ένα-ένα τα οικιακά σκεύη που μάθαμε. Λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε. Παράλληλα, παίζουμε παιχνίδι αναγνώρισης με όλες τις απτικές κάρτες.

7) Στο πρόγραμμα της εκπαιδευτικής κουζίνας, συζητούμε, μέσα από δραματοποίηση και παιχνίδι ρόλων, για τους καλούς τρόπους την ώρα του φαγητού:

- πλένω τα χέρια μου,
- αποφεύγω να βάζω τα χέρια στο στόμα,
- κάθομαι σωστά στην καρέκλα (ίσια η πλάτη και τα χέρια πάνω στο τραπέζι),
- τρώω το φαγητό από το πιάτο μου,
- χρησιμοποιώ σωστά το κουτάλι και το πιρούνι,
- αποφεύγω να σηκώνω ψηλά τα μαχαιροπίρουνα και να τα κουνώ, όταν μιλώ,

- βάζω μικρές μπουκιές στο στόμα μου και μασώ καλά,
- τρώω με το στόμα κλειστό,
- νερό πίνω μόνο από το ποτήρι μου και
- χρησιμοποιώ την πετσέτα, για να σκουπίσω το στόμα μου.

8) Οργανώνουμε πρόγραμμα ανακύκλωσης και ενθαρρύνουμε τα παιδιά να ομαδοποιήσουν απτικά διάφορα πλαστικά, γυάλινα και αλουμινένια μπουκάλια.

9) Παίζουμε παιχνίδι οσφρητικής και γευστικής διάκρισης, τοποθετώντας διάφορα υγρά (πορτοκαλάδα, λεμονάδα, γάλα, νερό, χυμό ροδάκινο, τσάι...) μέσα σε μπουκάλια και ενθαρρύνουμε τα παιδιά να αναγνωρίσουν τι περιέχουν μέσω της όσφρησης και της γεύσης.

ΕΝΟΤΗΤΑ 10

Η διατροφή

Το θέμα «Η διατροφή» εντάσσεται στο πρόγραμμα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων μελέτης περιβάλλοντος, συγκεκριμένα στην ενότητα «Παιδί και Περιβάλλον: Ανθρωπογενές περιβάλλον και αλληλεπίδραση». Η ικανότητα που επιδιώκεται να αναπτύξουν τα παιδιά είναι το να μάθουν βασικούς κανόνες υγιεινής και προστασίας. Μέσα από διαθεματικές δραστηριότητες μπορούν τα παιδιά:

- να αντιλαμβάνονται τη σημασία της καθαριότητας, της άσκησης και της υγιεινής διατροφής στη διατήρηση και την προαγωγή της υγείας,
- να γνωρίζουν και να μιλάνε για βασικές υγιεινές συνήθειες (για παράδειγμα φροντίδα δοντιών, νυχιών κ.ά.),
- να διακρίνουν τις υγιεινές από τις βλαβερές τροφές και ουσίες,
- να αναγνωρίζουν και να ταξινομούν τις τροφές σε διάφορες ομάδες (για παράδειγμα υγιεινές και μη υγιεινές),
- να αντιλαμβάνονται τη σημασία των φαρμάκων στη ζωή μας,
- να αναγνωρίζουν ορισμένες υπηρεσίες υγείας και τον ρόλο τους (για παράδειγμα νοσοκομείο, οδοντίατρος κ.ά.) και
- να εντοπίζουν κινδύνους στο άμεσο περιβάλλον και να μάθουν τρόπους προστασίας (για παράδειγμα φωτιά, σεισμούς κ.ά.) (ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Π.Ι., 2004β).

Σύμφωνα με το ΠΑΠΕΑ (1996), το θέμα εντάσσεται στην Περιοχή: Κοινωνική Προσαρμογή, Γενική Ενότητα: αυτονομία, Ενότητα: αυτοεξυπηρέτηση. Διδακτικοί στόχοι της ενότητας είναι τα παιδιά:

- να φροντίζουν την ατομική τους υγεία,
- να ντύνονται και να ξεντύνονται,
- να τρώνε μόνα τους και
- **να φροντίζουν τη διατροφή τους.**

Μέσα από κατάλληλες βιωματικές δραστηριότητες διατροφής, τα παιδιά να μπορούν:

- να πλένουν και να καθαρίζουν φρούτα και λαχανικά,

- να παρασκευάζουν απλά φαγητά και ροφήματα,
- να δίνουν παραγγελίες σε εστιατόρια και ζαχαροπλαστεία,
- να φροντίζουν για τη σωστή διατροφή τους και
- να αποφεύγουν την υπερβολική κατανάλωση γλυκών και τροφίμων.

Επιπροσθέτως, μπορούμε να εντάξουμε το θέμα στο πρόγραμμα Αγωγής Υγείας στη θεματική ενότητα «**Φροντίδα του εαυτού μου**». Στόχοι της ενότητας είναι τα παιδιά:

- να αντιληφθούν ορισμένες αξίες που αφορούν ζητήματα υγείας και να εφαρμόσουν τις σχετικές αρχές,
- να αναπτύξουν αυτοεκτίμηση,
- να καλλιεργήσουν σχέσεις με τους/τις άλλους/ες και
- να αποκτήσουν γνώσεις και δεξιότητες που θα τους επιτρέψουν να ακολουθούν τους βασικούς κανόνες υγιεινής (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι.).

Μπορούμε να εκπονήσουμε και πρόγραμμα Αγωγής Υγείας, με τίτλο: **Διατροφή**. Σκοπός του προγράμματος είναι η προαγωγή της ψυχικής και σωματικής υγείας των παιδιών, υιοθετώντας υγιεινές διατροφικές συνήθειες (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι.).

Σκοπός της Αγωγής και Προαγωγής της Υγείας είναι η προάσπιση, η βελτίωση και η προαγωγή της ψυχικής, σωματικής και κοινωνικής υγείας των παιδιών, με την ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους και της κριτικής σκέψης τους και, επιπλέον, με την αναβάθμιση του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντός τους (Στάππα – Μουρτζίνη Μ., 2010).

Σκοπός: Να υιοθετήσουν σωστές διατροφικές συνήθειες.

Περιεχόμενο γνωστικών αντικειμένων

ΓΛΩΣΣΑ

- Να απομνημονεύσουν ποιήματα ή αινίγματα για τις τροφές.
- Να ερμηνεύσουν παροιμίες για τα φρούτα.
- Να επιλέξουν από τη βιβλιοθήκη της τάξης βιβλία σχετικά με τη διατροφή.
- Να διαβάσουν τα λογότυπα στις συσκευασίες τροφίμων.
- Να απολαύσουν την αφήγηση παραμυθιών σχετικών με τη διατροφή.
- Κάθε έννοια γραμμένη σε γραφή βλεπόντων και braille.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

- Να κατηγοριοποιήσουν τις τροφές (όσπρια, λαχανικά, φρούτα, δημητριακά, γαλακτοκομικά, κρέας – ψάρι – πουλερικά).
- Να κατηγοριοποιήσουν τις τροφές σε αυτές που τρώγονται ωμές και σε αυτές που τρώγονται μαγειρεμένες.
- Να κατατάξουν τις τροφές σε υγιεινές και μη υγιεινές.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- Να γνωρίσουν τα θρεπτικά συστατικά των τροφών (βιταμίνες, πρωτεΐνες, υδατάνθρακες κ.λπ.).
- Να γνωρίζουν την μεσογειακή πυραμίδα της διατροφής.
- Να γνωρίσουν ότι χρειάζονται σωστή διατροφή, για να μεγαλώσουν.

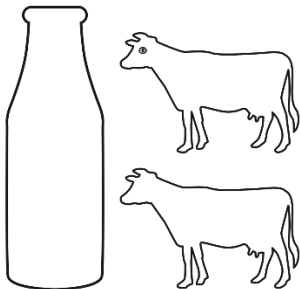
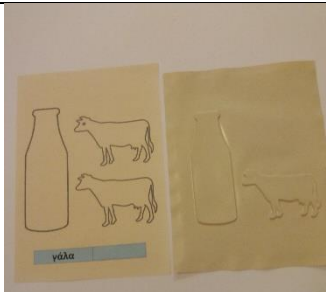
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ

- Να δημιουργήσουν ομαδική εργασία κολάζ με τις κατηγορίες των τροφίμων.
- Να κατασκευάσουν φρούτα και λαχανικά με διάφορα υλικά.
- Να τραγουδήσουν τραγούδια για τις τροφές.
- Να χορέψουν τραγούδια για τις τροφές.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ

- Να αναζητήσουν στο διαδίκτυο διατροφικές συνήθειες άλλων χωρών.

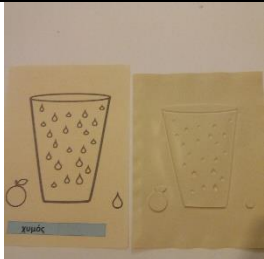
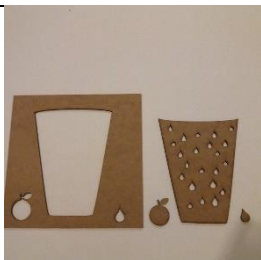
Έννοια: γάλα

Ενότητα	Διατροφή
Έννοια	Γάλα
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-faghta
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δυο χέρια σε γροθιές αντικριστά, ανοίγει και κλείνει τις γροθιές του/της, που εναλλάσσονται πάνω-κάτω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Παρουσιάζουμε στο παιδί γάλα και το ενθαρρύνουμε να το επεξεργαστεί μέσω της όσφρησης και της γεύσης. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 3)** Συζητούμε με τα παιδιά για τα ζώα που μας δίνουν το γάλα.
- 4)** Στο πρόγραμμα της εκπαιδευτικής κουζίνας, φτιάχνουμε συνταγές με γάλα (για παράδειγμα γάλα με κακάο ή κρέμα) και αναφερόμαστε στις έννοιες «ζεστό» και «κρύο». Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να εξερευνήσουν τον χώρο της εκπαιδευτικής κουζίνας και να ανακαλύψουν πού μπορεί να φυλάσσεται το γάλα.
- 5)** Τοποθετούμε διάφορα μπουκάλια με γάλα και, μέσα από παιχνίδι ρόλων, ενθαρρύνουμε τα παιδιά να αγοράσουν και να πουλήσουν γάλα. Εμπλουτίζουμε τη δραματοποίηση με τις έννοιες «μεγάλο μπουκάλι», «μικρό μπουκάλι», «γεμάτο μπουκάλι», «άδειο μπουκάλι».

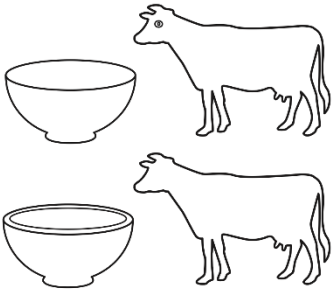
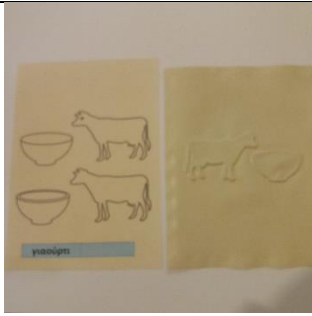
Έννοια: χυμός

Ενότητα	Διατροφή
Έννοια	Χυμός
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-faghta
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, η παλάμη, με λυγισμένα και ανοιχτά τα δάχτυλα, σχηματίζει κύκλο και κάνει ημικυκλική κίνηση.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Δίνουμε στο παιδί χυμό και το ενθαρρύνουμε να το επεξεργαστεί μέσω της γεύσης και της όσφρησης. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 3)** Συζητούμε με τα παιδιά για το ότι κάνουμε χυμό με τα φρούτα. Στο πρόγραμμα της εκπαιδευτικής κουζίνας, φτιάχνουμε φυσικό χυμό ή συνταγές με χυμό και παίζουμε το παιχνίδι αναγνώρισης γεύσης ή οσμής με το νερό, το γάλα και τον χυμό.
- 4)** Χρησιμοποιώντας τις απτικές εικόνες, ενθαρρύνουμε τα παιδιά να επιλέξουν τον αγαπημένο τους χυμό.

Έννοια: γιαούρτι

Ενότητα	Διατροφή
Έννοια	Γιαούρτι
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-faghta
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Δύο κινήσεις, πρώτη κίνηση: τα δύο χέρια αντικριστά σχηματίζουν κύκλο (ανοιχτά και λυγισμένα, ο αντίχειρας και ο δείκτης). Δεύτερη κίνηση: με τα δύο χέρια, το ένα χέρι μένει σταθερό, όπως στην πρώτη κίνηση, και το άλλο χέρι με κλειστά τα δάχτυλα, σαν να κρατάει κουτάλι, κάνει την κίνηση από το σταθερό χέρι του/της στο στόμα του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

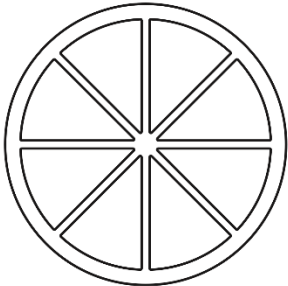
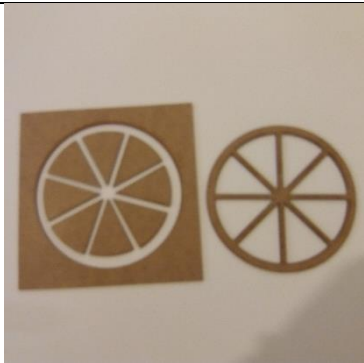
- 1)** Δίνουμε στο παιδί γιαούρτι και το ενθαρρύνουμε να το επεξεργαστεί πολυαισθητηριακά (αφή, όσφρηση, γεύση). Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.

- 2)** Συζητούμε με τα παιδιά για τα γαλακτοκομικά προϊόντα. Στο πρόγραμμα της εκπαιδευτικής κουζίνας, φτιάχνουμε συνταγές με γιαούρτι ή πήζουμε γιαούρτι και αναφερόμαστε στις έννοιες «ζεστό» και «κρύο».

- 3)** Παρουσιάζουμε στο παιδί τις απτικές εικόνες που απεικονίζουν το γάλα και το γιαούρτι και το ενθαρρύνουμε να τις αναγνωρίσει και να αντιστοιχίσει τα αντικείμενα.

- 4)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

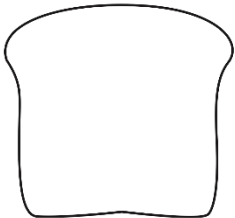
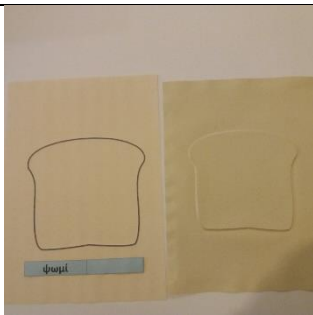
Έννοια: πίτσα

Ενότητα	Διατροφή
Έννοια	Πίτσα
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-faghta
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, η παλάμη όρθια, με τεντωμένα και ενωμένα τα δάχτυλα, κάνει ημικυκλική κίνηση προς τα πάνω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Ετοιμάζουμε πίτσα στην εκπαιδευτική κουζίνα μαζί με τα παιδιά και εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Γράφουμε τη συνταγή στο πρόγραμμα της εκπαιδευτικής κουζίνας και επιλέγουμε τις απτικές εικόνες με τα υλικά που χρειαζόμαστε με τα παιδιά.
- 3)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 4)** Ετοιμάζουμε με απτικά υλικά χειροτεχνίας και πλαστελίνη διάφορα υλικά πίτσας και ενθαρρύνουμε τα παιδιά, μέσα από παιχνίδι ρόλων, να τα αναγνωρίσουν, να επιλέξουν αυτά που θέλουν και να συνθέσουν τη δική τους πίτσα.

Έννοια: ψωμί

Ενότητα	Διατροφή
Έννοια	Ψωμί
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-faghta
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δυο χέρια, η μια παλάμη οριζόντια, με κλειστά και τεντωμένα τα δάχτυλα, και η άλλη έρχεται από πάνω (ίδια χειρομορφή), οριζόντια στη μέση της παλάμης, και κάνει την κίνηση μπροστά-πίσω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

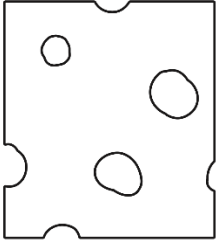
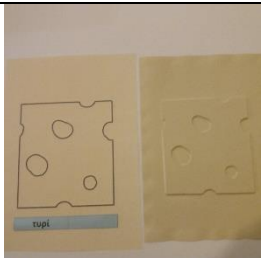
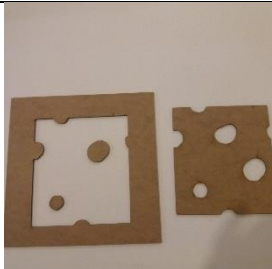
1) Δίνουμε στο παιδί ψωμί και το ενθαρρύνουμε να το δοκιμάσει. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.

2) Ετοιμάζουμε ζυμάρι και ψωμί στην εκπαιδευτική κουζίνα.

3) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

4) Ακούμε το τραγούδι «Ο κύκλος του ψωμιού»,
<https://www.youtube.com/watch?v=zwT3LWfI8XM>.

Έννοια: τυρί

Ενότητα	Διατροφή
Έννοια	Τυρί
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.iep.edu.gr/dblexiko/
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, η παλάμη, με λυγισμένα και ενωμένα τα δάχτυλα, μπροστά στο στόμα του/της κάνει την κίνηση δεξιά–αριστερά.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

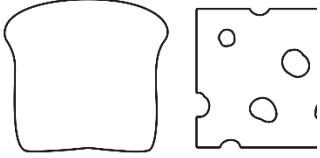
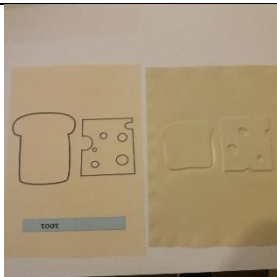
- 1)** Παρουσιάζουμε στο παιδί το τυρί και το ενθαρρύνουμε να το δοκιμάσει. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα και το συναφές νόημα για το γάλα.

- 2)** Έχουμε στη διάθεσή μας διάφορα τυριά και τα δείχνουμε στα παιδιά: φέτα, μυζήθρα, κασέρι, κεφαλοτύρι, ένταμ, γκούντα. Τα δοκιμάζουμε και τα ταξινομούμε, ανάλογα με το χρώμα ή τη γεύση.

- 3)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

- 4)** Στην εκπαιδευτική κουζίνα, ετοιμάζουμε με τα παιδιά μια συνταγή με τυρί, όπως προετοιμασία τوست.

Έννοια: τοστ

Ενότητα	Διατροφή
Έννοια	Τοστ
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-faghta
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια σε γροθιά, η μία προς τα κάτω και η άλλη από πάνω ακουμπά την άλλη.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Ετομάζουμε με το παιδί τοστ στην εκπαιδευτική κουζίνα και εισάγουμε τη λέξη και το νόημα, καθώς και τις συναφείς έννοιες «ψωμί» και «τυρί».

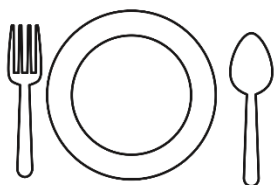
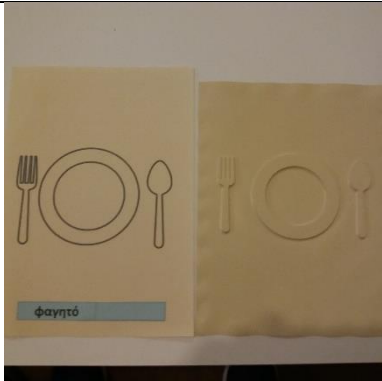
- 2)** Συζητούμε με τα παιδιά για τα υλικά που χρειαζόμαστε και αναφερόμαστε στις έννοιες «ζεστό» και «κρύο». Ενθαρρύνουμε το παιδί να επιλέξει τα υλικά που χρειάζεται, μέσα από τις απτικές εικόνες.

- 3)** Μπερδεύουμε το τοστ με άλλα τρόφιμα και ζητούμε από το παιδί να μας δώσει το τοστ. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

- 4)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

- 5)** Παίζουμε το παιχνίδι της γεύσης ή της οσμής με τα τρόφιμα που μάθαμε (γιαούρτι, πίτσα, ψωμί, τυρί και τοστ).

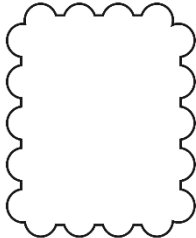
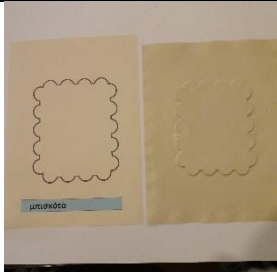
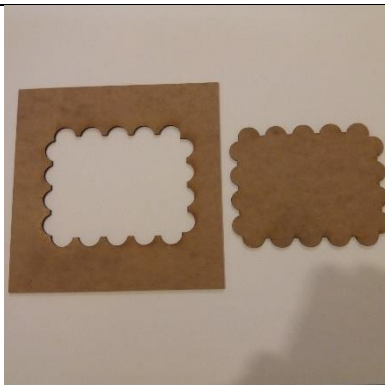
Έννοια: φαγητό

Ενότητα	Διατροφή
Έννοια	Φαγητό
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-faghta
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, με ενωμένα όλα τα δάχτυλα μπροστά στο στόμα του/της, κάνει την κίνηση μπροστά-πίσω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Παρουσιάζουμε στο παιδί τα τρόφιμα που έχει ήδη μάθει και εισάγουμε την έννοια «φαγητό» νοηματίζοντας.
- 2)** Συζητάμε με τα παιδιά για το αγαπημένο τους φαγητό, φτιάχνουμε έναν πίνακα αναφοράς και τα ετοιμάζουμε στην εκπαιδευτική κουζίνα.
- 3)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 4)** Έχουμε τρεις απτικές εικόνες αντικειμένων και το πραγματικό φαγητό. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα. Πάντα λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.

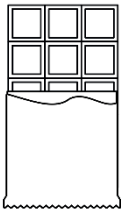
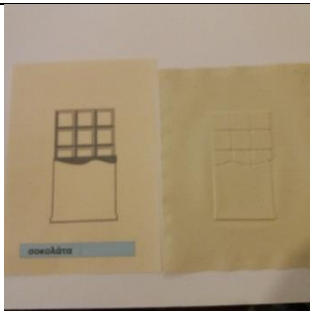
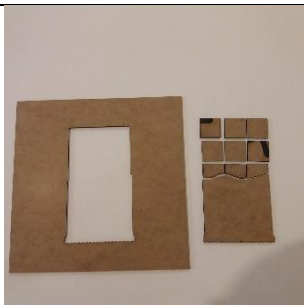
Έννοια: μπισκότο

Ενότητα	Διατροφή
Έννοια	Μπισκότο
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-faghta
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, λυγισμένοι ο αντίχειρας και ο δείκτης (σαν μισοφέγγαρο), φέρνει μπροστά στο στόμα του/της με κίνηση μπροστά–πίσω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Δίνουμε στο παιδί ένα μπισκότο και το ενθαρρύνουμε να το δοκιμάσει. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 3)** Ακούμε το τραγούδι «Ζεστό μπισκότο»,
<https://www.youtube.com/watch?v=eRQrzx0EkUw>.
- 4)** Γράφουμε μια συνταγή για μπισκότα, την εκτελούμε στο πρόγραμμα της εκπαιδευτικής κουζίνας και αναφερόμαστε στις έννοιες «ζεστό–κρύο» και «γλυκό–αλμυρό».
- 5)** Παίζουμε το παιχνίδι γεύσης με μπισκότα από διάφορα συστατικά.

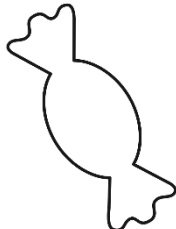
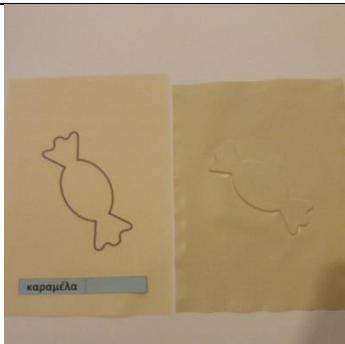
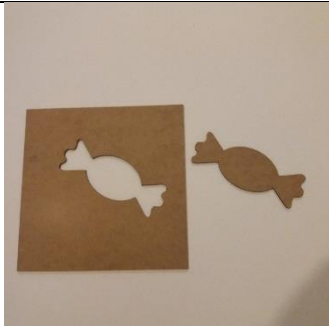
Έννοια: σοκολάτα

Ενότητα	Διατροφή
Έννοια	Σοκολάτα
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-faghta
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια αντικριστά, ανοιχτοί, ενωμένοι και τεντωμένοι ο δείκτης και ο παράμεσος, ενώνονται στις άκρες.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Παρουσιάζουμε στο παιδί σοκολάτα και το ενθαρρύνουμε να τη δοκιμάσει. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Στην εκπαιδευτική κουζίνα ετοιμάζουμε με τα παιδιά μια συνταγή με σοκολάτα.
- 3)** Έχουμε τρεις απτικές εικόνες αντικειμένων και την πραγματική σοκολάτα. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα. Πάντα λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.
- 4)** Ακούμε το τραγούδι «Σοκολάτα»,
<https://www.youtube.com/watch?v=Ku0XIvaJn80>.
- 5)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 6)** Παρουσιάζουμε στα παιδιά διάφορα γλυκίσματα και, δοκιμάζοντας, εντοπίζουν ποια έχουν σοκολάτα.

Έννοια: καραμέλα

Ενότητα	Διατροφή
Έννοια	Καραμέλα
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-faghta
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, ο δείκτης στο στόμα του/της και κάνει την κίνηση πάνω-κάτω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Δίνουμε στο παιδί μια καραμέλα και το ενθαρρύνουμε να τη δοκιμάσει. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Μπερδεύουμε την καραμέλα με άλλα τρόφιμα και ζητούμε από το παιδί να μας τη δώσει. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 3)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 4)** Έχουμε τρεις απτικές εικόνες αντικειμένων και την πραγματική καραμέλα. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα. Πάντα λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.
- 5)** Παίζουμε το παιχνίδι της αφής (μαλακό και σκληρό) και της γεύσης (φράουλα, πορτοκάλι, μπανάνα, λεμόνι...) με τις καραμέλες.

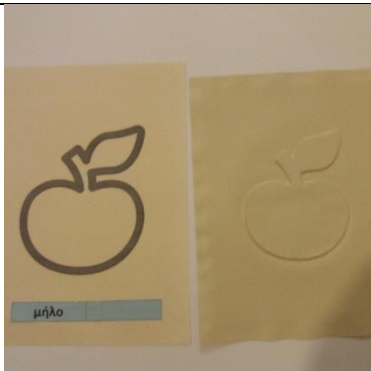
Έννοια: παγωτό

Ενότητα	Διατροφή
Έννοια	Παγωτό
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-faghta
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι σε γροθιά, το φέρνει κοντά στο στόμα του/της και κάνει την κίνηση πάνω-κάτω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Παρουσιάζουμε στο παιδί το παγωτό και το ενθαρρύνουμε να το δοκιμάσει. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 3)** Ακούμε το τραγούδι «Ο παγωτατζής», <https://www.youtube.com/watch?v=d2ch2OJDqL0> και το δραματοποιούμε.
- 4)** Συζητάμε με τα παιδιά για τα ζώα που μας δίνουν το γάλα και για τα γαλακτοκομικά προϊόντα.
- 5)** Γράφουμε μια συνταγή για παγωτό στο πρόγραμμα της εκπαιδευτικής κουζίνας, την εκτελούμε και αναφερόμαστε στις έννοιες «ζεστό» και «κρύο».
- 6)** Παίζουμε το παιχνίδι γεύσης ή οσμής με το μπισκότο, τη σοκολάτα, την καραμέλα και το παγωτό, το παιχνίδι αφής (μαλακό και σκληρό) και όσφρησης.

Έννοια: μήλο

Ενότητα	Διατροφή
Έννοια	Μήλο
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.iep.edu.gr/el/lexiko-frouta
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, με λυγισμένα τα δάχτυλα, στο πλάι η παλάμη και κάνει την κίνηση πάνω-κάτω μπροστά στο στόμα του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Τα παιδιά φέρνουν στο σχολείο μήλα, τα επεξεργαζόμαστε και τα δοκιμάζουμε. Τα χωρίζουμε, ανάλογα με το χρώμα, το σχήμα ή τη γεύση. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.

2) Μπερδεύουμε το μήλο με άλλα φρούτα και ζητούμε από το παιδί να μας δώσει το μήλο. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

3) Συζητούμε για το μήλο και τα φρούτα του χειμώνα. Στο πρόγραμμα της εκπαιδευτικής κουζίνας, ετοιμάζουμε με το παιδί μια συνταγή με μήλο (φρουτοσαλάτα, μηλόπιτα). Κόβουμε το μήλο και μαθαίνουμε τις έννοιες «ολόκληρο» και «μισό».

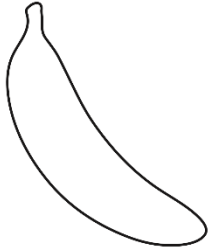
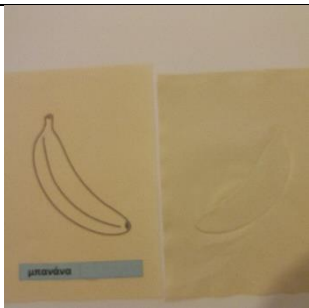
4) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

5) Ακούμε το τραγούδι «Μίλα μου για μήλα»,
<https://www.youtube.com/watch?v=nunqL5fIU>.

6) Διαβάζουμε και δραματοποιούμε το παραμύθι «Το δέντρο που έδινε» (Silverstein Shel, εκδόσεις: Δωρικός). Κατασκευάζουμε τη δική μας μηλιά και μαθαίνουμε για τα μέρη της: κορμός, κλαδιά, φύλλα και καρπός.

7) Συζητάμε με τα παιδιά για τη θεραπευτική αξία του μήλου και μαθαίνουμε την παροιμία: «Ένα μήλο την ημέρα, τον γιατρό τον κάνει πέρα».

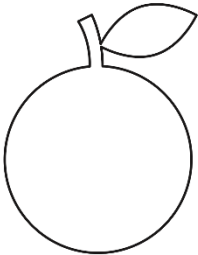
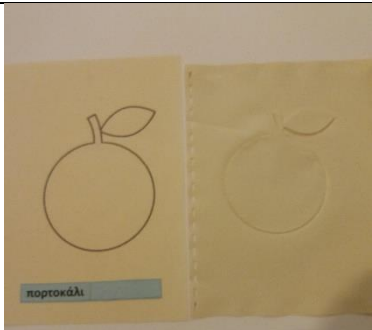
Έννοια: μπανάνα

Ενότητα	Διατροφή
Έννοια	Μπανάνα
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.iep.edu.gr/el/lexiko-frouta
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, το ένα με κλειστά δάχτυλα προς τα πάνω και το άλλο, πάλι με κλειστά δάχτυλα, κάνει γύρω-γύρω κινήσεις από πάνω προς τα κάτω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Την ώρα του δεκατιανού δίνουμε στο παιδί μια μπανάνα και το ενθαρρύνουμε να την επεξεργαστεί και να τη δοκιμάσει. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Στο πρόγραμμα της εκπαιδευτικής κουζίνας, ετοιμάζουμε με τα παιδιά μια συνταγή με μπανάνα (κέικ με μπανάνα) και συζητάμε με τα παιδιά για τη θρεπτική αξία της μπανάνας.
- 3)** Σε ένα χαρτόκουτο βάζουμε διάφορα φρούτα και ανάμεσά τους μια μπανάνα. Κάνουμε σε μια πλευρά μια τρύπα και ζητούμε από το παιδί να βάλει το χέρι του μέσα, για να τη βρει. Όταν την εντοπίσει, λέμε ξανά τη λέξη, νοηματίζουμε και, τέλος, το επιβραβεύουμε.
- 4)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 5)** Έχουμε τρεις απτικές εικόνες φρούτων και μια πραγματική μπανάνα. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα. Πάντα λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.

Έννοια: πορτοκάλι

Ενότητα	Διατροφή
Έννοια	Πορτοκάλι
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.iep.edu.gr/el/lexiko-frouta
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, πρώτη κίνηση: τα χέρια το ένα πάνω από το άλλο με λυγισμένα τα δάχτυλα και το πρώτο χέρι ξύνει το δεύτερο χέρι. Δεύτερη κίνηση: σχηματίζει κύκλο με τα χέρια του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Επισκεπτόμαστε τη λαϊκή αγορά, δίνουμε στο παιδί ένα πορτοκάλι και το ενθαρρύνουμε να το επεξεργαστεί πολυαισθητηριακά. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.

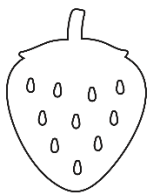
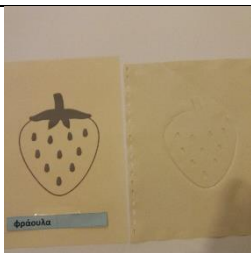
- 2)** Συζητάμε για το πορτοκάλι, τη θρεπτική του αξία και τα φρούτα του χειμώνα. Καθοδηγούμε το παιδί να κόψει το πορτοκάλι και να κατανοήσει την έννοια «μισό». Το βοηθούμε να στύψει το πορτοκάλι, να παρατηρήσει ότι αποτελείται από χυμό, ότι μπορούμε να πάρουμε τον χυμό και ότι έχει κουκούτσια. Ετοιμάζουμε με το παιδί μια συνταγή με πορτοκάλι (φρουτοσαλάτα, πορτοκαλόπιτα).

- 3)** Μπερδεύουμε το πορτοκάλι με άλλα φρούτα και ζητούμε από το παιδί να μας το δώσει. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

- 4)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

- 5)** Τα παιδιά κάθονται οκλαδόν στο πάτωμα και είναι πιασμένα από τα χέρια. Σχηματίζουν κύκλο, γίνονται ένα πορτοκάλι που το στύβουν, ενώ κινούνται από τη μία και την άλλη πλευρά.

Έννοια: φράουλα

Ενότητα	Διατροφή
Έννοια	Φράουλα
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.iep.edu.gr/el/lexiko-frouta
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, ενώνει τον αντίχειρα και τον δείκτη, τα υπόλοιπα δάχτυλα μένουν ανοιχτά και λυγισμένα και κουνά το χέρι του/της πέρα-δώθε.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Παρουσιάζουμε στο παιδί μια φράουλα και το ενθαρρύνουμε να την επεξεργαστεί πολυαισθητηριακά. Εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.

- 2)** Συζητούμε για τη φράουλα και τα φρούτα της άνοιξης. Δημιουργούμε έναν πίνακα αναφοράς με το τι μπορούμε να φτιάξουμε με τη φράουλα (χυμό, τούρτα, παγωτό, γιαούρτι, τάρτα, σοκολάτα). Ετοιμάζουμε με το παιδί όποια συνταγή θέλει.

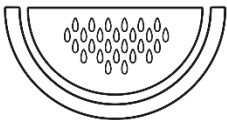
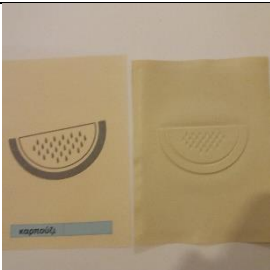
- 3)** Σε ένα χαρτόκουτο βάζουμε διάφορα φρούτα και ανάμεσά τους μια φράουλα. Κάνουμε σε μια πλευρά μια τρύπα και ζητούμε από το παιδί να βάλει το χέρι του μέσα, για να τη βρει. Όταν την εντοπίσει, λέμε ξανά τη λέξη, νοηματίζουμε και, τέλος, το επιβραβεύουμε.

- 4)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

- 5)** Φτιάχνουμε φράουλες με πλαστελίνη και έχουμε καλάθια με διαφορετικά νούμερα από το ένα μέχρι το πέντε. Καθοδηγούμε το παιδί να βάλει μέσα φράουλες, ανάλογα με τον αριθμό του καλάθιού.

- 6)** Ακούμε και μαθαίνουμε σε απτική νοηματική το τραγούδι «Φραουλίτσα», <https://www.youtube.com/watch?v=sgXKIELUbK8>.

Έννοια: καρπούζι

Ενότητα	Διατροφή
Έννοια	Καρπούζι
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-faghta
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια αντικριστά, ανοιχτά και λυγισμένα τα δάχτυλα σχηματίζουν το μέγεθος του καρπουζιού και το ένα χέρι του/της ενώνει τον παράμεσο και τον αντίχειρα και το τινάζει προς τα έξω (όπως χτυπάμε το καρπούζι).

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Συζητάμε για το καρπούζι, τα φρούτα του καλοκαιριού και μαζί με το παιδί το επεξεργαζόμαστε. Του δίνουμε να δοκιμάσει και εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.

2) Έχουμε τρεις απτικές εικόνες φρούτων και ένα πραγματικό καρπούζι. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα. Πάντα λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.

3) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

4) Μιλάμε για τη θρεπτική αξία των φρούτων, οργανώνουμε παιχνίδια με φρούτα, και κάνουμε ταξινόμηση των φρούτων, ανάλογα με το μέγεθός τους (μαθαίνουμε τις έννοιες: «μικρό», «μεσαίο» και «μεγάλο»).

5) Φτιάχνουμε καρπούζι με πλαστελίνη ή ένα χάρτινο πιάτο και γράφουμε το όνομά του.

6) Μαθαίνουμε το αίνιγμα:

«Πράσινο σπιτάκι,
κόκκινα παραθυράκια,
μέσα κατοικούνε
μαύρα παιδάκια.

Τι είναι; Το καρπούζι.»

Έννοια: καρότο

Ενότητα	Διατροφή
Έννοια	Καρότο
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.iep.edu.gr/el/lexiko-khpeftika
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, το χέρι γροθιά ψηλά και το φέρνει κοντά στο στόμα του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Στο πρόγραμμα της εκπαιδευτικής κουζίνας, ετοιμάζουμε με το παιδί μια συνταγή με καρότο (κέικ, χυμό, μαρμελάδα, σούπα). Ενθαρρύνουμε το παιδί να το δοκιμάσει και εισάγουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Παίζουμε στο μπακάλικο, μπερδεύουμε το καρότο με άλλα λαχανικά και ζητούμε από το παιδί να μας το δώσει. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 3)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 4)** Φτιάχνουμε στο σχολείο έναν λαχανόκηπο, φυτεύουμε καρότα και τα παρατηρούμε να μεγαλώνουν. Συζητούμε για τα λαχανικά και τη θρεπτική αξία τους και τα ομαδοποιούμε (ποια τρώγονται ωμά ή βραστά και ποια κάνουμε φαγητό ή σαλάτα).
- 5)** Δημιουργούμε έναν απτικό πίνακα αναφοράς με υγιεινές και μη υγιεινές τροφές.
- 6)** Δείχνουμε στα παιδιά την απτική πυραμίδα της μεσογειακής διατροφής. Μιλάμε για τα οφέλη της και ακούμε από τον διαδραστικό πίνακα την ιστορία «Η Πυραμίδα των τροφών», <https://www.youtube.com/watch?v=BoOPz-4Sou8>.

ΕΝΟΤΗΤΑ 11

Τα συναισθήματα

Το θέμα «Τα συναισθήματα» εντάσσεται στο πρόγραμμα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων μελέτης περιβάλλοντος, συγκεκριμένα στην ενότητα «Παιδί και Περιβάλλον: Ανθρωπογενές περιβάλλον και αλληλεπίδραση». Ικανότητες που επιδιώκεται να αναπτύξουν τα παιδιά είναι: να γνωρίσουν θρησκευτικές παραδόσεις και να αναπτύξουν συναισθήματα αγάπης και αδελφoσύνης για όλα τα πλάσματα της γης. Με αφορμή τις θρησκευτικές γιορτές και μέσα από διαθεματικές, ποικίλες δραστηριότητες, το παιχνίδι και τα προσωπικά βιώματα μπορούν τα παιδιά:

- να γνωρίσουν τα έθιμα, τις παραδόσεις και τη χριστιανική πίστη της πατρίδας μας (τραγούδια, κάλαντα, στόλισμα χριστουγεννιάτικου δέντρου, βάψιμο αυγών κ.ά.).
- να καλλιεργήσουν την αγάπη και την αλληλεγγύη προς τους συνανθρώπους μας και τα πλάσματα της γης (για παράδειγμα να αγοράζουν κάρτες από τη UNICEF, να φροντίζουν ένα απροστάτευτο ζώο κ.ά.) (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι., 2004β).

Σύμφωνα με το ΠΑΠΕΑ (1996), το θέμα εντάσσεται στην Περιοχή: Σχολική ετοιμότητα, Γενική Ενότητα: Προφορικός λόγος, Ενότητα: Προαγωγή του προφορικού λόγου. Διδακτικοί στόχοι της ενότητας είναι τα παιδιά:

- να κατανοούν και να παράγουν προφορικό λόγο,
- να χρησιμοποιούν νέες λέξεις και σύνθετες προτάσεις, εμπλουτίζοντας, με αυτόν τον τρόπο, τον προφορικό τους λόγο,
- να χρησιμοποιούν εκφράσεις της καθημερινής ζωής,
- να παρατηρούν και να περιγράφουν σκηνές της καθημερινής ζωής,
- να εκφράζονται με την υπόδυση ρόλων,
- να εκφράζουν προφορικά τις προσωπικές τους απόψεις,
- **να εκφράζουν τα συναισθήματά τους,**
- να αφηγούνται γεγονότα και ιστορίες και
- να αρθρώνουν σωστά.

Μέσα από κατάλληλες βιωματικές δραστηριότητες μπορούν τα παιδιά:

- να αναγνωρίζουν τα συναισθήματα των άλλων και να εκφράζουν τα δικά τους, θετικά ή αρνητικά.

Σκοπός: Να αναγνωρίζουν και να εκφράζουν τα συναισθήματα τους.

Περιεχόμενο γνωστικών αντικειμένων

ΓΛΩΣΣΑ

- Να γνωρίσουν τα συναισθήματα που νιώθουν και να μιλήσουν γι' αυτά.
- Να ακούσουν ιστορίες σχετικές με συναισθήματα.
- Να αφηγηθούν πώς νιώθουν στο σχολείο ή στο σπίτι.
- Να ψυχαγωγηθούν με την αφήγηση παραμυθιών σχετικών με τα συναισθήματα.
- Να μάθουν ποιήματα σχετικά με τα συναισθήματα.
- Κάθε έννοια γραμμένη σε γραφή βλεπόντων και braille.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

- Να κατατάζουν τα συναισθήματα σε θετικά και αρνητικά.
- Να απαριθμήσουν τα συναισθήματα που νιώθουν στο σχολείο.

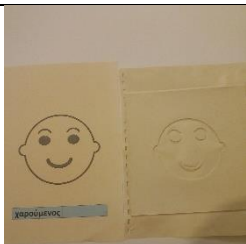
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- Να αναγνωρίζουν τη διάθεση των άλλων.
- Να αντιληφθούν τις διαφορές των συναισθημάτων.
- Να αντιληφθούν τη σημασία των συναισθημάτων στη ζωή τους.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ

- Να μιμηθούν με το σώμα τους τα συναισθήματα.
- Να πειραματιστούν με τη φωνή τους, για να εκφράσουν τα συναισθήματα.
- Να ακούσουν από το διαδίκτυο τραγούδια σχετικά με τα συναισθήματα.
- Να δημιουργήσουν μια σύνθεση με τα συναισθήματα.
- Να παίξουν με τα μουσικά όργανα μουσική με βάση τα συναισθήματα.

Έννοια: χαρούμενος

Ενότητα	Συναισθήματα
Έννοια	Χαρούμενος
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-synaisthimata
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δυο χέρια αντικριστά, οι παλάμες με ανοιχτά τα δάχτυλα, κάνουν την κίνηση μπροστά στο στήθος του/της από κάτω προς τα πάνω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Με αφορμή τις βιωματικές εμπειρίες του παιδιού από την οικογένεια ή το σχολείο, συζητούμε με το παιδί για ένα ευχάριστο γεγονός, εστιάζοντας στα συναισθήματα της χαράς που ένιωσε.
- 2)** Ονομάζουμε το συναίσθημα με απτική νοηματική και συσχετίζουμε το συναίσθημα με την έκφραση του προσώπου και τη στάση του σώματος.
- 3)** Ενθαρρύνουμε το παιδί να αγγίξει το πρόσωπο του/της εκπαιδευτικού, για να προσδιορίσει τον τρόπο έκφρασης του συναισθήματος (χαμογελαστό στόμα, υψωμένα φρύδια) και τη στάση του σώματος (ψηλό σώμα με ανοιχτά χέρια).
- 4)** Παρουσιάζουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες, προκειμένου να αντιληφθεί απτικά το σχήμα του προσώπου που υποδηλώνει τη χαρά. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 5)** Μέσα από δραστηριότητες τέχνης, παρουσιάζουμε ή περιγράφουμε στο παιδί πίνακες ζωγραφικής και συζητούμε για τα συναισθήματα που παρουσιάζουν.
- 6)** Ακούμε το τραγούδι «Τι χαρά, τι χαρά», https://www.youtube.com/watch?v=eoAaev_BzSM και δείχνουμε τη χαρά μας με το σώμα μας (χτυπούμε γρήγορα παλαμάκια ή τα πόδια μας γρήγορα στο πάτωμα ή θέλουμε αγκαλιές).

Έννοια: λυπημένος

Ενότητα	Συναισθήματα
Έννοια	Λυπημένος
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-synaisthimata
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, σε γροθιά που κάνει κύκλο μπροστά στο στήθος του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Συζητούμε για το τι είναι λύπη, για το τι μας κάνει λυπημένους και γιατί. Φέρνουμε στο σχολείο ένα λούτρινο γατάκι και το συστήνουμε στα παιδιά. Δίνουμε φωνή στο γατάκι, για να επικοινωνήσει με τα παιδιά, προκαλώντας τη βιωματική επικοινωνία. Διηγούμαστε μια ιστορία για το γατάκι χρησιμοποιώντας εκφράσεις, για παράδειγμα «Το γατάκι είναι λυπημένο, γιατί έχασε την μπάλα του» κ.ά. Τα παιδιά αφηγούνται δικές τους ιστορίες, στις οποίες ένωσαν λυπημένα.

2) Διαβάζουμε το παραμύθι «Το περιβόλι της χαράς και της λύπης» (Θανάσης Σάλτας, εκδόσεις: Cambia). Κατασκευάζουμε με διάφορα υλικά ένα χαρούμενο και ένα λυπημένο πρόσωπο.

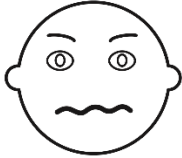
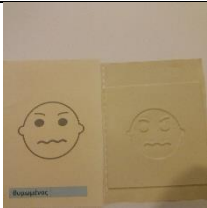
3) Ονομάζουμε το συναίσθημα με απτική νοηματική και συσχετίζουμε το συναίσθημα με την έκφραση του προσώπου και τη στάση του σώματος.

4) Ενθαρρύνουμε το παιδί να αγγίξει το πρόσωπο του/της εκπαιδευτικού, για να προσδιορίσει τον τρόπο έκφρασης του συναισθήματος (λυπημένο στόμα) και τη στάση του σώματος (κλειστό, καμπουριαστό σώμα).

5) Δίνουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες, προκειμένου να αντιληφθεί απτικά το σχήμα του προσώπου που υποδηλώνει τη λύπη. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

6) Διαβάζουμε ή αποδίδουμε σε απτική νοηματική παραμύθια και ενθαρρύνουμε το παιδί να αναγνωρίσει τα συναισθήματα που βιώνουν οι ήρωες.

Έννοια: θυμωμένος

Ενότητα	Συναισθήματα
Έννοια	Θυμωμένος
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-synaisthimata
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, οι παλάμες με ανοιχτά δάχτυλα ακουμπούν πάνω στο στήθος του/της, η μία πάνω από την άλλη, και τις τραβά προς τα έξω, κλείνοντας τα δάχτυλα.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Ο/η εκπαιδευτικός μοιράζεται ένα περιστατικό που του/της προκάλεσε θυμό και ενθαρρύνει το παιδί να εκφράσει και να περιγράψει μια ανάλογη βιωματική εμπειρία, εστιάζοντας στο συναίσθημα θυμού που ένιωσε.

2) Ονομάζουμε το συναίσθημα με απτική νοηματική και συσχετίζουμε το συναίσθημα με την έκφραση του προσώπου και τη στάση του σώματος.

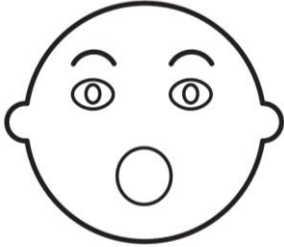
3) Παρουσιάζουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες, προκειμένου να αντιληφθεί απτικά το σχήμα του προσώπου που υποδηλώνει το θυμό. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

4) Ενθαρρύνουμε το παιδί να αποτυπώσει τα συναισθήματα μέσα από την επιλογή χρωμάτων ή υφών.

5) Διάβαζουμε το παραμύθι «Θυμός» (Τρεις Μορόνι, εκδόσεις: Μεταίχμιο) και δραματοποιούμε, μέσα από παιχνίδι ρόλων, σκηνές που πυροδότησαν τα συναισθήματα θυμού του ήρωα. Ονομάζουμε το συναίσθημα και νοηματίζουμε.

6) Συζητούμε λύσεις εκτόνωσης του θυμού και οργανώνουμε στην τάξη τη γωνιά του θυμού. Κάθε φορά που θυμώνει ένα παιδί, κάθεται εκεί και μετρά, μέχρι να ηρεμήσει, ή παίρνει βαθιές ανάσες ή σπάει φυσαλίδες.

Έννοια: φοβισμένος

Ενότητα	Συναισθήματα
Έννοια	Φοβισμένος
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-synaisthimata
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι σε γροθιά, δεξιά και στο πλάι, κάνει την κίνηση μπροστά και πίσω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Με αφορμή τις καθημερινές δραστηριότητες στο σπίτι και στο σχολείο, συζητούμε με το παιδί για τα γεγονότα που του προκαλούν φόβο και για εκείνα που το κάνουν να νιώθει ασφάλεια. Ο/η εκπαιδευτικός καταγράφει σε απτική λίστα γεγονότα που προκαλούν φόβο και γεγονότα που προκαλούν ασφάλεια στα παιδιά.

2) Ονομάζουμε το συναίσθημα με απτική νοηματική και συσχετίζουμε το συναίσθημα με την έκφραση του προσώπου και τη στάση του σώματος (ανοιχτό και σφιχτό στόμα, διάπλατα ανοιχτά μάτια, τρέμουλο στο σώμα). Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

3) Παρουσιάζουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες, προκειμένου να αντιληφθεί απτικά το σχήμα του προσώπου που υποδηλώνει το φόβο. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

4) Παρουσιάζουμε και τις δύο απτικές εικόνες στο παιδί και τις συγκρίνουμε, ονομάζοντας τα συναισθήματα.

5) Σε συνεργασία με το παιδί κατασκευάζουμε, με διάφορα υλικά χειροτεχνίας, κάρτες συναισθημάτων (χαρά, λύπη, θυμός και φόβος), εστιάζοντας στα χαρακτηριστικά του προσώπου. Ομαδοποιούμε τα συναισθήματα σε αρνητικά και θετικά.

6) Μέσα από δραστηριότητες που σχετίζονται με τη σωματική κίνηση και τον ρυθμό/ένταση της μουσικής ενθαρρύνουμε το παιδί να εκφράσει τα συναισθήματά του, για παράδειγμα:

- τα παιδιά κάθονται στον κύκλο και, ανάλογα με τη μουσική που επιλέγει ο/η εκπαιδευτικός, εκφράζει το συναίσθημα με το σώμα και τη φωνή του και οι υπόλοιποι μαντεύουν ποιο συναίσθημα είναι,
- τα παιδιά γίνονται ζευγάρια με ενωμένες πλάτες, το ένα εκφράζει το συναίσθημα που επιλέγει με το σώμα ή τη φωνή του και το άλλο το μιμείται. Μετά οι ρόλοι αλλάζουν.

7) Διαβάζουμε το παραμύθι «Το αγόρι και το ονειροσέντονο» (Τζένυ Κόραλεκ, εκδόσεις: Ποταμός), το οποίο περιγράφει πώς ένα αγόρι μαθαίνει τι σημαίνει θάρρος, πώς να ξεπερνά το φόβο του και, έτσι, γίνεται χαρούμενο.

ΕΝΟΤΗΤΑ 12

Η τάξη μας

Το θέμα «Η τάξη μας» εντάσσεται στο πρόγραμμα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων μελέτης περιβάλλοντος, συγκεκριμένα στην ενότητα «Παιδί και Περιβάλλον: Ανθρωπογενές περιβάλλον και αλληλεπίδραση». Η ικανότητα που επιδιώκεται να αναπτύξουν τα παιδιά είναι το να γνωρίσουν το εγγύς ανθρωπογενές περιβάλλον. Μέσα από διαθεματικές και ποικίλες δραστηριότητες, μπορούν τα παιδιά:

- να ενθαρρύνονται να εξερευνούν το άμεσο περιβάλλον: το σπίτι, το σχολείο, τη γειτονιά, το χωριό, την πόλη και
- να αναγνωρίζουν βασικές διαφορές τους (για παράδειγμα μονοκατοικία, πολυκατοικία, αριθμός αιθουσών του σχολείου, επαγγέλματα των ανθρώπων της γειτονιάς, ομοιότητες και διαφορές του χωριού και της πόλης) (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι., 2004β).

Σύμφωνα με το ΠΑΠΕΑ (1996), το θέμα εντάσσεται στην Περιοχή: Σχολική ετοιμότητα, Γενική Ενότητα: Προφορικός λόγος, Ενότητα: Βασικό λεξιλόγιο. Διδακτικοί στόχοι της ενότητας είναι τα παιδιά:

- να κατονομάζουν τα μέλη του σώματος,
- **να κατονομάζουν αντικείμενα και συσκευές του σχολείου,**
- **να χρησιμοποιούν κατάλληλο λεξιλόγιο για τις κοινωνικές τους σχέσεις,**
- να χρησιμοποιούν λέξεις και σύμβολα για προστασία και αυτόνομη μετακίνηση,
- να χρησιμοποιούν λεξιλόγιο για τα επαγγέλματα και
- να χρησιμοποιούν λεξιλόγιο για τον ελεύθερο χρόνο.

Μέσα από κατάλληλες βιωματικές δραστηριότητες μπορούν τα παιδιά:

- **να κατονομάζουν αντικείμενα** της τάξης, για παράδειγμα μολύβι, ψαλίδι, καρέκλα κ.ά. και
- να χρησιμοποιούν **κατάλληλο λεξιλόγιο**, προκειμένου να επικοινωνούν στην τάξη (για παράδειγμα χαιρετισμούς, συστάσεις κ.ά.).

Σκοπός: Να γνωρίσουν τον χώρο και τα αντικείμενα της τάξης τους.

Περιεχόμενο γνωστικών αντικειμένων

ΓΛΩΣΣΑ

- Να περιγράψουν τα αντικείμενα που υπάρχουν στην τάξη τους.
- Να μάθουν να ακούν τους/τις συνομιλητές/τριές τους, χωρίς να τους/τις διακόπτουν και να απαντούν την κατάλληλη στιγμή.
- Να υπαγορεύσουν στον/στην εκπαιδευτικό τα ονόματα των αντικειμένων της τάξης και να φτιάξουν επιγραφές.
- Να αναγνωρίσουν τις επιγραφές των αντικειμένων.
- Να ψυχαγωγηθούν με την αφήγηση παραμυθιών σχετικών με το σχολείο.
- Κάθε έννοια γραμμένη σε γραφή βλεπόντων και braille.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

- Να αντιστοιχίσουν τις γωνιές με τα αντικείμενά τους.
- Να μετρήσουν τις καρέκλες και τα τραπέζια.
- Να αντιστοιχίσουν τους/τις μαθητές/τριες με τις καρέκλες.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

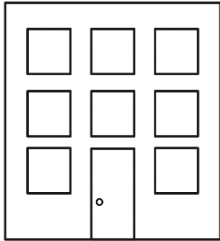
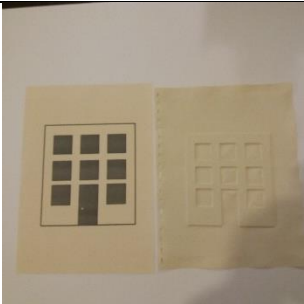
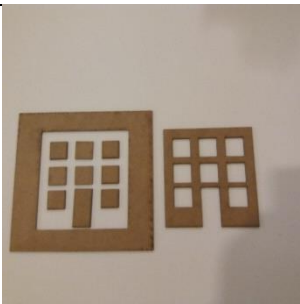
- Να αντιληφθούν τη σημασία της καθαριότητας της τάξης, μαθαίνοντας βασικούς κανόνες υγιεινής.
- Να προσανατολιστούν στον χώρο της τάξης.
- Να περιγράψουν πού βρίσκονται τα αντικείμενα της τάξης και τη διαδρομή που ακολουθούν από την πόρτα της τάξης μέχρι τους/τις συμμαθητές/τριές τους.
- Να μάθουν πώς να χρησιμοποιούν τα αντικείμενα της τάξης.
- Να παρατηρήσουν τα υλικά των αντικειμένων της τάξης.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ

- Να γνωρίσουν και να πειραματιστούν με τα αντικείμενα των γωνιών.
- Να μάθουν τραγούδια για το σχολείο.
- Να χτυπήσουν ρυθμικά τα αντικείμενα πάνω σε διάφορες επιφάνειες.

- Να ψυχαγωγηθούν με την παράσταση «Το σχολείο των ζώων» .

Έννοια: σχολείο

Ενότητα	Η τάξη μας
Έννοια	Σχολείο
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-sxoleio-proswpika-antikeimena
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, λυγισμένοι οι δείκτες και οι αντίχειρες, τα ενώνει και ύστερα κάνει κίνηση προς τα έξω ημικυκλικά.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί τη μακέτα με το σχολείο. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις απτικές λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

2) Αναπαράγουμε την εικόνα «σχολείο» σε δισδιάστατη μορφή. Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

3) Χωρίζουμε τα παιδιά σε ομάδες, περνάμε από τις γωνιές της τάξης μας και, με αφήγηση ή απτική νοηματική, παρατηρούμε τα αντικείμενά τους, περιγράφουμε τι παρατηρήσαμε και συζητούμε για την αγαπημένη μας γωνιά. Δίνουμε στα παιδιά αντικείμενα ή παιχνίδια και τα καθοδηγούμε να τα τοποθετήσουν στην αντίστοιχη γωνιά.

4) Κατασκευάζουμε με απλά υλικά μια μακέτα/κάτοψη της τάξης και έναν απτικό χάρτη του σχολείου, εστιάζοντας στους χώρους όπου πραγματοποιούνται εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

5) Βρίσκουμε στον απτικό χάρτη την πόλη στην οποία βρίσκεται το σχολείο μας.

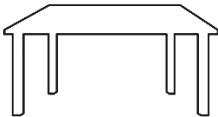
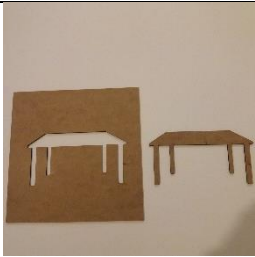
6) Οργανώνουμε δραστηριότητες, προκειμένου να γνωρίσουν και να πειραματιστούν τα παιδιά με τα υλικά των εικαστικών, τα μουσικά όργανα κ.λπ. ή να αναγνωρίσουν τα απτικά σύμβολα των γωνιών ή να μάθουν τη σημασία της καθαριότητας, της τάξης και των κανόνων ασφαλείας.

7) Βγαίνουμε έξω από την τάξη και παρατηρούμε τον εξωτερικό χώρο του σχολείου. Ηχογραφούμε τους ήχους και τους αναγνωρίζουμε στην τάξη.

8) Μαθαίνουμε το τραγούδι «Το σχολείο των Στρούμφ»,

<https://www.youtube.com/watch?v=fZP--HIiYsg>.

Έννοια: τραπέζι

Ενότητα	Η τάξη μας
Έννοια	Τραπέζι
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-spiti
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, κλειστές και ενωμένες σε ευθεία από την εξωτερική πλευρά οι παλάμες του/της, κάνουν την κίνηση και ανοίγουν προς τα έξω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Παίζουμε στο κουκλόσπιτο και δίνουμε το τραπέζι-μινιατούρα στο παιδί, για να το επεξεργαστεί. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

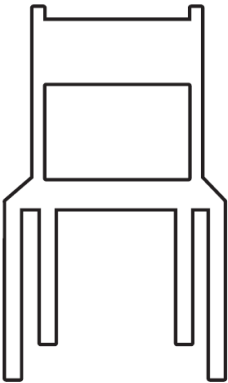
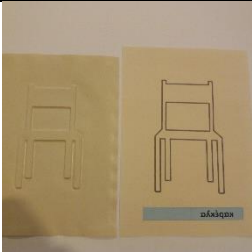
- 2)** Κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται στο τραπέζι ή στο δεκατιανό, βάζουμε τα χέρια του παιδιού πάνω στο τραπέζι, για να το πιάσει, και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

- 3)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

- 4)** Συζητούμε για το στρώσιμο του τραπεζιού και το δραματοποιούμε.

- 5)** Φτιάχνουμε με απτικά σύμβολα τις καλές συνήθειες, όταν τρώμε στο τραπέζι.

Έννοια: καρέκλα

Ενότητα	Η τάξη μας
Έννοια	Καρέκλα
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-spiti
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/Η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, σε γροθιές στο πλάι, και κάνουν την κίνηση από πάνω προς τα κάτω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Βάζουμε το παιδί να καθίσει στην καρέκλα. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

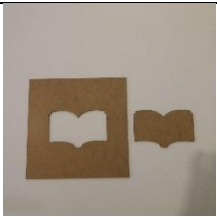
- 2)** Παίζουμε στο κουκλόσπιτο και μπερδεύουμε την καρέκλα με άλλα αντικείμενα. Ζητούμε από το παιδί να την εντοπίσει και να μας τη δώσει. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

- 3)** Παρουσιάζουμε στο παιδί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα και το καλούμε να τα επεξεργαστεί μόνο του. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

- 4)** Παίζουμε το παιχνίδι «μουσικές καρέκλες».

- 5)** Βάζουμε μια καρέκλα στη μέση της τάξης και ζητούμε από το παιδί να σταθεί μπροστά, πίσω, δεξιά ή αριστερά της. Το παιδί κατανοεί τις έννοιες: «μπροστά», «πίσω», «δεξιά», «αριστερά» και προσανατολίζεται στον χώρο.

Έννοια: βιβλίο

Ενότητα	Η τάξη μας
Έννοια	Βιβλίο
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-sxoleio-proswpika-antikeimena
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, κλειστές και ενωμένες οι δύο παλάμες, και ανοιγοκλείνουν μπροστά στο πρόσωπό του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Οργανώνουμε τη γωνιά της βιβλιοθήκης μαζί με τα παιδιά, προκειμένου να μάθουν να αγαπούν τα βιβλία. Φροντίζουμε να είναι φωτεινή, ήσυχη, ελκυστική, καλαίσθητη, με μεγάλα μαξιλάρια στο πάτωμα και με εύκολη πρόσβαση από τα παιδιά. Την εμπλουτίζουμε με ποικιλία βιβλίων (παραμύθια, λεξικά, βιβλία με ήχους, βιβλία με τραγούδια ή με απτικά υλικά).

2) Διαβάζουμε ένα απτικό παραμύθι, τα παιδιά γυρίζουν τις σελίδες και συζητούμε για τον τίτλο και τον συγγραφέα. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα. Το δίνουμε στο παιδί, για να επεξεργαστεί τις απτικές εικόνες, να αναγνωρίσει τα υλικά ή να πατήσει ένα κουμπί, αν έχει ήχο.

3) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

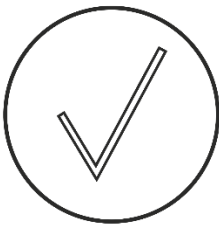
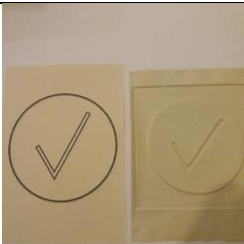
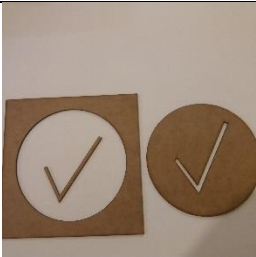
4) Παρουσιάζουμε στο παιδί διάφορα βιβλία, μεγάλα και μικρά, με ήχους, με τη γραφή braille, με απτικές εικόνες και το ενθαρρύνουμε να τα επεξεργαστεί. Στη συνέχεια, τα ταξινομούμε με βάση το μέγεθος ή τα χαρακτηριστικά τους.

5) Ζητούμε από τα παιδιά να μας φέρουν από το σπίτι το αγαπημένο τους βιβλίο και να μας πουν γιατί τους αρέσει, το διαβάζουμε ή το δραματοποιούμε και δημιουργούμε με κάθε παιδί μια απτική αφίσα.

6) Επιλέγουμε ήρωες παραμυθιών που μας εντυπωσίασαν και φτιάχνουμε τη δική μας «παραμυθοσαλάτα».

7) Κατασκευάζουμε σελιδοδείκτες και τους στολίζουμε με υλικά που επιλέγουν τα παιδιά.

Έννοια: ναι

Ενότητα	Η τάξη μας
Έννοια	Ναι
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-ennoies-diafores
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, κλειστά όλα τα δάχτυλα, και κάνει την κίνηση προς τα κάτω.

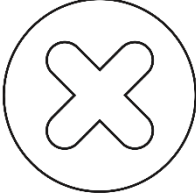
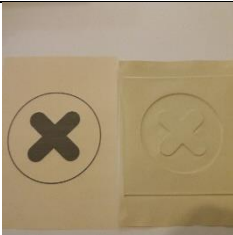
Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα, αρχικά μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες, προκειμένου να αντιληφθεί απτικά την απάντηση «ναι». Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

2) Προτρέπουμε το παιδί να προβαίνει σε επιλογές, χρησιμοποιώντας το απτικό νόημα.

3) Δημιουργούμε έναν πίνακα αναφοράς για τους κανόνες της τάξης ή τα παιχνίδια που θέλουμε να παίζουμε στο σχολείο και βάζουμε δίπλα σε κάθε κανόνα το απτικό σύμβολο «ναι».

Έννοια: όχι

Ενότητα	Η τάξη μας	
Έννοια	Όχι	
Ηλεκτρονικ ή μήτρα		
Piaf Thermo- form		
Μήτρα		
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-ennoies-diafores	
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, κλειστά όλα τα δάχτυλα, και κάνει την κίνηση προς τα πάνω.	

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί την απτική εικόνα ή το ενσφήνωμα, αρχικά μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες, προκειμένου να αντιληφθεί απτικά την απάντηση «όχι». Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Προτρέπουμε το παιδί να απαντά, χρησιμοποιώντας το απτικό νόημα σε επιλογές.
- 3)** Φτιάχνουμε απτικές κάρτες με κανόνες αρνητικής συμπεριφοράς και βάζουμε δίπλα από κάθε κανόνα τα απτικά σύμβολο «όχι».
- 4)** Κάνουμε διάφορες ερωτήσεις στο παιδί και ζητούμε να μας απαντά με τις απτικές κάρτες «ναι» ή «όχι».
- 5)** Μαθαίνουμε το τραγούδι «Το τραγούδι του κυρίου Όχι», <https://www.youtube.com/watch?v=9kYaBrgzIo> ή «Τα ναι και τα όχι της σωστής διατροφής», <https://www.youtube.com/watch?v=9NsLE92zIqM>.

ΕΝΟΤΗΤΑ 13

Η γειτονιά μας

Το θέμα «Η γειτονιά μας» εντάσσεται στο πρόγραμμα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων μελέτης περιβάλλοντος, συγκεκριμένα στην ενότητα «Παιδί και Περιβάλλον: Ανθρωπογενές περιβάλλον και αλληλεπίδραση». Η ικανότητα που επιδιώκεται να αναπτύξουν τα παιδιά είναι το να γνωρίσουν το εγγύς ανθρωπογενές περιβάλλον. Μέσα από διαθεματικές και ποικίλες δραστηριότητες, μπορούν τα παιδιά:

- να ενθαρρύνονται να εξερευνούν το άμεσο περιβάλλον: το σπίτι, το σχολείο, τη γειτονιά, το χωριό, την πόλη και
- να αναγνωρίζουν βασικές διαφορές τους (για παράδειγμα μονοκατοικία, πολυκατοικία, αριθμός αιθουσών του σχολείου, επαγγέλματα των ανθρώπων της γειτονιάς, ομοιότητες και διαφορές του χωριού και της πόλης) (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι., 2004β).

Σύμφωνα με το ΠΑΠΕΑ (1996), το θέμα εντάσσεται στην Περιοχή: Βασικές σχολικές δεξιότητες, Γενική Ενότητα: Προσαρμογή στο περιβάλλον, Ενότητα: Το κοινωνικό περιβάλλον. Διδακτικοί στόχοι της ενότητας είναι τα παιδιά:

- να περιγράφουν στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος,
- να αγαπούν και να φροντίζουν το φυσικό περιβάλλον,
- **να ξέρουν τον χώρο της κοινότητας μέσα στην οποία ζουν,**
- να συμμετέχουν στην πολιτιστική και στη θρησκευτική ζωή της κοινότητας,
- να γνωρίζουν τις σχέσεις αγοριού–κοριτσιού και
- να γνωρίζουν πώς να χρησιμοποιούν τον ελεύθερο χρόνο τους.

Μέσα από κατάλληλες βιωματικές δραστηριότητες και επισκέψεις μπορούν τα παιδιά:

- να γνωρίζουν τα κεντρικά σημεία και τις υπηρεσίες της κοινότητας: πλατείες, δρόμους, εκκλησία, δημοτικό κατάστημα, ταχυδρομείο, πυροσβεστική υπηρεσία (περίπτερο, φούρνος, σουπερμάρκετ), λαϊκή αγορά κ.ά.,
- να μετακινούνται μέσα στην κοινότητα πεζή ή με τα μέσα μεταφοράς,

- να κάνουν χρήση των υπηρεσιών της κοινότητας (για παράδειγμα του ταχυδρομείου, της πυροσβεστικής υπηρεσίας, των πρώτων βοηθειών κ.λπ.),
- να εξοικειώνονται με τη σύγχρονη τεχνολογία (για παράδειγμα τη χρήση ανελκυστήρα, ηλεκτρονικού υπολογιστή, καρτοτηλεφώνου κ.λπ.).

Σκοπός: Να γνωρίσουν τη γειτονιά τους.

Περιεχόμενο γνωστικών αντικειμένων

ΓΛΩΣΣΑ

- Να ενημερωθούν για τα είδη των καταστημάτων που βρίσκονται στη γειτονιά τους και για τα επαγγέλματα.
- Να καταγράψουν βασικές ερωτήσεις που θα υποβάλουν στους/στις ιδιοκτήτες/τριες των καταστημάτων που θα επισκεφθούν.
- Να υπαγορεύσουν και να καταγράψει ο/η εκπαιδευτικός οτιδήποτε άλλο βρίσκεται στη γειτονιά τους.
- Να υπαγορεύσουν και να καταγράψει ο/η εκπαιδευτικός τα επαγγέλματα των ανθρώπων της γειτονιάς τους.
- Να προσπαθήσουν να αναγνωρίσουν ονόματα δρόμων της γειτονιάς τους.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

- Να γνωρίσουν τα νομίσματα και, με βιωματικό τρόπο, να αντιληφθούν πόσο χρήσιμα είναι για την αγορά προϊόντων.
- Να γράψουν τιμές προϊόντων.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

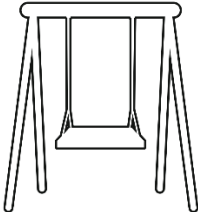
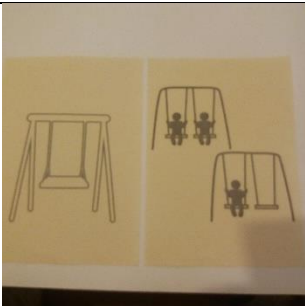
- Να επισκεφθούν τα καταστήματα, την εκκλησία και το πάρκο της γειτονιάς τους.
- Να αναγνωρίζουν το κατάστημα ή τον χώρο, στον οποίο βρίσκονται, από τη μυρωδιά του.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ

- Να κατασκευάσουν, από διάφορα υλικά, επιγραφές καταστημάτων ή ονόματα δρόμων.
- Να ξεχωρίσουν διάφορους ήχους από τη γειτονιά τους.
- Να παίξουν ρόλους με τη φωνή τους.
- Να κάνουν με παντομίμα σκηνές από τα μέρη που επισκέφθηκαν.

Οι έννοιες **«σπίτι»** και **«σχολείο»** έχουν συνάφεια και με αυτήν την ενότητα και, γι' αυτόν τον λόγο, συμπεριλήφθηκαν.

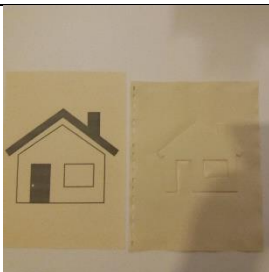
Έννοια: παιδική χαρά

Ενότητα	Η γειτονιά μας
Έννοια	Παιδική χαρά
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-stoixeia-polhs http://prosvasimo.gr/el/lexiko-paixnidia
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Πρώτη κίνηση με το ένα χέρι: με ανοιχτά τα δάχτυλα τεντώνει μπροστά του/της το χέρι κάνοντας κυκλική κίνηση. Δεύτερη κίνηση με τα δυο χέρια: σε γροθιές όρθιες στο ύψος του στήθους του/της και, παράλληλα, κάνουν την κίνηση από μέσα προς τα έξω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί, αρχικά μόνο του, την τρισδιάστατη απεικόνιση της παιδικής χαράς σε ξύλο. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Αναπαράγουμε την εικόνα σε δισδιάστατη μορφή. Σταδιακά, με το τρισδιάστατο ενσφήνωμα εισάγουμε την απτική εικόνα και νοηματίζουμε.
- 3)** Βγαίνουμε έξω από το σχολείο στον δρόμο και ενημερώνουμε προφορικά τα παιδιά για τα καταστήματα ή για άλλους χώρους, από όπου περνάμε, για τους διάφορους ήχους που ακούμε (κόρνα αυτοκινήτου, φωνές κ.ά). Όταν φτάσουμε στην παιδική χαρά, ενημερώνουμε για τον εξοπλισμό της (κούνια, τσουλήθρα, σπιτάκι κ.ά.).
- 4)** Καθοδηγούμε τα παιδιά, ώστε να επεξεργαστούν, αρχικά, τα όργανα και, ύστερα, να ψυχαγωγηθούν με αυτά ή συζητούμε για το αγαπημένο τους.

Έννοια: σπίτι

Ενότητα	Η γειτονιά μας
Έννοια	Σπίτι
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.iep.edu.gr/el/lexiko-spiti
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δυο χέρια αντικριστά, κλειστά και ενωμένα τα δάχτυλα, ενώνονται ψηλά από τα δάχτυλα και σχηματίζουν γωνία.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

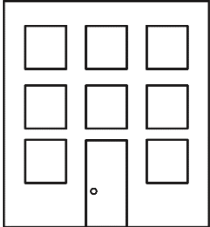
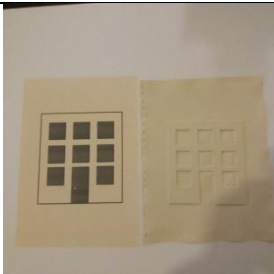
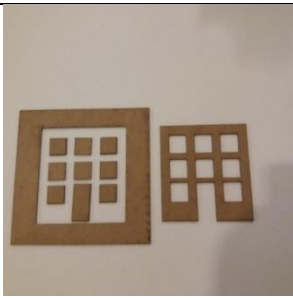
1) Κατασκευάζουμε μαζί με το παιδί ένα σπίτι με απλά απτικά υλικά χειροτεχνίας, τουβλάκια και πλαστελίνη. Καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα. Παρουσιάζουμε στο παιδί την απτική εικόνα και το ενσφήνωμα.

2) Έχουμε 3 απτικές εικόνες και το παιχνίδι-σπίτι. Ζητάμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το παιχνίδι με τη σωστή εικόνα. Πάντα λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.

3) Συζητούμε με το παιδί για τα χαρακτηριστικά του δικού του σπιτιού και με απλά υλικά (χαρτόνι, ξυλάκια) κατασκευάζουμε μια κάτοψη του σπιτιού του σε ατομικό χαρτί ή σε μακέτα. Στο τέλος, ενώνουμε όλα τα σπίτια και φτιάχνουμε μια μεγάλη γειτονιά. Εμπλουτίζουμε το λεξιλόγιο, κατονομάζοντας τα δωμάτια και τα βασικά χαρακτηριστικά τους.

4) Παρουσιάζουμε απτικές εικόνες, μακέτες ή περιγράφουμε και συγκρίνουμε είδη διαφορετικών σπιτιών.

Έννοια: σχολείο

Ενότητα	Η τάξη μας
Έννοια	Σχολείο
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-sxoleio-proswpika-antikeimena
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, με λυγισμένους τους δείκτες και τους αντίχειρες, τα ενώνει και, ύστερα, κάνει κίνηση προς τα έξω ημικυκλικά.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί τη μακέτα του σχολείου. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις απτικές λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

2) Αναπαράγουμε την εικόνα σε δισδιάστατη μορφή. Σταδιακά, με το τρισδιάστατο ενσφήνωμα εισάγουμε την απτική εικόνα και νοηματίζουμε.

3) Χωρίζουμε τα παιδιά σε ομάδες, περνούμε από τις γωνιές της τάξης μας και, με αφήγηση ή απτική νοηματική, παρατηρούμε τα αντικείμενά τους, περιγράφουμε τι παρατηρήσαμε και συζητούμε για την αγαπημένη μας γωνιά. Δίνουμε στα παιδιά αντικείμενα ή παιχνίδια και τα καθοδηγούμε, ώστε να τα τοποθετήσουν στην αντίστοιχη γωνιά.

4) Κατασκευάζουμε με απλά υλικά μια μακέτα/κάτοψη της τάξης και έναν απτικό χάρτη του σχολείου, εστιάζοντας στους χώρους όπου πραγματοποιούνται εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

5) Βρίσκουμε στον απτικό χάρτη την πόλη στην οποία βρίσκεται το σχολείο μας.

6) Οργανώνουμε δραστηριότητες, προκειμένου να γνωρίσουν και να πειραματιστούν τα παιδιά με τα υλικά των εικαστικών, τα μουσικά όργανα κ.λπ., να αναγνωρίσουν τα απτικά σύμβολα των γωνιών ή να μάθουν τη σημασία της καθαριότητας της τάξης και τους κανόνες ασφαλείας.

7) Βγαίνουμε έξω από την τάξη και παρατηρούμε τον εξωτερικό χώρο του σχολείου. Ηχογραφούμε τους ήχους και τους αναγνωρίζουμε στη τάξη.

8) Μαθαίνουμε το τραγούδι «Το σχολείο των Στρούμφ»,
<https://www.youtube.com/watch?v=fZP--HIiYsg>.

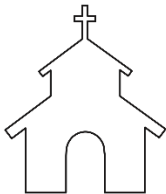
Έννοια: μαγαζί/σουπερμάρκετ

Ενότητα	Η γειτονιά μας	
Έννοια	Μαγαζί/σουπερμάρκετ	
Ηλεκτρονική ή μήτρα		
Piaf Thermo-form		
Μήτρα		
Απτικό νόημα video	Σουπερμάρκετ http://prosvasimo.iep.edu.gr/el/lexiko-Katasth-mata	
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Μαγαζί: με τα δύο χέρια, ανοιχτά και όχι ενωμένα ο δείκτης και ο παράμεσος, κάνουν καμπύλη από ψηλά προς τα κάτω. Σουπερμάρκετ: με τα δύο χέρια, η παλάμη ανοιχτή από την εσωτερική πλευρά και με κλειστά τα δάχτυλα είναι σταθερή, και το άλλο χέρι, με λυγισμένα δάχτυλα, έρχεται πάνω από την παλάμη και ανοιγοκλείνει τα δάχτυλα.	

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί την τρισδιάστατη εικόνα για το μαγαζί. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Αναπαράγουμε την εικόνα σε δισδιάστατη μορφή. Σταδιακά, με το τρισδιάστατο ενσφήνωμα εισάγουμε την απτική εικόνα και νοηματίζουμε.
- 3)** Συζητούμε με το παιδί για το τι μπορούμε να βρούμε στο μαγαζί.
- 4)** Ετοιμάζουμε μια λίστα αγορών σε απτική μορφή και την αποδίδουμε σε απτική νοηματική.
- 5)** Οργανώνουμε δραστηριότητες, για να γνωρίσουν τα παιδιά τα χαρτονομίσματα και τη συμβολή τους στην αγορά προϊόντων με βιωματικό τρόπο.
- 6)** Αν υπάρχει η δυνατότητα, επισκεπτόμαστε το σουπερμάρκετ της γειτονιάς και πραγματοποιούμε αγορές.
- 7)** Φτιάχνουμε απτικά σύμβολα για τα επαγγέλματα της γειτονιάς.

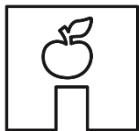
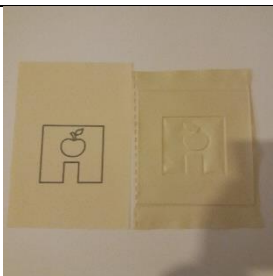
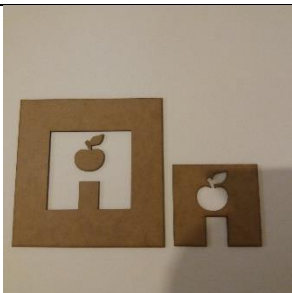
Έννοια: εκκλησία

Ενότητα	Η γειτονιά μας
Έννοια	Εκκλησία
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.iep.edu.gr/el/lexiko-stoixeia-polhs
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Πρώτη κίνηση: με το δεξί χέρι κάνει το σταυρό του/της και δεύτερη κίνηση: με τα δύο χέρια, η μία παλάμη ανοιχτή από την εσωτερική πλευρά και η άλλη έρχεται από πάνω με ανοιχτά και λυγισμένα δάχτυλα και την ακουμπά.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί την τρισδιάστατη εικόνα για την εκκλησία. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Εναλλακτικά, μπορούμε να κατασκευάσουμε μια μακέτα της εκκλησίας με απλά υλικά.
- 3)** Αναπαράγουμε την εικόνα σε δισδιάστατη μορφή. Σταδιακά, με το τρισδιάστατο ενσφήνωμα εισάγουμε την απτική εικόνα και νοηματίζουμε.
- 4)** Ενδεικτικά, θα μπορούσαμε να συνδυάσουμε την εισαγωγή της έννοιας με προγραμματισμένο σχολικό εκκλησιασμό.

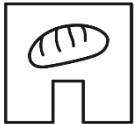
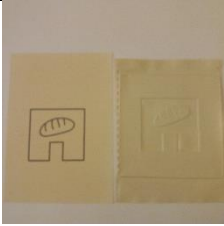
Έννοια: μανάβικο

Ενότητα	Η γειτονιά μας	
Έννοια	Μανάβικο	
Ηλεκτρονική ή μήτρα		
Piaf Thermo-form		
Μήτρα		
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.iep.edu.gr/el/lexiko-Katasthmata	
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Πρώτη κίνηση, το μαγαζί: με τα δυο χέρια, ανοιχτά και όχι ενωμένα ο δείκτης και ο παράμεσος, κάνουν καμπύλη από ψηλά προς τα κάτω. Δεύτερη κίνηση: με τα δύο χέρια, οι δύο παλάμες, αντικριστές με ανοιχτά και λυγισμένα τα δάχτυλα, κάνουν ημικυκλική κίνηση ταυτόχρονα.	

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί την τρισδιάστατη απεικόνιση του μανάβικου. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Αναπαράγουμε την εικόνα σε δισδιάστατη μορφή. Σταδιακά, με το τρισδιάστατο ενσφήνωμα εισάγουμε την απτική εικόνα και νοηματίζουμε.
- 3)** Συζητούμε με το παιδί για το τι μπορούμε να βρούμε σε ένα μανάβικο. Παίζουμε στη γωνιά του μανάβικου και επιλέγουμε τα αγαπημένα του φρούτα και λαχανικά.
- 4)** Αν υπάρχει η δυνατότητα, επισκεπτόμαστε το μανάβικο της γειτονιάς.
- 5)** Μπορούμε να φέρουμε φρούτα στο σχολείο και να κάνουμε παιχνίδι ρόλων στο μανάβικο.

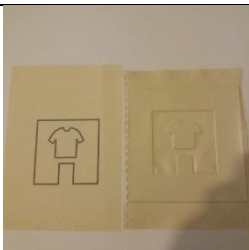
Έννοια: φούρνος

Ενότητα	Η γειτονιά μας
Έννοια	Φούρνος
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.iep.edu.gr/el/lexiko-Katasthmata
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Πρώτη κίνηση, το μαγαζί: με τα δυο χέρια, ανοιχτά και όχι ενωμένα ο δείκτης και ο παράμεσος, κάνουν καμπύλη από ψηλά προς τα κάτω. Δεύτερη κίνηση: οι δυο παλάμες ανοιχτές, με ενωμένα δάχτυλα, από την εσωτερική πλευρά κάνουν την κίνηση μπροστά.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί την τρισδιάστατη απεικόνιση του φούρνου. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Με αφορμή από την τρισδιάστατη απεικόνιση, ρωτούμε την άποψη του παιδιού, σχετικά με το είδος του μαγαζιού και για το τι νομίζει ότι πουλά. Έχουμε μιλήσει για το πού ψήνονται τα ψωμιά και για το ποιος τα ψήνει.
- 3)** Αναπαράγουμε την εικόνα σε δισδιάστατη μορφή. Σταδιακά, με το τρισδιάστατο ενσφήνωμα εισάγουμε την απτική εικόνα και νοηματίζουμε.
- 4)** Αν υπάρχει η δυνατότητα, επισκεπτόμαστε τον φούρνο της γειτονιάς. Καταγράφουμε τις ερωτήσεις που θέλουμε να κάνουμε, γνωρίζουμε και δοκιμάζουμε τα είδη των ψωμιών ή τα κουλουράκια, πώς είναι το τεράστιο μίξερ, το μεγάλο ψυγείο και ο φούρνος, που μοιάζει με μικρό δωμάτιο.
- 5)** Στο πρόγραμμα της εκπαιδευτικής κουζίνας, φορούμε ποδιές και σκουφάκια και ζυμώνουμε ψωμί.

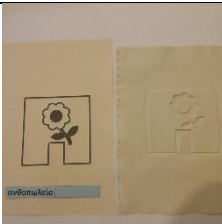
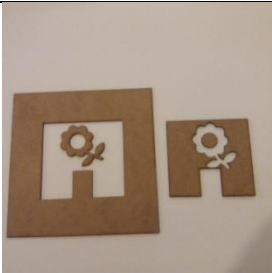
Έννοια: κατάστημα ρούχων

Ενότητα	Η γειτονιά μας
Έννοια	Κατάστημα ρούχων
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Πρώτη κίνηση, το μαγαζί: με τα δυο χέρια, ανοιχτά και όχι ενωμένα ο δείκτης και ο παράμεσος, κάνουν καμπύλη από ψηλά προς τα κάτω. Δεύτερη κίνηση: με τις δύο παλάμες ανοιχτές, κάνει κίνηση πάνω-κάτω στο στήθος του/της ταυτόχρονα.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί την τρισδιάστατη απεικόνιση για το κατάστημα ρούχων. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Αναπαράγουμε την εικόνα σε δισδιάστατη μορφή. Σταδιακά, με το τρισδιάστατο ενσφήνωμα εισάγουμε την απτική εικόνα και νοηματίζουμε.
- 3)** Συζητούμε με το παιδί για τις εμπειρίες του από τις φορές που έχει επισκεφθεί ένα κατάστημα ρούχων. Συζητούμε για το τι επιλέγει συνήθως να αγοράζει.
- 4)** Επισκεπτόμαστε ένα κατάστημα ρούχων της γειτονιάς. Συλλέγουμε πληροφορίες για την ταμπέλα, τη βιτρίνα, τα ράφια και την ταξινόμηση, ανάλογα με το μέγεθος ή το είδος, καθώς και για το ότι τα ρούχα έχουν καρτελάκια με τιμή. Τα παιδιά αγγίζουν τα ρούχα και μαντεύουν την υφή των υφασμάτων.
- 5)** Φέρνουμε ρούχα από το σπίτι, φτιάχνουμε το δικό μας κατάστημα ρούχων και πραγματοποιούμε διαδικασίες αγοράς και πώλησης με απτική νοηματική.
- 6)** Μέσα σε έναν σάκο βάζουμε διάφορα κομμάτια υφασμάτων διαφορετικής υφής. Το παιδί καλείται να πιάσει ένα κομμάτι ύφασμα και να το αναγνωρίσει.

Έννοια: ανθοπωλείο

Ενότητα	Η γειτονιά μας
Έννοια	Ανθοπωλείο
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Πρώτη κίνηση, το μαγαζί: με τα δυο χέρια, ανοιχτά και όχι ενωμένα ο δείκτης και ο παράμεσος, κάνουν καμπύλη από ψηλά προς τα κάτω. Δεύτερη κίνηση, το λουλούδι: με το ένα χέρι, η γροθιά κλειστή και, μετά, τα δάχτυλα ανοίγουν στη μύτη του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Με αφορμή την Πρωτομαγιά, επισκεπτόμαστε το ανθοπωλείο, για να αγοράσουμε λουλούδια, με τα οποία θα φτιάξουμε το μαγιάτικο στεφάνι. Συζητούμε με το παιδί για τις εμπειρίες του, όπως το αν έχει επισκεφτεί ανθοπωλείο, τι λουλούδια του αρέσουν, γιατί αγοράζουμε λουλούδια, πώς τα φυτεύουμε κ.λπ. Μαθαίνουμε πώς είναι η βιτρίνα, τι έχει ο χώρος, για παράδειγμα ψυγεία, ταμειακή μηχανή, γλάστρες. Τα παιδιά παρατηρούν απτικά τα διαφορετικά χαρακτηριστικά των λουλουδιών και τα μυρίζουν.

2) Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί την τρισδιάστατη απεικόνιση του ανθοπωλείου. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

3) Αναπαράγουμε την εικόνα σε δισδιάστατη μορφή. Σταδιακά, με το τρισδιάστατο ενσφήνωμα εισάγουμε την απτική εικόνα και νοηματίζουμε.

4) Έχουμε στη διάθεσή μας διαφορετικά λουλούδια και ζητούμε από το παιδί να τα αναγνωρίσει με την όσφρηση ή τα ταξινομούμε, σύμφωνα με το χρώμα.

5) Φυτεύουμε βολβούς σε γλάστρες, τα παρατηρούμε να μεγαλώνουν και έχουμε διαφορετικά είδη λουλουδιών στην αυλή μας.

6) Κατασκευάζουμε λουλούδια από διάφορα χαρτόνια ή χαρτιά και τα παιδιά καλούνται να τα αναγνωρίσουν και να τα ταξινομήσουν.

7) Μαθαίνουμε το τραγούδι «Λίγα λουλούδια», <https://www.youtube.com/watch?v=yZauzVPZ9zA> και το δραματοποιούμε με απτική νοηματική.

8) Θα μπορούσαμε να κατασκευάσουμε με το παιδί έναν απτικό χάρτη της γειτονιάς του.

ΕΝΟΤΗΤΑ 14

Η οικογένεια

Το θέμα «Η οικογένεια» εντάσσεται στο πρόγραμμα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων μελέτης περιβάλλοντος, συγκεκριμένα στην ενότητα «Παιδί και Περιβάλλον: Ανθρωπογενές περιβάλλον και αλληλεπίδραση». Η ικανότητα που επιδιώκεται να αναπτύξουν τα παιδιά είναι το να γνωρίσουν το εγγύς ανθρωπογενές περιβάλλον. Μέσα από διαθεματικές και ποικίλες δραστηριότητες, μπορούν τα παιδιά:

- να ενθαρρύνονται να εξερευνούν το άμεσο περιβάλλον: το σπίτι, το σχολείο, τη γειτονιά, το χωριό, την πόλη και
- να αναγνωρίζουν βασικές διαφορές τους (μονοκατοικία, πολυκατοικία, αριθμός αιθουσών του σχολείου, επαγγέλματα των ανθρώπων της γειτονιάς, ομοιότητες και διαφορές του χωριού και της πόλης) (ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Π.Ι., 2004β).

Σύμφωνα με το ΠΑΠΕΑ (1996), το θέμα εντάσσεται στην Περιοχή: Βασικές σχολικές δεξιότητες, Γενική Ενότητα: Προσαρμογή στο περιβάλλον, Ενότητα: Το κοινωνικό περιβάλλον. Διδακτικοί στόχοι της ενότητας είναι τα παιδιά:

- να περιγράφουν στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος,
- να αγαπούν και να φροντίζουν το φυσικό περιβάλλον,
- **να ξέρουν τον χώρο της κοινότητας μέσα στην οποία ζουν,**
- να συμμετέχουν στην πολιτιστική και στη θρησκευτική ζωή της κοινότητας,
- να γνωρίζουν τις σχέσεις αγοριού–κοριτσιού και
- να γνωρίζουν πώς να χρησιμοποιούν τον ελεύθερο χρόνο τους.

Μέσα από κατάλληλες βιωματικές δραστηριότητες και επισκέψεις, μπορούν τα παιδιά:

- να γνωρίζουν τα κεντρικά σημεία και τις υπηρεσίες της κοινότητας: πλατείες, δρόμους, εκκλησία, δημοτικό κατάστημα, ταχυδρομείο, πυροσβεστική υπηρεσία (περίπτερο, φούρνος, σουπερμάρκετ), λαϊκή αγορά κ.ά.,
- να μετακινούνται μέσα στην κοινότητα πεζή ή με τα μέσα μεταφοράς,
- να κάνουν χρήση των υπηρεσιών της κοινότητας, για παράδειγμα του ταχυδρομείου, της πυροσβεστικής υπηρεσίας, των πρώτων βοηθειών κ.λπ.,

- να εξοικειώνονται με τη σύγχρονη τεχνολογία (για παράδειγμα με τη χρήση ανελκυστήρα, ηλεκτρονικού υπολογιστή, καρτοτηλεφώνου κ.λπ.).

Σκοπός: Να γνωρίσουν τα πρόσωπα της οικογένειάς τους.

Περιεχόμενο γνωστικών αντικειμένων

ΓΛΩΣΣΑ

- Να μιλήσουν για την οικογένειά τους και να μιμηθούν τη φωνή τους.
- Να ακούσουν ιστορίες για την οικογενειακή ζωή.
- Να αφηγηθούν μια ιστορία με την οικογένειά τους.
- Να φτιάξουν με διάφορα υλικά μια πρόσκληση γάμου.
- Να ψυχαγωγηθούν με την αφήγηση οικογενειακών ιστοριών.
- Να ψυχαγωγηθούν με την αφήγηση παραμυθιών και ποιημάτων σχετικών με την οικογένεια.
- Κάθε έννοια γραμμένη σε γραφή βλεπόντων και braille.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

- Να μετρήσουν τα μέλη της οικογένειάς τους.
- Να συγκρίνουν τα μέλη των οικογενειών τους (περισσότερα ή λιγότερα).

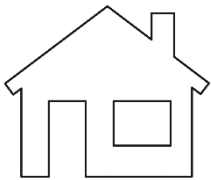
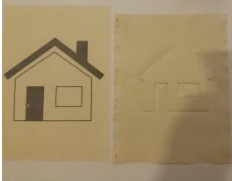
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- Να γνωρίσουν τα διάφορα είδη οικογένειας.
- Να γνωρίσουν τα χαρακτηριστικά των ηλικιών.
- Να ηχογραφήσουν και να αναγνωρίζουν τις φωνές των μελών της οικογένειάς τους.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ

- Να μάθουν ένα νανούρισμα.
- Να μάθουν ένα τραγούδι για την οικογένεια.
- Να κατασκευάσουν με διάφορα υλικά ένα κολάζ με την οικογένειά τους.
- Να δραματοποιήσουν ένα παραμύθι σχετικό με γάμο.
- Να κάνουν με παντομίμα σκηνές από την οικογένειά τους.

Έννοια: σπίτι

Ενότητα	Η οικογένεια
Έννοια	Σπίτι
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-stoixeia-polhs
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δυο χέρια αντικριστά, κλειστά και ενωμένα τα δάχτυλα, ενώνονται ψηλά από τα δάχτυλά του/της και σχηματίζουν γωνία.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Ενθαρρύνουμε το παιδί να επεξεργαστεί το κουκλόσπιτο, αρχικά μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

2) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

3) Παίζουμε με το κουκλόσπιτο, μιλούμε και εξερευνούμε τα δωμάτια, τα έπιπλα και τα αντικείμενα του σπιτιού.

4) Κατασκευάζουμε μαζί με το παιδί ένα σπίτι με απλά απτικά υλικά χειροτεχνίας, τουβλάκια και πλαστελίνη. Καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα. Παρουσιάζουμε στο παιδί και την απτική εικόνα.

5) Έχουμε τρεις απτικές εικόνες και το αντικείμενο–σπίτι. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα. Λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.

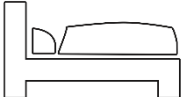
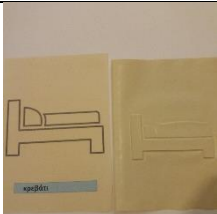
6) Συζητούμε με το παιδί για τα χαρακτηριστικά του δικού του σπιτιού και με απλά υλικά (χαρτόνι, ξυλάκια) κατασκευάζουμε μια κάτοψη του σπιτιού του σε ατομικό χαρτί ή σε μακέτα. Μαθαίνουμε τα σχήματα: τετράγωνο και τρίγωνο. Εμπλουτίζουμε το λεξιλόγιο, κατονομάζοντας τα δωμάτια και τα βασικά χαρακτηριστικά τους.

7) Παρουσιάζουμε απτικές εικόνες, μακέτες ή περιγράφουμε και συγκρίνουμε είδη διαφορετικών σπιτιών (μονοκατοικία, διαμέρισμα κ.ά).

8) Φτιάχνουμε με κάθε παιδί έναν πίνακα από απτικές κάρτες, που δηλώνει τα χαρακτηριστικά του σπιτιού του (ασανσέρ, καμινάδα, σκάλα, αυλή κ.λπ.).

9) Ακούμε το τραγούδι «Να κάνουμε ένα σπίτι»,
<https://www.youtube.com/watch?v=4l1jEQc8hQM>.

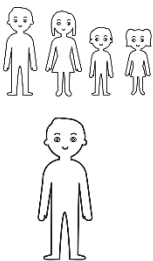
Έννοια: κρεβάτι

Ενότητα	Η οικογένεια
Έννοια	Κρεβάτι
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-spiti
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, πρώτη κίνηση: αντικριστά και κλειστές οι δύο παλάμες κάνουν κίνηση από μπροστά προς τα πίσω. Δεύτερη κίνηση: ενώνει τις παλάμες από την εσωτερική πλευρά, τις ακουμπά στο αυτί του/της και γέρνει το κεφάλι του/της πάνω τους.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Παίζουμε στο κουκλόσπιτο και δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί ένα κρεβάτι-μινιατούρα. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Κατασκευάζουμε ένα κρεβάτι με απλά υλικά χειροτεχνίας (πλαστελίνη, πηλό, ξυλάκια, τουβλάκια).
- 3)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 4)** Έχουμε τρεις απτικές εικόνες και το αντικείμενο-κρεβάτι. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα. Πάντα λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.
- 5)** Ακούμε και δραματοποιούμε το τραγούδι «Πέντε μαϊμουδάκια πάνω στο κρεβάτι», <https://www.youtube.com/watch?v=ns5ot4vSxZ8>. Μαθαίνουμε να μετράμε από το ένα μέχρι το πέντε.
- 6)** Κάνουμε με παντομίμα πώς πηγαίνουμε για ύπνο στο κρεβάτι και πώς σηκώνόμαστε το πρωί.

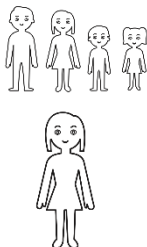
Έννοια: πατέρας

Ενότητα	Η οικογένεια
Έννοια	Πατέρας
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-oikogeneia
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, ενώνει τον αντίχειρα και τον δείκτη και τα βάζει κοντά στην άκρη από το στόμα του/της και τα τρίβει (σαν να στρίβει το μουστάκι).

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Παρουσιάζουμε στο παιδί τα μέλη μιας οικογένειας από κούκλες και ονομάζουμε κάθε μέλος.
- 2)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 3)** Συζητούμε για τον πατέρα και κάθε παιδί περιγράφει τον πατέρα του (την εξωτερική του εμφάνιση, τι του αρέσει να κάνει με τον πατέρα του, αν του λέει καληνύχτα, όταν πάει για ύπνο κ.ά.).
- 4)** Καλούμε τον πατέρα κάθε παιδιού ξεχωριστά, για να τον γνωρίσει η τάξη μας, να του γνωρίσουμε τους φίλους του παιδιού και τα αγαπημένα του παιχνίδια.
- 5)** Φτιάχνουμε έναν πίνακα αναφοράς για το επάγγελμα του πατέρα των παιδιών.
- 6)** Μαθαίνουμε το τραγούδι από το διαδίκτυο «Ο καλύτερος μπαμπάς του κόσμου είσαι εσύ», https://www.youtube.com/watch?v=zORQJlf_Pss.

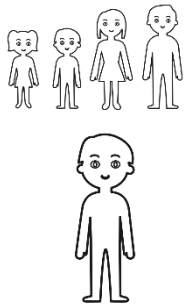
Έννοια: μητέρα

Ενότητα	Η οικογένεια
Έννοια	Μητέρα
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-oikogeneia
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, σε χούφτα και ενωμένοι ο αντίχειρας με δείκτη, κάνει κύκλο στο μάγουλό του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Παρουσιάζουμε στο παιδί τα μέλη μιας οικογένειας από κούκλες και ονομάζουμε κάθε μέλος.
- 2)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 3)** Συζητούμε για τη μητέρα και κάθε παιδί περιγράφει τη μητέρα του (την εξωτερική της εμφάνιση, τι του αρέσει να κάνει με τη μητέρα του, αν της λέει καληνύχτα, όταν πάει για ύπνο κ.ά.).
- 4)** Καλούμε τη μητέρα κάθε παιδιού ξεχωριστά, για να τη γνωρίσει η τάξη μας και να φτιάξει αγαπημένα φαγητά ή γλυκά.
- 5)** Οι μαθητές, με τη μουσική, περπατάνε σαν τη μητέρα τους ή μιμούνται ό,τι κάνουν στο σπίτι.
- 6)** Μαθαίνουμε το τραγούδι από το διαδίκτυο «Η καλύτερη μαμά του κόσμου», <https://www.youtube.com/watch?v=GSJSMWIWOU4>.
- 7)** Διαβάζουμε το παραμύθι «Η καλύτερη μαμά» (Ιωάννα Μπαμπέτα, εκδόσεις: Πατάκη).

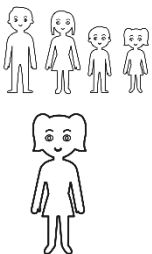
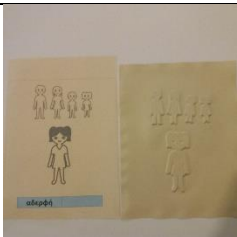
Έννοια: αδερφός

Ενότητα	Η οικογένεια
Έννοια	Αδερφός
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-oikogeneia
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, η πρώτη κίνηση σαν το αγόρι: με το ένα χέρι, ενώνει τον αντίχειρα και τον δείκτη, τα βάζει κοντά στην άκρη από το στόμα του/της και τα τρίβει (σαν να στρίβει το μουστάκι). Δεύτερη κίνηση: το χέρι μπροστά του/της, ανοιχτά δάχτυλα μόνο ο δείκτης και ο παράμεσος, και τα κουνά πάνω–κάτω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Παρουσιάζουμε στο παιδί τα μέλη μιας οικογένειας από κούκλες και ονομάζουμε κάθε μέλος.
- 2)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 3)** Συζητούμε με τα παιδιά για τα αδέρφια τους και τα ενθαρρύνουμε να μοιραστούν με τους συμμαθητές τους τις εμπειρίες τους από δραστηριότητες και παιχνίδια που κάνουν μαζί με τα αδέρφια τους.
- 4)** Συζητούμε για το αν τα παιδιά έχουν αδερφό και γράφουμε τα ονόματά τους.

Έννοια: αδερφή

Ενότητα	Η οικογένεια
Έννοια	Αδερφή
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-oikogeneia
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, η πρώτη κίνηση σαν το κορίτσι: με το ένα χέρι, ανοιχτός μόνο ο δείκτης, το φέρνει στο μάγουλό του/της και χαϊδεύει μπροστά. Δεύτερη κίνηση: το χέρι μπροστά του/της, ανοιχτά δάχτυλα μόνο ο δείκτης και ο παράμεσος, και τα κουνά πάνω-κάτω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Παρουσιάζουμε στο παιδί τα μέλη μιας οικογένειας από κούκλες και ονομάζουμε κάθε μέλος.
- 2)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 3)** Συζητούμε με τα παιδιά για τη δομή της οικογένειάς τους, εστιάζοντας στα αδέρφια τους. Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να μας πουν το όνομα και να μας μιλήσουν για τα αδέρφια τους.
- 4)** Συζητούμε για το αν τα παιδιά έχουν αδερφή και γράφουμε τα ονόματά τους.

ΕΝΟΤΗΤΑ 15

Τα παιχνίδια

Το θέμα «Τα παιχνίδια» εντάσσεται στο «Πρόγραμμα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων μελέτης περιβάλλοντος», συγκεκριμένα στην ενότητα «Παιδί και Περιβάλλον: Φυσικό περιβάλλον και αλληλεπίδραση». Η ικανότητα που επιδιώκεται να αναπτύξουν τα παιδιά είναι το να αντιλαμβάνονται την κίνηση των αντικειμένων και τις απλές γενικές αρχές που τη διέπουν. Μέσα από διαθεματικές δραστηριότητες, μπορούν τα παιδιά:

- να ανακαλύπτουν ότι τα αντικείμενα κινούνται, επιταχύνουν ή σταματούν, όταν τα σπρώχνουν (για παράδειγμα σέρνουν με το σκοινάκι ένα παιχνίδι με ρόδες κ.ά.),
- να παρατηρούν και να περιγράφουν πώς κάποια παιχνίδια κινούνται (για παράδειγμα η μπάλα κυλά κ.ά.),
- να εξετάζουν και να χειρίζονται τα κινούμενα μέρη μιας κατασκευής (για παράδειγμα τις ρόδες στο αυτοκινητάκι κ.ά.) και
- να «πειραματίζονται» με τους ήχους που παράγονται με τη δόνηση αντικειμένων (για παράδειγμα κατασκευάζουν διάφορα απλά μουσικά όργανα και δοκιμάζουν τους ήχους τους) (ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Π.Ι., 2004β).

Σύμφωνα με το ΠΑΠΕΑ (1996), το θέμα εντάσσεται στην Περιοχή: Κοινωνική Προσαρμογή, Γενική Ενότητα: Κοινωνική συμπεριφορά, Ενότητα: Συνεργασία με τους άλλους/ες. Διδακτικοί στόχοι της ενότητας είναι τα παιδιά:

- να εκφράζουν φιλικά αισθήματα προς τους/τις άλλους/ες,
- **να παίζουν τηρώντας τους κανόνες του παιχνιδιού** και
- να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων.

Μέσα από κατάλληλες βιωματικές δραστηριότητες με **παιχνίδια**, τα παιδιά μαθαίνουν να οργανώνουν και να εκτελούν παιχνίδια, με τα οποία ασκούνται στην τήρηση των κανόνων.

Σκοπός: Να αντιληφθούν τον σκοπό και τη λειτουργία των παιχνιδιών.

Περιεχόμενο γνωστικών αντικειμένων

ΓΛΩΣΣΑ

- Να περιγράψουν το αγαπημένο τους παιχνίδι με επιχειρήματα για την προτίμησή τους.
- Να καταγράψουν τους κανόνες ενός παιχνιδιού.
- Να απομνημονεύσουν λαχνίσματα.
- Να διαβάσουν τους κανόνες ενός παιδαγωγικού παιχνιδιού.
- Να απολαύσουν την αφήγηση ιστοριών σχετικών με διάφορα παιχνίδια.
- Κάθε έννοια γραμμένη σε γραφή βλεπόντων και braille.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

- Να ταξινομήσουν τα παιχνίδια της τάξης με βάση το υλικό, τον ήχο κ.ά.
- Να γνωρίσουν τα διάφορα σχήματα.

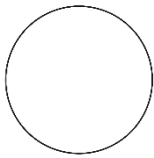
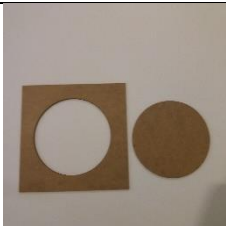
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- Να γνωρίσουν παιχνίδια άλλων εποχών μέσα από κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό.
- Να πειραματιστούν και να κάνουν υποθέσεις για τους ήχους που παράγονται με την κρούση διαφορετικών υλικών.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ

- Να χρησιμοποιήσουν διάφορα υλικά και να κατασκευάσουν κούκλες.
- Να πλάσουν με ζυμάρι ή με πλαστελίνη το πρόσωπο μιας κούκλας και να το βάψουν.
- Να χρησιμοποιήσουν διάφορα εσωτερικά υλικά και να κατασκευάσουν μαράκες, προκειμένου να παραγάγουν διαφορετικό ήχο.
- Να μάθουν τραγούδια που συνοδεύουν διάφορα παιχνίδια.
- Να ανταποκριθούν σε συνθήματα και σε οδηγίες, σχετικά με την κίνηση.
- Να παίξουν ομαδικά παιχνίδια.
- Να αναπτύξουν ταχύτητα και συντονισμό κινήσεων, συμμετέχοντας σε διάφορα παιχνίδια.

Έννοια: μπάλα

Ενότητα	Παιχνίδια
Έννοια	Μπάλα
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-paixnidia
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, με λυγισμένα τα δάχτυλα μπροστά του/της, σχηματίζει κύκλο και κάνει την κίνηση πάνω-κάτω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Έχουμε στη διάθεσή μας μία μπάλα με κουδουνάκι μέσα και τη δίνουμε στο παιδί, για να την επεξεργαστεί. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Την κουνάμε, για να ακουστεί ο ήχος. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

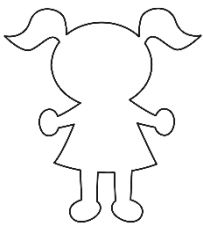
2) Παρουσιάζουμε στο παιδί μπάλες διαφορετικού μεγέθους, δερμάτινες, πλαστικές, αφρώδεις, πάνινες, με ήχους. Το παιδί τις αναγνωρίζει και τις ομαδοποιεί, σύμφωνα με το μέγεθος, την υφή ή το χρώμα τους. Μαθαίνουμε το σχήμα: κύκλος. Λέμε τη λέξη «μπάλα» και το νόημα.

3) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

4) Έχουμε τρεις απτικές εικόνες και το αντικείμενο μπάλα. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα. Πάντα λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.

5) Οργανώνουμε ομαδικά ή ατομικά παιχνίδια με μπάλες: την κυλάμε και την πιάνουμε στο πάτωμα, την πετάμε από το ένα χέρι στο άλλο, τη ρίχνουμε σε έναν στόχο, την κυλάμε στο πάτωμα μέσα στα ανοιχτά πόδια μας, την κυλάμε σε έναν/μία φίλο/η μας και μας την επιστρέφει. Επίσης, τα παιδιά μπαίνουν σε σειρά και το ένα τη δίνει στο άλλο προς τα μπροστά ή προς τα πίσω. Εναλλακτικά, τα παιδιά κάθονται σε κύκλο στο πάτωμα και πετάνε την μπάλα το ένα στο άλλο, λέγοντας με απτική νοηματική το αγαπημένο τους παιχνίδι, φαγητό, ζώο κ.λπ.

Έννοια: κούκλα

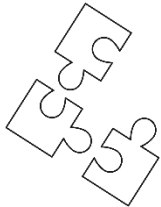
Ενότητα	Παιχνίδια
Έννοια	Κούκλα
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-paixnidia
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, κλείνει όλα τα δάχτυλα και κάνει την κίνηση δεξιά-αριστερά.

Ο/η εκπαιδευτικός, για τα παιδιά με προβλήματα όρασης, από την αρχή του σχολικού έτους χρησιμοποιεί την κούκλα braille, η οποία έχει στην κοιλιά της το εξάστιγμο. Αρχικά, για την ψυχαγωγία τους (τη συστήνει ως φίλη τους) και, αργότερα, ως εκπαιδευτικό εργαλείο εκμάθησης της γραφής braille.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Επεξεργαζόμαστε μαζί με το παιδί την κούκλα και την ονομάζουμε Μπραλίνα. Κρατάμε τα χέρια του παιδιού και του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Της δίνουμε φωνή, για να μιλήσει με τα παιδιά, προκαλώντας τη βιωματική επικοινωνία και είναι η κούκλα της τάξης μας. Λέμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Κατασκευάζουμε γαντόκουκλες ή κούκλες με ανακυκλώσιμα υλικά, τις βαφτίζουμε και παίζουμε κουκλόθεατρο.
- 3)** Μπερδεύουμε την κούκλα με άλλα παιχνίδια και ζητούμε από το παιδί να εντοπίσει και να μας δώσει την κούκλα. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 4)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 5)** Οργανώνουμε τη γωνιά των συναισθημάτων, δίνουμε ρόλο στην Μπραλίνα, η οποία βοηθά τα παιδιά να εκφράζουν τα συναισθήματά τους ή να επιλύουν προβληματικές καταστάσεις.

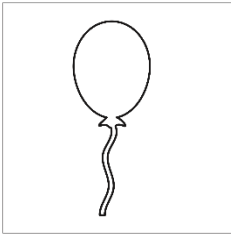
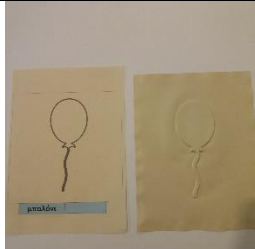
Έννοια: παζλ

Ενότητα	Παιχνίδια
Έννοια	Παζλ
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-paixnidia
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, ανοιχτά και ενωμένα οι δείκτες και οι μεσαίοι, σχηματίζουν ευθεία μπροστά του/της και μετά, έτσι ενωμένα, κάνουν κίνηση χιαστί.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Ο/η εκπαιδευτικός μαζί με τα παιδιά κατασκευάζουν απτικό παζλ-παρουσιολόγιο. Το παιδί καθημερινά έρχεται σε επαφή με το παζλ, αφού το καθοδηγούμε να βρει και να τοποθετήσει το κομμάτι με το δικό του σύμβολο (για παράδειγμα η Μελίνα το κάστρο, ο Θοδωρής το τουβλάκι κ.λπ). Λέμε τη λέξη «παζλ» και το νόημα.
- 2)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 3)** Έχουμε τρεις απτικές εικόνες και το αντικείμενο παζλ. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα. Πάντα λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.
- 4)** Οργανώνουμε παιχνίδια με απτικά παζλ και βοηθούμε το παιδί, προκειμένου να ενισχυθεί η παρατηρητικότητα του και να βελτιωθεί η συνδυαστική του αντίληψη.
- 5)** Κατασκευάζουμε με γραφή braille και βλεπόντων απτικά παζλ φωνολογικής ενημερότητας και αρίθμησης. Ζητούμε από το παιδί να τα εντοπίσει, λέμε ξανά τη λέξη, νοηματίζουμε και, τέλος, το επιβραβεύουμε.

Έννοια: μπαλόνι

Ενότητα	Παιχνίδια
Έννοια	Μπαλόνι
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-paixnidia
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, φέρνει τα χέρια του/της με ανοιχτά δάχτυλα κοντά στο πρόσωπο του/της, έπειτα τα ανοίγει σιγά-σιγά (όπως φουσκώνει το μπαλόνι).

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Κρατάμε ένα μπαλόνι, παίρνουμε τα χέρια του παιδιού και το φουσκώνουμε. Το παιδί το επεξεργάζεται, αισθάνεται με τα χέρια του την αλλαγή στο μέγεθος του μπαλονιού. Κρατώντας τα χέρια του, το καθοδηγούμε και του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Λέμε τη λέξη «μπαλόνι» και το νόημα.
- 2)** Μπερδεύουμε ένα φουσκωμένο μπαλόνι με άλλα αντικείμενα και ζητούμε από το παιδί να μας το δώσει. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 3)** Στο πάτωμα, σε κύκλο, παίζουμε με το παιδί διάφορα παιχνίδια με το μπαλόνι, ενώ παράλληλα νοηματίζουμε τη λέξη.
- 4)** Ο/η εκπαιδευτικός βοηθά και φουσκώνει με τα παιδιά μπαλόνια και τα διακοσμεί κάθε παιδί, όπως θέλει (κολλάμε χαρτάκια, πον πον, φτιάχνουμε προσωπάκια).
- 5)** Δίνουμε από ένα μπαλόνι σε κάθε παιδί και τους ζητούμε να το σπάσουν με όποιον τρόπο θέλουν.
- 6)** Φτιάχνουμε μια τρύπα σε ένα μεγάλο χαρτόνι και ζητούμε από το παιδί να περάσει το μπαλόνι μέσα από την τρύπα.
- 7)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 8)** Τοποθετούμε τα παιδιά σε ζευγάρια, πλάτη με πλάτη. Πιάνονται από τα χέρια και ανάμεσα στις πλάτες τους τοποθετείται ένα μπαλόνι. Τα παιδιά προσπαθούν να σπάσουν το μπαλόνι, χωρίς να λύσουν τα χέρια τους.

ΕΝΟΤΗΤΑ 16

Τα ζώα

Το θέμα «Τα ζώα» εντάσσεται στο πρόγραμμα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων μελέτης περιβάλλοντος, συγκεκριμένα στην ενότητα «Παιδί και Περιβάλλον: Φυσικό περιβάλλον και αλληλεπίδραση». Η ικανότητα που επιδιώκεται να αναπτύξουν τα παιδιά είναι να διευρύνουν τις γνώσεις τους για τους ζωικούς οργανισμούς. Μέσα από επισκέψεις, από κατάλληλες διαθεματικές δραστηριότητες και με την αξιοποίηση κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού, μπορούν τα παιδιά:

- να γνωρίσουν γενικές κατηγορίες ζώων στο περιβάλλον στο οποίο ζουν και να ανακαλύψουν ομοιότητες και διαφορές, σχετικά με τον τόπο διαβίωσής τους (για παράδειγμα ζώα του δάσους, κατοικίδια, πουλιά κ.ά.), τα εξωτερικά χαρακτηριστικά τους (για παράδειγμα κεφάλι, πόδια, ουρά κ.ά.), την τροφή τους και τον τρόπο αναπαραγωγής τους (για παράδειγμα αυγά κ.ά.),
- να διαπιστώσουν ότι τα έμβια όντα αναπαράγουν το δικό τους είδος (για παράδειγμα η γάτα γεννά γατάκια, το σκυλί γεννά σκυλάκια κ.ο.κ.),
- να αναγνωρίσουν ότι τα ζώα, για να επιβιώσουν, χρειάζονται νερό, τροφή και αέρα και πως διαθέτουν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, προκειμένου να προστατευθούν είτε από τα άλλα ζώα είτε από τις καιρικές συνθήκες (για παράδειγμα ο λαγός τρέχει, η χελώνα έχει καβούκι, ο σκαντζόχοιρος έχει αγκάθια κ.ά.),
- να συνειδητοποιούν τις τροφικές σχέσεις μεταξύ των διαφόρων οργανισμών τόσο σε χερσαία οικοσυστήματα (για παράδειγμα γρασίδι, πρόβατο, άνθρωπος κ.ά.) όσο και σε θαλάσσια (για παράδειγμα φύκια, μικρά ψάρια, μεγάλα ψάρια κ.ά.) και να τις απεικονίζουν σε πίνακες καταγραφής (για παράδειγμα, τα παιδιά κατασκευάζουν έναν πίνακα με διάφορες εικόνες ζώων και διάφορα είδη τροφής που προσδιορίζουν τις τροφικές σχέσεις κ.ά.) και
- να συζητούν και να αντιλαμβάνονται ότι υπήρξαν κατηγορίες ζώων που έζησαν σε παλαιότερες εποχές και δεν υπάρχουν σήμερα, όπως, για παράδειγμα, οι δεινόσαυροι (ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Π.Ι., 2004β).

Σύμφωνα με το ΠΑΠΕΑ (1996), το θέμα εντάσσεται στην Περιοχή: Κοινωνική Προσαρμογή, Γενική Ενότητα: Προσαρμογή στο περιβάλλον, Ενότητα: Το Κοινωνικό περιβάλλον. Διδακτικοί στόχοι της ενότητας είναι τα παιδιά:

- **να περιγράφουν στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος,**
- να ερμηνεύουν στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος,
- να αγαπούν και να φροντίζουν το φυσικό περιβάλλον,
- να ξέρουν τον χώρο της κοινότητας στην οποία ζουν,
- να συμμετέχουν στην πολιτιστική ζωή της κοινότητας,
- να συμμετέχουν στη θρησκευτική ζωή της κοινότητας,
- να γνωρίζουν τις σχέσεις αγοριού–κοριτσιού και
- να χρησιμοποιούν τον ελεύθερο χρόνο.

Μέσα από κατάλληλες βιωματικές δραστηριότητες, τα παιδιά πρέπει να μπορούν:

- να περιγράφουν τα ζώα (χαρακτηριστικά γνωρίσματα, τροφή, ανάπτυξη, αναπαραγωγή, σχέση με τα πρόσωπα της οικογένειας κ.λπ).

Σκοπός: Να διευρύνουν τις γνώσεις τους για τους ζωικούς οργανισμούς.

Περιεχόμενο γνωστικών αντικειμένων

ΓΛΩΣΣΑ

- Να ενημερωθούν για την παγκόσμια ημέρα των ζώων.
- Να γνωρίσουν τις φωνές των ζώων (το πρόβατο βελάζει - «μπε», η γάτα νιαουρίζει - «νιαου», ο σκύλος γαβγίζει – «γαβ» κ.λπ.)
- Να περιγράψουν το αγαπημένο τους ζώακι με επιχειρήματα για την προτίμησή τους.
- Να ακούσουν τραγούδια για ζώα.
- Να παρακολουθήσουν/να ακούσουν ντοκιμαντέρ σχετικά με ζώα.
- Να απομνημονεύσουν αινίγματα και παροιμίες σχετικά με τα ζώα.
- Να εντοπίσουν ομοιότητες και διαφορές στα ζώα, σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά τους, την τροφή τους, το σπίτι τους κ.ά.
- Να ψυχαγωγηθούν με την αφήγηση παραμυθιών και ιστοριών που αναφέρονται στα ζώα.
- Κάθε έννοια γραμμένη σε γραφή βλεπόντων και braille.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

- Να διαχωρίσουν και να ταξινομήσουν τα ζώα, ανάλογα με το σπίτι τους.
- Να διαχωρίσουν και να ταξινομήσουν τα ζώα που έχουν δύο ή τέσσερα πόδια ή ουρά.
- Να διαχωρίσουν και να αντιστοιχίσουν τα ζώα με τα μωρά τους.

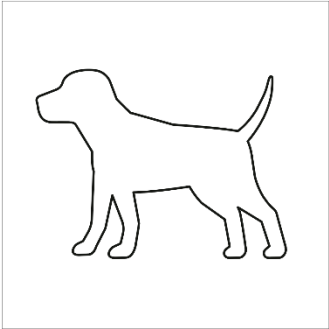
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- Να επισκεφτούν το Αττικό Ζωολογικό Πάρκο, με δραστηριότητες προσαρμοσμένες στις ανάγκες και τις δυνατότητες των παιδιών.
- Να γνωρίσουν τα προϊόντα που μας δίνουν τα ζώα (μαλλί, γάλα, αυγά, κρέας κ.ά.).

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ

- Να κατασκευάσουν με διάφορα υλικά το αγαπημένο τους ζώακι.
- Να φτιάξουν ομαδική κατασκευή με τα κατοικίδια ζώα.
- Να μάθουν τραγούδια που αναφέρονται σε ζώα.
- Να παίξουν μουσικά παιχνίδια (τραγουδούμε με τις φωνές των ζώων).
- Να αναπαραστήσουν τα ζώα με κινήσεις του σώματός τους.

Έννοια: σκύλος

Ενότητα	Ζώα
Έννοια	Σκύλος
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-zoa
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια αντικριστά, με λυγισμένα δάχτυλα και τα ανοιγοκλείνει ταυτόχρονα.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Με έναυσμα την παγκόσμια ημέρα των ζώων (4 Οκτωβρίου), ο/η εκπαιδευτικός προσπαθεί να ανακαλύψει τις γνώσεις και τις εμπειρίες των παιδιών. Ενδεικτικές ερωτήσεις του/της εκπαιδευτικού: «Ποια παιδιά έχουν σκύλο στο σπίτι ή στην αυλή;», «Τα αγαπάτε;», «Ξέρετε να το φροντίζετε;», «Τι τρώει;», «Είναι δεμένος ή ελεύθερος;», «Πώς νομίζετε ότι νιώθει ο σκύλος σας;». Ο/η εκπαιδευτικός γράφει τις απαντήσεις σε καρτελάκια (βλεπόντων & braille) και τις μετατρέπει σε απτικές, για παράδειγμα στην απάντηση «Το αγαπώ» βάζει μια καρδιά ή στην απάντηση «Τρώει κόκκαλα» βάζει ένα κόκαλο. Σε χαρτί του μέτρου, στον κύκλο, γράφει τη λέξη «**Σκύλος**» (βλεπόντων & braille) και από κάτω κολλά και ένα παιχνίδι-σκύλο. Στην άκρη των ακτίνων του κύκλου κολλούν τα παιδιά τις απτικές κάρτες με τις απαντήσεις.

2) Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί ένα παιχνίδι-σκυλάκι, αρχικά μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

3) Καλούμε στο σχολείο έναν γονέα που έχει σκύλο, για να γνωριστούμε και, ενδεχομένως, για να μας αφηγηθεί μια ιστορία με τον σκύλο του.

4) Ακούμε τη φωνή του σκύλου, τη μιμούμαστε

(https://www.iema.gr/data/EducationalProjects/Melina/Tracks/Hxoi/Zwa_Skhlos.mp)

και με το σώμα μας αναπαριστούμε τον σκύλο.

5) Μπερδεύουμε το σκυλάκι με άλλα αντικείμενα και ζητούμε από το παιδί να το εντοπίσει και να μας το δώσει. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

6) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

7) Έχουμε τρεις απτικές εικόνες και το παιχνίδι-σκύλος. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα, λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.

8) Συζητούμε με τα παιδιά για τους σκύλους-οδηγούς. Προσκαλούμε τους εκπαιδευτές των σκύλων-οδηγών να επισκεφθούν το σχολείο μας και να μιλήσουν στα παιδιά για το πρόγραμμα της εκπαίδευσης.

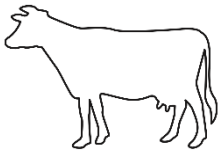
Έννοια: γάτα

Ενότητα	Ζώα
Έννοια	Γάτα
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-zoa
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια και με λυγισμένα δάχτυλα, το ένα σταθερό, και το άλλο έρχεται από πάνω και το ξύνει.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Έχουμε στη διάθεσή μας μια λούτρινη γάτα, ο/η εκπαιδευτικός της δίνει όνομα και φωνή και τα παιδιά θέτουν ερωήματα, όπως: «Πόσα ποδαράκια έχεις;», «Τι τρως;», «Πού ζεις;», «Τι σου αρέσει να κάνεις;», «Πώς είναι το δέρμα σου;». Κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες της γάτας. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Φτιάχνουμε στο πάτωμα μια φωλιά με ένα στεφάνι γυμναστικής και καθοδηγούμε το παιδί να βάλει τη γάτα στη φωλιά της.
- 3)** Δημιουργούμε γάτες από χαρτόνι και μαλλί πλεξίματος. Μαθαίνουμε την έννοια: **χνουδωτό**.
- 4)** Διαβάζουμε το παραμύθι «Αχ γιατί να είμαι γάτα» (Μαριανίνα Κριεζή, εκδόσεις: Άμμος) και το δραματοποιούμε.
- 5)** Ακούμε τη φωνή της γάτας και τη μιμούμαστε, https://www.iema.gr/data/EducationalProjects/Melina/Tracks/Hxoi/Zwa_Gata.mp3 ή το τραγούδι «Το γατάκι» της Κυνηγού-Φλάμπουρα.
- 6)** Μπερδεύουμε τη γάτα με άλλα αντικείμενα και ζητούμε από το παιδί να την εντοπίσει και να μας το δώσει. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 7)** Αν υπάρχει η δυνατότητα, οργανώνουμε επίσκεψη σε κτηνιατρείο, μιλάμε με τον κτηνίατρο και γνωρίζουμε τον χώρο.
- 8)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

Έννοια: αγελάδα

Ενότητα	Ζώα
Έννοια	Αγελάδα
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-zoa
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Δύο κινήσεις και με τα δύο χέρια: στην πρώτη κίνηση, τα χέρια γροθιά, με ανοιχτά δάχτυλα τον αντίχειρα και το μικρό προς τα μέσα γυρισμένα, τα βάζει ψηλά ανάμεσα από το κεφάλι και τα γυρίζει μπροστά. Δεύτερη κίνηση: τα χέρια γροθιά και τα ανοιγοκλείνει μπροστά στο σώμα του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Έχουμε στη διάθεσή μας ένα βιβλίο με τα ζώα της φάρμας και παίρνουμε πληροφορίες, όπως: «Πού ζει η αγελάδα;», «Πώς λένε το παιδάκι της;», «Τι χρώμα έχει;», «Τι τρώει;», «Τι προϊόντα μας δίνει;». Δίνουμε στο παιδί ένα πλαστικό ζώακι - αγελάδα και, κρατώντας τα χέρια του, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

2) Με απτικά υλικά και αφρώδες άσπρο χαρτί κατασκευάζουμε μια αγελάδα. Κόβουμε με το παιδί μικρά τετράγωνα χαρτάκια σε τσόχα και τα κολλάμε, για να την κάνουμε ασπρόμαυρη. Μαθαίνουμε το σχήμα: **τετράγωνο**.

3) Ακούμε τη φωνή της αγελάδας

https://www.iema.gr/data/EducationalProjects/Melina/Tracks/Hxoi/Zwa_Agelades.mp3 ή το τραγούδι «Η καλή μας αγελάδα» και κάνουμε παντομίμα.

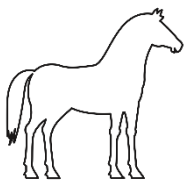
4) Διαβάζουμε το παραμύθι «Η αγελάδα βουνό» (Σταματούλα Τσιάντη, εκδόσεις: Παπαδόπουλος).

5) Στο πρόγραμμα κουζίνας, μπορούμε να φτιάξουμε συνταγές με γάλα, γιαούρτι ή τυρί.

6) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

7) Έχουμε τρεις απτικές εικόνες και το παιχνίδι-αγελάδα. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα, λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.

Έννοια: άλογο

Ενότητα	Ζώα	
Έννοια	Άλογο	
Ηλεκτρονικ ή μήτρα		
Piaf Thermo- form		
Μήτρα		
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-zoa	
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, η μία παλάμη με κλειστά τα δάχτυλα σε οριζόντια θέση, βάζει από πάνω της το άλλο χέρι του/της όρθιο ανάμεσα από τον δείκτη και τον παράμεσο, κάνοντας κυκλική κίνηση.	

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Ακούμε τη φωνή του αλόγου

https://www.iema.gr/data/EducationalProjects/Melina/Tracks/Hxoi/Zwa_Alogo.mp3 ή

το τραγούδι «Το αλογάκι» της Κυνηγού-Φλάμπουρα. Συζητούμε για τα ζώα της φάρμας και παίρνουμε πληροφορίες, όπως: «Η οικογένεια του αλόγου», «Τι τρώει το άλογο;», «Τα παλιά χρόνια ήταν μεταφορικό μέσο» κ.λπ. Με το σώμα τα παιδιά αναπαριστούν το άλογο: τρέχουν, πηδούν εμπόδια, στηρίζονται στα τέσσερα ή κλωτσούν με τα πόδια και, όταν σταματά η μουσική, χλιμιντρίζουν.

2) Παίζουμε γλωσσικά παιχνίδια, όπως «Το άλογο χλιμιντρίζει», «Η γάτα νιαουρίζει», «Ο σκύλος γαβγίζει».

3) Βάζουμε πλαστικά παιχνίδια - αλογάκια στη σειρά από το μεγαλύτερο στο μικρότερο. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα. Μαθαίνουμε τις έννοιες: **μικρό, μεσαίο, μεγάλο.**

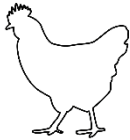
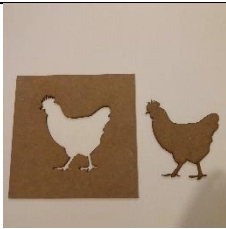
4) Βρίσκουμε λέξεις από τη φωνή Α, τις κάνουμε απτικές σε καρτέλες και τις γράφουμε σε γραφή βλεπόντων και braille.

5) Κάνουμε ομαδική εργασία «Άλογα στο λιβάδι».

6) Αναπαράγουμε την εικόνα σε δισδιάστατη μορφή. Σταδιακά, με το τρισδιάστατο ενσφήνωμα εισάγουμε την απτική εικόνα και νοηματίζουμε.

7) Έχουμε τρεις απτικές εικόνες αντικειμένων και το παιχνίδι-άλογο. Ζητάμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα. Πάντα λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.

Έννοια: κότα

Ενότητα	Ζώα
Έννοια	Κότα
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-zoa
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, λυγισμένος ο δείκτης προς τα έξω στη μύτη του/της και κάνει την κίνηση μπροστά-πίσω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Διαβάζουμε το παραμύθι «Η κόκκινη κότα» (Ζωρζ Σαρή, εκδόσεις: Πατάκη). Παίρνουμε πληροφορίες από το διαδίκτυο και συζητούμε θέματα, όπως: «Τι τρώει;», «Πώς λέγονται τα παιδάκια της;», «Το προϊόν που μας δίνει είναι τα αυγά» κ.λπ. Δίνουμε στο παιδί ένα παιχνίδι-κότα και, κρατώντας τα χέρια του, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Ονομάζουμε σε απτική νοηματική τα διάφορα μέρη του σώματός της (φτερά, πόδια, σώμα, λοφίο, ράμφος). Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

2) Ακούμε τη φωνή της κότας

https://www.iema.gr/data/EducationalProjects/Melina/Tracks/Hxoi/Zwa_Kotes.mp3 ή το τραγούδι «Η κότα» και το παραμύθι «Η κότα με τα χρυσά αυγά».

3) Κατασκευάζουμε με απτικά υλικά κότες με φτερά. Τις βάζουμε στη σειρά και κάνουμε αντιστοίχιση. Μαθαίνουμε τις έννοιες: **τόσα** αυγά **όσα** και οι κότες.

4) Στο πρόγραμμα εκπαιδευτικής κουζίνας, μπορούμε να φτιάξουμε συνταγές με αυγά. Καθοδηγούμε το παιδί να περιεργαστεί ένα αυγό (βραστό) και να περιγράψει τα μέρη του ή να ξεχωρίσει το σκληρό από το μαλακό μέρος του.

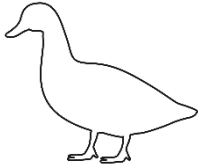
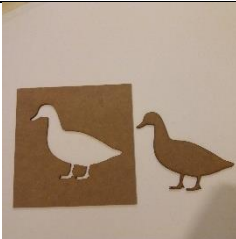
5) Παίζουμε το παιχνίδι «Η κότα και η γάτα». Το παιδί-γάτα βρίσκεται στη φωλιά - στεφάνι γυμναστικής. Μόλις πούμε τη φράση «Η γάτα έρχεται», βγαίνει και προσπαθεί να πιάσει τα παιδιά-κότες.

6) Μπερδεύουμε την κότα με άλλα αντικείμενα και ζητούμε από το παιδί να την εντοπίσει και να μας το δώσει. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

7) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

8) Φτιάχνουμε απτικές εικόνες με τον κύκλο του αυγού και τις βάζουμε στη σειρά.

Έννοια: πάπια

Ενότητα	Ζώα
Έννοια	Πάπια
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-zoa
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, παράλληλα οι παλάμες προς τα έξω, ενωμένα και λυγισμένα τα δάχτυλα, και τις ανοιγοκλείνει.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Έχουμε στη διάθεσή μας ένα παιχνίδι-πάπια, τη δίνουμε στο παιδί, για να την επεξεργαστεί μόνο του, επαναλαμβάνουμε τη λέξη «πάπια» και το νόημα. Μετά, κρατώντας τα χέρια του παιδιού και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες.

2) Ακούμε τη φωνή της πάπιας

https://www.iema.gr/data/EducationalProjects/Melina/Tracks/Hxoi/Zwa_Papia.mp3 ή το τραγούδι «Η πάπια», <https://www.youtube.com/watch?v=MPUID03Iwg8>.

Συζητούμε για τα ζώα της φάρμας και παίρνουμε πληροφορίες, όπως «Τι τρώει;», «Πώς λέγονται τα παιδιά της;», «Η κότα και η πάπια μας δίνουν αυγά» κ.λπ.

3) Ακούμε το τραγούδι «Πέντε παπάκια μικρά»,

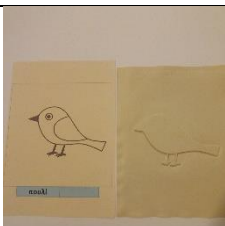
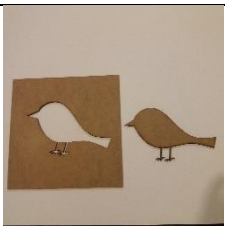
https://www.youtube.com/watch?v=o0z3QNS_9pM. Μαθαίνουμε τις έννοιες: **μικρό** και **μεγάλο**, μετράμε μέχρι το πέντε και κάνουμε απτικές κάρτες από το ένα μέχρι το πέντε.

4) Διαβάζουμε το παραμύθι «Το ασχημόπαπο», με στόχο την αποδοχή της διαφορετικότητας. Μαθαίνουμε τις έννοιες: **όμορφος** και **άσχημος** και τη συλλαβή «**πα**». Βρίσκουμε λέξεις που αρχίζουν από «πα-».

5) Αναπαράγουμε την εικόνα σε δισδιάστατη μορφή. Σταδιακά, με το τρισδιάστατο ενσφήνωμα εισάγουμε την απτική εικόνα και νοηματίζουμε.

6) Μπερδεύουμε την πάπια με άλλα αντικείμενα και ζητούμε από το παιδί να την εντοπίσει και να μας τη δώσει. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

Έννοια: πουλί

Ενότητα	Ζώα
Έννοια	Πουλί
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-zoa
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, οι παλάμες προς τα κάτω με κλειστά τα δάχτυλα και κάνουν την κίνηση πάνω-κάτω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Από το βιβλίο «Ο θαυμαστός κόσμος των πουλιών» μιλήσαμε για θέματα, όπως «Τα αποδημητικά πουλιά», «Τα χαρακτηριστικά των πουλιών», «Τα φτερά των πουλιών», «Υπάρχουν πουλιά που δεν έχουν φτερά ή δεν τα χρησιμοποιούν για να πετάνε;», «Πόσα πόδια έχουν;», «Πώς φτιάχνουν τη φωλιά τους;», «Τι τρώνε;», «Πότε έρχονται και πότε φεύγουν;» κ.λπ.

2) Ακούμε τη φωνή των πουλιών
https://www.iema.gr/data/EducationalProjects/Melina/Tracks/Hxoi/Zwa_Poylakia.mp3

3. Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί ένα παιχνίδι-πουλί. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

3) Φτιάχνουμε, με διάφορα χαρτόνια και πουπούλα, φτερά. Τα φορούν τα παιδιά, ακούμε το τραγούδι «Το μικρό πουλί» της Κυνηγού-Φλάμπουρα και, με τεντωμένα τα χέρια, κάνουν με παντομίμα το πέταγμα.

4) Μαθαίνουμε το ποίημα του κ. Μαγκλάρα, «Ο πιγκουίνος»:

«Στο κορμί έχει φτερά, μα ποτέ του δεν πετάει,
σαν γεννά κάνει αυγά, περπατάει, κολυμπάει.
Είναι όμορφο πουλί, ουρανός δεν το γνωρίζει,
και στη θάλασσα πολύ, του αρέσει να γυρίζει.
Αν το βρεις, ξέρεις πολλά και το μπράβο μου σου δίνω.
- Χα, χα, χα, χα - χα, χα, χα, μου μιλάς για πιγκουίνο!»

5) Διαβάζουμε το βιβλίο «Ένα πουλάκι φτιάχνει τη φωλιά του». Από την αυλή μαζεύουμε ξυλάκια, πούπουλα, φλούδα από φλοιό δέντρου και με πηλό «χτίζουμε» τη δική μας φωλιά.

6) Κατασκευάζουμε χελιδόνια με γυαλιστερό χαρτί και βαμβάκι και τα βάζουμε μέσα στη φωλιά. Μετράμε πόσα χωρά και μαθαίνουμε τις έννοιες: **πολλά** και **λίγα**. Μαθαίνουμε το **αίνιγμα**:

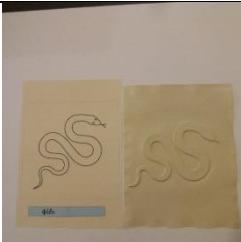
«Από πάνω σαν τηγάνι,
από κάτω σαν βαμβάκι
και από πίσω ψαλιδάκι.

Τι είναι; Το χελιδόνι.»

7) Χωρίζουμε τα παιδιά σε δύο ομάδες. Η πρώτη ομάδα σχηματίζει μια φωλιά σε κύκλο και η δεύτερη ομάδα είναι τα πουλιά (με τα χέρια τεντωμένα). Τα πουλιά χορεύουν με τη μουσική και, όταν σταματήσει, τρέχουν γρήγορα, για να μπουν στη φωλιά.

8) Αναπαράγουμε την εικόνα σε δισδιάστατη μορφή. Σταδιακά, με το τρισδιάστατο ενσφήνωμα εισάγουμε την απτική εικόνα και νοηματίζουμε.

Έννοια: φίδι

Ενότητα	Ζώα
Έννοια	Φίδι
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-zoa
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι γροθιά, ανοιχτός μόνο ο δείκτης, και το φέρνει μπροστά σε διαδρομή ζικ-ζακ.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Από την εκπαιδευτική σειρά της Disney «Ο κόσμος των ζώων» και το αφιέρωμα για τα φίδια, αντλούμε πληροφορίες για θέματα, όπως «Η κατοικία των φιδιών» (κορμοί δέντρων, πέτρες, τρύπες στο έδαφος), «Η διατροφή των φιδιών» (ποντίκια, ζώα, αυγά), «Τα χρώματα των φιδιών, ανάλογα με το περιβάλλον διαμονής τους», «Η αλλαγή του δέρματος των φιδιών, καθώς αναπτύσσονται», «Η χειμερία νάρκη των φιδιών» και «Ο τρόπος αναπαραγωγής των φιδιών» (αυγά).

2) Κατασκευάζουμε φίδια με χάρτινα πιάτα ή με ρολά από χαρτί υγείας. Μαθαίνουμε την κατάσταση της χειμερίας νάρκης (το φίδι κουλουριασμένο) και τον υπόλοιπο καιρό (το φίδι ξετυλιγμένο). Παίζουμε με τα παιδιά-φίδια το παιχνίδι «Κοιμάμαι-ξυπνάω» και, ανάλογα με την εντολή, τα παιδιά δείχνουν την κατάσταση του φιδιού. Το παιχνίδι μπορούμε να το παίζουμε και στο πάτωμα: διπλώνω το σώμα σαν κουβάρι, όταν κοιμάμαι, και τεντώνομαι, όταν ξυπνάω.

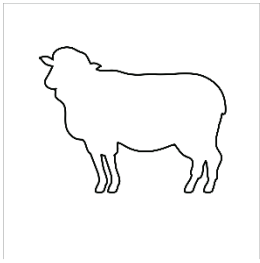
3) Κατασκευάζουμε πάνω σε χαρτόνι με κερί τη διαδρομή του φιδιού και το παιδί την ακολουθεί με το δάχτυλό του. Μαθαίνει τις έννοιες: **ευθεία** και **κυκλική γραμμή**.

4) Έχουμε στη διάθεσή μας πλαστικό παιχνίδι - φίδι. Κρατώντας τα χέρια του παιδιού, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και μαθαίνουμε την έννοια: **λείο δέρμα**. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

5) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

6) Ακούμε το παραμύθι «Ένα φίδι... τρομερό», <https://www.youtube.com/watch?v=LKAz6-PR934>. Τα παιδιά πιάνονται από το χέρι και σχηματίζουν ένα μεγάλο φίδι, το οποίο μετακινείται με διάφορους τρόπους στην τάξη (ευθεία ή κυκλική γραμμή, κουλουριάζεται κ.λπ.)

Έννοια: πρόβατο

Ενότητα	Ζώα
Έννοια	Πρόβατο
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-zoa
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, ανοιχτά και λυγισμένα τα δάχτυλα δείκτης και παράμεσος, τα βάζει ψηλά στο κεφάλι του/της και κάνει κύκλους.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Διαβάζουμε το παραμύθι «Προσοχή...το μαύρο πρόβατο δαγκώνει» (Λήδα Βαρβαρούση, εκδόσεις: Παπαδόπουλος) και μετά κατασκευάζουμε πρόβατα με τσόχα και μαλλί. Κόβουμε και μαθαίνουμε τα σχήματα που θα χρειαστούμε: οβάλ μεγάλο για το σώμα, κύκλο για το κεφάλι, δύο μικρά οβάλ για τα αυτιά και τέσσερα μικρά ορθογώνια παραλληλόγραμμα για τα πόδια. Μαθαίνουμε τα σχήματα: **οβάλ, κύκλος** και **ορθογώνιο παραλληλόγραμμο** και το ύφασμα: **μάλλινο**.

2) Ακούμε τη φωνή του πρόβατου https://www.iema.gr/data/EducationalProjects/Melina/Tracks/Hxoi/Zwa_Provata.mp3 Συζητούμε και αντλούμε πληροφορίες από το διαδίκτυο για θέματα, όπως «Το χρώμα του είναι άσπρο», «Ζει στη φάρμα», «Τι προϊόντα μας δίνει;» (γάλα, κρέας και μαλλί), «Το υφαντό γίνεται από το μαλλί», «Το παιδάκι του λέγεται αρνάκι» κ.λπ. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

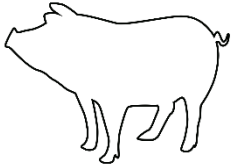
3) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

4) Στο πρόγραμμα της εκπαιδευτικής κουζίνας, φτιάχνουμε συνταγές με γάλα ή γιαούρτι ή τυρί.

5) Κινητική δραματοποίηση δικών μας ιστοριών με όργανα που παράγουν τον ήχο των κουδουνιών των προβάτων, του βοσκού που περπατά, του σκύλου που γαβγίζει κ.λπ. Γινόμαστε προβατάκια που βόσκουν, προβατάκια που τρέχουν και πηδούν, προβατάκια που τα κυνηγά ο λύκος, βοσκοί που αρμέγουν κ.λπ.

6) Με τη μέθοδο του τυπώματος και της ζωγραφικής με τα δάχτυλα, φτιάχνουμε ομαδική ζωγραφιά ενός κοπαδιού που βόσκει.

Έννοια: γουρούνι

Ενότητα	Ζώα
Έννοια	Γουρούνι
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-zoa
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, σε γροθιά, και κάνει κυκλική κίνηση στη μύτη του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Έχουμε στη διάθεση μας ένα βιβλίο με τα ζώα της φάρμας. Συζητούμε και αντλούμε πληροφορίες για το γουρούνι, όπως, για παράδειγμα, «Ζει στη φάρμα», «Ο άνθρωπος το φροντίζει», «Κυλιέται στη λάσπη», «Τι προϊόντα μας δίνει;» (κρέας), «Έχει μεγάλα ρουθούνια». Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα. Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί ένα παιχνίδι-γουρούνι. Κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

2) Διαβάζουμε το παραμύθι «Τα τρία γουρουνάκια» (εκδόσεις: Ψυχογιός). Κατασκευάζουμε την αγαπημένη μας σκηνή με απτικά υλικά ή τα σπιτάκια. Φτιάχνουμε μάσκες για τα γουρουνάκια και δραματοποιούμε το παραμύθι, χρησιμοποιώντας στεφάνια γυμναστικής για τα σπιτάκια.

3) Ακούμε και μαθαίνουμε το τραγούδι «Τα τρία γουρουνάκια». Μαθαίνουμε να μετράμε μέχρι το τρία.

4) Παίζουμε το παιχνίδι «**Ο αρχηγός λέει**». Το παιδί-αρχηγός ζητάει από τα παιδιά να κάνουν με τη φωνή ή με το σώμα τους όποιο ζώο τους ζητήσει.

5) Ομαδοποιούμε τα ζώα: σε αυτά που ζουν στη φάρμα και σε αυτά που δεν ζουν στη φάρμα, σε αυτά που έχουν τέσσερα και σε αυτά που έχουν δύο πόδια, σε αυτά που γεννούν αυγά και σε αυτά που γεννούν μωρά, και, τέλος, σε αυτά που μας δίνουν γάλα, αυγά ή κρέας. Φτιάχνουμε οικογένειες: ζευγαρώνουμε τα ζώα με τα μικρά τους (για παράδειγμα σκύλος/σκυλάκι, γάτα/γατάκι κ.λπ).

6) Έχουμε τρεις απτικές εικόνες και το παιχνίδι-γουρούνι. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα. Πάντα λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.

7) Μπερδεύουμε το γουρούνι με άλλα αντικείμενα και ζητούμε από το παιδί να το εντοπίσει και να μας το δώσει. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

Έννοια: πεταλούδα

Ενότητα	Ζώα
Έννοια	Πεταλούδα
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-zoa
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, με ανοιχτά τα δάχτυλα, ενώνει τους αντίχειρες και κουνά μπροστά–πίσω τις παλάμες του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί, αρχικά μόνο του, ένα παιχνίδι-πεταλούδα. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

2) Ακούμε το παραμύθι «Η κάμπια» (από το youtube). Συζητούμε για τον κύκλο της ζωής της πεταλούδας: αυγό, χρυσαλίδα, κάμπια, πεταλούδα και τον κατασκευάζουμε με απτικές κάρτες. Η άσχημη κάμπια μεταμορφώνεται σε όμορφη πεταλούδα.

3) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

4) Χωρίζουμε τα παιδιά σε πεταλούδες και λουλούδια. Τα παιδιά-πεταλούδες μετακινούνται στον χώρο και μιμούνται το πέταγμα της πεταλούδας με τη μουσική. Όταν σταματήσει η μουσική, μετακινούνται και κάθονται στα παιδιά-λουλούδια (καθισμένα στο πάτωμα μέσα σε στεφάνια). Ζητούμε από τα παιδιά να κάνουν αντιστοίχιση: σε κάθε λουλούδι να υπάρχει μια πεταλούδα.

5) Φτιάχνουμε μια γωνιά από όλα τα ζώα που μάθαμε, με πλαστικά ζωάκια ή εικόνες ζώων. Δημιουργούμε συνθέσεις - εικαστικό περιβάλλον για όλα τα είδη ζώων (φάρμας, ζούγκλας, δάσους, αέρα κ.λπ.) και τα παιδιά ταξινομούν τα ζώα, ανάλογα με τον τόπο διαμονής τους ή ανάλογα με το αν τρώγονται από τον άνθρωπο. Εναλλακτικά, κάθονται κάτω και επιλέγουν το αγαπημένο τους ζώο.

6) Ακούμε και μαθαίνουμε το τραγούδι «Η πεταλούδα» της Κυνηγού-Φλάμπουρα. Τα παιδιά κατασκευάζουν πεταλούδες από διάφορα υλικά και με τα χέρια αναπαριστούν την πεταλούδα που πετά.

7) Δημιουργούμε τη γωνιά των ζώων, που μάθαμε, με πλαστικά ζωάκια ή εικόνες ζώων. Δημιουργούμε συνθέσεις - εικαστικό περιβάλλον με απτικά υλικά για όλα τα είδη ζώων

(φάρμας, ζούγκλας, δάσους, νερού, αέρα κ.λπ.) και τα παιδιά ταξινομούν τα ζώα, ανάλογα με τον τόπο διαμονής τους ή ανάλογα με το αν τρώγονται από τον άνθρωπο.

8) Τα παιδιά σχηματίζουν έναν κύκλο στο πάτωμα. Το πρώτο κρατά ένα μπαλάκι, το δίνει σε όποιον/α συμμαθητή/τρια του θέλει και του λέει το αγαπημένο του ζώακι. Το παιχνίδι συνεχίζεται μέχρι να πουν ή να δείξουν όλοι το αγαπημένο τους ζώο.

9) Παίζουμε το παιχνίδι «Πετάει, πετάει...» και ρωτάμε τα παιδιά να μας πουν τα ζώα που πετούν (για παράδειγμα «Πετάει το πουλί;» - «Ναι», «Πετάει η πεταλούδα;» - «Ναι» κ.λπ.)

10) Παίζουμε το παιχνίδι με τις υφές του δέρματος των ζώων (απαλό, σκληρό, βελούδινο, λείο, χνουδωτό κ.λπ.).

11) Ταυτοποιούμε ανάγλυφες εικόνες ζώων με την απτική σκιά τους.

ΕΝΟΤΗΤΑ 17

Τα μέσα μεταφοράς

Το θέμα «Τα μέσα μεταφοράς» εντάσσεται στο πρόγραμμα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων μελέτης περιβάλλοντος, συγκεκριμένα στην ενότητα «Παιδί και Περιβάλλον: Ανθρωπογενές περιβάλλον και αλληλεπίδραση». Η ικανότητα που επιδιώκεται να αναπτύξουν τα παιδιά είναι το να αντιληφθούν τη συμβολή των μέσων μεταφοράς και επικοινωνίας στη μετακίνηση και την επικοινωνία των ανθρώπων, στη μεταφορά προϊόντων και στην ανταλλαγή ιδεών. Μέσα από διαθεματικές δραστηριότητες, μπορούν τα παιδιά:

- να ρωτούν την προέλευση διαφόρων προϊόντων και τον τρόπο μεταφοράς τους, (για παράδειγμα επισκέπτονται το σουπερμάρκετ, κοιτούν τις ετικέτες των προϊόντων, παρατηρούν τα φορτηγά, καθώς ξεφορτώνουν προϊόντα κ.ά.)
- να ρωτούν και να κατανοούν τους λόγους για τους οποίους μετακινούνται οι άνθρωποι από τόπο σε τόπο (για παράδειγμα για να βρουν δουλειά, για να επισκεφθούν συγγενείς κ.ά.) και τον τρόπο που ταξιδεύουν,
- να συγκρίνουν και να ταξινομούν τα μέσα μεταφοράς με βάση κοινά χαρακτηριστικά τους (για παράδειγμα χερσαία, θαλάσσια και εναέρια μέσα μεταφοράς) και
- να ρωτούν και να ενημερώνονται για τον τρόπο που «ταξιδεύουν» οι ιδέες και οι πληροφορίες (για παράδειγμα μέσω τηλεόρασης, ταχυδρομείου, φαξ, διαδικτύου κ.ά.) (ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Π.Ι., 2004β).

Σύμφωνα με το ΠΑΠΕΑ (1996), το θέμα εντάσσεται στην Περιοχή: Κοινωνική Προσαρμογή, Γενική Ενότητα: αυτονομία, Ενότητα: Προφύλαξη από κινδύνους. Διδακτικοί στόχοι της ενότητας είναι τα παιδιά:

- να κυκλοφορούν στο δρόμο με ασφάλεια,
- **να χρησιμοποιούν τα μέσα μαζικής μεταφοράς,**
- να προφυλάσσονται από κινδύνους μέσα στο σχολείο και στο σπίτι και
- να ζητούν και να προσφέρουν βοήθεια, όταν χρειάζεται.

Μέσα από κατάλληλες βιωματικές δραστηριότητες, μπορούν τα παιδιά:

- να μάθουν τα μέσα μαζικής μεταφοράς και να τα χρησιμοποιούν (στάσεις, προορισμούς δρομολογίων, εισιτήρια, τρόπους σωστής συμπεριφοράς) και
- να έχουν αυτονομία στις μετακινήσεις τους προς το σχολείο και την εργασία.

Σκοπός: Να αντιληφθούν τις έννοιες «μετακινούμαι, ταξιδεύω και μεταφέρω προϊόντα».

Περιεχόμενο γνωστικών αντικειμένων

ΓΛΩΣΣΑ

- Να περιγράψουν πώς φαίνεται ο κόσμος από ψηλά.
- Να ρωτήσουν, κατά την επίσκεψη στο σουπερμάρκετ, την προέλευση των προϊόντων και τον τρόπο μεταφοράς τους.
- Να κατασκευάσουν ένα εισιτήριο και να γράψουν τα απαραίτητα στοιχεία.
- Να γνωρίσουν το εισιτήριο και να πάρουν πληροφορίες από αυτό.
- Να απομνημονεύσουν ένα λάχνισμα, το οποίο αναφέρεται στο αυτοκίνητο.
- Να εντοπίσουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα σε εισιτήρια λεωφορείων, τρένων, πλοίων και αεροπλάνων.
- Να ψυχαγωγηθούν με την αφήγηση ιστοριών σχετικών με μέσα μεταφοράς και ταξίδια ηρώων.
- Κάθε έννοια γραμμένη σε γραφή βλεπόντων και braille.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

- Να ταξινομήσουν τα μέσα μεταφοράς, ανάλογα με τον χώρο στον οποίο κινούνται.
- Να συνθέσουν μέσα μεταφοράς, χρησιμοποιώντας γεωμετρικά σχήματα.
- Να ταξινομήσουν τα σήματα οδικής κυκλοφορίας, ανάλογα με το χρώμα και το σχήμα τους.

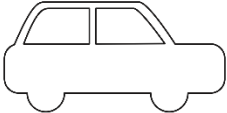
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- Να γνωρίσουν τα μέσα μεταφοράς άλλων εποχών.
- Να γνωρίσουν τα υλικά από τα οποία είναι φτιαγμένο το αυτοκίνητο.
- Να αντιληφθούν τις δυσκολίες μετακίνησης, όταν υπάρχει κακός καιρός.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ

- Να κατασκευάσουν με διάφορα υλικά το μεταφορικό μέσο που αρέσει στον καθένα.
- Να πλάσουν με πηλό και να βάψουν μέσα μεταφοράς.
- Να φτιάξουν με ομαδικό κολάζ την πόλη με τα μέσα μεταφοράς.
- Να μάθουν τραγούδια που αναφέρονται σε μέσα μεταφοράς.
- Να παίξουν το παιχνίδι αναγνώρισης ήχων των μέσων μεταφοράς (αξιοποίηση πηγών, όπως το πρόγραμμα «Μελίνα», <http://iema.gr/soundofmusic>).
- Να αναπαραστήσουν τα μέσα μεταφοράς με το σώμα τους.

Έννοια: αυτοκίνητο

Ενότητα	Μέσα μεταφοράς
Έννοια	Αυτοκίνητο
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-mesa-metaforas
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια σε γροθιά, όπως πιάνουμε το τιμόνι, κάνει μπροστά στο σώμα του/της ημικυκλική κίνηση.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Συζητούμε με τα παιδιά για το μέσο με το οποίο πηγαίνουμε βόλτα και επικεντρωνόμαστε στο αυτοκίνητο και τα χαρακτηριστικά του (ρόδες, πόρτες κ.ά.). Ζητούμε από τα παιδιά να περιγράψουν τα αυτοκίνητα των γονέων τους και κάνουμε αναφορά στον Σταμάτη και στον Γρηγόρη.

2) Παρουσιάζουμε στο παιδί να επεξεργαστεί ένα παιχνίδι-αυτοκίνητο με ήχο, αρχικά μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

3) Έχουμε τρεις απτικές εικόνες και το παιχνίδι-αυτοκίνητο. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα. Λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.

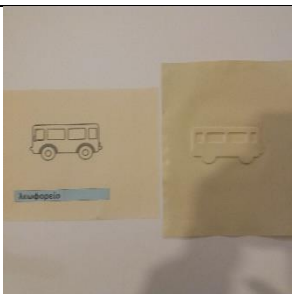
4) Με χάρτινα κουτιά και καπάκια από γάλα κατασκευάζουμε αυτοκίνητα και απτικές κάρτες φανάρια του Κ.Ο.Κ. Χωρίζουμε τα παιδιά σε ζευγάρια και παίζουμε το παιχνίδι «Αυτοκίνητα και οδηγοί». Το πρώτο είναι αυτοκίνητο και το δεύτερο οδηγός. Μπορούμε να βάλουμε και ένα παιδί να κάνει το φανάρι (τα αυτοκίνητα με το κόκκινο σταματούν και με το πράσινο προχωρούν).

5) Διαβάζουμε τα παραμύθια «Ο Σταμάτης και ο Γρηγόρης» και «Το αυτοκινητάκι και ο τυφλοπόντικας».

6) Σε έναν σάκο κρύβουμε διάφορα παιχνίδια και ζητούμε από το παιδί να «ψαρέψει» το αυτοκίνητο. Όταν το βρει, λέμε ξανά τη λέξη και, τέλος, το επιβραβεύουμε.

7) Σταδιακά, με το τρισδιάστατο ενσφήνωμα εισάγουμε την απτική εικόνα και νοηματίζουμε.

Έννοια: λεωφορείο

Ενότητα	Μέσα μεταφοράς
Έννοια	Λεωφορείο
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-mesa-metaforas
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, η πρώτη κίνηση: οι δείκτες και τα μεσαία δάχτυλα λυγισμένα μόνο, τα ενώνει μεταξύ τους, κάνοντας την κίνηση μέσα-έξω. Δεύτερη κίνηση: τα χέρια, με λυγισμένα δάχτυλα και ενωμένα, κάνουν την κίνηση προς τα έξω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί ένα παιχνίδι-λεωφορείο, αρχικά μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα. Συζητούμε με τα παιδιά για το αν έχουν μετακινηθεί με λεωφορείο, για τα χαρακτηριστικά των λεωφορείων, αν ξέρουν τι είναι το εισιτήριο και τι αναγράφεται σε αυτό.

2) Μπερδεύουμε το λεωφορείο με άλλα αντικείμενα και ζητούμε από το παιδί να το εντοπίσει και να μας το δώσει. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

3) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

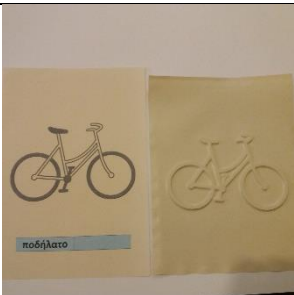
4) Κατασκευάζουμε με ένα κουτί από παπούτσια και καπάκια το δικό μας λεωφορείο. Μαθαίνουμε τα σχήματα: ορθογώνιο, τετράγωνο, κύκλος. Μπορούμε, επίσης, να φτιάξουμε και απτικά εισιτήρια.

5) Διαβάζουμε και δραματοποιούμε το παραμύθι «Εκδρομή με το λεωφορείο» (Κωνσταντίνα Αρμενιάκου, εκδόσεις: Κέδρος).

6) Παίζουμε το παιχνίδι «Λεωφορεία και οδηγοί» (τα παιδιά ανά ζεύγη, το ένα κρατά ένα στεφάνι γυμναστικής και κάνει τον οδηγό και το άλλο από πίσω το πιάνει από τους ώμους και κάνει το λεωφορείο).

7) Αν υπάρχει η δυνατότητα, οργανώνουμε μαζί με γονείς μετακίνηση με λεωφορείο.

Έννοια: ποδήλατο

Ενότητα	Μέσα μεταφοράς
Έννοια	Ποδήλατο
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-mesa-metaforas
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, σε γροθιές παράλληλα, κάνουν κυκλική κίνηση μπροστά στο στήθος του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Έχουμε στη διάθεσή μας ένα παιδικό ποδήλατο και μαζί με το παιδί το επεξεργαζόμαστε (το τιμόνι, τις ρόδες κ.λπ.). Δείχνουμε στο παιδί τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

2) Ακούμε το τραγούδι «Το ποδήλατο», <https://www.youtube.com/watch?v=bz5odjHdwQE>. Τα παιδιά είναι ξαπλωμένα ανάσκελα στο πάτωμα και, με σηκωμένα και λυγισμένα πόδια, κάνουν ποδήλατο.

3) Σταδιακά, με το τρισδιάστατο ενσφήνωμα εισάγουμε την απτική εικόνα και νοηματίζουμε.

4) Έχουμε τρεις απτικές εικόνες και το παιχνίδι-ποδήλατο. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

5) Κατασκευάζουμε ποδήλατα από cd και ξυλάκια.

6) Σε έναν σάκο κρύβουμε διάφορα παιχνίδια και ζητούμε από το παιδί να «ψαρέψει» το ποδήλατο. Όταν το βρει, λέμε ξανά τη λέξη και, τέλος, το επιβραβεύουμε.

Έννοια: τρένο

Ενότητα	Μέσα μεταφοράς
Έννοια	Τρένο
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-mesa-metaforas
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, μόνο οι δείκτες και τα μεσαία δάχτυλα ανοιχτά, το ένα χέρι του/της είναι σταθερό και το άλλο αντικριστά κάνει κυκλική κίνηση.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Παρουσιάζουμε στο παιδί ένα παιχνίδι-τρένο, για να το επεξεργαστεί. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες. Λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε. Συζητούμε για ενδεχόμενες εμπειρίες των παιδιών μετακίνησης με τρένο, για το ότι κινείται πάνω σε ράγες, ότι έχει πολλά βαγόνια κ.λπ. Βάζουμε το παιχνίδι-τρένο να κινηθεί πάνω στις ράγες.

2) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

3) Βάζουμε το παιδί-οδηγό μπροστά, τα υπόλοιπα παιδιά-βαγόνια το ένα πίσω από το άλλο σε καρεκλάκια και, έτσι, σχηματίζουν ένα μεγάλο τρένο. Όταν ακουστεί το σφύριγμα από τον/την εκπαιδευτικό, το τρένο ξεκινά, τα παιδιά κάνουν με το σώμα την κίνηση μπροστά-πίσω και τραγουδούν το τραγούδι:

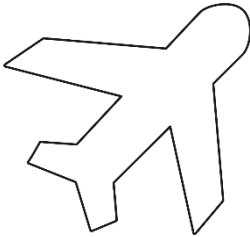
*«Δες το τρένο προχωρεί,
το τραβάει η μηχανή,
κι αν μας πάει μακριά,
πάλι πίσω μας γυρνά.
Τσαφ-τσουφ, τσαφ-τσουφ».*

4) Κατασκευάζουμε τρένα από διάφορα ανακυκλώσιμα υλικά, για παράδειγμα ρολά υγείας, καπάκια και ράγες με γλωσσοπίεστρα.

5) Μπορούμε να φτιάξουμε για παρουσιολόγιο το τρένο των ονομάτων (γραφή βλεπόντων & braille) των παιδιών με απτικά σύμβολα.

6) Σε ένα μεγάλο μπολ με όσπρια κρύβουμε διάφορα παιχνίδια και ζητούμε από το παιδί να «ψαρέψει» το τρένο. Όταν το βρει, λέμε τη λέξη και, τέλος, το επιβραβεύουμε.

Έννοια: αεροπλάνο

Ενότητα	Μέσα μεταφοράς
Έννοια	Αεροπλάνο
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-mesa-metaforas
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, ανοιχτά ο αντίχειρας και το μικρό δάχτυλο, και κάνουν την κίνηση από κάτω προς τα πάνω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Ακούμε το τραγούδι «Μικρό αεροπλάνο», της Κυνηγού-Φλάμπουρα. Αντλούμε πληροφορίες από τα παιδιά για το αν έχουν ταξιδέψει με αεροπλάνο, πού κινείται, αν έχει φτερά, για το επάγγελμα του πιλότου, για το αεροδρόμιο κ.ά. Ζητούμε από τα παιδιά να μετακινηθούν στον χώρο με τα χέρια ανοιχτά και να μιμηθούν το αεροπλάνο που προσγειώνεται και απογειώνεται.

2) Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί ένα παιχνίδι-αεροπλάνο, αρχικά μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

3) Μπερδεύουμε το αεροπλάνο με άλλα αντικείμενα και ζητούμε από το παιδί να το εντοπίσει και να μας το δώσει. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

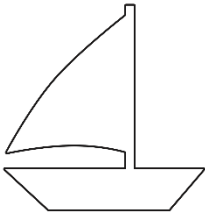
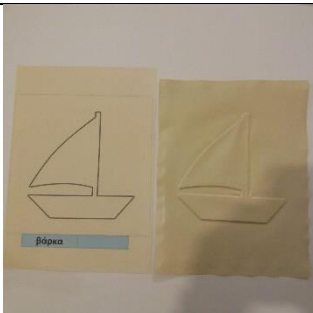
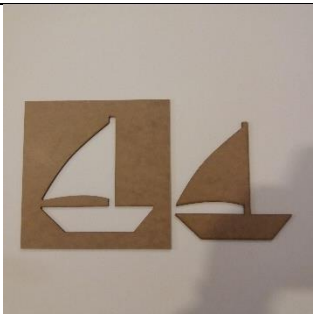
4) Αναπαράγουμε την εικόνα σε δισδιάστατη μορφή. Σταδιακά, με το τρισδιάστατο ενσφήνωμα εισάγουμε την απτική εικόνα και νοηματίζουμε.

5) Έχουμε τρεις απτικές εικόνες και το παιχνίδι-αεροπλάνο. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα. Λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.

6) Κατασκευάζουμε αεροπλάνα με μανταλάκια και γλωσσοπίεστρα και δημιουργούμε ένα ατομικό κολάζ με βαμβάκι: «Το αεροπλάνο πετάει στα σύννεφα». Επίσης, φτιάχνουμε με χοντρο χαρτόνι διάδρομο απογείωσης και προσγείωσης και βάζουμε τα αεροπλάνα επάνω.

7) Μπορούμε να μετατρέψουμε την τάξη μας σε αεροδρόμιο και αεροπλάνο. Ορίζουμε πιλότο, επιβάτες, αεροσυνοδούς.

Έννοια: βάρκα

Ενότητα	Μέσα μεταφοράς
Έννοια	Βάρκα
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-mesa-metaforas
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, πρώτη κίνηση: οι παλάμες ενωμένες με λυγισμένα δάχτυλα. Δεύτερη κίνηση: οι παλάμες ανοίγουν προς τα έξω με κλειστά δάχτυλα και κάνουν κυκλική κίνηση.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Παρουσιάζουμε στο παιδί ένα παιχνίδι-βάρκα, για να το επεξεργαστεί. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 3)** Μαθαίνουμε το τραγούδι «Βγαίνει η βαρκούλα του ψαρά», <https://www.youtube.com/watch?v=WF-IKGFKzS0>. Συζητούμε για τη βάρκα, τις εμπειρίες των παιδιών από ταξίδια τους, για το επάγγελμα του καπετάνιου κ.λπ.
- 4)** Φτιάχνουμε τη δική μας θάλασσα με πλαστικές βάρκες και μια λεκάνη με νερό. Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να τις βάζουν και να τις βγάζουν από το νερό.
- 5)** Παρουσιάζουμε στα παιδιά έναν μεγάλο σάκο με πολλά παιχνίδια - μέσα μεταφοράς μέσα. Ζητούμε προφορικά ή με απτική νοηματική από το παιδί να «ψαρέψει» κάθε φορά και άλλο παιχνίδι - μέσο μεταφοράς. Όταν το βρει, λέμε ξανά τη λέξη και το επιβραβεύουμε.
- 6)** Βάζουμε στο πάτωμα τα παιδιά ανά ζεύγη, με ενωμένες τις πατούσες και πιασμένα από τα χέρια, και με κίνηση μπροστά–πίσω μιμούνται τη βάρκα.
- 7)** Παίζουμε το παιχνίδι αναγνώρισης των ήχων των μέσων μεταφοράς (αξιοποίηση πηγών, όπως το πρόγραμμα «Μελίνα», <http://iema.gr/soundofmusic>).
- 8)** Κατασκευάζουμε μια μακέτα με τρισδιάστατα αντικείμενα τα μέσα μεταφοράς. Μπορούμε, επίσης, να τα ταξινομήσουμε, ανάλογα με τον χώρο στον οποίο κινούνται (στεριά, θάλασσα, αέρα).
- 9)** Ταυτοποιούμε ανάγλυφες εικόνες μέσων συγκοινωνίας με την απτική σκιά τους.

10) Συνδυάζουμε ανά ζεύγη τα τρισδιάστατα παιχνίδια με απτικές εικόνες που δηλώνουν τον χώρο στον οποίο κινούνται (αυτοκίνητο/ποδήλατο/λεωφορείο – δρόμος, αεροπλάνο–σύννεφα, τρένο–ράγες, βάρκα–θάλασσα).

11) Αν υπάρχει η δυνατότητα, κάνουμε μια μικρή βόλτα στη γειτονιά του σχολείου μας και ανακαλύπτουμε τα σήματα του Κ.Ο.Κ. και τις διαβάσεις πεζών.

ΕΝΟΤΗΤΑ 18

Ο καιρός αλλάζει

Το θέμα «Ο καιρός αλλάζει» εντάσσεται στο πρόγραμμα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων μελέτης περιβάλλοντος, συγκεκριμένα στην ενότητα «Παιδί και Περιβάλλον: Φυσικό περιβάλλον και αλληλεπίδραση». Η ικανότητα που επιδιώκεται να αναπτύξουν τα παιδιά είναι το να περιγράφουν τις μεταβολές του καιρού και άλλα μετεωρολογικά φαινόμενα. Μέσα από διαθεματικές και ποικίλες δραστηριότητες, τα παιδιά ενθαρρύνονται:

- να παρατηρούν και να περιγράφουν τις καιρικές συνθήκες, τις αλλαγές των εποχών και ορισμένα ακραία καιρικά φαινόμενα, όπως τις θύελλες, τον καύσωνα, τις πλημμύρες κ.ά. (για παράδειγμα να αναγνωρίζουν και να ονομάζουν διαφορετικά είδη ρούχων και να περιγράφουν τη χρήση τους σε κάθε εποχή κ.ά.).
- να αναγνωρίζουν τα μετεωρολογικά σύμβολα που χρησιμοποιούνται στα μέσα ενημέρωσης και στην τάξη (για παράδειγμα στον πίνακα καταγραφής του καιρού η βροχή συμβολίζεται με μια ομπρέλα κ.ά.).
- να «κάνουν προβλέψεις», κοιτώντας τον ουρανό, για την αλλαγή του καιρού και
- να καταγράφουν τις παρατηρήσεις τους (για παράδειγμα, πόσες μέρες έβρεξε την εβδομάδα που πέρασε κ.ά.) (ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Π.Ι., 2004β).

Σύμφωνα με το ΠΑΠΕΑ (1996), το θέμα εντάσσεται στην Περιοχή: Κοινωνική Προσαρμογή, Γενική Ενότητα: Προσαρμογή στο περιβάλλον, Ενότητα: Το φυσικό περιβάλλον. Διδακτικοί στόχοι της ενότητας είναι τα παιδιά:

- να παρατηρούν το γεωφυσικό περιβάλλον (θάλασσα, βουνό, πεδιάδα, ποταμός κ.λπ.),
- να παρατηρούν τα ζώα και τα φυτά της περιοχής τους και
- **να παρατηρούν τα φυσικά φαινόμενα (βροχή, χιόνι, αέρας, αστραπή, κεραυνός κ.λπ.).**

Σκοπός: Να γνωρίσουν τα διαφορετικά καιρικά φαινόμενα.

Περιεχόμενο γνωστικών αντικειμένων

ΓΛΩΣΣΑ

- Να γνωρίσουν όλες τις μεταβολές του καιρού.
- Να διηγηθούν ιστορίες που έζησαν από μεταβολές του καιρού.
- Να χρησιμοποιούν φράσεις, όπως, για παράδειγμα *«όταν βρέχει, κρατάω ομπρέλα»* ή *«όταν έχει ζέστη, πηγαίνω στη θάλασσα»*.
- Να ψυχαγωγηθούν με ιστορίες και παραμύθια σχετικά με τα καιρικά φαινόμενα.
- Κάθε έννοια γραμμένη σε γραφή βλεπόντων και braille.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

- Να αντιστοιχίσουν τα καιρικά φαινόμενα με τις κατάλληλες απτικές καρτέλες στον πίνακα καιρού.
- Να δημιουργήσουν έναν πίνακα αναφοράς με το δέντρο διακοσμημένο ανάλογα με τις εποχές.
- Να καταγράφουν τη θερμοκρασία της τάξης τους.

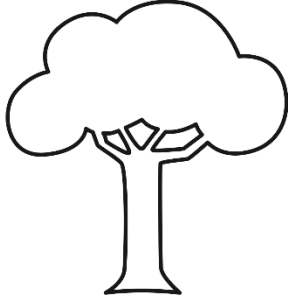
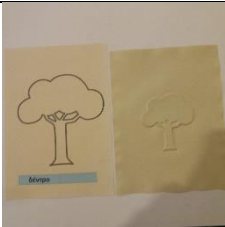
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- Να παρατηρούν τον ουρανό και να κάνουν προβλέψεις για τον καιρό.
- Να παρατηρήσουν ποιες αλλαγές προκαλούνται σε δέντρα και λουλούδια από τις αλλαγές του καιρού.
- Να γνωρίσουν τους τρόπους αντιμετώπισης των καιρικών φαινομένων.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ

- Να φτιάξουν τον πίνακα καιρού.
- Να δημιουργήσουν κολάζ με διαφορετικές καιρικές συνθήκες.
- Να αναπαραστήσουν με το σώμα τους τα καιρικά φαινόμενα.
- Να αναπαραστήσουν με παντομίμα διαφορετικές καιρικές συνθήκες.
- Να τραγουδήσουν τραγούδια με θέμα τα καιρικά φαινόμενα.
- Να ακούσουν διάφορους ήχους καιρικών φαινομένων.

Έννοια: δέντρο

Ενότητα	Ο καιρός αλλάζει
Έννοια	Δέντρο
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-eidh-dentrwn
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι όρθιο και λυγισμένο από τον αγκώνα, με τα δάχτυλα ανοιχτά, και κάνει ημικυκλική κίνηση.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί ένα δέντρο-μινιατούρα, αρχικά μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 3)** Βγαίνουμε στην αυλή και παρατηρούμε τα δέντρα (τον κορμό, τα κλαδιά, τα φύλλα, τους καρπούς κ.ά.). Φυτεύουμε το δικό μας δέντρο και το παρατηρούμε να μεγαλώνει.
- 4)** Φτιάχνουμε ένα μεγάλο δέντρο από διάφορα υλικά, το οποίο θα το συνδέσουμε με τον καιρό και τις εποχές. Θα είναι το σημείο αναφοράς και θα το στολίζουμε, ανάλογα με τις εποχές.
- 5)** Συνδυάζουμε με τα παιδιά τα δέντρα με τους καρπούς που παράγουν.
- 6)** Μαθαίνουμε από το διαδίκτυο το τραγούδι «Το δέντρο»,
<https://www.youtube.com/watch?v=Rdc3iQILnGU>.

Έννοια: λουλούδι

Ενότητα	Ο καιρός αλλάζει
Έννοια	Λουλούδι
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-louloudia
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, όλα τα δάχτυλα κλειστά μπροστά στη μύτη του/της, κάνουν κίνηση μπροστά και ανοίγουν τα δάχτυλα.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί ένα λουλούδι, αρχικά μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε λέξη και νόημα.

2) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

3) Έχουμε τρεις απτικές εικόνες και το αντικείμενο λουλούδι. Ζητούμε από το παιδί να αντιστοιχίσει το αντικείμενο με τη σωστή εικόνα. Πάντα λέμε τη λέξη και νοηματίζουμε.

4) Βγαίνουμε στην αυλή και παρατηρούμε τα λουλούδια (το κοτσάνι, τα φύλλα, τα πέταλα κ.ά.). Φυτεύουμε τα δικά μας λουλούδια και τα παρατηρούμε να μεγαλώνουν.

5) Συζητούμε για την άνοιξη και στολίζουμε το δέντρο μας με λουλούδια που φτιάξαμε από διάφορα υλικά.

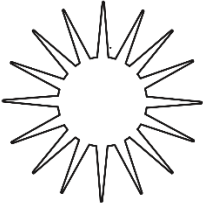
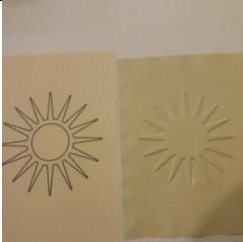
6) Βρίσκουμε τα ονόματα διαφορετικών λουλουδιών και τα αναγνωρίζουμε από το άρωμά τους και τα χαρακτηριστικά τους.

7) Διαβάζουμε ιστορίες που σχετίζονται με τα λουλούδια. Δραματοποιούμε με τα παιδιά το ταξίδι των σπόρων.

8) Μαθαίνουμε από το διαδίκτυο το τραγούδι «Σαν τα λουλούδια»,

<https://www.youtube.com/watch?v=2zHtwUL-up8>.

Έννοια: ήλιος

Ενότητα	Ο καιρός αλλάζει
Έννοια	Ήλιος
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-stoixeia-kairou
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με το ένα χέρι, λυγισμένα και όχι ενωμένα τα δάχτυλα στο ύψος του κεφαλιού του/της και κάνει κίνηση ελαφρώς προς τα κάτω.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί μια απτική εικόνα - χειροτεχνία με τον ήλιο, αρχικά μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα. Βγαίνουμε με τα παιδιά έξω μια ηλιόλουστη μέρα και αισθάνονται τον ήλιο.

2) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

3) Συζητούμε για τον ήλιο (στρογγυλός κίτρινος και φωτεινός κύκλος που ζεσταίνει τη γη κ.ά.). Βγαίνουμε στην αυλή, για να μας ζεστάνουν οι ακτίνες του.

4) Συζητούμε για την άνοιξη, κατασκευάζουμε έναν ήλιο από διάφορα υλικά και τον βάζουμε πάνω από το δέντρο μας με τα λουλούδια.

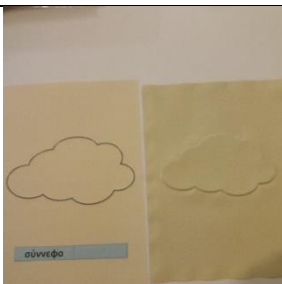
5) Κατασκευάζουμε μια καρτέλα με ήλιο για τον πίνακα καιρού.

6) Διαβάζουμε το παραμύθι «Όταν αρρώστησε ο ήλιος» (Γωγώ Σούρλα, εκδόσεις: Ιανός) και το δραματοποιούμε.

7) Τα παιδιά ξαπλώνουν στο πάτωμα και σχηματίζουν έναν κύκλο με το σώμα τεντωμένο. Γίνονται οι ακτίνες του ήλιου και μας ζεσταίνουν. Οι ακτίνες τη μέρα τεντώνονται (τεντώνουν χέρια και πόδια) και το βράδυ μαζεύονται (μαζεύουν και αγκαλιάζουν τα πόδια τους).

8) Μαθαίνουμε από το διαδίκτυο το τραγούδι «Ο ήλιος».

Έννοια: σύννεφο

Ενότητα	Ο καιρός αλλάζει
Έννοια	Σύννεφο
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-stoixeia-kairou
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, ανοιχτά μόνο οι δείκτες και οι μέσοι, και κάνουν κυκλικές κινήσεις μπροστά του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί μια απτική εικόνα - χειροτεχνία με ένα σύννεφο. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 3)** Συζητούμε για το σύννεφο που φέρνει βροχή, για το φθινόπωρο, κατασκευάζουμε σύννεφα από διάφορα υλικά και τα βάζουμε πάνω από το δέντρο μας με τα πεσμένα φύλλα. Κατασκευάζουμε μια καρτέλα με σύννεφο για τον πίνακα καιρού.
- 4)** Μαθαίνουμε από το διαδίκτυο το τραγούδι «Πουπουλένια Σύννεφα»,
<https://www.youtube.com/watch?v=AvVrJzNltJg>.

Έννοια: βροχή

Ενότητα	Ο καιρός αλλάζει
Έννοια	Βροχή
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-stoixeia-kairou
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, με ανοιχτά και λυγισμένα τα δάχτυλα, κάνουν την κίνηση από πάνω προς τα κάτω, ταυτόχρονα και τα δύο.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

1) Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί μια απτική κατασκευή με το σύννεφο και τις σταγόνες της βροχής, αρχικά μόνο του. Μετά κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.

2) Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.

3) Βγαίνουμε στην αυλή, ακούμε τον ήχο της βροχής και περπατάμε για λίγο, για να την αισθανθούμε.

4) Ακούμε από το πρόγραμμα «Μελίνα» τον ήχο της ψιλής και της δυνατής βροχής, <https://www.iema.gr/data/EducationalProjects/Melina/Tracks/Hxoi/sounds.htm>.

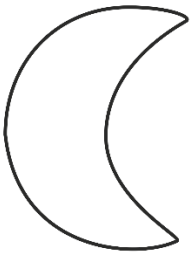
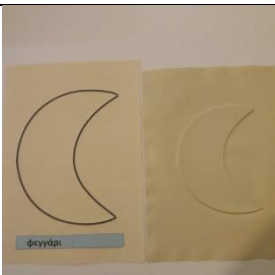
Ζητούμε από τα παιδιά να ξεχωρίσουν τους ήχους.

5) Ακούμε το παραμύθι «Το ταξίδι της σταγόνας», <https://www.youtube.com/watch?v=bxer1bMMGcQ>.

6) Τα παιδιά κάθονται στα καρεκλάκια και μιμούνται τη βροχή. Στην αρχή, χτυπούν τα πόδια τους σιγά και αργά και, καθώς η βροχή δυναμώνει, δυνατά και γρήγορα.

7) Συζητούμε για το φθινόπωρο, κατασκευάζουμε σύννεφα με βροχή και τα βάζουμε πάνω από το δέντρο μας με τα πεσμένα φύλλα. Κατασκευάζουμε μια καρτέλα με σύννεφο από βροχή για τον πίνακα καιρού.

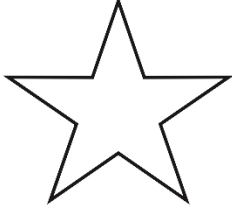
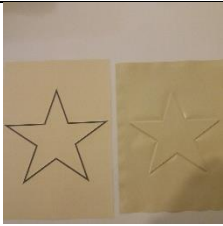
Έννοια: φεγγάρι

Ενότητα	Ο καιρός αλλάζει
Έννοια	Φεγγάρι
Ηλεκτρονική ή μήτρα	
Piaf Thermo-form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-daynight
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, λυγισμένοι και ενωμένοι οι δείκτες και οι αντίχειρες, μετά χωρίζονται, κάνουν ημικυκλική κίνηση και ενώνονται τα δάχτυλα και από τα δύο χέρια του/της ταυτόχρονα.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί το φεγγάρι-μινιατούρα, αρχικά μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 3)** Συζητούμε με τα παιδιά για την εναλλαγή της ημέρας και της νύχτας και κάνουμε δραματοποίηση.
- 4)** Συζητούμε για το φεγγάρι (ενδεικτικά: δεν είναι πλανήτης, είναι δορυφόρος της γης και κινείται γύρω της, το βράδυ, που λέμε «καληνύχτα» και πηγαίνουμε στο κρεβάτι για ύπνο, είναι στον ουρανό και μας φωτίζει κ.ά.). Συνδυάζουμε την έννοια με το βράδυ.
- 5)** Μαθαίνουμε, αποδίδουμε στη νοηματική και δραματοποιούμε το τραγούδι «Φεγγαράκι μου λαμπρό», <https://www.youtube.com/watch?v=AphZvF5E9Vo>.
- 6)** Κατασκευάζουμε το φεγγάρι με απτικά υλικά χειροτεχνίας.

Έννοια: αστέρι

Ενότητα	Ο καιρός αλλάζει
Έννοια	Αστέρι
Ηλεκτρονικ ή μήτρα	
Piaf Thermo- form	
Μήτρα	
Απτικό νόημα video	http://prosvasimo.gr/el/lexiko-daynight
Οδηγίες εκφοράς του απτικού νοήματος	Ο/η εκπαιδευτικός εκφέρει το νόημα μέσα στα χέρια του παιδιού. Με τα δύο χέρια, ανοιχτοί, τεντωμένοι και ενωμένοι οι δείκτες και οι παράμεσοι, ενώνονται σε χιαστί και τα δύο χέρια πάνω από το κεφάλι του/της.

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1)** Δίνουμε στο παιδί να επεξεργαστεί ένα αστέρι-μινιατούρα, αρχικά μόνο του. Μετά, κρατώντας τα χέρια του και καθοδηγώντας το, του δείχνουμε τις λεπτομέρειες και επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 2)** Μπερδεύουμε το αστέρι με άλλα αντικείμενα και ζητούμε από το παιδί να το εντοπίσει και να μας το δώσει. Επαναλαμβάνουμε τη λέξη και το νόημα.
- 3)** Σταδιακά, με τα τρισδιάστατα αντικείμενα εισάγουμε στο παιδί και την απτική εικόνα, φέρνοντάς τη σε αντιστοιχία με το αντικείμενο και νοηματίζουμε.
- 4)** Συζητούμε για τους πλανήτες και τα αστέρια (ενδεικτικά: είναι φωτεινά σημάδια - ουράνια σώματα, το βράδυ, που λέμε «καληνύχτα» και πηγαίνουμε στο κρεβάτι για ύπνο, είναι στον ουρανό μαζί με το φεγγάρι και μας φωτίζουν κ.ά.)
- 5)** Ακούμε την ιστορία από το διαδίκτυο «Αστέρι και φιλί»,
<https://www.youtube.com/watch?v=vlhGLQZavm4>.

Επίλογος

Το παρόν εννοιολογικό λεξιλόγιο παρατίθεται οργανωμένο σε θεματικές ενότητες, οι οποίες μοναδικό στόχο έχουν τη νοηματική ενοποίηση των εννοιών. Η σταδιακή κατάκτηση των εννοιών παρέχει πρόσφορο έδαφος για την οργάνωση διαθεματικών ενοτήτων, στις οποίες, μέσα από πολυαισθητηριακές, βιωματικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες, ενισχύεται η εννοιολογική κατανόηση, η γενίκευση και η επικοινωνιακή χρήση του λεξιλογίου (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι., 2004γ).

Μέσα από τη χρήση του λεξιλογίου απτικής νοηματικής προσφέρεται σε εκπαιδευτικούς μαθητών με σοβαρά προβλήματα όρασης και πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση μια εναλλακτική προσέγγιση για την καλλιέργεια επικοινωνιακών δεξιοτήτων. Οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να «αγγίξουν» την κάθε έννοια με το ξύλινο ενσφήνωμα και την απτική εικόνα και να εμπλουτίσουν το εννοιολογικό λεξιλόγιό τους μέσα από ευέλικτα σχεδιασμένες διαθεματικές δραστηριότητες.

Προσφέρεται ένα βασικό εννοιολογικό λεξικό, το οποίο δύναται να χρησιμοποιηθεί ως μέσο άτυπης επικοινωνιακής αξιολόγησης αλλά κυρίως ως πολυμεσικό επικοινωνιακό υλικό για τον εμπλουτισμό του εννοιολογικού λεξιλογικού χάρτη κάθε μαθητή/τριας με σοβαρά προβλήματα όρασης, πολλαπλές αναπηρίες και τυφλοκώφωση.

Το έργο «Καθολικός Σχεδιασμός και Ανάπτυξη Προσβάσιμου Ψηφιακού Εκπαιδευτικού Υλικού» με κωδικό ΟΠΣ (ΜΙΣ) 5001313 υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2014-2020» και συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο).

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Ανδρόγιαννης, Η. (2019). *Αγωγή Κινητικότητας, Προσανατολισμού και δεξιοτήτων Καθημερινής Διαβίωσης μαθητών με απώλεια όρασης*. Αθήνα: ΙΕΠ.
- Γεωργουλά, Α., Ζέζα, Μ. & Κατσούλης, Φ. (2015). *Η Διαφοροποίηση της διδασκαλίας για μαθητές με πολλαπλές αναπηρίες*. Αθήνα: ΙΕΠ, <http://ed.prosvasimo.gr/educational-material/odhgoi-diaforopoihsis-159>.
- ΔΕΠΠΣ (2003). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ΦΕΚ 303 & 304/13-3-2003, τχ. Β', τόμος Α' & Β'.
- Κανάκης, Ι. Ν. (2007). «Η εσωτερική διαφοροποίηση της διδασκαλίας και της μάθησης (Έννοια, Θεωρητική θεμελίωση, Επιδιώξεις)». Στο: *Εκπαιδευτικός Όμιλος Κύπρου, Διδασκαλία σε τάξεις μικτής ικανότητας, Πρακτικά 8ου Συνεδρίου*. Λευκωσία (σσ. 21-33). Ανακτήθηκε στις 21/03/2018 από: http://www.eokcy.org/data/uploads/docs/praktika/praktika_8ou_synedriou.pdf.
- Καρακασνάκη, Χ. & Αναγνωστοπούλου, Ε. (2008). *Δραστηριότητες ψυχοκινητικής και γνωστικής ανάπτυξης. Προσαρμογές Αναλυτικών Προγραμμάτων για το Νηπιαγωγείο*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ – ΠΙ. Ανακτήθηκε στις 2/4/2018 από: <https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/3270/959.pdf>.
- Κουρμπέτης, Β. & Χατζοπούλου, Μ. (2010). *Μπορώ και με τα μάτια μου. Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις και πρακτικές για κωφούς μαθητές*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ματσαγγούρας, Η. (2002). Διεπιστημονικότητα, Διαθεματικότητα και Ενταξιοποίηση στα νέα Προγράμματα Σπουδών: Τρόποι οργάνωσης της σχολικής γνώσης. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 7: 19-36.
- Μπαγάκης, Γ. (2002). *Ο εκπαιδευτικός και το αναλυτικό πρόγραμμα*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μωραΐτη, Γ. & Διανέλλου, Γ., (2006). *Τι θέμα να διαλέξω στο χρόνο για να τρέξω*. Αθήνα: Ελληνικά Μεταίχμιο.
- Online Λεξικό Εννοιών στην ΕΝΓ, <http://www.prosvasimo.gr/el/online-lexiko-ennoiwn>.
- Παντελιάδου, Σ. (2008). «Διαφοροποιημένη διδασκαλία». Στο: Παντελιάδου, Σ. & Αντωνίου, Φ. (Επιμ.). *Διδακτικές προσεγγίσεις και πρακτικές για μαθητές με Μαθησιακές Δυσκολίες*. (σσ.7–17). Βόλος: Παιδαγωγικό Τμήμα Ειδικής Αγωγής – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Θεσσαλονίκη: Γράφημα.

- Παπαμιχαήλ, Γ. & Ναούμ, Ε., (2005). *Θεματικές Προσεγγίσεις – Σχέδια Εργασίας για το Νηπιαγωγείο. Σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- ΠΑΠΕΑ (1996). *Πλαίσιο Αναλυτικού Προγράμματος Ειδικής Αγωγής – Προεδρικό διάταγμα 301/1996, ΦΕΚ, 208 Τχ.Α', 29-8-1996*.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι. *Πρόγραμμα Αγωγής Υγείας για το νηπιαγωγείο και το Δημοτικό Α' & Β' τάξη*. Ανακτήθηκε στις 11/4/2018 από:
http://www.pischools.gr/download/programs/depps/29deppsaps_AgogiYgias.pdf.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι. (2011). *Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου 1^ο & 2^ο μέρος*. Ανακτήθηκε στις 1/4/2018 από:
<http://ebooks.edu.gr/info/newps/%CE%A0%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20-%20%CE%A0%CF%81%CF%8E%CF%84%CE%B7%20%CE%A3%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%97%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AF%CE%B1%2%CE%BF%20%CE%9C%CE%AD%CF%81%CE%BF%CF%82.pdf>.
- Στάππα-Μουρτζίνη, Μ. (2010). *Αγωγή Υγείας, Βασικές Αρχές – Σχεδιασμός Προγράμματος*. Αθήνα: ΟΕΔΒ. Ανακτήθηκε στις 11/4/2018 από:
http://www.pi-schools.gr/programs/agogi_ygeias/agogi_ygeias.pdf.
- Smith, C. (1993). *Δραστηριότητες για την ανάπτυξη του Κοινωνικοσυναισθηματικού τομέα στο Νηπιαγωγείο*. Μτφρ. Μαρκοζάνε, Ε. (2005). Αθήνα: Σαββάλας.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι. (2003). *Δραστηριότητες μαθησιακής ετοιμότητας. Βιβλίο δασκάλου*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι (2004α). *Αναλυτικά προγράμματα σπουδών για μαθητές με προβλήματα ακοής για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι. (2004β). *Διαφοροποιημένο Δ.Ε.Π.Π.Σ. & Α.Π.Σ για τυφλούς μαθητές*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι. (2004γ). *Διαφοροποιημένο Δ.Ε.Π.Π.Σ. & Α.Π.Σ για μαθητές με πολλαπλές αναπηρίες. Οδηγός για τυφλοκωφούς μαθητές*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι. (2004δ). *Διαφοροποιημένο Δ.Ε.Π.Π.Σ. & Α.Π.Σ για μαθητές με ελαφρά & μέτρια νοητική καθυστέρηση*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι. (2014). *Οδηγός Εκπαιδευτικού για το Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Χατζοπούλου, Μ. (2015). *Οδηγός διαφοροποιημένης εκπαίδευσης για κωφούς και βαρήκοους μαθητές*. Αθήνα: ΙΕΠ, <http://ed.prosvasimo.gr/educational-material/odhgoi-diaforopoihshs-159>.

Χρυσafiδης, Κ. (2003). *Βιωματική–επικοινωνιακή διδασκαλία. Η εισαγωγή της μεθόδου project στο σχολείο*. Αθήνα: Gutenberg.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Alsop, L. (2002). *Understanding Deafblindness. Issues, Perspectives and Strategies*. Utah: SKI-HI Institute Utah State University.

Bonaccorso, A., DeVita, F., Natali, I., Sassi, M.L. (1986). *I prerequisiti per l'apprendimento della lettura e scrittura Braille*. Roma: Sas Effelle Editrice (Το τυφλό παιδί από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο. Τα προκαταρκτικά για την εκμάθηση της γραφής και της ανάγνωσης braille. Μετάφραση Τουτούλης, Η., KEAT).

Burton, R. A. (1976). *A Manual for Assessment and Training of Severely Multiply Handicapped Deaf-Blind Students*. Bureau of Education for the handicapped "Centers and Services for Deaf-Blind Children".

Carney, S. (2003). *Teaching Students with Visual Impairments*. Rosetown: Saskatoon Public School Division Connie Engbretson. Ανακτήθηκε από: <http://www.sasked.gov.sk.ca/k/pecs/se/publications.html>

Chard, S.C., (1999). "From Themes to Projects", *Early Childhood Research and Practice*, Volume 1, Number 1.

Chen, D., Downing, J., & Rodriguez-Gil, G. (2001). Tactile Strategies for children who are deaf-blind: Considerations and concerns from Project SALUTE. *Deaf-Blind Perspectives*, 8 (2), 1-6.

Dammeyer, J. (2010). Interaction of Dual Sensory Loss, Cognitive Function, and Communication in People Who Are Congenitally Deaf-Blind. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, November 2010, Vol. 104, Issue 11, 719-725.

DePountis, V., Cady, D. Hallak, T. L. (2013). Body Awareness and Movement for Students with Multiple Disabilities, Including Visual Impairments. *Association for Education and Rehabilitation of the Blind and Visually Impaired International Orientation & Mobility Conference 2013*. New Orleans: Louisiana.

Downing, J. & Chen, D. (2003). Tactile Strategies: Interacting with students who are blind and have severe disabilities. *Teaching Exceptional Children*, 36(2), 56-61.

- Duquette, J. & Baril, F. (2012). *Spatial orientation in adolescents with visual impairment: related factors and avenues for assessment*. Institute Nazareth et Louis-Braille.
- Fenson, L., Dale, P., Reznick, S., Thal, D., Bates, E., Hartung, J., Pethick, S. & Reily, J. (1993). *MacArthur communicative development inventories*. USA: Thomson Learning.
- Gallagher, S. (2017). Embodied intersubjective understanding and communication in congenital deafblindness. *Journal of deafblind studies on communication*. Vol. 3, 2017, 46-58.
- Hanley, S., Dougherty, M., Feldestein-Sokol, B., Smalls-Dukes, P., Spielberg. (1985). *Curriculum Guide for Deaf-Blind and Severely Multi-Handicapped Students*. USA: Stoelting Company.
- Hicks, G. (1996). *Making Contact. A good practice guide: how to involve and communicate with a deafblind person*. London: Sense.
- Hodges, L. (2000). "Effective Teaching and Learning". In Aitken S., Buultjens M., Clark C., Eyre J., Pease, L. (eds) *Teaching Children who are Deafblind*. (pp.167-199). London: David Fulton Publishers.
- LeVan, S., Forman, E., Halloy.S., Hanley, E., Scheer, E. (1984). *Curriculum guide for deaf-blind and severely multi-handicapped students. Component III: Orientation and Mobility*. USA: Stoelting Company.
- McInnes, J. & Treffry, J. (1993). *Deaf-Blind Infants and Children*. Canada: University of Toronto Press.
- McInnes, J. (1999). *A guide to planning and support for individuals who are deafblind*. Toronto: University of Toronto press.
- McLinden, M. & McCall, S. (2002). *Learning through touch: supporting children with visual impairment and additional difficulties*. London: David Fulton Publishers.
- Miles, B. & Riggio, M. (1999). *Remarkable Conversations: A guide to developing meaningful communication with children and young adults who are deafblind*. Massachusetts: Perkins School for the Blind.
- Miles, B. (1997). *Talking the language of the hands to the hands. The importance of hands for the person who is deafblind*. DB-Link Fact Sheet. Ανακτήθηκε από: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED419331.pdf>.
- Nielsen, G. (2012). *103 Haptic Signals: a reference book*. Danish: The Danish Association.

- Prickett, J. (1995). Manual and Spoken Communication. In Kathleen M. Huebner, Jeanne G. Prickett, Therese R. Welch and Elga Joffee (Eds), *HAND IN HAND essentials of communication and orientation and mobility for your students, who are deaf-blind* (pp.261-287). NY: AFB PRESS.
- Prickett, J. G. & Welch, R.T. (1995). Deaf-Blindness and Communication. In Kathleen M. Huebner, Jeanne G. Prickett, Therese R. Welch and Elga Joffee (Eds), *HAND IN HAND essentials of communication and orientation and mobility for your students, who are deaf-blind* (pp. 61-90). NY: AFB PRESS.
- Reimer, A.M., Cox, R.F.A., Nijhuis-Van der Sanden, M.W.G. & Boonstra, F.N. (2011). Improvement of fine motor skills in children with visual impairment: An explorative study. *Research in Developmental Disabilities* 32, (5), 1924-1933.
- Riggio, M., Heydt, K. et al. (2004). *Perkins Activity and Resource Guide - A Handbook for Teachers and Parents of students with Visual and Multiple Disabilities*. Massachusetts: Perkins School for the Blind.
- Rowland, C. & Schweigert, P. (1998). Enhancing the acquisition of functional language and communication. In S.Z. Sacks & R.K. Silberman (Eds.), *Educating students who have visual impairments with other disabilities* (pp.413-438). Baltimore: Paul H. Brookes.
- Rowland, C., Schweigert, P.D., & Prickett, J.G. (1995). Communication systems, devices, and modes. In K.M. Huebner, J.G. Prickett, T.R. Welch, & E. Joffee (Eds.), *Hand in hand: Essentials of communication and orientation and mobility for your students who are deaf-blind* (pp. 219-259). New York: AFB Press.
- Sacks, S. & Silberman, R. (1998). *Educating students who have visual impairments with other disabilities*. Baltimore: Paul Brookes Publishing Co.
- Sauerburger, D. (1993). *Independence without sight or sound*. AFB PRESS.
- Sleeuwenhoek, H. C., Boter, R. D., & Vermeer, A. (1995). Perceptual-motor performance and the social development of visually impaired children. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 89(4), 359-367.
- SNOW (2017). *Perceptual - Motor Activities for Visually Impaired Children*. Inclusive Design Research Centre: OCAD University.
- Surakka, A. & Kivela, T. (2011). The effect of physical training programme on flexibility of upper body and trunk in visually impaired and deaf-blind persons. *European Journal of Adapted Physical Activity*, 4(1), 7-21.
- Thestrup, H.A. & Anderson, O.V. (1994). Modified Sign Language for Congenitally deaf-blind people. *Deafblind education*, January-June 1994, 16-17.

Watson, B. R. (1984). *Physical Education for Poorly Co-ordinated Children. The Promotion of Body Awareness and the Development of Basic Skills*. Linden Park of South Australia: ACHPER Publication.